

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VII
BİRİNCİ BÖLÜM	
1 ADNÎ RECEB DEDE	1
1.1 Hayatı.....	1
1.1 Edebi Kişiliği.....	4
1.2 Eserleri.....	9
1.3.1 Divan.....	9
1.3.2 Nahl-i Tecellî.....	9
1.3.3 Pend-i Adnî.....	10
1.3.4 Şerh-i Kasâid-i ‘Urff.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	
2. NAHL-İ TECELLÎ’NİN İNCELENMESİ.....	12
2.1 Şekil Bakımından.....	12
2.1.1. Nazım Şekli.....	12
2.1.2. Vezin.....	12
2.1.3. Kafiye.....	16
2.1.4. Redif.....	18
2.2. Muhteva Bakımından.....	20
2.2.1. Eserin Konusu.....	20
2.2.2. Dili ve Üslûbu.....	27
BİBLİYOGRAFYA.....	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. NAHL-İ TECELLÎ.....	38
3.1. Yazma Nüshalar.....	38
3.2. Karşılaştırmalı Metin.....	40
SONUÇ.....	236
SÖZLÜK.....	237
ÖZGEÇMİŞ.....	244

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

‘ADNÎ RECEB DEDE, NAHL-İ TECELLÎ

(İnceleme-Metin)

Ahmet TOPAL

Danışman : Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU.

2006-Sayfa: 246 +VII

Jüri : Doç. Dr. Turgut KARABEY

Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

Yrd. Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ

17. yüzyıl Mevlevî şairlerinden ‘Adnî Receb Dede’nin Nahl-i Tecellî adlı mesnevisinin karşılaştırmalı metninin hazırladığımız bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde ‘Adnî’nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verildi.

İkinci bölümde eserin karşılaştırılan iki nüshası incelenerek şekil ve muhteva bakımından bir inceleme yapıldı. Yararlanılan kaynaklara da bu bölümün sonunda yer verildi.

Üçüncü bölümde önce Nahl-i Tecellî’nin Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı ASL nüshasıyla Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi nüshasının özelliklerinden bahsedildi ve bu iki nüshanın karşılaştırmalı metni verildi.

Çalışmanın sonunda Nahl-i Tecellî okurlarına kolaylık olması bakımından eserde geçen bilinmeyen kelimelerin anlamları verildi.

ABSTRACT

MASTER THESIS

ADNÎ RECEB DEDE, NAHL-İ TECELLÎ

(Study-Text)

Ahmet TOPAL

Supervisor: Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

2006-PAGE: 246 +VII

Jury: Doç. Dr. Turgut KARABEY

Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

Yrd. Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ

This study which presents a comparative text of the work of Adni Receb Dede titled Nahl-i Tecelli, has three chapters.

In the first chapter, life, literary personality, and Works of Adni are introduced.

In the second chapter, two copies of the book are studied comparatively and analysed with regard to content. And the sources used in the study are given at the end of that chapter.

In the third chapter the copy of Nahl-i Tecellî in the Atatürk University, Seyfeddin Ozege Library ASL and its copy in the Mevlana Müzesi İhtisas Library are introduced and a comparative text of these two copies is given.

And finally in the study, a glossary including the difficult vocabulary used in the text is given, to help the reader understand the text easier.

ÖNSÖZ

Mevlânâ'nın Mesnevisi, bir edebi eser olmaktan öte bir öneme sahiptir. İçeriği itibariyle Kur'ân-ı Kerim'in bir tefsiri gibi düşünülen eser bu özelliğiyle Mağz-ı Kur'ân olarak da adlandırılmıştır. Özellikle doğu edebiyatlarında bu eseri daha iyi anlamak bazı müşkil beytlerini aydınlatmak için bir çok tercüme ve şerhler yapılmıştır. Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada bunlardan birini, 17. yüzyıl Mevlevî şairlerimizden 'Adnî Receb Dede'nin manzum bir Mesnevî şerhi olan Nahl-i Tecellî adlı eserini konu edindik.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Nahl-i Tecellî şairinin hayatından, edebi kişiliğinden ve eserlerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölüm Nahl-i Tecellî'nin incelenmesine ayrılmıştır. Şekil ve Muhteva ana başlıkları altında tertip edilen bu kısımda eser, nazım biçimi, vezin, kafiye, redif gibi alt başlıklar altında şekil bakımından; eserin konusu, dili ve üslubu başlıkları altında da muhteva bakımından bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Üçüncü bölümde Nahl-i Tecellî'nin karşılaştırmalı metni verilmeden önce eserin tesbit edilebilen iki nüshasının özelliklerinden bahsedildi. Daha sonra bu iki nüsha karşılaştırılmak suretiyle bir karşılaştırmalı metin hazırlandı. Elde bulunan bir nüshanın istinsah kaydının olmayışı ve eserin üçüncü bir nüshanın bulunmaması bu iki nüshadan hangisinin daha orijinal olduğu konusundaki tespitleri güçleştirdiğinden karşılaştırmalı metin oluşturulurken bunlardan hiçbirisi esas alınmamıştır. Ancak Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi'nde bulunan yazmanın bazı beytlerinin eksik oluşu nedeniyle büyük oranda Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege kitaplığındaki yazmadan faydalanılmıştır.

Nüshalar karşılaştırılırken iki nüshada farklı numaralarda yer alan beytler “≈” işareti ile beytlerdeki mısra değişiklikleri ise “↔” işareti ile gösterilmiştir. Nüshalarda olmayan fakat anlam ve vezin gereği olması gereken kısımlar () işareti içinde verilmiştir..

Çalışmada Nahl-i Tecellî'de şerhedilen Mesnevî beytlerinin, Nicholson neşrindeki beyt numaraları verilmiş, okuyucuya kolaylık sağlamak adına bu

beytlerin Türkçeye çevirileri Tahirü'l Mevlevî şerhinden alınmıştır. Her iki neşrede de bulamadığımız birkaç beyt ise çalışmanın eksik taraflarından biridir.

Çalışmanın sonunda “sonuç” başlığı altında şair ve eseri hakkında kısa bir değerlendirme yapıldıktan sonra Nahl-i Tecellî’ de geçen bazı kelimelerin anlamlarının verildiği sözlük bölümüne yer verilmiştir.

Çalışmayı hazırlarken pek çok kişiden yardım gördüm. Başta, çalışmamın başından sonuna her aşamasında yanımda olan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Turgut KARABEY ve Doç. Dr.Orhan Kemal TAVUKÇU’ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca çalışmamın çeşitli safhalarında benden yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Avni GÖZÜTOK, Doç. Dr. Metin AKKUŞ ve Yrd. Doç. Dr. Selami ECE’ye de şükranlarımı sunarım.

Çalışmam esnasında Nahl-i Tecellî’nin Arapça ve Farsça beytlerinin tercümelerinde bana yardımcı olan Doğu Dilleri ve Edebiyatları bölümünün değerli hocaları Prof. Dr. Sadi ÇÖĞENLİ, Prof. Dr. Nimet YILDIRIM, Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY ve Yrd. Doç. Dr. Nurullah YILMAZ’a da ayrıca teşekkür ederim.

KISALTMALAR

A	: Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı Agah Sırrı Levend yazmaları arasında bulunan Nahl-i Tecellî nüshası.
a.	: Arapça.
a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
ASL	: Agah Sırrı Levend.
Bk.	: Bakınız.
Bsk	: Baskı.
C	: Cilt.
Çev	: Çeviren
Ed	: Edebiyat.
f.	: Farsça.
Gr.	: Gramer
Haz.	: Hazırlayan
Krş.	: Karşılaştı.
Ktp	: Kütüphanesi
M	: Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi'nde bulunan Nahl-i Tecellî nüshası.
Mec.	: Mecaz
Nşr.	: Neşreden
Nu	: Numara.
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
S.B.E	: Sosyal Bilimler Enstiüsü.
Tas.	: Tasavvuf
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
Yay.	: Yayın

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ‘ADNÎ RECEB DEDE

1.1. Hayatı:

Kaynaklarda genel olarak doğum yeri ve ölüm tarihi dışında hakkında detaylı bir bilgiye rastlayamadığımız ‘Adnî’nin asıl adı Receb’dir. Şair Siroz doğumludur. Ailesi hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte “*evlâd-ı ulemâ zümresinden*” olduğu kayıtlıdır.¹ Sakıb Mustafa Dede’nin bildirdiğine göre ‘Adnî, bir müddet Câmi-i Kebir’de imam ve hatiplik yapmış bu sırada “*berzah-ı hail-i aşk-ı mecâza*” düşmüştür. Şairin perişân hali Serez Mevlevihânesi şeyhi Şeyh Ramazan Dede’nin yanında zikrolunca bu halden kurtulması için Ramazan Dede onu Serez Mevlevihânesi’ne davet etmiştir..² Burada Şeyh Ramazan Dede hizmetlerine intisâb eden şair Mevlevîlik külâhını giyip çileye girmiştir. Şeyhi vasfında tazimkar şiirler yazan şair aşağıdaki kıt’ayı da şeyhi için söylemiştir.

Cennetü’l-‘Adnî ki gûyend âstân-ı pîr-i mâst

Sâye-i dîvâr-ı û sermâye-i takdîr-i mâst

Key tevân-ı bende âverden becâ şukreş demî

Cennetü’l-‘Adnî ki cûyend ez bilâ tekbîr-i mâst

Adn cennetinin bizim pirimizin eşiği olduğunu söylerler

Onun duvarının gölgesi bizim takdîrimizin sermayesidir

Onun şükrünü kul bir an nasıl yerine getirebilir?

*Bizi yüceltmeden ararlar Adn cennetini*³

¹ Sakıb Mustafa Dede, *Sefine-i Nefise-i Mevleviyân*, Matbaa-ı Vehbiye, Mısır 1283, s.135 ; İlhan Genç, *Tezkire-i Şuârâ-yı Mevleviye*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2000, s.350 ; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, Alem Matbaası, İstanbul 1309, s.158; Zehra Göre, *Adni Receb Dede, Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, S.B.E., Konya, 2004.

² Sakıb Mustafa Dede, a.g.e, s.135.

³ Genç, a.g.e, s.350; Göre, a.g.e., s. 22.

Bu kıt'adan sonra Şeyh Ramazan Dede, şaire 'Adnî mahlasının verilmesini uygun görmüş ve şair bundan sonra bu mahlası kullanmaya başlamıştır.⁴

Şeyhinin ölümünün ardından 'Adnî, Ali Enver'in ifadeleriyle "*Ramazan Dede'den ahz-ı inâbet ve iktisâ-yı külâh-ı irâdet idüb kendileri nüfûs-ı kabileden olmak hasebiyle Ramazan Dede'nin vefâtında câ-nişîni olmuştur*".⁵ Şair bundan sonra ömrünün ortalarına doğru Mevlevî 'aşıklarının Kabesi konumunda olan Konya'yı ziyaret etmiştir. Burada bir müddet Şemseddîn-i Tebrîzî ve Sultanü'l-Ârifin Mevlâna dergâhında Mesnevi tedrisinde bulunmuştur.⁶ Şair Konya'da bulunuşunu bir gazelinde şöyle dile getirir:

Kendüm 'uşşâka muktedi buldum
Der-i Monlâ'da mübtedi buldum⁷

Yine Ali Enver'in ifade ettiğine göre 'Adnî, aşağıdaki kıt'ayı da Konya'da bulunduğu bir gün bazı ihvan ile Merâm'a gittiğinde yazmıştır.

Şu 'âşık kim cemâl-i yâri her yerde şühûd eyler
İki nem-nâk çeşmin Gülşen-i aşka durûd eyler

Sülûkî seyr idenler râh-ı râst-ı 'âşıkân üzre
Merâma vâsıl olub Adniyâ her dem surûd eyler⁸

'Adnî, Konya'ya gittiğinde hilafet makamının sahibi Abdülhalim Çelebi (öl. 1676) dir. Abdülhalim Çelebi, Mevlânâ Dergâhı'nın on sekizinci postnîşîni olup H.1077M. 1959-H. 1090/M. 1672 tarihleri arasında postnîşînlik yapmıştır. Abdülhalim Çelebi'nin hilâfet yılları Vâiz Vâni Mehmed Hoca'nın ikbâl devrine tesadüf eder. Vâni'nin ikbâl devri ise aşırı taassuba dayalı düşünceleriyle fakıların

⁴ Sakıb Mustafa Dede, a.g.e, s.136.

⁵ Ali Enver, a.g.e, 158.

⁶ Sakıb Mustafa Dede, a.g.e, s.136.

⁷ Göre, a.g.e, s.23.

⁸ Ali Enver, a.g.e, 158.

harekete geçmesine sebep olmuştur.⁹ Bu dönemde Fakıların aşırı taassuba dayalı düşünceleri tarikat ehli için bir felaket zincirinin başlangıcı olur. Raks ve sema yasak edilir. Özellikle Mevlevîlerin semâ'ı onları çok rahatsız etmiştir.¹⁰ Vâni, Üngürüs çevresinde faaliyet gösterince Adni zamanın sadrazamı Kara Mustafa Paşa'nın daveti üzerine İstâmbul'a gitmiş ve görüşlerine baş vurulmuştur. Vâni'nin zulmü Adni'nin desteğiyle önlenmiştir.¹¹

‘Adnî İstanbul’dan ayrıldıktan sonra Edirne’ye geçerek Edirne Hankâhı’na gider. Burada Neşâti Dede’yle sohbet etme imkanı bulur. Daha sonra Gelibolu’ya giderek buranın şeyhi Ağazâde Mehmed Dede’den feyz alır. Hankâh’ta irşâd hizmetlerinde bulunur. Çalışmalarını tamamlayınca yerine Sâid Dede’yi bırakarak Abdülhalim Çelebi’nin görevlendirmesiyle bu dönemde yeniden inşa olunan Belgrad Mevlevihânesi meşihatine atanır. ‘Adni bu görevde iken vefat eder.¹²

Adni’nin ölüm tarihiyle ilgili olarak kaynaklarda karşımıza iki farklı tarih çıkmaktadır. Ali Enver “1100 tarihinde “kantara-ı hayatdan ‘ubûr ile cennet-i adne vâsıl olmuşdur” ifadesiyle onun ölüm tarihini H.1100-M.1689 olarak göstermiştir.¹³ Tuhfe-i Nâili¹⁴ ve Osmanlı Müellifleri’nde¹⁵ de aynı tarih verilmektedir. Buna karşılık Safâyi tezkiresi¹⁶, Esrar Dede Tezkiresi¹⁷, Şakayık-ı Numaniye¹⁸ ve Sicil-i Osmanî’de¹⁹ şairin ölüm tarihi H.1095-M.1683 olarak belirtilmiştir.

⁹ Göre, a.g.e, s.24.

¹⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap, İstanbul, 1983, s. 153.

¹¹ Sakıb Mustafa Dede, a.g.e, s. 137; Göre, a.g.e, s. 24.

¹² Göre, a.g.e, s.24.

¹³ Ali Enver, a.g.e, s. 158.

¹⁴ M. Nail Tuman, *Tuhfe-i Naili*, Bizim Büro Yay, İstanbul, 2001, C.II, s.604.

¹⁵ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000, s. 123.

¹⁶ Mustafa Safâyi, *Tezkiretü’s-Safâyi*, Bitirme Tezi, Haz: Muharrem Güzeldir, Erzurum 1970, s. 157.

¹⁷ Göre, a.g.e, s.25.

¹⁸ Şeyhi Mehmed Efendi, *Şakayık-ı Numaniye ve Zeyilleri, Vakâyi’ül-Fuzalâ*, Neşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul, 1989, s. 682.

¹⁹ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C.1, s. 142.

1.2. Edebi Kişiliği:

‘Adnî’den bahseden kaynakların onun edebi kişiliğinden bahsetmemiş olmaları bu konuyu onun eserlerinden takip etmeyi zorunlu kılmaktadır. Tesbit edilen dört eserinden ikisi, Nahl-i Tecellî ve Şerh-i Kasâid-i ‘Urffî’nin şerh içerikli eserler olması Dede’nin edebi kişiliğinin şairliği ve şarihliği başlıkları altında ele alınmasını gerektirir.

Bütün Divan şairleri gibi ‘Adnî de şiirlerinde zaman zaman kendi şairliği üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Divan şairleri bu tarz değerlendirmelerini geleneğin kendine özgü hayal sistemi ve sanatlı anlatımı içerisinde ortaya koyar ve bu beyitlerde sanatı üzerinde görülebilecek dozu oldukça yüksek övücü sözler kullanır.²⁰ Adnî’nin kendi şiirleri üzerine yaptığı değerlendirmeleri bu çerçevenin dışına çıkmaz. Şair Divânında şiirini kısa tavsifler halinde “*mevzûn kelâm*”, “*nâdire tarz*, *hoş zemzeme*, *bıkr*, *silk*, *tarz-ı hâs*, *dürr*, *sıyt-endâz*, *âb*, *âb-dâr*, *silk-i mevârid*, *mâ’nî-i bıkr*, *mâ’nî-i latîf*” gibi ifâdelerle değerlendirmiştir. Şair, şairlik tabiatıyla ilgili olarak ise “*selîm*, *güherbâr*, *hiddet-i şemşîr*, *Hayder*” gibi vasıflar kullanır.²¹ ‘Adnî, bir kasidesinde kendini överken tarzının gücünden bahseder ve kendini Nefî ve Fehîm’den üstün görür:

Milket-i Rûm-ı beyânuñ husrev-âyîni benem

Tarzımuñ meftûnı Nefî vü Fehîm olmak gerek²²

Şair Nahl-i Tecellî’nin sebep-i telîf bölümünde eserinin Mesnevî esasına dayandığını dile getirirken şiirini de över :

Buldı bu nazm-ı Şüreyyâ-iltibâs

Ṭavr-ı Ṭûr-ı Meşnevîden çün esâs

²⁰ Harun Tolasa, “Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.1, s.17.

²¹ Göre, a.g.e., s.39.

²² Göre, a.g.e., s.39.

İsmiñi Naḥl-i Tecellî eyledüm

Ehl-i dîdârı teselli eyledüm

Merḥabâ hoş-baḥşîş-i Mevlâ budur

Ḥabbezâ reşk-i dil-i Mûsâ budur

Şad-necât ender necât-ı şıdḳdur

Çeşme-i âb-ı ḥayât-ı ıṣṣḳdur

Hızr olur nûş eyleyen kim kaçresin

Görmemiş bu bâdenüñ Cem kaçresin (77-81)

aynı bölümde şair aşağıdaki beytleriyle *gevhere*, *dürr-i yektâya* benzettiği şiirinin herkes tarafından anlaşılamayacağını ifâde eder.

Gevherüñ kâdrin bilen şarrâf imiş

Mertebet-senc-i hüner inşâf imiş

Râst-mi'yar-ı ḥired naḳḳâd olur

Kâmilü'l izcân olan üstâd olur

Gevherümdür şimdi şarrâfa kaçrîn

Oldı nazmum maḥz-ı inşâfa kaçîn

Dürr-i yektâya anı tercîḥ ider

Fevk-i pervîn olduḡın taşrîḥ ider

İltifâtı nâḳıṣı eyler tamam

Ḥâtem-i iḳbâlidür ḥatmü'l kelâm (87-91)

‘Adnî’nin şiirlerine tasavvuf hakimdir. Şiirde tasavvufu işeyişleri bakımından şairler iki grupta incelenebilir. Hallâc-ı Mansûr, Seyyid Nesîmî, Ahmed Yesevî, Niyâzî-i Mısrî, İbrahim Hakkı gibi aynı zamanda şeyh ve mürşid olanlar önce mutasavvıf sonra şairdirler. Bu şairlerin şiirlerinde tasavvuf ilk bakışta hissedilir. İkinci kısımda değerlendirilebilecekler ise tasavvufu sanat yönünden ele alan şairlerdir. Bunlar için tasavvuf öteki konular yanında yer alan, ilhama son derece uygun gelen bir konudur. Şiir ve sanat ilk amaçlarıdır.²³ ‘Adnî böyle bir tasnife tabi tutulduğunda ilk grupta yer alması gereken bir şairdir.

Divanında yer alan bir gazelinde şairâne söylemeyi boşa bir çaba olarak değerlendirir:

Şairâne diyerek çok sözümüz oldu telef
Olmasak kâşki biz sâlik-i vâdî-i selef

Nice insâf olur iltifât-ı dür-i pâk-i suhan
Ola çün nutkile mâhiyet-i insâna şeref

O tasavvufu sanat yönünden ele almamıştır. Tasavvuf onda ilgi çekici bir ilhâm kaynağı veya şiirinin konusu olmaktan ötedir. Adnî gerçek bir mutasavvıftır.²⁴ Pend-i ‘Adnî olarak da bilinen Tasavvuf Manzûmesi’nde amacının okuyucuyu ayet ve hadislerle baş başa bırakmak olduğunu, sanat gayesi gütmediğini dile getirir:

Güş-ı hûşun tut eyâ cevher-i hikmet-cüyâ
Sana bu dürleri nazm eyleyüp etdüm ihdâ

²³ Haluk İpekten, *Fuzûlî, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ, Ankara 1996, s.30-31.

²⁴ Göre, a.g.e, s.40-41.

Kimi āyāt u ehādis kimi ahbār-ı kirām
Yok-durur bunda benüm gendi kelāmum katā²⁵

Mevlevî tarikatine müntesib olan şair Dervîş ve Dede ünvanlarıyla anılır.²⁶ Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla ‘Adnî bu tarikatın âdâb ve erkânını, Mevlânâ’nın tasavvufî içerikli görüşlerini yalnızca hayatında tatbik etmekle kalmamış, eserlerinde de bu tarikatten bir kaynak olarak faydalanmıştır. Nahl-i Tecellî’de Mevlânâ ve Mesnevî sevgisi oldukça barizdir. Divânı’nda ise şair doğrudan Mevlânâ ve Mesnevî vasfında yazdığı şiirlerle onlara duyduğu sevgiyi dile getirir. Divânı’nda Mevlânâ vasfında 7 kaside ile Mevlânâ redifli bir gazel yer alır. Şairin yine kaside nazım biçimiyle Mesnevî’ye yazdığı bir de medhiyesi vardır.²⁷

‘Adnî’nin müellifâtı içerisinde Mevlânâ ve Mesnevî adının övgüyle anıldığı başlıca eseri Nahl-i Tecellî’dir. Eserin başlangıcında yer alan aşağıya alıntıladığımız beytten anlaşıldığına göre şair eserini yazmaya karar verdikten sonra düşüncesini gerçekleştirmek için Mevlânâ’dan himmet umar :

‘Azm idüb bil bağladum bu niyyete
Çâpük itdüm kendümi ol hîdmete

‘Aql ü fikri ‘azl idüb tedbîrden
Himmet istimdâdın itdüm pîrden (68-69)

Adnî, eserinin sadece Mevlevî muhiti tarafından anlaşılabileceğini ifâde eder:

²⁵ Bilal Yücel, “Adni Receb Dede’nin Tasavvuf Manzumesinde XVII. Yüzyıl Türkçesi Özellikleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, IV, 1997, s.70.

²⁶ Dede veya Dervîş derecelerini Abdülbaki Gölpınarlı şöyle tarif eder: “Dervîşliğe ikrar verip matbahta üç gün saka postunda oturan, ikrârında sebat ettiği taktirde arâkkiye ve hizmet tennûresi giyinip müteaddid hizmetlere binbir gün hizmet ederek çile çıkaran, hücrede de üç gün sırlandıktan sonra on sekiz gün hücre çilesini de bitiren ve hücre-nişîn olan zâta dede ve dervîş denir.” (Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlêvî Adâb ve Erkânı*, İnkılap, İstanbul 2006, s. 151.)

²⁷ Göre, a.g.e, s.42..

Cur'ası sığmaz bunun bezm-i Ceme

Feyz olunmaz katresi her âdeme

Her yire düşmez bu câmiñ pertevi

Bezm-gâhı hânedân-ı Mevlevî (81-82)

Mesnevî'den müntehâb beytlerin şerhedildiği bu eserde Dede, Mevlânâ'yı “*Monlâ, Hazret-i Monlâ, ârif-i yek-tâ-güher, Mevlevî, sultân-ı dîn, sâhib-îsâr u cûd, merd-i bî-nedîd, sultân-ı uşşâk, sâhib-fünûn, zât-ı mu'amed, vâris-i peygamber, vâhid-i kâinât, Mevlevî-i pâk-dil*” gibi isim ve benzetmelerle anar. Nahl-i Tecellî'de Mesnevî en çok “*mağz-ı Kur'ân*” ifâdesiyle zikredilir. Bunun dışında “*bahr-ı ma'nâ*” Mesnevî için en çok tercih edilen benzetmedir.

Nahl-i Tecellî'de Mevlevîlikle ilgili terimler de hayli fazladır. Mevlevî müziğinin başlıca icrâ vasıtası olan *ney, tennure, muhib, âgâh olmak, dinlemek (gûş kılmak)* bunlardandır.

Divânında yer alan 313 gazelle ‘Adnî Receb Dede’nin bir gazel şairi olduğu söylenebilir. Şair her harfe bir gazel söyleyerek bu konuda özel bir çaba göstermiştir. 17. yy da etkili olan Sebk-i Hindî üslubunun etkisine bağlı olarak az ve öz söz söyleme anlayışıyla şair gazellerini genellikle 5’er beytle yazmıştır. Dede, gam, mihnet, elem, derd, ızdırab, hasret gibi kavramlar etrafında yazdığı gazellerinin hemen hepsinde hep ilâhî aşkı işlemiştir. Tamamen içe dönük bir ruh halini anlatan gazellerinde samimi bir Mevlevî edâsı hakimdir.²⁸

‘Adnî Receb Dede başta Mevlânâ olmak üzere çeşitli şairlerden etkilenmiştir. Şairin divanında yer alan şiirlerinden hareketle yapılan tesbitlerde ‘Adnî’nin, Şeyhî, Necâtî Bey, Hayâlî, Şeyhulislâm Yahyâ, Nef’î, Neşâtî, Cevrî, Fehîm, Mezâkî, Nâbî, Sükkerî gibi genellikle üstad şairlere nazire yazdığı saptanmıştır.²⁹

²⁸ Göre, a.g.e, s.45.

²⁹ Göre, a.g.e, s.46.

Şairin şiirlerini tanzir ettiği bu şairlerin dışında Hâfız-ı Şirâzî ve Şeyhulislâm Yahyâ'nın gazellerine yaptığı tahmisler, onun bu şairleri beğendiğini ve şairlerin etkisinde olduğunu ifade eder.³⁰

1.3. Eserleri:

1.3.1. Divan:

Kaynaklarda Adni Receb Dede'nin bir divanından bahsedilmesine rağmen divanın yeri hakkında bir bilgi edinemeyen Sadettin Nüzhet Ergün İstanbul Kütüphanelerinde tesâdüf edemediği bu eserin hususi ellerde olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur.³¹ Ancak şairin hayatı ve eserleriyle ilgili bir doktora tezi hazırlayan Zehra Göre, eserin bir nüshasını Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yazmaları arasında bulup tezine konu edinmiştir. Eserin bu nüshasının dışında Bibliotheque Nationale No: A(ncien), F(onds) 270'te kayıtlı doğruluğunu kanıtlayamadığımız başka bir nüshasından da bahsedilmektedir.³²

Adni'nin müretteb divânında 2' si Farsça olmak üzere 38 kaside yer alır. Bunlardan ikisi tevhid, 13'ü na't, 1'i Hz. Ali için na't , 1'i Hasan ile Hüseyin'e mersiye, 7'si Hz. Mevlânâ için na't, 1'i Şems-i Tebrîzî'ye na't, 1'i Mesnevi'ye na't, 2'si Abdülhalim Efendi'ye medhiye, 2'si Seyyid Muhammed Efendi'ye medhiye, 1'i Seyyid Abdülbaki Efendi'ye medhiye, 1'i Muhammed İzzeti'ye medhiye, 2'si Abdülhalim Efendi'nin oğluna medhiye, 2'si kalemiyye, 1'i Şarabnâme, 1'i Sâkînâme'dir.³³

1.3.2. Nahl-İ Tecelli:

Nahl-i Tecelli Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde “aşk” kelimesinin geçtiği 339 beyitin 5'er beyitle şerh edilmesinden oluşan bir eserdir. Eser mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır. ‘Adnî, Nahl-i Tecelli’yi Mesnevi’nin de vezni olan *fâilâtün/fâilâtün/fâilün* vezniyle yazmıştır.

³⁰ Göre, a.g.e, s.53.

³¹ Sadettin Nüzhet Ergün, *Türk Şairleri*, İstanbul 1945, C.1, s.257.

³² Yücel, a.g.m, s.60.

³³ Göre, a.g.e, s.27.

Eserin iki nüshasını tesbit edebildik. Bunlardan biri Konya’da Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları arasında 2094 numarayla kayıtlı olan bir mecmuada yer alır. Eser mecmuada 1b-72a varakları arasındadır.

Eserin ikinci nüshası Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Kitaplığı, Agah Sırrı Levend Yazmaları arasında 471 numarayla kayıtlıdır.

1.3.3. Pend-i ‘Adni:

Eserin yurt içi ve yurt dışında farklı isimlerle kayıtlı 8 nüshası vardır. Manzumenin isim ve kayıt numaraları şu şekildedir:

Kaside Fi’t-Tasavvuf Nüshası, Süleymaniye Ktp, Hâlet Efendi Bölümü, Nu: 827/23; Manzume-i Adnî (Nazm-ı Dürer), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., Nu: 21/3; İsimsiz, Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi Bölümü, Nu: 438; Kaside-i Adnî, Ankara Milli Ktp., Nu:253/13; Pend-i Adni Efendi, Ankara Milli Ktp., Nu: 3112; Tergibât-ı Adnî, DTCF Yaz., İsmail Saib I, Nu: 3680; Kaside, British Museum, Nu: 374; Berlin Kraliyet Ktp. Türkçe El Yazmaları, Nu: 29.³⁴

Manzumedeki sözlerin kendisine ait olmadığını, âyet, hâdis ve kelâm-ı kibâr incilerini, hikmet arayanlara nazmen hediye ettiğini belirten ‘Adnî, toplam sekiz bölümden oluşan eserinin ilk bölümünde insanın yaratılış gayesi üzerinde durmaktadır. İkinci bölümde ilmin önemine dikkat çeken şair, üçüncü bölümde ilmin amelle birleştirilmesi gereğinden bahseder. Dördüncü bölümde itikat konusu işlenir. Beşinci bölümde tasavvuf ve tarikat için Allah, Peygamber ve sahabenin sözlerinin esas olduğu belirtilir. Altıncı bölümde Hz. Muhammed’in ahlakı ve yaşayışı, yedinci bölümde tasavvufun ilkeleri üzerinde duran ‘Adnî Receb Dede, son bölümde birçok tasavvuf teriminin açıklamasını yapar.³⁵

³⁴ Göre, a.g.e, s.33-35.

³⁵ Yücel, a.g.m., s.61.

1.3.4. Şerh-i Kasâid-i ‘Urfî:

‘Adnî’nin bir diğer eseri İranlı şair ‘Urfî-i Şirâzî (öl.1590-91) tarafından yazılan Tevhîd-i Bârî, N’at-i Peygamberî ve Menkabet-i Ali kasidelerine yazdığı Türkçe mensur bir şerhtir . Eserin mukaddimesinde şair bu şerhi, Mevlânâ’nın dergahına giderken eli boş gitmemek düşüncesiyle yaptığını ve Abdülhalim Çelebi’ye (H.1090, M.1679) sunduğunu belirtir. ³⁶ Eserin Türkiye kütüphanelerinde tesbit edilen nüshaları şu şekildedir:

1. Şerh-i Kasâid-i ‘Urfî, Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Nu: 2172.
2. Şerh-i Kaside-i ‘Urfî, Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Müzelik Eserler, Nu:141.
3. Şerh-i Kaside-i ‘Urfî, İzmir Milli Kütüphane, Nu: 1883
4. Şerh-i Kaside-i ‘Urfî, Konya İzzet Koyunoğlu Müzesi, Nu.: 12103
5. Şerh-i Ebyât-ı ‘Urfî, Süleymâniye Kütüphanesi, Es’ad Efendi Bölümü, Nu: 3410³⁷

³⁶ Yücel, a.g.m, s.59.

³⁷ Göre, a.g.e., s.30.

İKİNCİ BÖLÜM

2. NAHL-İ TECİLLİ’NİN İNCELENMESİ:

2.1. Şekil Bakımından:

2.1.1. Nazım Şekli :

Nahl-i Tecelli mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır. Eser önce bir tevhidle başlar. ASL nüshasında 26 beyit tutan bu bölüm Mevlana Müzesinde yer alan nüshada 25 beyittir. Eserde daha sonra bir na’t yer alır. 27-60. beyitleri arasında yer alan bu bölümden sonra 61-91. beyitler de sebep-i telif bölümü vardır. Bundan sonra 19 beyitlik bir münacatın ardından asıl bölüme geçilir. Bu kısım Mevlânâ’dan alınan beyitler de dahil 2033 beyittir.

Şair, Mesnevi’den seçtiği beyitlerin Mesnevi’nin hangi cildine ait olduğunu gösteren ve Mesnevi ciltlerine medhiye niteliğindeki beşer beyitlik dört bölümde nazım biçimini değiştirmiştir. Eserde yer alan bu bölümler birer “nazm” örneğidirler. Bu beyitler eserde sırasıyla 387-391; 531-535; 927-931; 1671-1675. beyitleri arasında yer alır.

2.1.2. Vezin :

Adni eserini, aruzun Remel bahrinin *Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün* vezniyle yazmıştır. Bu vezin Türk edebiyatının en çok kullanılan kalıplarındandır. Kısa oluşu nedeniyle pek çok mesnevi bu kalıpla yazılmıştır.³⁸ Bu kalıp aynı zamanda şairin beyitlerini şerh ettiği Mesnevi’nin de veznidir.

Adni nazım biçimini değiştirdiği kısımlarda vezni değiştirme yoluna gitmemiştir. Eserdeki nazmlar aynı vezinde, yine *Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün* vezniyle yazılmıştır.

Nahl-i Tecelli’de şairin ahengi artırmak adına çeşitli uygulamalara başvurduğunu görmekteyiz. Kafiye ve redif, kelime tekrarları gibi tasarrufların yanında vezinle ilgili en fazla başvurulan uygulama imâle-i memdûd olarak da

³⁸ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., 3. bsk, İstanbul 1999, s220.

adlandırılan *medd* uygulamasıdır. Şairin Farça ve Arapça'ya olan hakimiyeti eserin kelime kadrosunu etkilemiş; Türkçe kelimelere oranla Farsça ve Arapça kelimelerin çokluğu şairin bu uygulamayı bir ahenk unsuru olarak kullanmasını kolaylaştırmıştır.

Adni'nin özellikle eserin mhutevasını belirleyen “ışk” kelimesinde sık sık med yapması dikkat çekmektedir:

‘İşk hakkında biraz söz söyledüm
Penc Türkî beytile vaşf eyledüm (72)

‘İşk tenvîr eylese cān u dili
Lācerem tebdîl ider āb u gili (137)

‘İşk gūyā seyl-i şūr-engîzdür
‘Aql-ı cüzvî bir his-i nāçîzdür (447)

‘Aql naḳdîn vir metā‘-ı ‘ışk al
Terk-i rāḥat ḳıl şudā‘-ı ‘ışk al (1485)

Şair eserinin bir beytinde Türkçe “bir” kelimesini vezin gereği “bîr” şeklinde, bir buçuk hece okunacak şekilde yazmıştır:

Ma‘nen ādemle melā’ik bîrdür
Nūr-ı tesbiḥ-i Ḥudādan sîrdür (1014)

Hemen hemen her şairde görülmesine rağmen aruzda bir hata olarak kabul edilen bir başka imâle çeşidi imâle-i maksûr(kısa uzatma) dur. Vezin endişesiyle kısa okunması gereken Türkçe kelimelerin hecelerini uzun okuyarak gerçekleştirilen bu uygulamaya Adni'nin beyitlerinde de rastlıyoruz:

‘İşkdur miftāhı genc-i vaḥdetiñ
Bā‘ış-i emvācı baḥr-ı keşretiñ (18)

Kim görürdi ālemi ‘ışk olmasa
Yā vüçüd-ı ādemi ‘ışk olmasa (19)

Ḥaşre dek bākī ola bu yādigār
Görmesün yā Rab gezend-i rūzigār (93)

Mihri göster ‘āşıka bu zerreden
Baḥre ırgür tālîbi bu kıatreden (103)

Dām-ı tezvîre tıtulmaz mürğdur
Kendi dām u dāne-i sîmurğdur (1138)

Örnek beyitlerde görüldüğü gibi şair daha çok ya Arapça ve Farsça kelimelere eklediği “ı, i, dı, di, a, e” gibi Türkçe eklerde imâle yapmıştır.

Nahl-i Tecelli’de imaleye rastlanmayan beyitlerin genel özelliği Arapça ve Farsça kelimerin fazla oluşudur.

‘Āşıq ıkrārın ferāmüş eylemez
Münkirüñ efsānesin gūş eylemez (1175)

Fer‘dür ‘ālem muḥabbet aşldur
Mā-sivā hicrān velā ḥōd vaşldur (1190)

Aruzda ahengi sağlayan bir başka uygulama da vasl (ulama)dır. Sessiz harfle biten bir kelimedden sonra sesli harfle başlayan bir kelime gelirse sondaki sessiz ikinci kelimenin seslisine bağlanarak okunur. Kelimeleri böylece birbirine

bağlayan bu uygulamayla şiirde bir akıcılık sağlanmış olur. Ulama yapılacak yerde yapılmazsa kulağa hoş gelmeyen bir sekt, bir kesinti olur ki usta şairler bundan kaçınırlar.³⁹

Nahl-i Tecelli’de vasl’a çokça yer verilmiştir:

Nuşh-ı teklîf-i ħired-mendî yeter
Kendüye ħöd nâşih ol kendi yeter (744)

‘İşkdur gül-berg-i bâğ-ı Īzidî
Nükhet-i gül-zâr-ı zât-ı Aĥmedî (759)

Feyz-i bast-ı ħalb-i mebhût-ı elem
Dâfi‘-i derd-i ser-i maĥmûr-ı ğam (762)

Aruz uygulamasında iki türlü zihaf vardır. Bunlardan asıl zihaf, uzun olan heceyi aruz kalıbına yerleştirebilmek için kısa okumaktır. Diğer zihaf ise imâle-i memdûde yapılacak yerde yapmamak, böylece kelimenin ahengini bozmak ve ölçünün akışını sekteye uğratmaktır. Diğerine nazaran bu tür zihaf daha sık görülür ve göz yumulan, fazla büyük sayılmayan bir yanlışlık olarak kabul edilir.⁴⁰ Nahl-i Tecellî beyitlerinde her iki zihaf türüne de rastlamaktayız. İkinci tür zihafa nazaran daha az karşılaştığımız asıl zihafa aşağıdaki beyitler örnek verilebilir:

Cân olur lutfundan anuñ cism-i ħāk
Feyzi şāmildür semekden tā semmāk (144)

Ser-nigûn-Hārût-ı ħāh-ı Bābili
Cādū-yı kem-pîr-i mülk-i Bābili (1083)

³⁹ İpekten, a.g.e, s140.

⁴⁰ İpekten, a.g.e, s154-155.

Aşağıdaki örnek beyitlerin ilkinde “râm, idrâk, gam-nâk; ikincisinde ise “nûş, kîl ve kâl” kelimelerinde med yapılmamıştır.

Râm u ded germiyyetin idrâk ider
Derd-i ʿâşık anları gam-nâk ider (1360)

Bulmadukça dilde ʿışkuñ neşvesin
Nûş idersün kîl ü kâlîñ şîvesin (1497)

2.1.3. Kafiye :

Nahl-i Tecelli mesnevi nazım biçimiyle yazıldığı için her beyt kendi arasında kafiyevidir. Şairin nazım biçimi olarak nazm’ı tercih ettiği beşer beyitlik dört bölümde kafiye düzeni yine bu nazım biçiminin kafiye düzenine uyar. Nazm’ın kafiye örgüsü aa, ba, ca... düzenindedir.

Nahl-i Tecellî’de daha çok Arapça ve Farsça kelimelerle kafiye yapılmıştır. Aşağıda Arapça kelimelerle yapılan kafiyeler örneklendirilmiştir:

Mübdiʿüʿl-ervāḥa ḥamd-i bî-ʿaded
Mūcidüʿl-eşbāḥa şükr-i lā-yuʿad (1)

ʿİşḳdur miftāḥı genc-i vaḥdetiñ
Bāʿiṣ-i emvācī baḥr-ı keşretiñ (18)

Farsça kelimelerde kafiye:

Zātın izhār eyledi gencīneden
Kendidür yüz gösteren āyīneden (13)

Şûret-i ʿâlem ki şayd-ı cüstedür
Ol kemendüñ halkasında bestedür (23)

diğerlerine nispeten az olsa da Türkçe kelimelerde de kafiye görülür:

Meşnevîyi evvel ü âhir görüb
Gavrına ol baħr-ı maʿnânın irüb (65)

Sāğar-ı ʿIşk-ı Hudā ser-mesti ol
Sen de bul Monlā gibi ol bezme yol (229)

ʿAdnî'nin kafiyei oluşturan kelimelerin aynı olmasına özen gösterdiği söylenemez. Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin birbiriyle kafiye oluşturduğu beytlere sıkça rastlanır. Aşağıdaki beytlerin ilkinde Arapça *harf* kelimesiyle Farsça *şigarf* kelimesinde; ikinci beytte Türkçe *olmadan* fiiliyle Arapça *beden* kelimelerinde kafiye yapılmıştır.

Şûret ü maʿnâyı cemʿ itdi o ħarf
Şûret oldı ʿayn-ı maʿnî-i şigarf (25)

Gebr-i nefis geştini ħatıl olmadan
Pāk olunmaz dārü'l-islām-ı beden (924)

Nahl-i Tecelli'de genellikle yarım, tam ve zengin kafiye kullanılmıştır:

Yarım Kafiye:

Ĥabbezā ey ʿIşk-ı bî-minnet-ʿamel

Dāfi-i şad-derd ü sad-renc-i 'ilel (130)

Eylemiş hükm-i ḥabāb-ı zü-l-minen

Kā'inātı beste-i ḥubb'ül-vaṭan (261)

Tam Kafiye:

Eyle zulmet-gāh-ı ḡafletden 'ubūr

Cilve-gāhuñ ola ḥalvet-gāh-ı nūr (125)

'Işkdan nūş eyleyen cām-ı rahīk

Nefh-ı şūr ide meger anı müfik (220)

Zengin Kafiye:

Evvelde kılmış 'Işkdan maḥv-ı vücūd

Böyle dir ol şāhib-i īsār u cūd (187)

Muṭribā ḥōş āteşin āḡāzesin

Virmiş āḡāzeñ elest-āvāzesin (939)

Eserde yarım, tam ve zengin kafiye'nin yanında kafiyesiz beyitlere de rastlanır. Bu beyitlerde ahengi sağlayan rediflerdir:

Ḳurtarub 'uşşāk cān u dillerin

Ḳılmış arz Allāh vāsi' yerlerin (274)

2.1.4. Redif :

Redif, Nahl-i Tecelli’ de önemli bir ahenk unsuru olarak göze çarpmaktadır. Hatta aşağıya iktibas ettiğimiz beyitlerde görüleceği gibi redif bazen kafiyeyle daha etkili bir ahenk unsuru olarak kullanılmıştır.

Kim görürdi âlemi ʿışk olmasa
Yâ vücūd-ı âdemi ʿışk olmasa (19)

Âteş-i kübrā ki dirler ʿışkdur
Nār-ı bî-pervā ki dirler ʿışkdur (114)

Eserde bu gibi birkaç kelimedenden oluşan rediflerin dışında bazen bir harfin, ekin ya da bir kelimenin redif konumunda olduğunu görüyoruz.

Aşağıdaki beyitte revî(z) harfinden sonra gelen (i) harfi beytin redifini oluşturmaktadır.

Menbaʿ-ı hikmetdür ʿuşşākuñ özi
Yaʿni taʿrîf-i Hudâdur her sözi (700)

Ekle yapılan redif:

Dām-ı tezvîre tutulmaz mürğdur
Kendi dām u dāne-i sîmurğdur (1138)

Kelimeyle yapılan redif:

Lâzım oldu Âşaf imdâd eylemek
Tahtını meclisde icâd eylemek (970)

Ek ve kelimeyle yapılan redif:

Düşmen-i hesti-i mümkün lāyı gör

Zāt-ı hestî âşinā illāyı gör (964)

Nahl-i Tecelli’de redifle ilgili kayda değer bir başka husus redifi oluşturan kelimelerin genellikle Türkçe kelimelerden seçilmiş olmasıdır. “*Olmak, etmek, eylemek, bulmak*” gibi günümüzde de çok sık kullanılan fiiller ve bu fiillerin çekimli halleri eserin bütününde kullanılan redifler içerisinde önemli bir yere sahiptir.

2.2. Muhteva Bakımından:

2.2.1. Eserin Konusu:

Nahl-i Tecelli Mevlânâ’nın Mesnevi’sinden intihâb edilen beyitlerin manzum şerhini içeren bir mesnevidir. Mesnevileri konuları bakımından bir tasnife tabi tutan İsmail Ünver Mesnevi şerhlerini “Tasavvufi Mesneviler” başlığı altında değerlendirir.⁴¹ Nahl-i Tecellî’de yer alan beyitlerin ilâhi aşk üzerine olması, şairin görüşlerini sık sık ayet, hadis ya da bu minvalde kelâm-ı kibârlarla destekleyerek eserine didaktik bir hüviyet kazandırması bu tarz bir değerlendirmeyi örnekleyecek mahiyettedir.

Nahl-i Tecelli önce bir tevhidle başlar. Eserde daha sonra bir na’t yer alır. Bu bölümde İslam peygamberiyle beraber dört halifenin de ismi zikredilerek peygamberin âl ü ashâbına dua edilir. Na’ttan sonra 61-91. beyitlerde sebep-i telif bölümü yer alır. Eserde bundan sonra 19 beyitlik bir münacatın ardından asıl bölüme geçilir.

Adni eserinin sebep-i telif bölümünde eserini Konya’da Mesnevi tedrisiyle meşgul iken yazdığını dile getirir:

Sâkin-i hâk-i der-i Monlâ-yı Rûm

⁴¹ İsmail Ünver, “Mesnevi”, *Türk Dili*, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), 415-417, 1986, s.439.

Mesnevîden tâlib-i mağz-ı ‘ulûm

Hâk-pâ-yı ‘âşıkân-ı ser-firâz
Ya’ni Dervîş Adni-i sâhib-niyâz

Türbe-i Monlâda idüm münzevi
‘Âşıkânâ nakl iderdüm Mesnevi (61-63)

şair bölümün diğer beyitlerinde ise eserini birdenbire yazmaya karar verdiğini söyler ve eserini oluşturuş biçimini açıklar:

Lâyih oldu hatıra nâ-gâh kim
Eyleyem bir emr-i ma’kûlî mühim

Mesneviyi evvel ü âhir görüb
Gavrına ol bahr-ı ma’nânın irüb

Buldugum ebyâtı lafz-ı aşk ile
Eyleyüb tevcih-i im’ân sıdk ile

‘Azm idüb bil bagladum bu niyete
Çâpük itdüm kendümi ol hıdmete

‘Akl u fikri azl idüb tedbîrden
Himmet istimdâdın itdüm pîrden

Mesnevi bahrinde oldum gavta-hâr
Eyledüm bir niçe gevher der-kenâr

Vâsıl oldum çünkü ol gevherlere
Cümlesin kıldım keşîde mıstara

‘Aşk hakkında biraz söz söyledüm
Penc Türkî beyt ile vasf eyledüm

İddi’âmun gösterüb isbâtını
Huccet itdüm Mesnevî ebyâtını (64-71)

Eserin sebep-i telif bölümünden aktardığımız son iki beyit eserin bir şerh olup olmadığı konusunda akılda soru işaretleri oluşturmaktadır. Bir terim olarak şerh, “*bir metnin sırlarını, ince dikkatler gerektiren ifade ve nüktelerini açıklama ve yorumlama, anlaşılması zor bir metni beyân tefsir ve keşf etmek; niteliğini açıklamak, aydınlatmak ve yorumlamak*”⁴² olarak tanımlanır. Nahl-i Tecelli, haşiyelerine eserde geçen ayet ve hadislerle ilgili düşülen notların dışında bu tanımın dışında kalan bir eser olarak değerlendirilebilir. Zira şair Mesnevi’den anlaşılması güç beyitleri değil içerisinde “aşk” kelimesi geçen beyitleri seçmiştir. Bu beyitler de açıklanmak amacıyla seçilen beyitler olmaktan ziyade şairin aşk hakkındaki düşüncelerini destekleyen birer tanık beyit olma özelliği göstermektedir. Eserin bir nüshasını hazırladığı doktora tezine konu edinen Zehra Göre eserin yorum içermesini göz önüne alarak bir şerhten çok tefsir gibi göründüğünü belirtir.⁴³ Şair önce, aşk üzerine beş beyitle kendi görüşlerine yer verir ve ardından “*Diñle ol sultân-ı ‘uşşâkuñ sözün*”, “*Nutk-ı Monlâdan sarîhin dinle sen*”, “*Böyle remz itmiş o zât-ı mu’temed*” gibi zaman zaman birbirinin tekrârı olan mısraları içeren beyitlerden sonra Mevlânâ’nın beyitlerine yer vermiştir. Eser Adnî’nin beyitleriyle Mevlânâ’nın beyitleri arasındaki dil ve kafiye farklılıkları göz ardı edilirse bir nevi tesdis örneği gibi de değerlendirilebilir.

Adnî eserinde Mesnevi’den toplam 339 beyit seçmiştir. Şair 96 beyitle en fazla Mesnevî’nin 5’inci cildinden seçim yapmıştır. Şairin eserine aldığı

⁴² Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul, 2000, s.19.

⁴³ Göre, a.g.e., 54.. Osmanlı Müelliflerinde de Adnî’nin müellifâtından bahsedilirken eser “müellifâtı Mesnevî-i Şerif”den müntehib bir çok ebyâtı-her beyti beş beyt ile tefsîr suretiyle şârih ve ...” şeklinde anılır. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e, s123.

beyitlerin Mesnevî ciltlerine göre dağılımı şöyledir: 1. Cilt : 46 beyt; 2. Cilt : 24 beyt; 3. Cilt : 66 beyt.; 4. Cilt : 28 beyt ; 5. Cilt 95 beyt ; 6. cilt 79 beyt.

Bu beyitlerin 334'ünün ortak özelliği içerisinde “ışk” kelimesinin yer alıyor olmasıdır. Geriye kalan 6 beyitten 5'i Mesnevi ciltlerinin ilk beyitleridir. Diğer beyt ise Mevlâna'nın Senâyi'den tazmin ettiği bir beyittir.

Şair, Münâcât bölümünde eserinin tertibinin orijinal olduğunu iddia eder:

Nâzır oldum çok nüsaḥ terkîbine
Beñzemez bu kimsenüñ tertîbine

‘İşkâ dāyirdür bu te’lîfüm benüm
Bir bik(i)r tarz oldu taṣnîfüm benüm (106-107)

Nahl-i Tecelli'yi aynı yüzyılda daha önce yazılan benzer iki eserden, Cevrî'nin Hall-i Tahkîkât ile Ayn el-Füyûz adlı eserlerinden, ayıran en önemli fark şairin de dediği gibi eserinin tertip farklılığıdır. Cevri (öl.1065/1654) Hall-i Tahkîkât adlı manzum eserinde Mesnevî'nin ilk on sekiz beyti de dahil olmak üzere toplam kırk beytin manzum şerhini yapmıştır. Ayn el-Füyûz eserinde ise Yusuf Sineçâk(öl.953/1546)ın Mesnevi'den 366 beyit seçerek “Cezire-i Mesnevi” adını verdiği antolojisine aldığı her beyti yine manzum olarak tercüme etmiştir. Cevri eserinin tertib düzenin de önce Mevlânâ'nın beyitlerine sonra kendi beş beytine yer vermiştir.⁴⁴ Adni'nin eserini şekil bakımından bu eserlerden ayıran başlıca fark Mesnevi'den aldığı bayitlere kendi beyitlerinden sonra yer vermesidir. Nahl-i Tecelli'de yer alan Mesnevi'den müntahab beyitlerin içinde aşk kelimesi geçen beyitler olması da bu eseri özgün kılan bir diğer özelliktir.

Adni beyitleri şerh ederken kendi görüşlerini desteklemek adına İranlı şairler Attâr ve Senâi'nin beyitlerinden de faydalanmıştır. Adni Attar'dan üç(454,

⁴⁴ Hasibe Mazioğlu, “Mesnevi'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri” *Mevlana'nın 700. Yıldönümü Dolayısıyla Uluslararası Mevlana Semineri*, 15-17 Aralık 1973, Ankara, s.281-282.

1595, 2099. beyitler), Senâî'den bir beyt (713. beyt) tazmin etmiştir. Bunlardan Senâî'ye ait beyt aynı zamanda Mesnevî beytidir.

Eserin muhtevasını belirleyen aşk kavramı Mevlânâ'nın bütün eserlerinde işlediği başlıca konudur. Emine Yeniterzi onun aşk hakkındaki düşüncelerini akıl ve aşk mukayesesi, aşkın üstünlüğü ve değeri, fânilere duyulan aşkın geçersizliği, aşktan nasibi olmayanların zavallılığı olarak dört gruba ayırır.⁴⁵ Adnî'nin şerh için seçtiği beyitlerin bu minvalde olması Nahl-i Tecellî'de işlenen aşk temasının çerçevesini oluşturur. Şair eserin başlangıcında aşkın hallerinden bahsederken bir aşk tanımını da yapar:

‘İşkûdur ‘âşık-ları nâ-şâd iden

‘İşkûdan feryâd ider feryâd iden

‘İşkâ beñzer bir elem bir ğam mı var

‘İşkûdan bir yanmaduk âdem mi var

‘İşkûdandur sîneler pür-dâğ-ı derd

‘İşkûdandur eşk-i germ ü âh-ı serd

Âteş-i kübrâ ki dirler ‘İşkûdur

Nâr-ı bî-pervâ ki dirler ‘İşkûdur

Cümle eşyâya bu âteşdür düşen

Ḥazret-i Monlâdur anı remz iden (111-115)

Şairin bu beyitlerle şerh ettiği, tercümesini Tahirü'l-Mevlevî'den aktardığımız beyt Mevlânâ'nın aşağıdaki beyittir. :

⁴⁵ Emine Yeniterzi, *Mevlânâ Celâleddin Rûmî*, TDV. Yay., Ankara 1997, s.48-49.

اتش عشقست کاندِر نی فتاد

جوشش عشقست کاندِر می فتاد

“Neydeki âteş ile meydeki kabarış hep aşk eseridir.”⁴⁶

Nahl-i Tecellî’nin tümünde “ışk” kelimesi Mevlânâ’nın beyitleri hariç 619 yerde geçer. Ve tümünde ilâhi aşk olarak işlenir. Aşkın ilâhi olduğunu sık sık dile getiren şair Mevlânâ’ya ait beytleri şerh ederken aşk-akıl, âşık-âkil, âşık-zâhid mukayesesi yapar. Eserde şerh için seçilen beyitlerin büyük çoğunluğu bu konuyu işlemektedir. Mevlânâ’nın beyitlerine paralel olarak her mukayesede akıl tahkir edilir.

‘İşkâ bi-n-nisbe hîred ebkem gibi

Heybetünden ol dahı sersem gibi

Gerçi ‘aql idrâkde pek şöhrdür

‘İşk derkinden veli bî-behredür

Āfitâb-ı ‘ışk keşf-i maḥẓ iken

Var su‘âl it dîde-i ḥuffâşdan

‘Aql kuvvetde olursa Cebre‘il

‘İşkâ her yerde yine olmaz delîl

‘İşk yanında hîred olmuş ḥaḳîr

Böyle temsîl eyler ol zât-ı ḥabîr

⁴⁶ Tahir’ül-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevi*, Şamil Yayınevi, 2.bsk, İstanbul, tarihsiz, C.I/10, s.62.

عقل در شرحش چو خر در کل بخت
شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت (189-194)

“Akıl, aşkın şerhinde çamura batmış merkeb gibi aciz kaldı. Aşkın da âşıklığın da şerhini yine aşk söyledi”⁴⁷

Şair, aşk ve akıl etrafında aşık ve âkil tiplerini de bir karşılaştırmaya tabi tutar. Dede, Nahl-i Tecelli’de “*mestâne, ser-mest, serseri, ser-hôş, dîvâne*” gibi sıfatlarla andığı aşıkla berâber “*câm, bâde, mey, sağrak*” gibi kelimeleri İlahi aşkı ifâde eden birer remz olarak kullanır. Mevlânâ’dan bu tarz mukayeseleri içeren beyitler seçen Adni bunlardan Mevlânâ’ya ait olan ve aşığın vasıflarını içeren bir beyti şu şekilde şerh eder:

‘İşk-ı Mevlâdandır ‘âşık serseri
Dîn ü milletden n’ola olsa berî

Bâde-i câm-ı tecellî ser-hôşı
Mezheb ü milletle kılmaz cünbüşi

Ehl-i dîdâra te‘âlâdur hîţâb
‘Âkılâna lenterânîdür cevâb

Kim ararmış mezhebin dîvânenüñ
‘Öşri olmaz kıyâ-i vîrânenüñ

‘İşkuñ ahvâlinden eylersen su’âl
Gel cevâbın beyt-i Mevlânâdan al

⁴⁷ Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.I/116, s.137.

ملت عشق از همه دینها جداست
عاشقانرا مذهب و ملت خداست (459/464)

“Aşk milleti her milletten ayrıdır. Âşıkların millet ve mezhebi ise Allâh’dır.”⁴⁸

Aşığın karşısında yer alan bir diğer tip de zâhiddir. Divân şiirinin zâhid tiplemesine uygun olarak burada da o, daima cenneti dileyen, sürekli cehennem korkusuyla hareket eden biridir. Zahidin en fazla dile getirilen yönü ise aşktan uzak oluşudur.

Sonuç olarak ‘Adnî eserin muhtevasını tamamiyle ilâhi aşk teması üzerine kurmuş bu tema etrafında bazı mukayeselerde bulunmuştur.

2.2.2. Dili ve Üslûbu:

Nahl-i Tecellî yazıldığı yüzyıl dikkate alındığında genel itibâriyle oldukça sade bir dille yazılmıştır. Eserin giriş bölümlerinde yer alan Tevhîd ve Na’t başlıklarının ilk beyitlerine şair Arapça kelime ve tamlamalarla yazdığı oldukça ağıdalı beyitlerle başlar. Bunu şairin Divan şairlerinin zaman içinde oluşturdukları ortak üslup özelliğine bağlı kalması şeklinde yorumlamak mümkündür. Zira Divan şiirinde tevhid ve na’tlerin ortak özelliklerinden biri her iki türün de oldukça sanatlı ve üst seviyede bir dile sahip olmalarıdır⁴⁹. Fakat bu bölümlerde bile “*Görmeyen mevlâsını görsün seni*“, *‘İşka teslîm it özüñ geç kendüden*” gibi günümüz okuru için bile kolayca anlaşılabilir mısralar yer alır. Eserin bir şerh

⁴⁸ Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.VII/5720, s.568.

⁴⁹ Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen, Erzurum, 2006, s.158.

olması ve tasavvufi aşkı konu edinmesi hasebiyle bu ağdalı dil asıl bölümde yerini daha anlaşılır sade bir dile bırakır.

Nahl-i Tecelli'nin kelime kadrosunda ve tamlamalarda Farsça ve Arapça önemli bir yer teşkil etmekle beraber özellikle rediflerde dikkat çeken Türkçe fiiler, mısra kuruluşundaki Türkçe gramer kurallarına uygunluk , Türkçe deyim ve tamlamalar da bir hayli fazladır. Hatta şair zaman zaman “*el yumak, yav kılmak*”, “*söyünmek*” gibi arkaik Türkçe kelimelere de beytlerinde yer vermiştir. Aşağıdaki beyitlerde günümüzde bile sıkça kullanılan deyimler yer alır.

Tālib ışkı şadr-ı ʿāşıkda ara
Gör nedür tūt kulağın gerçek ara (163)

ʿAşıkān kendi yağıyla kavrılır
Hirmeni tūrfe hevādan şavılır (1869)

Sen saña elden yakīnsün hāşılı
Kendüñi seyr eyle neylersün eli (1882)

Eserin aşk temasıyla sınırlı oluşu ve şairin Mevlânâ'nın beyitlerine bağlı kalarak şerhini yapması eserin söz dağarcığında bir sınırlamaya neden olmuştur. Söz gelimi aşağıdaki Farsça beyitte geçen aşk ve akıl mukayesesini Adnî'nin şerhinde bazı kelimelerin sıkça tekrar edilmesi zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

ʿİşkâ bi-n-nisbe hıred ebkem gibi
Heybetünden ol dahı sersem gibi

Gerçi ʿaql idrākde pek şöhdür
ʿİşk derkinden veli bî-behdür

Āfitāb-ı ʿışk keşf-i maḥẓ iken

Var suʿāl it dīde-i ḥuffāşdan

ʿAql kuvvetde olursa Cebreʿil

ʿİşka her yerde yine olmaz delīl

ʿİşk yanında ḥired olmuş ḥaḳīr

Böyle temsīl eyler ol zāt-ı ḥabīr

عقل در شرحش چو خر در کل بخت

شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت

(189-194)

“Akıl, aşkın şerhinde çamura batmış merkeb gibi âciz kaldı. Aşkın da âşıklığın da şerhini yine aşk söyledi”⁵⁰

Divan şiirinde gazellerin kelime dağarcığı üzerine bir inceleme yapan Walter G. Andrews bu şiirin söz dağarcığının oldukça dar oluşunu Osmanlı şairlerinin tema ve bağlam bakımından bağlı kaldığı kesin sınırlamaların bir yansıması olduğunu belirtir ve böylesi bir sınırlamanın kabul edilmesini hem şairlerin hem de okur kitlesinin yaptığı bir tercihe bağlar.⁵¹ Andrews aynı yazısında söz dağarcığındaki bu darlığa rağmen şiir dilindeki gönderme gücünü dile getirir : *“öte yandan sınırlı bir söz dağarcı, söz dizim alnında belirsizliği ortadan kaldıracı bir faktör işlevi görürken, aynı zamanda varlığıyla yüksek bir çok anlamlılık derecesi getirmektedir. Şiirsel kullanım kelimelerin anlamlarını genişletme etkisine sahiptir ve kelimeler uzun bir zaman dilimi boyunca pek çok bağlamda bu tür bir genişleme sürecinden geçerlerse çok geniş bir anlam yelpazesi ve gönderme gücü kazanırlar”*.⁵² Adnî Nahl-i Tecellî’de şiirin bu imkânlarından oldukça faydalanmış zaten dar olan söz dağarcığını muhtevaya bağlı

⁵⁰ Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.I/116, s.137.

⁵¹ Walter G. Andrews, *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*, çev. Tansel Güney, İletişim Yay., İstanbul 2003, s.75.

⁵² Andrews, a.g.e., s.77.

olarak iyice daraltmasına rağmen ayet ve hadislerden yaptığı iktibaslar ve telmihler; özellikle Mesnevî hikayelerine yaptığı göndermelerle bu sıkıntıyı aşmayı bilmiştir. Öyleki Adnî'nin Nahl-i Tecellî'de kullandığı en belirgin sanatlar mana sanatlarından olan ve işlenen konuyu farklı kaynaklara taşımayı kolaylaştıran telmih ve iktibas sanatlarıdır. 'Adnî Receb Dede'nin işlediği aşkın ilâhi aşk boyutu ve 17.yya değin bu konu etrafında belirli bir ıstılahın oluşmuş olması da şairin konuyu derinlemesine işlemesini kolaylaştırmıştır.

Nahl-i Tecellî'de telmih ve iktibâs dışında en çok kullanılan sanatlar ıstikak, teşbih, teşhis, tezat ve cinastır. Aşağıda teşbihe örnek olan beyitlerin ilkinde şair İlâhi aşkı insan için kanat olarak düşünmüştür. İkincisinde ise aşk ebedilik bahşeden bir kadehe benzetilmiştir.

Bâl ü perdür âdeme 'ışk-ı ilâh
Sevķ-ı 'alîyyün ider bî-iştibâh (136)

'İşkdur sağrak-ı hüsn-i İzidî
'İşkdur cām-ı beķā-yı ser-medî (141)

Aşağıdaki beytlerde ise aynı kökten türetilen mazhar ve izhâr; aşk ve aşık kelimeleriyle ıstikak sanatı yapılmıştır.

'Aynı imiş çünkü mazhâr zâhirüñ
Hakķile hak oldu sırr-ı tâhirüñ (42)

Tâlib 'ışkı şadr-ı 'âşıkda ara
Gör nedür tut kulağın gerķek ara (163)

Nahl-i Tecellî'den cinas için vereceğimiz aşağıdaki iki örnekte şair leheb ve bir özel isim olan Ebû Leheb kelimeleriyle cinas yapmıştır. Bu örnekler ve şairin zaman zaman ayrı yerlerde de olsa aynı ayet ve hadislerden iktibas yapması düştüğü tekrarları göstermesi bakımından önemlidir.

Ger cehennemse ‘azāb-ı Bū-leheb
‘Āşıka şad cennet olmuş bu leheb (438)

Kā’ināta şıgmamışdur bu leheb
Bu lehebden hıvıf iderdi Bū Leheb (821)

Divan şiirinde kelime ve kelime guruplarının tekrarına dayanan anlatım tekniği bu şiirde ahengi sağlayıcı unsurlardan biridir. *Bazı söz ve söz guruplarının belirli aralıklarla tekrarından doğan ahenk anlamla bütünleştiği zaman poetik bir fonksiyon icra eder ve meramın etkili bir biçimde sunulmasını sağlar.*⁵³ Divan şiiri için ortak bir üslup özelliği olarak değerlendirilebilecek bu teknikten Nahl-i Tecellî’de de faydalanılmıştır.⁵⁴

⁵³ Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ, Ankara 1996, s.20.

⁵⁴ Divan şairleri için ortak bir üslup özelliği olarak değerlendirilen kelime ve kelime gurubu tekrarlarının özellikle Mevlânâ tesiriyle şiirler yazan divan şairlerinde benzer şekillerde görülmesi dikkat çekicidir. 14. yy şairlerinden Aşık Paşa’nın Mesnevi tesirlerinin hissedildiği Garibnâme adlı eserinden alıntılarımız aşağıdaki beyit tamamen tekrarlardan oluşur:

Mustafâdur Mustafâdur Mustafa

Müctebâdur Müctebâdur Müctebâ (Kemal Yavuz, *Aşık Paşa, Garibnâme*, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul 2000, C.I, s.59.

15.yy şairlerinden olan ve 1436’da Mesnevi’yi Mesnevi-i Muradiye ismiyle tercüme eden Mu’inî’nin tekrarlara dayalı bir beyti şöyledir:

Mevlevîyem Mevlevîyem Mevlevî

Mevlevî olmayan olur levlevî (*Mesnevi-i Muradiye*, Mu’inî’nin çevirisinden haz. Kemal Yavuz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1982, s.X.

Yine Mevlânâ tesiriyle şiirler yazan Dede Ömer Rüşenî’de de aynı üslup özelliği görülür:

Rüşeniyem Rüşeniyem Rüşenî

Bende yohdur zerrece mâc vü menî

Men senünle oldugum-çün ey Ganî

Rüşeniyem Rüşeniyem Rüşenî (Orhan Kemal Tavukçu, *Dede Ömer Ruşenî, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı’nın Tenkitli Metni*, Suna, Erzurum 2005, s.97.

Bütün bu örnekler bu üslup özelliğinin en azından Mevlânâ etkisinin hissedildiği şairler için, Mevlânâ’etkisinden kaynaklandığını akla getirir. Nitekim Nahl-i Tecellî’deki bir Mevlânâ beyti şöyledir:

لیک شمع عشق چون ان شمع نیست

روشن اندر روشن اندر روشنیست

“Lâkin aşk mumu, diğer mumlar gibi değildir. Aydınlık içinde aydınlık, aydınlık içinde aydınlıktır”, Tahirü’l- Mevlevî, a.g.e., C.XI/11573, s.1022.

- Yohsa imkân kande vü kande vücüb
 Kande işrāk-ı seher kande gurüb (36)
 Remz idüp bu sırrı dir ol hōş şıfāt
 ‘Ayn-ı zātem ‘ayn-ı zātem ‘ayn-ı zāt (294)
- Kılma ‘āşık himmet-i nām u nişān
 Bī-nişān ol bī-nişān ol bī-nişān (609)
- Bī-nişānlık lā-mekān itsün seni
 Bī-nişāndur bī-nişānuñ meskeni (610)

Beyit içinde ahenk sağlayıcı bu tarz kelime ve kelime gurubu tekrarlarının dışında şairin bir de Mevlânâ beytlerini tanık göstermek için kullandığı klişe kelime ve ibâreler vardır. Eser içinde bu tarz tekrarlar ahenk sağlamaktan öte eseri tek düzeliğe sürükleyen unsurlar olarak değerlendirilebilir. Şair bu beytlerde “*böyle buyrur ...*” kelime gurubunu 9, “*böyle buyrur ol...*” kelime gurubunu 3; yine “*böyle dir...*” kelime gurubunu 10 ve “*böyle dir ol...*” kelime gurubunu ise 3 kez tekrar eder.

Eserin didaktik yönü şairin uslubunu da etkilemiştir. Adnî, Nahl-i Tecellî’de çoğu zaman bir muhataba seslenir, ders verir gibi bir konuşma tonuyla beyitler söylemiştir. Şairin bu beyitlerde muhatabı genellikle aşık olmakla beraber zaman zaman da ‘âkil, zâhid ve sūfîdir:

Țut ki olduñ sözde şāhib-ħamse sen

Hüküm-i evşâf-ı beşerdür cümle fen

‘İşkî hürmen-süz-ı efkâr eyle gel

Meşnevîye bak ‘amel eyle ‘amel (455-456)

Yukarıda örnek beyitlerin ikincisinde iki kez tekrarladığı “eyle-“ fiilini şair eserin tümünde aynı şekilde emir kipiyle tam 36 defa kullanmıştır. “İt-“ fiili ise yine aynı şekilde 23 kez tekrarlanır.

Şair bazen kendisiyle de diyalog halindedir. Bu beyitlerde şair genellikle kendi eleştirisini yapmaktadır.

Qābil olsağ feyz-i kāmīl-‘āşıkā

Cānile teslīm olurduğ hālīkā

Āh olduğ beste-i tedbīr-i ‘aql

Gör nice tevbīl ider ol pīr-i ‘aql

Adnî mahlasını andığı aşağıdaki beytinde ise kendine nasihat eder:

‘İşk-ı Mevlā maḥzenü’l-esrārdur

Bil ki ‘ayn-ı pertev-i dīdārdur

Vāşıl olmazsın şaḳın ol maḥzene

‘Adnīyā olmazsan āḫir gürsine (2139-2140)

Netice itibariyle Nahl-i Tecellî’nin aşk konusu etrafında oluşturulmuş bir şerh olması eserin kelime kadrosu ve uslubunda tekrarları doğurmuş, yine her beş beytte kullanılan klişe ifadeler eserde bir tekdüzeliğe sebep olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA:

- Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, Beyrut, h.1418/m.1997, II C.
- Ali Enver, Semâhâne-i Edeb, Alem Matbaası, İstanbul, 1309.
- Andrews, Walter G., Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı, çev. Tansel Güney, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, Sahih-i Buhari : Muhtasarı Tecdî-i Sârih, (çeviri, tahrir ve notlar: Abdullah Feyzi Kocaer), İstanbul, 2004, II C.
- Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000.
- Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber, Ankara, 1997.
- Ceylan, Ömür , Tasavvufi Şiir Şerhleri, Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, 21. bsk., Ankara, 2004.
- Dilçin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.
- Duru, Necib Fazıl, Mevleviyâne, Şiir Güldestesi, İstanbul, 2000.
- Ergün, Ergün, Türk Şairleri, İstanbul 1945.
- Genç, İlhan, Tezkire-i Şuârâ-yı Mevleviye, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2000.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İnkılap, İstanbul, 1983
-, Mevlêvî Adâb ve Erkânı, İnkılap, İstanbul 2006.
- Göre, Zehra, Belgrad Mevlevîhaânesi Şeyhi ‘Adnî Receb Dede ve Nahl-i Tecellîsi”, Birinci Uluslar arası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri, (19-21 Aralık 2001-Manisa Mevlevîhânesi), Manisa, 2002.
-, Adni Receb Dede, Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, S.B.E., Konya, 2004.
- Güllüce, Hüseyin, Kur’ân Tefsîri Açısından Mesnevî, Ötüken, İstanbul, 1999.
- İpekten, Haluk vd., Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara, 1988.
-, Fuzûlî, Hayatı, Sanatı, Eserleri, Akçağ, Ankara 1996.

-, Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergah Yay., 3. bsk, İstanbul, 1999.
- Macit, Muhsin, Divan Şiirinde Ahenk Unsurları, Akçağ, Ankara 1996
- Mazıoğlu, Hasibe , “Mesnevi’nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri”
Mevlana’nın 700. Yıldönümü Dolayısıyla Uluslararası Mevlana Semineri, 15-17 Aralık 1973, Ankara
- Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmanî, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Mevlânâ Celâleddin, Mesnevi-i Manevi, neşr. Raynold Nicholson, Leiden, 1925-1933, VI C.
- Mustafa Safâyi, Tezkiretü’s-Safâyi, Bitirme Tezi, Haz: Muharrem Güzelidir, Erzurum 1970
- Sakıb Mustafa Dede, Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân, Matbaa-ı Vehbiye, Mısır 1283.
- Şeyhi Mehmed Efendi, Şakayık-ı Numaniye ve Zeyilleri, Vakâyi’ül-Fuzalâ, Neşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul, 1989.
- Tavukçu, Orhan Kemal, Dede Ömer Ruşenî, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı’nın Tenkitli Metni, Suna, Erzurum 2005
- Tolasa, Harun, “Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.1, s.17.
- Tuman , M. Nail, Tuhfe-i Naili, Bizim Büro Yayınları, İstanbul, 2001.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, C.I.
- Ünver, İsmail, “Mesnevi”, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), 415-417, 1986.
- Yavuz, Kemal, Aşık Paşa, Garibnâme, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 200.
-, Mesnevi-i Muradiye, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982
- Yeniterzi, Emine , Mevlânâ Celâleddin Rûmî, TDV. Yayınları, Ankara 1997.
- Yücel, Bilal, Adni Receb Dede’nin Tasavvuf Manzumesinde XVII. Yüzyıl Türkçesi Özellikleri, Türklük Bilimi Araştırmaları, IV, 1997.

Yılmaz, Mehmet, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler(Ansiklopedik Sözlük),
Enderun Kitabevi, İstanbul,199

3. NAHL-İ TECELLÎ

3.1. Yazma Nüshalar:

Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Agah Sırrı Levend Kitaplığı
Numara:471 Nüshası (A)

Ebadı: 225x155(16x85)mm. 60 varak. Dalgalı ebru kağıt ciltli. Kahverengi meşin sırtlı. Talik el yazısıyla yazılmış. Başlıklar, Mevlânâ beytleri ve nazmlar kırmızı mürekkepli. Her sayfada 18 satır var. Eserin sonlarına doğru hemen her varakta ıslanmadan kaynaklanan lekeler var. Bu lekeler bazı varaklarda okumayı zorlaştıracak silinmlere yol açmış. Müstensih ismi ve istinsah kaydı yok.

Baş : Mübdi'ül-ervâha hamd-i bâ'aded
 Mûcid'ül-eşbâha şükr-i lâ-yu'ad

Son : ورد می هم فارغ ارندت زنان
 کرد چادر کردی و عشق زنان

Mevlânâ Müzesi, İhtisas Kütüphanesi Numara: 2094 Nüshası (M)

Ebadı: 200x125. Zencirekli, cetvelli, miklepsz kırmızı ciltli. 73 yaprak. Toplam 147 varak olan mecmuanın 1b-72a varakları arasında yer alır. Talik yazıyla her sayfada ortalama 15 satır halinde yazılmış. Başlıklar, Mevlânâ beytleri ve nazmlar kırmızı mürekkeple yazılmış. Müstensih ismi yok. İstinsah kaydı : Temmet'ül-kitâb bi'avni'llâhi'l-meliki'l-vehhâb senete sitte ve tis'în ve elf fî-evâhir-i şa'ban'ül-muazzam ve bihî sükâtî.

Baş : Mübdi'ül-ervâha hamd-i bâ'aded

Mûcid'ül-eşbâha şükr-i lâ-yu'ad

Son : ورد می هم فارغ ارندت زنان
کرد چادر کردی و عشق زنان

3.2. Karşılaştırmalı Metin

Bismillahirrahmanirrahim

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

AM1b	1-	Mübdi'ül-ervāḥa ḥamd-i bī-aded Mūcid'ül-eşbāḥa şükr-i lā-yu'ad İftitāḥ-ı feyz -i aḳdes eyledi Andan icād-ı muḳaddes eyledi Kıldı zāḥir sırr-ı ferdāniyyeti Oldı bāḥir nūr-ı vaḥdāniyyeti Vāv ḥarfin eyledi tevḥīde sed Ya'ni şekl-i vāḥide girdi eḥad
	5	Kimse olmazdı eḥaddan sūd-mend Aña vāḥid olmasaydı perde-bend Zāḥir ol yüzden tecelli eyledi Mazḥar-ı ḥüsnün teselli eyledi Bī-ḥicāb olmak tecellī ḥōd muḥāl كنت كنز ün remzi bu ma'nāya dāl Mümkünātuḡ cümlesi bir ḥarfimiş Ma'ni-i bī-ḥarf ü şavta zarfimiş Ḳudret-i Bārī ile olmuş o ḥarf Ḥoş muḥīṭ-i baḥr-i ma'nī-i şigarf
	10	Ḳudretin Mevlā idüb feryad-res

^{7a} muḥāl: muḥāl A.

^{7b} *küntü kenz* : “ben (gizli) bir hazineydim”, Aclünī, *Keşfü'l-hafā*, Beyrut, h.1418/m.1997, CII, s. 173; Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 98.

^{10a} Mevlā : Bārī M.

	Eylemiş imdād raḥmanī nefes
	Emridüb nā-geh ‘adem deryāsına Ya‘ni baḥr- i ḳa‘r-ı nā-peydāsına
	Ṭutdı emvāc pey-ā-pey sāḥili Kā‘ināt oldu hüveydā ḥāşılı
M2a	Zātın izhār eyledi gencīneden Kendidür yüz gösteren āyīneden
	İ‘tibāridur bu tafşıl ü ‘aded Yohsa keşretten münezzehdür eḥad
15	Vehm sırr-ı vaḥdete bulmaz vüşül Zāt-ı muṭlaḳ eylemez ta‘yīn ḳabul
	‘Işḳdur bu sırrı ifşā eyleyen İsmi ‘ayniyle müsemmā eyleyen
	‘Ārif-i dānā bilür ‘ayniyyetin ‘Ayn iden zīrā odur ḡayriyyetin
A 2a	‘Işḳdur miftāḥı genc-i vaḥdetiñ Bā‘iṣ-i emvācı baḥr-ı keşretiñ
	Kim görürdi ālemi ‘ıṣḳ olmasa Yā vücūd-ı ādemi ‘ıṣḳ olmasa
20	Mümkinātı eyleyen izhār odur Kā’ināta germī bāzār odur
	Böyle bir ser-māye olmaz ādeme Böyle bir revnaḳ bulunmaz ‘āleme
	‘Işḳdur şayyād-ı cüst ü zūr-mend Kāf ü nūn destinde bir muḥkem kemend
	Şüret-i ‘ālem ki şayd-ı cestedür Ol kemendüñ ḥalḳasında bestedür

^{23b} ḥalḳasında : ḥalḳasında A, M.

25 Kāf ü nūn bir ḥarfile kevn oldı hep
Levnsüz ma'nā iken levn oldı hep
Şūret ü ma'nāyı cem' itdi o ḥarf
Şūret oldı 'ayn-ı ma'nī-i şigarf

Buldı keşret māḥaşal çün 'itibār
Aḥmedin mīminden oldı āşikār

Na't-inebiyy-i muḥterem şallāllāhü te'ālā 'aleyhivesellem*

Yā ḥabībe'l-Ḥaḳ-ı nūrü'l meşrikeyn
Yā nebiyyu'llāhi şemsü'l ḥafıḳayn

M2b

انت هادى الخلق و المولى الكريم
انك كنت على خلق عظيم

Vey tufeylün Yūsuf-ı emlaḥ senün
Na't-i pāküñdür ana efşah senün

30

Feyz -i imdād-ı الم نشرح seni
Eylemiş 'ilm-i ledünnī ma'deni

Mu'ciz-i nuṭkuñ ki ḳaṭ'-i şen'adur
Ḥüccet-i ilzām-ı ehl-i seb'adır

Ḥazretiñdür maḫḫar-ı levlāk olan
Bā'is-i icād-ı nüh-eflāk olan

Vāşıl-ı teşrīf-i اعطيناك sen
Feyz-baḫş-ı ḥavz-ı kevser-nāk sen

^{26ab} — M.

* Na't-ı Resūl-i Ekrem M.

^{28ab} Ente hādī 'l-ḥalkı ve'l- mevlā'l-kerīm

İnneke künte 'alā ḥulkın 'aẓīm

(*Sen halka hidāyet edicisin. Mevlā kerīmdir.*

Muhakkak ki sen yüce bir ahlak üzeresin) Krş. وَأَنْتَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ “ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin”, Kur'ân-ı Kerīm, Kalem, 68/4.

^{30a} الْمُشْرِحُ “(Ey Muhammed! Senin göğsünü) açıp genişletmedik mi?”, Kur'ân-ı Kerim, İnşirāh, 94/1.

^{33a} أَعْطَيْنَاكَ “sana (Kevseri) verdik”, Kur'ân-ı Kerim, Kevser, 108/1.

^{33b} ḥavz : ḥavz A.

		Ey cevād-ı mekremet zāt-ı saḥī Sensin imkān ü vücūbun berzaḥı
A2b	35	Olduğuñdan mümkinātın vāyesi Mümkün oldı vācibüñ hem-sāyesi Yohsa imkān ḳande vü ḳande vücūb Ḳande işrāk-ı seḥer ḳande gurūb Nūr-ı ʿālem-gır-i Mevlā sırrı sen قاب قوسین او ادنا sırrı sen İrtibāt-ı bāṭın-ı ḳavseyn sen İmtizāc-ı maʿni-i baḥreyn sen Zātıñ ey şubḥ-ı ḥaḳāyīḳ meşʿale Çeşme-i nūr eylemiş zıllıñ bile
	40	Ādem-i evvel sen ey maʿşūk-ı ḥaḳ Şūret-i Allāhda maḥlūk-ı Ḥaḳ Maẓhar-ı zāt oldun ey zāt-ı seniyy Görmeyen Mevlāsını görsün seni ʿAynı imiş çünki maẓhār zāhirüñ Ḥaḳḳile ḥaḳ oldı sırr-ı tāhirüñ
M3a		Sen ʿademdeydüñ nebiyy-i seyf-i dīn Bü'l-beşer Ādem henüz olmışdı tīn Cebhe-i ādemde nūruñ olmasa Yaʿni ol yüzden zuhūruñ olmasa
	45	Hīç şekk yok ḥazret-i Allāh güvāh Anı kılmazdı melā'ik secde-gāh Genc-i ıṣḳuñ güher-i meknūnı sen Maḥzen-i tevḥīd-i Ḥaḳ maḥzūnı sen

^{37b} قاب قوسین “iki yay aralığı kadar.”, Kurʿān-ı Kerim, Necm, 53/9.

^{46b} Maḥzen : maḥzen A ,M / maḥzūn : maḥzūn A, M.

- Ḥubb-ı zātı ‘aynıdur zātuñ senüñ
Derk iden kimdür kemālātın senüñ
- Bu ‘ayāndur ‘ārif-i rūşen-dile
Evvelīn ism-i müsemmasın hele
- Enbiyānuñ faḥri sen ey pāk-zāt
Evliyānuñ tācı sen vey ḥōş-şifāt
- 50 Ḥāk-pāyüñ ‘āleme kuḥlū’l- ‘uyūn
Ümmete sensin delīl-i reh-nümün
- Olmasa nūr-ı zamīrūñ reh-nümā
Bū-Bekir bulmazdı minhāc-ı şafa
- Eyledüñ imdād-ı envār-ı yakīn
Lā-cerem oldı ‘Ömer Fārūḳ-ı dīn
- A3a Dest-i luṭfuñ maḥremü’l-binteyn ider
Ḥazret-i ‘Oşmānı zü’n-nüreyn ider
- Gösteriñce saña teslīm ü rızā
هل اتى sırrı ‘aliyyü’l murtażā
- 55 Lā-mekān içre kuruldı ḥaymesi
Oldı āḥir evliyā ser çeşmesi
- Ḥānedān-ı ‘izzetüñ gevherleri
Ol sa‘ādet burcunuñ aḥterleri
- Neyyireyn-i maşrıḳ-ı rahme’l-Betül
Şeh Ḥüseyn ü Şeh Ḥasen faḥrū’l-fuḥūl
- M3b Ḳurretü’l ‘ayn-ı ‘Alīdür her biri
Dehre şehrī vekilidür her biri

^{50a} Ḥāk-pāyüñ : ḥāk-i pāyüñ M.

^{50b} delīl-i reh-nümün : delīl ü reh-nümün M.

^{53a} maḥremü’l-binteyn : maḥremü’l-bineyn M.

^{54b} “هل اتى على الإنسان حين من الدهر لم يكن شيئا مذكورا” *İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti*” Kur’ān-ı Kerim, İnsān, 76/1.

^{56a} Ḥānedān : Ḥānedān M.

Zîb ü zînet virdiler a'kâbîña
Tâc-ı devlet oldılar âşhâbîña

60 Âl ü âşhâbîñ ola rıdvân karîn
Rahmet-ullâhi 'aleyhim ecma'in

Beyân-ı Dâ'iyye-i Nazm-ı Kitâb*

Sâkin-i hâk-i der-i Monlâ-yı Rûm
Meşnevîden tâlîb-i mağz-ı 'ulûm

Hâk-pâ-yı 'aşîkân-ı ser-firâz
Ya'ni Dervîş 'Adnî-i şâhib-niyâz

Türbe-i Monlâda idüm münzevî
'Aşîkâna nakl iderdüm meşnevî

Lâyih oldu hâtıra nâ-gâh kim
Eyleyem bir emr-i ma'kûli mühim

65 Meşnevîyi evvel ü âhîr görüb
Gavrına ol baħr-ı ma'nānuñ irüb

Bulduğum ebyâtı lafz-ı 'ışkile
Eyleyüb tevcih-i im'ân şıdkile

Cümle ol ebyâtı hep iħrâc idem
'Aşîkâna tırfe bir minhâc idem

'Azm idüb bil bağladum bu niyete
Çâpük itdüm kendümi ol ħidmete

'Aql ü fikri 'azl idüb tedbîrden
Himmet istimdâdın itdüm pîrden

A3b 70 Meşnevî baħrinde oldum ħavṭa-ħ'ār
Eyledüm bir niçe gevher der-kenār

Vâsıl oldum çünki ol gevherlere
Cümlesin kıldım keşîde mıştara

* Sebeb-i Te'lif-i Kitâb M.

^{65a} Meşnevîyi : Meşnevîi M.

M4a	‘İşk hakkında biraz söz söyledüm Penc Türkî beytile vaşf eyledüm İddi‘amuñ gösterüb işbâtını Hüccet itdüm meşnevî ebyâtını Nüşhamı bu güne leb-rîz eyledüm Gevheri har-mühre-âmîz eyledüm
75	‘Âlem-i ‘ışkuñ bu nüşha bâğıdur Bâğ-ı şıdkuñ bir yeşil yaprağıdur ‘Âşıkāna meclis olsun bâğımız Yâdigār olsun yeşil yaprağımız Buldı bu nazm-ı Süreyyā-iltibās Tavr-ı Tūr-ı Meşnevîden çün esās İsmiñi Nahl-i Tecellî eyledüm Ehl-i dîdârı teselli eyledüm Merhabā hoş-bağış-i Mevlâ budur Habbezā reşk-i dil-i Mūsâ budur
80	Şad-necât ender necât-ı şıdkdur Çeşme-i âb-ı hayât-ı ‘ışkdur Hızır olur nüş eyleyen kim katresin Görmemiş bu bâdenüñ Cem katresin Cur‘ası sığmaz bunuñ bezm-i Ceme Feyz olunmaz katresi her âdeme Her yire düşmez bu cāmıñ pertevi Bezm-gāhı hānedān-ı Mevlevî Cān u dildür bu meyiñ hum-hānesi Devrile nevbetledür peymānesi
85	Bu devrdür nevbet-i ‘Abdü’l-ḥalīm Pāk-meşreb şāhib-i ‘aql-ı selīm

^{71b} keşide : keşid M.

- M4b Meşrebünden kām alur aşhāb-ı zevk
Neşʿesünden zevk ider erbāb-ı şevk
- A4a Gevherüñ kadrin bilen şarrāf imiş
Mertebet-senc-i hüner inşāf imiş
- Rāst-ı miʿyār-ı hıred naqqād olur
Kāmiliʿl izʿān olan üstād olur
- Gevherümdür şimdi şarrāfa qarīn
Oldı nazmum maḥẓ-ı inşāfa yaqīn
- 90 Dürr-i yektāya anı tercīh ider
Fevk-i pervīn olduğın taşrīh ider
- İltifātı nākışı eyler tamam
Ḥātem-i iqbālīdür ḥatmüʿl kelām
- Münācāt-ı Kāzī-i Ḥacāt***
- Ḥafızı lutf-ı Ḥudādur bāğımuñ
Nāşırı Ḥaḥdur yeşil yaprağımuñ
- Ḥaşre dek bākī ola bu yādigār
Görmesün yā Rab gezend-i rūzigār
- Bir çemen-zār-ı muḥabbetdür bu kim
Oldı raḥmānī nefesden muğtenim
- 95 Hıfẓ idüb bād-ı fenādan güllerin
Şād-mān kıl dem-be-dem bülbüllerin
- Feyzdür sırr-ı ledünniden gelür
Nefḥadur kim bāğ-ı ʿAdniden gelür
- Kısm-ı ʿārif kıl ledünnī ḥikmetin
Zevk-i tālib kıl bu niʿmet lezzetin
- ʿĀşık olsun bādemüñ mestānesi
ʿĀrif olsun şemʿimüñ pervānesi

* Münācāt M.

^{93a} Ḥaşre dek: Ḥaşr dek A.

		Nāzır itme aña halkuñ degmesün Hāsidi kör eyle tā göz degmesün
M5a	100	Görmesün huffāş nūr-ı sīnemi Bed nefesden şaqla sen āyīnemi Zerredür hırşīd-i vaḥdetden bu söz Kaṭredür baḥr-i muḥabbetden bu söz Zerremiz hırşīde olmuş cılve-gāh Kaṭremizde gizlidür deryāya rāh Mihri göster ʿāşıkā bu zerreden Baḥre irgür ṭālibi bu kaṭreden
A4b		Eyle her sevdā-gerüñ ser-māyesi Vāye-cū-yı meşnevīnūñ vāyesi
	105	Bādemüñ ser-mesti olsun ʿāşıkān Neşvemüñ medhūşı olsun ṭālibān Bu metāʿım bulmasun hergiz kesād Sūd baḥşeyle ilā yevmüʿt-tenād Nāzır oldum çok nūsaḥ terkībine Beñzemez bu kimsenüñ tertībine ʿİşka dāyirdür bu teʿlīfüm benüm Bir bik(i)r tarz oldu taşnīfüm benüm Çünkü luṭfuñla senüñ bu tarz-ı ḥāş Kıldı ʿāciz-ʿabde yā Rab iḥtişāş
	110	Eyle āfetden berī yek laḥtımı Taze ṭut dāyim cemāl-i baḥtımı Bismillāhirrahmanirrahim* ʿİşkdur ʿāşıkları nā-şād iden ʿİşkdan feryād ider feryād iden

^{104a} her : — M.

* İbtidā-yı Ebyāt M.

		‘İşkâ beñzer bir elem bir ğam mı var ‘İşkdan bir yanmaduk âdem mi var
		‘İşkandur sîneler pür-dâğ-ı derd ‘İşkandur eşk-i germ ü âh-ı serd
M5b		Âteş-i kübrâ ki dirler ‘ışkdur Nâr-ı bî-pervâ ki dirler ‘ışkdur
115		Cümle eşyâya bu âteşdür düşen Hâzret-i Monlâdur anı remz iden اتش عشقست کاندن نی فتاد جوشش عشقست کاندن می فتاد Neyden al ‘ışkuñ ne olduĝın haber Nâlesinden diñle naql-i mu‘teber Ehl-i ‘ışkuñ yeg bilür aḥvâlini ‘Āşikuñ andan su‘âl it ḥâlini Ney bilür ‘uşşâkda ‘ışkuñ işin Ney bilür germiyyetin ol âteşin
120		Maḥremi esrâr-ı ‘ışkun nâydur Merhemi efkâr-ı ‘ışkun nâydur
A5a		Ḳanlu yoldur ‘ışk neyden al haber Diñle Mevlânâ cenâbından ne der نی حدیث راه پر خون می کند قصهای عشق مجنون می کند ‘İşkâ teslîm it özüñ geç kendüden

^{116ab} Mevlânâ Celâleddin, *Mesnevi-i Manevi*, neşr. Raynold Nicholson, Leiden, 1925-1933, C.I/10, s.5.

“*Neydeki âteş ile meydeki kabarış, hep aşk eseridir.*”, Tahir’ül-Mevlevi, Şerh-i Mesnevi, Şamil Yayinevi, 2.bsk, İstanbul, **tarihsiz**, C.I/10, s.62.

^{118a} yeg : pek M.

^{122ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/13, s.5.

“*Ney kanlı bir yoldan bahseder, mecnûnâne aşkları hikâye eder*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/13, s.67.

Tā ki çāk ola libās-ı vaşf-ı ten

Vaşf-ı maḥlūk oldı çüinkim ḥayr u şer
Tā-be-key telvīs-i evşāf-ı beşer

125 Eyle zūlmet-gāh-ı ḡafletden ‘ubūr
Cilve-gāhuñ ola ḥalvet-gāh-ı nūr

‘İşkdur cān u dili tenvīr iden
‘İşkdur içiñ taşın taṭhīr iden

Ādemi tebdīl iderse ‘ışk ider
Gör ne dir ol ‘ārif-i yek-tā güher

هرکرا جامه ز عشقی چاک شد
او ز حرص و عیب کلی پاک شد

M6a Merḥabā ey ‘ışk-ı dermān-sāz-ı dil
Āteş-i sūz u güdāz endāz-ı dil

130 Ḥabbezā ey ‘ışk-ı bī-minnet-‘amel
Dāfi‘-i şad-derd ü sad-renc-i ‘ilel

Feyzüñ ey dārū-yı esḡām-ı ḡadīm
Ḥasta diller derdüne olmuş ‘amīm

Bilmezin ‘İsīmisin ey ḥōş-revā
Yohsa bu sīnā-yı ḥikmet āşinā

Zinde eyler ehl-i ışkı ḥikmetüñ
Böyle buyrur Mevlevī ḥāşşiyyetüñ
شاد باش ای عشق خوش سودای ما

^{127a} Ādemi : Bāṭını M.

^{128ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 22, s.6.

“*Her kimin elbisesi aşkın pençesiyle parçalanırsa o kimse hırsdan da bütün ayıplardan da temizlenir*”; Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.I/22, s.77.

^{129ab} ≈ 140^{ab} M.

^{130ab} ≈ 141^{ab} M.

^{131ab} ≈ 142^{ab} M.

^{132ab} ≈ 143^{ab} M.

^{133ab} ≈ 144^{ab} M.

^{133b} buyrur : buyur A.

^{134ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 23, s.6.

ای طیب جمله علت‌های ما

- 135 Luṭf-ı ʿışka kâbil olsa ber-vücūd
Āsumāna ğün melek eyler şuʿūd
- A5b Bāl ü perdür ādeme ʿışk-ı ilāh
Sevḳ-ı ʿalīyyün ider bī-iştibāh
- ʿİşk tenvīr eylese cān u dili
Lā-cerem tebdīl ider āb u gili
- Eylemiş miʿrāc-ı ʿışkuñ pey-revi
Āsumāna şurı vehm-i maʿnevi
- ʿİşkdan olmuş sebk-i cism-i teşkīl
Beyt-i Monlādur bu daʿvāya delīl
- 140 جسم خاک از عشق بر افلاک شد
کوه در رقص آمده چالاک شد
- ʿİşkdur sağraḳ-ı hüsni-i İzidī
ʿİşkdur cām-ı beḳā-yı sermedī
- ʿİşkdur kevneyni ser-mest eyleyen
ʿĀşıkı bī-pā vü bī-dest eyleyen
- ʿĀşḳ Ṭūrı ḡāpük ü ḡālāk ider
Hem tecellī naḥlin āteş-nāk ider

“*Ey kasdı-yahut faydası-hoş olan ve bütün illetlerimizin hekimi bulunan aşk; şād ol*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/23, s.78.

^{135ab} ≈ ^{128ab} M.

^{135a} Luṭf-ı ʿİşka : ʿİşk luṭfın M.

^{136ab} ≈ ^{129ab} M.

^{137ab} ≈ ^{130ab} M.

^{138ab} ≈ ^{131ab} M.

^{138a} Eylemiş : Eyler M.

^{139ab} ≈ ^{132ab} M.

^{140ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 25, s.6.

“*Topraktan yaratılmış olan insan cesedi, aşk tesiriyle semâlara çıktı, eflâki oldu. Dağ bile o tesir altında çeviklik bulup oynamaya başladı*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/25, s.79.

^{141ab} ≈ ^{134ab} M.

^{142ab} ≈ ^{135ab} M.

M6b

Cān olur luṭfundan anuñ cism-i ḥāk
Feyzi şāmildür semekden tā semmāk

145

Mürdeye cānlar virür ‘ışk-ı Ḥudā
Öyle remz itmiş o sulṭān-ı beḳā

عشق جان طور امد عاشقا
طور مست خر موسی صاعقا

Perridür mürḡuñ sebeb ṭayrānına
Himmetidür ādemüñ seyrānına

‘Aşkdan himmet bulınca ādemī
Seyr idermiş on sekiz biñ ‘ālemi

Uçmasa ‘ışkuñ hevāsında kişi
Ḥabs-i tende nāle olurmış işi

150

Dām-ı miḥnetde ḳalurmış pāy-bend
Ġayrı sūd itmezmiş aña nuṣḥ u pend

Kārı ol miskīnūñ olur ıztırāb
Nuṭḳ-ı Monlādur saña şāfī cevāb

کر نباشد عشق را سودای او
او چو مرغی ماند بی پروای او

A6a

‘Āşkuñ āyine-i cān u dili
‘İşkdan buldıḡı demde şayḳalı

Levh-i Maḥfūz ḥükm-i menḳūş olur

^{143ab} ≈ ^{136ab} M.

^{144ab} ≈ ^{137ab} M.

^{145ab} ≈ ^{138ab} M.

^{146ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 26, s.6.

“*Ey āşık; aşk, Tūr daḡına ruh gibi te’sir etti, Tūr mest oldu, Mūsā’da kendinden geçtive düştü*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.I/26, s.80.

^{150b} Ġayrı sūd itmez aña hīç nuṣḥ u pend M.

^{152ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 31, s.6.

“*Āşıkta, aşkın elemlerine sabr ü tehammül bulunmayacak olursa, o,-biçāre-kanatsız kuş gibi kalır. Vay onun haline*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.I/32, s.86.

Sözlerin gūş eyleyen medhūş olur

155 Himmet eyler ref-i estār itmege
Şūret-i esrārī izhār itmege

‘Āşıkāndur vākıf-ı ‘ilm-i ledün
‘Āşıkāndur kâşif-i esrār-ı kün

İşte ‘ışkuñ böyledür hāşiyeti
Öyledür manṭūḳ-ı Monlā ḥazreti

عشق حواهد ك □ سخن بیرون شد

اینه غماز نبود چون بود

M7a Bī-ḥaberdür ‘ışqdan erbāb-ı ten
İster olsun ‘ālim-i şad-güne fen

160 ‘İşk şānından degül āb u gilūñ
Ol gürūha fethi yok bu müşkilūñ

Cān u dildür menzil-i ‘ışq-ı Hudā
Cān u dilden dūrdur ehl-i hevā

Cān içinde cān gibidür ‘ışq-ı yār
Dildedür bīḥ-i draḥt-ı şevḳ-ı yār

Ṭālib ‘ışkı şadr-ı ‘āşıkda ara
Gör nedür ṭut ḳulağın gerḳek ara

دست بکشاد و کنارانش گرفت
همچو عشق اندر دل و جاناش گرفت

^{154b} gūş : nūş M.

¹⁵⁸ab Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 33, s.6.

“*Aşk bu söziün meydana çıkmasını istiyor. Ayna koğucu olmaz da ne olabilir*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/34, s.88.

^{163a} Ṭālib ‘İşkī : İşkī ṭālib M.

¹⁶⁴ab Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 93, s.9.

“*Elini, kolunu açtı ve onu kucakladı. Ona aşk gibi kalbinde ve ruhunda yer verdi.*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/94, s.124.

- 165 Bilmedüñ ‘ışkuñ belāsın ey hekīm
‘illet-i ‘ışkuñ devāsın ey hekīm
- Yok kitābuñda bu derdüñ çāresi
‘Āşıkuñ senden oñulmaz yāresi
- ‘İlm-i ‘ışka beñzemezmiş ‘ilm-i tıb
Olmaduñ ömrüñde anı müktesib
- ‘İşk levh-i hikmet -i esrārdur
Anı ‘ālim zümre-i şetṭārdur
- Ġayrdur bu ‘illet ü hikmet hele
Gör ne buyrur meşnevī al ele
- 170 علت عاشق ز علتها جداست
عشق اصترلاب اسرار خداست
- A6b Olsa sūsen gibi ‘āşıķ şad-zebān
Yā ki her mū-yı vüçüdü bir lisān
- Şerḥ-i ḥāl-i ‘ışka himmet eylese
Ḥükmini tebyīne niyyet eylese
- Eyler āḥir ‘acze yüz biñ i‘tirāf
Ḳudretünden kılsa da şad-güne lāf
- M7b Kimse ‘ışkuñ bilmedi māhiyyetin
Gerçi ‘ālim duydılar ḥāşsiyyetin
- 175 ‘İşk vaşşāfın idermiş şerm-gīn
Şermini naķl eyler ol sulṭān-i dīn
- هرچه کويم عشق را شرح و بيان

^{165a} ‘İşkuñ : āşıķ M.

^{170ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 110.beyt, s.10.

“Āşıkın derdi diğē dertlerden ayrıdır. Aşk Hudâ’nın sırlarını belli eden bir usturlāb ve bir vasıta’dır.”; Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.I/111, s.133.

^{172a} Şerḥ-i ḥāl-i ‘İşka : Şerḥ-i ‘İşka ya’ni M.

^{172b} Ḥükmini tebyīne : Ḥāletın tavşīfe M.

^{174a} ‘İşkuñ : ‘İşkun M.

^{174b} duydılar : tıydılar M.

^{175b} Şermini naķl : Böyle taķrīr M.

^{176ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 112, s.10.

چون بعشق ایم خجل باشم همان

Tercemān ise eger ‘aqla zebān
‘Işka mahremdür dil-i hikmet-beyān

Cān u dildür meş‘al-i nūr-ı şühūd
Aña taqrīr-i zebāndur hem-çü dūd

Añlanur gerçi duḡāndan meş‘ale
Līk mābeyninde çokdur merḡale

180 Muḡteżā-yı ‘ışk olubdur keşf-i ḡāl
Müntehā-yı ‘aḡldur başt-ı maḡāl

Āfitābuñ farkı var mehtābdan
Al ḡaber pīr-i bülendü‘l-kābdan

کرچه تفسیر زبان روشنکرتست
لیک عشق بی زبان روشنترست

Nātık-ı ḡikmet iken her dem ḡalem
‘Işk taqrīründe olmış beste-dem

Oldı her işde kemer-bend-i ‘amel
İdemez ‘ışk ‘uḡdesin amma ki ḡal

185 Vādisinde māhir ü fenninde ferd
‘Işkdan līken başında tīḡ-ı derd

Ḥidmetünde gerçi kem ḡālākdur
‘Işkuñ ammā heybetünden ḡākdur

Ol da ḡılmış ‘ışkdan maḡv-ı vü‘ūd
Böyle dir ol şāḡib-i īḡār u cūd

“Aşkın şerhi için ne türlü beyānda bu-lunsam, aşka gelince;-yani, aşkın tesīrini hissedince söylediklerimden mahcup olurum”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/113, s.136.

^{177a} Gerçi ‘aḡluñ tercemānıdır zebān M.

^{182ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 113, s.10.

“Lisānın tefsīr ve tavzīhi parlak olsa da aşkın söylenilmemiş kalması ve söylenilmesi değil; hissedilmesi daha parlaktır”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/114, s.137.

^{187ab} Ol da ḡılmış maḡv-ı hestī ‘ışkdan

Meşnevīdür ḡālūni ta‘rīf iden M.

چون قلم اندر نویشتن می شتافت
چون بعشق امد قلم بر خود شکافت

A7aM8a

‘İşkâ bi-n-nisbe hıred ebkem gibi
Heybetünden ol dahı sersem gibi

190

Gerçi ‘aql idrākde pek şöhdür
‘İşk derkinden veli bī-behdür

Āfitāb-ı ‘ışk keşf-i mahz iken
Var su‘āl it dīde-i huffāşdan

‘Aql kuvvetde olursa Cebre‘il
‘İşkâ her yerde yine olmaz delīl

‘İşk yanında hıred olmuş hākīr
Böyle temsīl eyler ol zāt-ı habīr

عقل در شرحش چو خر در کل بخفت
شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت

195

‘İşk eger mahşül-ı ‘ilm ü ma‘rifet
Olmasa olmaz hākīkat menkabet

Bir gareẓle ‘ākıbet nā-būd olur
Şāhibi gam-gīn-i şerm-ālūd olur

Gerçi germiyyet virür ‘ışk-ı mecāz
Hem kıomaz dilde emel dūr u dırāz

Görmedim kaç‘ eylemiş bu ma‘beri
Kalmış ol vādide hayrān ekşeri

^{188ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 114, s.10.

“Kalem ki çarçabuk yazıp gidiyordu. Aşkın tefsiri bahsine gelince tehammül edemeyerek yarıldı”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.I/115, s.137.

^{192b} yine olmaz : nice olur M.

^{193a} hıred : — M / olmuş : olupdur pek M .

^{193b} eyler : itmiş M.

^{194ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 115, s.10.

“Akıl, aşkın şerhinde çamura batmış merkebi gibi âciz kaldı. Aşkın da âşıklığın da şerhini yine aşk söyledi”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.I/116, s.137.

Sūd-mend ʿışk-ı Hūdādur ādeme
Nuşh ider Monlā bu yüzden ʿāleme

200 عشقهای کز پی رنگی بود
عشق نبود عاقبت ننکی بود

ʿĀrife maʿlūl-ı ʿışk olmaz şîʿār
Līk rū-pūş itse anı vechi-vār

Öyle maʿlūl ile kılma ülfetüñ
K’ola muhtācī vücūd-ı ʿilletüñ

ʿİleti fānī olunca lā-cerem
Terk ide germ ülfetin ol dahı hem

M8b Min-vecih nā-pāklükdür ʿışk-ı reng
Eyle ol ālūdelikden sende neng

205 Kışsa-ı zer-gerde bu mefhūmı ḥod
Bildirür ol sālīk-i mülk-i ebed

این بکفت و رفت دردم زیر خاک
ان کنیزک شد ز عشق و رنج پاک

A7b Gel dağıtma dāʿireñ cemiyyetin
ʿĀdet idinme perī-rū daʿvetin

Gül-ruḥānuñ bülbülü olduñ yeter
Kılma kāküldeñ gönül āşüfte-ter

Yirde gökde sevdiğüñ olsa melek
Göñlüñi andan yine almak gerek

^{200ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 205, s.13.

“*Renk cāzibesiyile husûle gelen aşklar hakiki aşk değildir, hevesden ibârettir. Öyle heveslerin sonu rûsvālîğā münce olur*”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.I/204, s.174.

^{202a} kılma : itme M.

^{206ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 216, s.14.

“*Kuyumcu bunları söyledi ve hemen ölüp toprak altına gitti. Cāriye de aşktan ve hastalıktan kurtuldu*”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.I/215, s.179.

^{209b} Göñlüñi : ḥāṭır M / andan : anlardan M

210 Māsivā-der-māsivā bākī degül
Cām-ı bākīden saña sākī degül

Bir gün anlardan olursan ber-ṭaraf
Mağz-ı Kūrānla ʿamel kıl lā-tuḥaf

زانکه عشق مردکان پاینده نیست
زانکه مرده سوی ما اینده نیست

Ḥayy olandur dāyimā maʿşūk-ı cān
ʿİşk-ı zāt-ı pākīdür nūr-ı revān

Kurret-ül-ʿaynı odur ʿāşıkların
Maḥad-ı şıdkı odur şādıkların

215 Zindedür ol zinde eyler mürdeyi
Tāzeler ḥüsni gibi pejmürdeyi

Ḥātıra yüz biñ nevāziş baḥş ider
Gonca-veş feth ü güşāyīş baḥş ider

Ḥaḥkī sev gör ʿışk-ı dāyim nidügin
Meşnevīden aña lāzım nidügin

عشق زنده در روان و در بصر
هردمی باشد ز غنچه تازه تر

M9a ʿİşkdan nüş eyleyen cām-ı ṭahūr
Cemʿ ide kendün meger yevm-i nüşūr

220 ʿİşkdan nüş eyleyen cām-ı raḥīk
Nefḥ-ı şūr ide meger anı müfīk

^{211b} kıl : it M / tuḥaf : tuḥaf A M.

^{212ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 217, s.14.

“Çünkü ölülerin ve öleceklerin-yani fânî olanların- aşkı bākī değildir. Zîrâ ölü, bizim tarafımıza gelemmez”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.I/216, s.180.

^{218ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 218, s.14.

“Ḥayy u lā-yezāl olan maʿşūk’u hakikînin yani, Allāh’ın aşkı, ruhda olsun, gözde olsun her an goncadan daha ter ü taze olarak durur”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.I/217, s.180.

^{220b} Nefḥ : Nefḥ M.

Ol şarāb-ı şāfa Hāk sāķī imiş
Nūş idenler hāķķıyla bākī imiş

Kimde kim fāl-ı sa‘ādet ķur‘asın
Buldılsa şundılar bir cur‘asın

Mey dilerse bāri ol meyden dile
Diñle Mevlānā ne dir gūş-ı dile

عشق ان زنده كزين كو باقيست
كز شراب جانفز ايد ساقيست

A8a 225

İktidā-yı ıışķ idüb cümle rūsul
Oldılar ‘ālemde hādī-i sübül

Vāşıl-ı tecrīd ü tefrīd oldılar
Hāş-ı hālvet-gāh-ı tevḥīd oldılar

Enbiyāyı ıışķ āgāh eyledi
Mazhar-ı نصر من الله eyledi

Enbiyā zevķinden it cūş u ħurūş
Bāde-i ke’sü’l-kirāmı eyle nūş

Sāğar-ı ıışķ-ı Hūdā ser-mesti ol
Sen de bul Monlā gibi ol bezme yol

230

عشق ان بكزين كه جمله انبيا
يافتند از عشق او كار و كيا

‘İşķdur iksīr-i a‘zamdan ġarīb
Feyż-i nefḥ-ı pūr-ı Meryemden ġarīb

^{221a} şāfa : pāke M.

^{224ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 219, s.14.

^{227b} نصر من الله “Allah’tan bir yardım” Kur’ân-ı Kerim, Saff, 61/13.

^{229b} Sen de bul ol bezme Monla gibi yol M.

^{230ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 220, s.14.

“O, zāt-ı ecell ü âlânın aşkını ihtiyār eyle ki, bütün enbiyā ve evliyā hazarâtı o’nun aşk-ı feyziyle saādet ve şerefe

nāil olmuşlardır”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.I/218, s.180.

		Kīmiyā te'şirinüñ meftūnidur Rūh-ı 'İsī ḥasret efsūnidur
		Küfrini 'uşşākıñ imān bilmeli 'Uşşākın fıskın 'ibādet görmeli
M9b		Zehri tiryāk eyler 'āşık bātını Nūr olur anlarda her kūt-ı denī
235		Ġayr-ı 'āşıkdur iden pāki pelīd Böyle naql eyler o merd-i bī-nedīd
		این خورد باشد همه بخل و حسد وان خورد باشد همه عشق احد
		'Āşıkı aḥvāl-i faqr-ı ser-medī Kıldı hem-reng-i ḥıṣāl-ı Aḥmedī
		'Arşdan a'ladur āşık rif'ati Velvele şalmış dü kevne devleti
240		Gökde reşk eyler hümā iḳbāline Kāfda 'anḳā pesend iclāline El yuyub dünyādan āḥir gitdiler Māsivāya çār-tekbīr itdiler
		'Āşıkān Mevlāya döndürdi yüzün Diñle ol sultān-ı 'uşşākuñ sözün
		ای خنک جانی که درید عشق مال بذل کرد او خاتمان و ملک و مال
A8b		Kevkebidür herkese imdād iden Ḥātırın gāh şād u gāh nā-şād iden
		Kevkebi ḥükmündedür nīk ü ğavī Oldı 'āşık necmī necm-i ma'nevī

^{236ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 273, s.14.

“Avamdan olan yer, yediği hasislik ve hased olur. Havasdan olan yer, yediğinden Allāh nūru husūle gelir”, Tahir'ül-Mevlevi, a.g.e., C.I/270, s.204.

245

‘Āşıkūñ delķi ʔarabdan ʕākdur
Ya‘ni necmi muṭrib-i eflākdur

‘Āşıkān raḳsān u dest-efşān olur
Gāh ḥandān u gehi giryān olur

Ṭālī‘inde ‘āşıkūñ olmaz sükūn
Eylemiş ta‘rīfin ol şāhib-fünūn

طالعش کر زهی باشد در طرب
میل کلی دارد و عشق و طلب

M10a

‘Āşıkā kısmet viren şerḥ-i şudūr
Māye-i taḥmīrin itmiş reşş-i nūr

250

Ol şuhūduñ vāşılı āgāh olur
Āşinā-yı ثمه وجه الله olur

‘Āşıkūñ şevḳ-i dili ol nūr imiş
Cehl ü gāfletden anuñḥün dūr imiş
Nūr-ı Ḥāḳdur anlaruñ pertevleri
‘Ālem-i nūra irür peyrevleri

Ehl-i gil bīgānedür ol nūrdan
Nuṭḳ-ı Monlādan şarīḥin dinle sen

هرکرا دامان عشقی نابده
از نثار نور بی بهره شده

255

Gevher-i deryā-yı ışḳ-ı lemyezel
Zāt-ı pāk-i ‘āşıkāndur fī-l-meşel

^{247a} olmaz : yokdur M.

^{248ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 752, s.26.

" *Tālīhi Zühre yıldızı olursa, zevk ü taraba ve aşk u talebe külliyyen mālil olur.* ", Tahir'ül-Mevlevi, a.g.e, C.II/746, s.445.

^{249b} Māye : Yāne M.

^{250b} " *فَنَمَّ وَجْهَ اللَّهِ* " *Allah'ın yüzü işte oradadır.* ", Kur‘ān-ı Kerim, Bakara, 2/115.

^{253b} şarīḥin : şarīḥiñ M.

^{254ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 762, s.37.

" *Her kimde aşk eteği yoksa o nūr saçısından mahrūm kalmıştır* ", Tahir'ül-Mevlevi, a.g.e, C.II/756, s.452.

Pertev-i dîdârdan bulmuş vücūd
Ol gürûh-ı şāhib-envār-ı şuhūd

‘Āşıkāndur mevc-i deryā-yı velā
Āşinā-yı baħr-i tevħîd-i Ĥudā

Āħir ol deryāyadur ric‘atleri
‘Āķibet ol baħredür ‘avdetleri

Fer‘lerdür aşı kılınışlar sened
Böyle remz itmiş o zāt-ı mu‘temed

260

جزوهارا رویها سوی کست
بلبلانرا عشق بازی با کست

A9a

Eylemiş hük-m-i ĥabāb-ı zü-l-minen
Kā’inātı beste-i ĥubb’ül-vaṭan

Ĥubb-ı zāta incizāb-ı ‘āşıkān
Nūr-ı ‘ilme ıztırāb-ı ‘ārifān

Yoklasan ser-cümle eşyayı bile
Her biri müştāk imiş bir menzile

M10b

Her şey evvelki maķāmuñ sālîki
Cān-ı ‘āşık zāt-ı ĥaķķuñ hālîki

265

Her vücūd olmuş şitābān bir yire
İtimād it vāriş-i peygāmbere

از سر که سیلهای تیزرو
وزتن ما جان عشق امیزرو

Derdi ‘uşşāķuñ hem ‘ışķ āzārıdur
Hem taħammül yine ‘ışķuñ kārıdur

^{256b} envār : irşād M.

^{260ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 763, s.37.

“Cüzlerin teveccühü küi tarafındandır. Bülbüllerin āşıkdaşlığı gül iledir.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.II/757, s.453.

^{261b} ĥubb’ül-vaṭan : ĥubb-ı vaṭan M.

^{266 ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 768, s.37.

“Dağ başından sür’atle akan seller olduğu gibi, bizim cismimizde de aşk ile birleşmiş bir rûh vardır.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.II/762, s.455.

Cism-i Eyyüb ıışkdan vırān imiş
Çeřm-i Ya‘kūb ııřkdan giryān imiř

Maḥż-ı rāḥatdur muḥabbetden belā
Fehm ider ıışka olanlar mübtelā

270 ı‘Āşıka çünkim vefādur her cefā
اِئْتِيَا طَوْعًا ḥiṭāb olur aña

Derdi dermān oldı ııřkuñ nīři nūř
Gösterür Monlā bu remzi eyle gūř

بی موکل بی کشش از عشق دوست
زانکه شیرین کردن هر تلخ ازوست

Maḥbes-i muzlimdür āb u gil evi
Cān u dillerdür esīr-i ma‘nevī

Ḳurtarub ıuřřāk cān u dillerin
Ḳılmıř ارض الله واسع yerlerin

275 Raḳřa girmişler dıraḥt-ı gül gibi
Eylemişler ḥande baḥt-ı gül gibi

Serv-veş ıışka hevādār oldılar
Çarḥ urub āfākı devvār oldılar

ıışk tekmīl eylemiş noḳřānların
Gör nice nuṭḳ eylemiş sultānların

در هوای عشق حق رقصان شوند

^{267b} yine : itmek M.

^{268ab} imiş : idi M.

^{270b} اِئْتِيَا طَوْعًا “İsteyerek veya istemeyerek, gelin!”, , Kur’ān-ı Kerim, Fussilet, 41/11.

^{272ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 805, s.39.

“Hem de yār-ı hakîkinin aşkı cāzibesıyla âteşe atıldılar. Memurların çekmesiyle itip kalkmasıyla değil, çünkü her acıyı tatlıya tahvil eylemek Allāhın kudretindedir.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.II/802, s.472.

^{274b} اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ “Allah’ın arzı geniştir” Kur’ān-ı Kerim, Nisā 4/97 ; Zümer 39/10.

^{277a} eylemiş : eyledi M.

^{278ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1346, s.63.

همچو قرص بدر بی نقصان شوند

A9bM11a

‘İşkür vaşf-ı kādīm-i Kibriyā
‘İşkandur hayr u şer kārūkiyā

280

Bir yere cem^c olmaz ‘ışk u ihtiyār
Neylesün uşşāḳda nāmūs u ‘ār

Ṭaşın ‘uşşāḳuñ düşürmüş bāmdan
Ḥazz ider ‘ışk ‘āşık-ı bed-nāmdan

Mest-i cām-ı ‘ışk-ı Ḥaḳ mecbūrdur
Ḥayr u şerri ‘āşıkūñ ma‘zūrdur

Cebr-i ḥāşş el-ḥāşşdur ‘ışk-ı eḥād
Beyt-i Monlādur bu da‘vāya sened

لفظ جبرم عشق را بی صبر کرد
هر که عاشق نیست حبس جبر کرد

285

Dāyim ‘āşıklar ḳalenderlūk ider
Ya‘ni āteşde semenderlūk ider

Dūzaḥ-āşām-ı belādur her biri
Derd-i ‘ışḳa mübtelādur her biri

Cünbüş-i dīvānedür her işleri
Važ^c-ı küstāḥānedür cünbüşleri

‘İşk zaḥmından ciger pür-yāreler
Āteşin feryād u āteş-pāreler

Zevḳ-i miḥnetdür ḳamu meşrebleri

“Aşk havasında raks u tarebe başlarlar ve bedir halinde bulunan ayın kurdu gibi noksansız ve tastamam olurlar”,

Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.III/1346, s.709.

^{281ab} M11a kenarda şu bilgi yer alır: “Acem rüsvâ oldu diyecek yirde taşteş ez bâm üftâd dir.”

^{284ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1463, s.68.

“Aşka cebir lafzı itlâk edişim, sabrımı taşırdığı içindir. Āşık olmayan kimse de cebri men etti”,

Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.II/1462, s.756.

^{286b} Derd-i ‘ışḳa : der-i ‘ışḳa M.

^{288a} yāreler : pāreler M.

Meşnevî mażmûnıdur maṭlabları

290

این چه بلبل این نهنگ اتشست
جمله ناخوشها ز عشق او را خوشست

Luṭf iderken ʿışk-ı vaḥdet istinād
ʿĀşık u maʿşūka rabṭ-ı ittiḥād

ʿAyn-ı maʿşūk eyler iken ʿāşıkı
Gösterürken mā-şadaḫ her şādıkı

Yine ʿāşık ṭālib-i maṭlūb imiş
Şekve-sāz-ı firḫat-ı maḥbūb imiş

M11b

295

Remz idüp bu sırrı dir ol ḥōş şıfāt
ʿAyn-ı zātem ʿayn-ı zātem ʿayn-ı zāt
Varise ʿāşık ararmış kendözin
Nükte añlarsan işit Monlā sözün

عاشق کست خود کست او
عاشق خویش است و عشق خویش جو

A10a

Ehl-i ʿışkı eylemez rencide-kām
Zaḥmet-i kuvvet gelū-gır-i ḥarām

Anlaruñ cümle ğıdāsı pākdur
Zehr-i kātıl anlara tiryākdür

Ol sebebden ʿāşıkuñ cān u dili
ʿİlm ü ʿirfānile olmuş mümtelī

300

Zevḫ u şevḫ u vecd u ḥāl anlardadır
Girye vü ʿışk u kemāl anlardadır

Sözleri ḥātırları tenvīr ider

^{290ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1573, s.72.

“*Bu nasıl bülbüldür, belki âteşin bir timsahtır ki, bütün nâhoşluklar onun aşkı dolayısıyla hoşluktan ibârettir.*”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.III/1574, s.800.

^{291a} Luṭf : baḫş M.

^{296ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1574, s.72.

“*O, küllün âşıkıdır, hakîkatte (kül) odur. Binâenaleyh o, kendinin âşıkıdır ve kendinin aşkı tâlibidir*”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.III/1575, s.800.

^{300a} Zevḫ u şevḫ : Şevḫ ü zevḫ M.

Nuṭḡ-ı Mevlânâ saña şâhid yiter

علم و حکمت زاید از لقمه حلال
عشق و رفت زاید از لقمه حلال

‘İşkür ol baḥr-i bî-ḥadd u girân
Ġarḡ olur bir ḡatresinde biñ cihân

‘İşkür ol ḡulzüm-i bî-ḡa‘r u bün
‘Ġarḡa-i emvâcîdur efvâc-ı kün

305 Ehl-i ‘ıṣṣuñ keṣti-i hestîlerin
Laḡt laḡt itmiş ḡoparmış lengerin

Şâmil-i kevn ü mekândur cünbüşi
Ḳaṭre-i dilde ider güncâyışı

Oldı ġarḡ-âb-ı fenâ ol ḡaṭreden
Rûḡ-ı Mevlânâ naḡar ḡıl beyte sen

غرق عشقی ام که غرقست اندرین
عشقهای اولین و اخرین

M12a ‘İşkür ḡoş ravza-ı her dem bahâr
Şevḡdür bir devḡa-i ḡikmet-şümâr

310 Ḥande-i ‘uṣṣâḡdur hep gülleri
Nâle-i müştâḡdur bülbülleri

Selsebîlidür sirişk ol ravzanuñ
‘İlm ü ‘irfân mîvesi ol devḡanuñ

Bâḡ-bânı ḡalb-i ‘ârifdür anuñ
Cümle ezhârı ma‘ârifdür anuñ

Bî-nihâyetdür o bâḡuñ ḡaşılı

^{302ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1645, s.76.

“*Helâl lokmadan ilim ve hikmet doğar, aşk ve rikkat hâsıl olur.*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.III/1641, s.833.

^{308ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1759, s.80.

“*Ben bir aşka müstağrakım ki evvelkilerin de, sonrakilerin de aşkı ondan müstağraktır.*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.III/1754, s.888.

Meşnevîdür feth iden bu müşkili

باغ سبز عشق کو بی منتهاست
جز غم و شادی در و بس میوه هاست

A10b 315

Münkir-i ‘uṣṣāḳdur erbāb-ı ‘aḳl
İlm-i dilden bî-ḥaberdür ehl-i naḳl

‘Aḳluñ uymaz kimseye ḥöd-kāmesi
‘Işḳdan bî-behredür ‘allāmesi

Ehl-i ‘aḳla ‘ıṣḳ-ı Mevlādur cünün

استیذ الله مما یفترون

‘Aḳilüñ mekr ü ḥuda‘dur pîşesi
Kesb-i māl u cāhdur endîşesi

‘Āḳile mekrūhdur āḥvāl-i ‘ıṣḳ
Levh-i dilde yaz bu beyti eyle meşḳ

320

عقل جزوی عشقرا منکر بود
کرچه نماید که صاحب سر بود

Ehl-i ‘ıṣḳa luṭf idüb temkîn-i saḥt
Eylemiş anı ‘ināyet nîk-baḥt

‘İzzet-i Mevlāya nāyil eylemiş
Nev-‘arūs-ı ‘ıṣḳa vāṣıl eylemiş

‘Āṣıḳa andan doğar ferzend-i ḳalb
Zāde-i dilden ider her ‘ilmi celb

M12b

Bikr-i ‘ıṣḳa cān sarāyıdur ḥarem
Maḥrem olmaz ḡayr-ı ‘āṣıḳ lā-cerem

^{314ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1795, s.82.

“Aşkın yeşil ve tarāvetli bāḡı ki ucu, bucaḡı yoktur. Orada gamdan, sürürdan başka bir çok meyve de vardır.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.III/1790, s.906.

^{317ab} Esteizu-llāh mimmā yefterün : “onların iftirālarından Allah’a sığınırım”, Krş وَمَا يَفْتَرُونَ

“onların iftirālarından”, Kur’ân-ı Kerim, En‘ām, 6/112, 137.

^{320ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1984, s.90.

“Cüz’i olan akıl, yānī akl-ı meāş, sāhib-i sır görünmekle berāber aşkı münkirdir.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.IV/1980, s.984.

^{321a} saḥt : Haḳ M.

- 325 Bikre beñzer bir cihetden ‘ışk-ı hâk
Bilmek istersen kelâm-ı hâkka bak

عشق و جان هر دو نهانند و ستیر
کر عروSSH خوانده ام عیبی مکیر

‘İşkür nūr-ı kādīm-i ḥubb-ı zāt
‘İşkür tevḥīd-i esmā vü şifāt

Nūr-ı zāta irgirür ‘ışk ādemi
Bedr ider çarḥ-ı kemāle her kimi
Zāta irilmez velīkin vehm ile
‘İlme varılmaz kuşūr-ı fehmi ile

- 330 ‘Āşıka kevineynden geçmek gerek
Ĥatveteynūn remzini seçmek gerek

Zātda müstehlek olmuştur şifāt
Böyle buyrur ol vaḥīd-i kâ’ināt

کر توهم میکند او عشق ذات
ذات نبود و هم و اسما و صفات

A11a

‘Āşıq-ı āşüfte-ḳalb ü bî ḳarar
Ya nesīm-i şubḥdur ya cūy-bār

Kūh u deştde yüz sürer giryān olur
Baḥr u berri ṭayy ider nālān olur

- 335 Terk-i şöhret-gāh-ı kūy u şehir ider
Del gibi geşt ü güzār-ı dehr ider

‘İşkile ‘uşşāk-ı şad-güne fūnūn

^{326ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 1994, s.90.

“Aşk ve rûhun ikisi de örtülü ve gizlidir. O hâlde ona arûs deyişimden dolayı beni ayıplama.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.IV/1980, s.984.

^{332ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 2763, s.90.

“Eğer o, Zât-ı ilâhiye âşık olduğunu tevehhüm ederse onun aşkı, aşk-ı zâtî değildir, esmâ ve sıfat vehmidir.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.IV/2758, s.1307.

^{333a} âşüfte-ḳalb ü bî ḳarar : âşüfte-âtır-ı bî ḳarar M.

^{335a} kūy : kû M.

^{336a} ‘İşkile : ‘İşkdan M.

Oldılar zincîre cünbân-ı cünûn

Bü'l-‘aceb cünbüsdür ‘ışk ‘âşıklara
Nâzır ol beyt-i muḥabbet-güstere

عشق سنک بی قرار بی سکون
چون در ارد کل تن را در جنون

M13a

340

Ġāfili ‘âşık sözi āgāh ider
Mazhar-ı enfās-ı ruḥ-ullāh ider
Feyz-i cān-efzā-yı raḥmānī nefes
Olmuş ‘uşşākuñ sözinden mültemes

Nutḳ-ı ‘âşıkdur ġaraḫ bū-yı Yemen
Maṭlab-ı sulṭān-ı Baṭḥā olmadan

Şemmesindendür dem-i bād-ı nesīm
Nefḥasındandur gül-i ‘anber-şemīm

Nükhet-i ‘ışk-ı Ḥudādur sözleri
Fehm idermiş meşnevī ṭālibleri

هر چه کوید مرد عاشق بوی عشق
از دهانش می جهد در کوی عشق

345

Rūḥa rūḥānī ġidādur fā’ide
‘İşk-ı Ḥaḫdur āsumānī mā’ide

Gursine-nefs-i gedādur ḥavf iden
Sabr الجوع طعام الله dan

‘Āşıkān nefsi iderler tezkiye
Cānların nūr-ı Ḥudādan taşfiye

Eylemezmiş ṭālib-i perhīz-kār

^{338ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 2833, s.126.

“*Sükûn ve karârı olmayan aşk bütün bedeni nasıl cünûna sevkeder?*”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.V/2828, s.1334.

^{341b} Baṭḥā : Yesrib M.

^{344ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 2886, s.129.

“*Āşık olan her ne söylerse söylesin aşk mahallesine gelince onun ağzından aşk rāyihası fırlar.*”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.V/2882, s.1354.

^{346b} “*Açlığa sabır Allāh’ın ta‘āmındandır.*” Krş: الجوع طعام الله يحيى به ابدان الصديقين Hadīs-i Şerif.

Nefs-i ḥar mānendi bügsiste-mehār

Ṭālibān-ı nūr-ı ʿışk-ı Lem-yezel
Nuṭḡ-ı Monlā ile eylerler ʿamel

350 هین مهل خررا و دست ازوی مدار
زانکه عشق اوست سوی سبزه زار

A11b Tā ki ʿāşık oldı maḥv-ı nūr-ı zāt
Hep aña teslīm olındı kâ'ināt

Nīstī zımnındadır hestī-i Hū
Remz ider bu sırrı emr-i اسجدوا

Ḥalka kâdir onsekiz biñ ʿālemi
Neylesün müstağnidür bîş ü kemi

M13b ʿĀşıkān müstehlek-i maʿşûk imiş
Sâbıkān müstaḥlef-i mesbûk imiş

355 Şîr ü rûbeh macerâsın diñle pek
Eyleme bu maʿnî-i taḥkîke şek

گفت چون در عشق ما کشتی کرو
هر سه را بر کیر و بستان و برو

Ayrılıb cān nokta-i tevḥîdden
Oldı nışf-ı dāyire aña vaṭan

ʿĀşka teslīm eyleyüb nâ-bûd u bûd
Kıldı cān anuñla tekmîl-i vücûd

ʿĀşkdur mirâc-ı eflāk itdüren
علم اسما yı idrāk itdüren

^{350ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 2958, s.131.

“Sakın ha! Eşeği kendi havsına bırakma ve yularını elinden salıverme. Çünkü o yola değil, çayır tarafına gitmek ister.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.V/2951, s.1384.

^{352b} اسجدوا “secde edin”, Kur’ân-ı Kerim, Bakara, 2/34; Arâf, 7/11; İsrâ, 17/61; Kehf, 18/50; Taha, 20/116; Hac, 22/77; Furkân, Fussilet, 41/37; Necm, 53/62.

^{356ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 3116, s.131.

“Bunun üzerine aslan dedi ki :Mâdem ki, sen bizim aşkımızda fân îoldun ve bu fedakarlığı gösterdin, avların üçünü de al götür.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.V/3108, s.1446.

^{359b} وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ “(Allah) (Adem’e) bütün isimleri, öğretti.”Kur’ân-ı Kerim, Bakara, 2/31.

360 ‘Āşık idüb maḥv-ı ‘ışka himmetin
Añlamış sekr ü fenā keyfiyyetin

Vaşfını ol rūḥ kim tebdil ider
Ḥazret-i Monlā anı temsîl ider

بازان جان چونکه محو عشق کشت
يعجب الزراع امد بعد کشت

‘İşk eyler ‘āşıkı şeb-zinde-dār
Şubḥa dek çeşmin ider encüm-şümār

Rūzeden pür-nūr ider cān u dili
Ḥāzır eyler ni‘met-i الصوم لى

365 Şebde gerçi ‘āşıkān bīdār olur
Zulmet içre āb-ı ḥayvānı bulur

Meş‘al-i ‘ışkıyla şāhib-ḥāl-i ‘ilm
Şayd ider mürğ-ı hümāyun-bāl-i ‘ilm

‘Āşıkān olmaz riyāzetden berī
Mağz-ı Qur’āndur o ḳavmūñ rehberi

^{361b} anı : güzel M.

^{362ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 3174, s.141.

“Sonra o hayât, aşka mahv u müstehlek olur. öyle olunca da ekinde rencberleri hayrete düşürecek bir bereket meydana gelir.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.V/3165, s.1466. M13b kenarında beytin şu ayete işaret ettiği kayıtlıdır: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجِدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا “Muhammed Allah’ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah’tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat’taki vasıflarıdır. İncil’deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirlere öfkelenendir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir.”, Kur’ân-ı Kerim, Fetih, 48/29.

^{364a} الصوم لى و انا اجرى به والحسنت بعشرى امثالها. Krş. “Oruç benim içindir”, Kur’ân-ı Kerim, Fetih, 48/29. es-sıyâmu lî ve innâ ecır bihi ve ’l hasenetu bîaşri emsâlihâ, Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, Sahih-i Buhari : Muhtasarı Tecrid-i Sârih, (çeviri, tahrir ve notlar: Abdullah Feyzi Kocaer), İstanbul, 2004,, C.I, s.313; Yılmaz, a.g.e., s. 139.

^{367b} o : bu M.

كفت تشنه بوده ام من روزها
شب نخفتم ز عشق و سوزها

A12aM14a

‘Āşıkān çeşminde hâkdan gayri zîşt
Olmış ister hûri olsun ger bihişt

370

Hîç Hâkdan gayra kılmazlar nâzar
Oldılar mevsûf-ı ما زاع البصر

Cām-ı telh-i ‘ışkı şîrîn buldılar
Nûş idüb zevkîyle bî-hûş oldılar

Şāhmât-ı ‘ışk olan şāhānedür
‘Arşa-i himmetde pek ferzānedür

Derd ü miḥnetdür mezākı anlaruñ
Añla ma’nāsın bu beyt-i enveruñ

هرچه جز عشق خدای احسنست
کر شکر خوار یست ان جان کندنست

375

İzţırābı ‘āşıkuñ nā-çārdur
Neylesün ḥük-m-i hevā-yı yārdur

‘İşk-ı yāruñ bende-i fermānidur

^{368ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 3508, s.154.

“Zeyd dedi ki: günlerce aç ve susuz bulundum, geceleri Allāh aşkı ve fîrkat âteşiyle tutuşup yandığım için uyuyamadım.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.V/3495, s.1619. A11b’de beyti açıklayıcı şu bilgi yer alır: “Oğulluğu Hz. Zeyd’e peygamber hazretleri **keyfe asbehet** yâ Zeyd diyü buyurdılar. Ol dahi esrâr-ı gayba vâsıl olduğın haber virdükde ya ne sebeble vâsıl oldun buyurdularında Zeyd’in resûl-ı ekreme cevâbıdır.”

^{369b} Olmuş : oldı M.

^{370a} kılmazlar : itmezler M.

^{370b} مَا زَاغَ الْبَصَرُ “Göz (gördüğünden) şaşmadı” Kur’ân-ı Kerim, Necm 53/17.

^{374ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 3692, s.161.

“Güzel Allah’ın aşkıdan gayrı ne varsa velev ki şeker yemek olsun cân çekişmekten başka bir şey değildir”

Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.V/3678, s.1706.

Gūy-ı teslīm-i ser-i çevgānıdur

Ḥod-beḥod olmaz ğubāruñ cünbüşi
Rūzgār eyler ‘alev-nāk āteşi

‘İşkuñ iḥsānıdur ikrām-ı ابیت
ما رمیت اذ رمیت Mukteżāsı

Ḥazret-i Monlā velīler ser-veri
Naql ider qavl-i cenāb-ı Ḥaydar

380 جز بباد او نجنبد میل من
نیست جز عشق احد سر خیل من

Gūş idince remz-i موت
Cān u dilden ‘āşıkān bī-ḥarf u şavt

Öyle teslīm oldılar mevte o dem
Demlerinden āyine urmadı dem

Merg-i telḥi ‘ışk imiş şīrīn iden
Hem fenā-yı muṭlaqı telkīn iden

M14b Olsa ‘uşşāka nola cām-ı ecel
Çeşme-i āb-ı ḥayāt-ı bī-bedel

385 Merg imiş ‘uşşāka ‘ömr-i ser-medī
Mevlevi Ḥaydar sözün naql eyledi

^{378a} *ebītu* : “geceleirim” Krş. ابیت عند ربی بطعمنی و یسقینی *ebitu inde Rabbī yut‘imuni ve yeksāni* : “Ben, Rabbimin beni doyurup içirir halde geceleirim.”; Buhari, a.g.e., C.I, s.321.

^{378b} وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ “Attığın zaman da sen atmadın”, Kur’ân-ı Kerim, Enfāl, 8/17.

^{380ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 3804, s.166.

“Benim meylim ve arzum, onun iradesi rûzgârından başka bir şeyle hareket etmez. Ehad ve Samed olan Allâh’ın aşkı benim serhaylım, yâni kumandanımdır ki ruhânî ve cismânî kuvvetlerim onun emrine tabidir.”; Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.V/3789, s.1744.

^{381b} *mütü kable müt.* Krş. موتوا قبل ان تموتوا “ölmeden önce ölünüz.”; Aclünî, a.g.e., C.II, s. 384; Yılmaz, a.g.e., 128.

چون مرا سوی اجل عشق و هوا ست
نهی تلقوا بایدیکم مراست

A12b

Cild-i evvel ya'ni kim deryā-yı cūd
Çünkü mevc-engīz olub buldı vücūd

Bir zamān cūş u ħurūşun kaç idüb
Oldı ser-der-ceyb-i esrār-ı şuhūd

Ol maḥalde Şeh Hüsāmeddīn-i rād
Eylemişdi çarḥ-ı mi'rāca şu'ūd

390

Bāz-geşt itdükde ol şeh-bāz-ı dil
Eyleyüb şayd-ı maḳāmātı rübūd

Oldı emvāc-ı biḥār-ı meşnevī
Cild-i şānī şüretinde rū-nümūd

مطلع تاریخ این سودا و سود
سال اندر ششصد و شصت و دو بود

‘Āşıkuñ başında bu gavğa neden
Fitne ve āşübile rüsvā neden

Nāle vü feryādı şūr-engīz imiş
Her taraf mānend-i rüst-ā-ḥīz imiş

395

Āteş-i ‘ışkı ġarīb olmaḳtadur
Ḥānümānsüz-ı şekīb olmaḳtadur

Yanmada pervāne nā-peydā çerāğ
Bü'l-‘aceb fıkḍān ü bir turfe sürāğ

^{386ab} Mevlânâ, a.g.e., C.I/ 3936, s.171.

“Benim ecel tarafıma aşkım ve muhabbetim bulunduğu için (Velā tūlgū bi eydiküm İlettehlūkeh) nehyi benim hakkımdadır.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.V/3919, s.1797.

^{390a} itdükde : itdükde A M.

^{392ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 7, s.179.

“Bu ticâret ve istifâdenin başlangıcı târihi Hicri 662 senesinde idi.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VI/3998, s.6.

^{394ab} imiş : olur M.

Kendi cüst ü cūda maʿşūkı setir
Gör ne dir ol rāz-ı mestüre ḥabir

عشق او پیدا و معشوقش نهان
یار بیرون فتنه او در جهان

M15a ʿĀşıkā benden saña şāfī cevāb
Perdedür maʿşūka yetmiş biñ ḥicāb

400 Şüret-i rengin nigār-ı āb u t̄in
Naḫş-ı elvān-ı Çikil ḥübān-ı Çin

Ḥüsn-i maʿşūkuñ kamu rū-pūşidür
Gerçi dünyā ol şuver medhūşidür

Zāt-ı maḥbūb oldu şüretten berī
Muḥtefidür şüretüñ şüret-geri

Maʿnidür maṭlūb olan şüret degil
Öyle buyrur Mevlevī-i pāk-dil

این رها کن عشقهای صورت
نیست بر صورت نه بر روی ستی

A13a 405 ʿĀrifān bāṭıl tefekkür eylemez
Yāri şüretde taşavvūr eylemez

Ṭālibān-ı ḥüb-rüyān-ı cihān
ʿĀşıkān-ı ḥūr u ğılmān-ı cinān

Maʿnevī maʿşūkdur ḥāhişleri
Ġāfilāne olsa da cünbüşleri

Böyledür taḥkik yokdur iştibāh

^{397b} Gör : Bak M.

^{398ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 701, s.207.

“Öyle kimselelerin aşkı zāhir, maʿşūku gizlidir. Onun için hārici ve āşıkār olan sevgili, dünyāda fitnedir.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VI/4678, s.238.

^{400b} ḥübān : ḥübān A,M.

^{404ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 702, s.207.

“Bunu, yānī, abdülbatın olup da sırf yār-ı nihānīye bağlanmayı bırak ki sürete olan aşklar; ne o sürete, ne de bir hanımın güzel yüzüne āiddir.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VI/4679, s.238.

Ḳavle'l ma'nā hüvallahdur güvāh

Mā-ḥaşal 'ayn-ı ḥaḳīḳatdur mecāz
Öyledür hep ittifāḳ-ı ehl-i rāz

410 آنچه معشوقست صورت نیست ان
خواه عشق این جهان خواه ان جهان

Bī-nihāyetdür cefāsı şüretüñ
Olsa da gāhī vefāsı şüretüñ

Luṭf-ı ma'şūḳ nihāniden gelür
Şüret imdādı me'āniden gelür

Şüretüñ şānından olsaydı meded
Kendüde icrā iderdi anı ḥōd

M15b Sa'y iden şey āḥerüñ ta'mīrine
Rāzı olmaz kendinüñ tağyīrine

415 Ḥüsn-i ḥübānda beḳā gördüñ mi sen
Meşnevīdür ādemi irşād iden

چون وفا ان عشق افزون میکند
کی وفا صورت دیگر کون میکند

Ḥāfızān-ı emr ü nehy-i Kirdigār
Ḥārisān-ı ḥürmet-i Perverdigār

'Āḳıbet ser-defter-i 'uşşāḳ olur
Nāzenīn-i dergeh-i Ḥallāḳ olur

Emr-i Ḥaḳḳa 'aşıḳān ta'zīm ider
Rāst-rāha dem-be-dem anlar gider

^{410ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 703, s.207.

"Aşk ister bu cihāna, ister öbür cihāna āid olsun (ma'şūka) süretten ibāret değildir.", Tahir'ül-Mevlevi, a.g.e., C.VI/4680, s.238.

^{413b} Kendüde : kendide A.

^{416ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 707, s.207.

"Mādem ki vefākārılık aşkı artırır, nasıl olur da süret, vefākārılığı başka bir hāle, yanī vefāsızlığa kalb eder.", Tahir'ül-Mevlevi, a.g.e., C.VI/4684, s.239.

- 420 Bār-ı aḥkām-ı emānet çekmede
 ‘Āşıkāndur uştūr-i zānu-zede
- Bende-i fermān-ı Hāḫdur ol gürüh
 Böyle buyrur mefḥar-ı ḳavm-i vücūh
- چونکه کرخی کرخ او را شد حرس
 شد خلیفه عشق و ربانی نفس
- A13b ‘Āşık olmaz suḥre-i naḳş-ı şuver
 Ger melek olsun ya ḥūrī ya beşer
- Keyf umarsan um mey-i kāşāneden
 Ḥālet umma her teḥī peymāneden
- 425 Kāle-i ma‘nādur ey kūşış-nümā
 Revnaḳ-ı bāzār-ı Allāh iştirā
- Ḥāzır itme maḥşere ḳalb-i muşır
 Geçmez ol yerde metā‘-ı kes-me-ḥar
- Teşne diller ābdan sīr-āb olur
 Beyt-i Monlādan tesellisin bulur
- چند بازی عشق با نقش سبو
 بگذر از نقش سبو رو اب جو
- M16a Ser-girānān cām-ı bezm-i ‘ışḳdan
 Bī-ḥaberdür cümle-i tedbīrden
- 430 ‘Āşıkān ser-mest olub saḡrāḳdan

^{422ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 928, s.216.

“Ma‘rûf-ı Kerhî, o nûrun kerhine, yanî kasabasına muḥāfız olduḡu için Hakkın halifesi ve Rabbānî nefes sâhibi oldu.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.VI/4900, s.311.

^{424a} İşte keyfi meyle pür meyḥāneden M.

^{425ab} M15b kenarında beyitte geçen “iştirā” kelimesinin şu ayete işāret ettiḡi kayıtlıdır: إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدَا عَلَيْهِمْ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَنْبِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (Bu alış veriş yapanlar), tevbe edenler, ibadet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükū edenler, secde edenler, iyiliḡi emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın sınırlarını koruyanlardır. O müminleri müjdele!”, Kur’ân-ı Kerim, Tevbe, 9/111.

^{428ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1021, s.219.

“Ne vakte kadar destinin üstündeki nakışlara āşık olup kalacaksın? Nakıştan vazgeç de destinin içindeki suyu ara”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.VI/4990, s.338.

^{430a} olub : olur M.

Yav kılurlar kendin istiğrākdan

Oldılar şikeste-keştī ol ferīk
Mevc-i deryā-yı ḥaḳīkatde ġarīk

Anları tekrār deryā der-kenār
Eyler ammā bī-ḥōd u nā-hūş-yār

Maḥv-ı ʿışk-ı yār aḥvālın işit
Yaʿni şāhib-meşnevī ḥālın işit

ما ز عشق شمس دین بی ناخیم
ورنه ما ان کور را بینا کنیم

435 ʿİşkdur kânûn-ı külhân-iltihâb
Puḥte-dildür âteşinden şeyḥ u şâb

Her olan germiyyetinden sîne-ḥōş
Lâ-cerem kendün ider ḳaḳnûs-veş

ʿİşkdur hem dûzah-ı muḥsin-nevâz
ʿİşkdur hem âteş-i mü'min-güdâz

Ger cehennemse ʿazâb-ı Bû-leheb
ʿÂşıkā şad cennet olmuş bu leheb

ʿİşk idermiş ʿâşıkı pür-sûz u tâb
Öyle dir ol ḥaḳret-i ʿışk-intisâb

440 همچو کوره عشق را سوزند نیست
هرکه او زین کور باشد کوره نیست

A13a

Râst-izʿân ʿaḳl-ı kâmil inḳıyâd

^{431b} ḥaḳīkatde : ḥaḳīkatden M.

^{434ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1122, s.223.

“Biz Şems-i Tebrîzî’nin aşkından turnaksız kalmışız, yanî tutacak ve tasarruf edebilecek bir hâlde değiliz. Yoksa o kör kimsenin gözünü açabilirdik.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.VI/5087, s.370.

^{440ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1377, s.233.

“Aşk için ocak gibi yanmak gerekir. Bu ateşten kör, yanî, mahrûm olan kimse ocak olamaz.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.VII/5332, s.443.

‘Işkile çok yerde eyler ittiḥād

Aḥmede tā Ḥaḳḳa olmışdur delīl
Sidrede ḳaldı velīkin Cebre’il

‘Işkdur hem-seng-i ‘aql-ı rāst-senc
Yār-ı hestī düşmen-i dehr-i sipenc

M16b

Neylesün ‘ışkı ḥaḳīḳat-nā-şinās
Süst bünyād olmada nāḳış esās

445

‘Işkdur ḥükm-i kemāl ü ma‘rifet
Gör ne buyrur zāt-ı ‘ālī menḳabet

دانش ناقص کجا این عشق زاد
عشق زاید ناقص اما بر جماد

‘Işḳ gūyā seyl-i şūr-engīzdür
‘Aql-ı cüzvī bir ḥis-i nāḳīzdür

‘Aql eger kūh-ı kelāndur fi’l-meşel
Girdibād-ı ‘ışḳ aña virür ḥalel

Neylesün tıfl-ı za‘īf-i yek-tene
Ḍarb-ı gürr-i Rüstem ü Rüyintene

450

Lā-büd eyler zelzele zīr ü zeber
Çarḥa olsa bir binā peyveste-ser
Ḥādīşī ifnā ider ḥükm-i ḳadīm
Remz ider anı o zāt-ı Ḥaḳ-nedīm

ذرها را کی تواند کس شمرد
خاصه ان کو عشق ازوی عقل برد

^{444b} nāḳış : - M.

^{445a} ‘Işkdur şān-ı kemāl-i ma‘rifet M.

^{446ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1534, s.239.

“*Noksān ilīm, fark gözetmez, şüphesiz şimşegī güneş sanır.*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.VII/5488, s.487.

^{447b} ḥis : ḥis A.

^{449b} Rüstem ü Rüyintene : Rüstem Rüyintene M.

^{452ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1707, s.246.

“*Kum zerrelerini saymak mümkün değildir. husûsiyle aklını aşk izāle eylemiş bir kimse için.*”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e., C.VII/5655, s.544.

‘Āşıkā yokdur ‘ibārāt kaydı hiç
Dām-der-dām ıstılāh-ı piç (u) piç

Pendi gūş it ‘āşık-ı dīdārdan
Hāk kelāmı dīnle Şeyh Aттārdan

455 هر که در بند عبارت میشود
هر چه دارد جمله غارت میشود

Ṭut ki olduñ sözde şāhib-ḥamse sen
Hük-m-i evşāf-ı beşerdür cümle fen

‘Işkı hırmen-süz-ı efkār eyle gel
Meşnevīye bak ‘amel eyle ‘amel

اتشی از عشق در جان بر فروز
سربسر فکر و عبارت را بسوز

A13bM17a ‘Işk-ı Mevlādandur ‘āşık serseri
Dīn ü milletden n’ola olsa berī

460 Bāde-i cām-ı tecellī ser-ḥoşı
Mezheb ü milletle kılmaz cünbüşi
Ehl-i dīdāra te‘ālādur ḥiṭāb
‘Ākılāna لَن تَرَانِي dūr cevāb

Kim ararmış mezhebin dīvānenüñ
‘Öşri olmaz kıy-e vīrānenüñ

‘Işkuñ aḥvālinden eylersen su’āl
Gel cevābın beyt-i Mevlānādan al

^{453a} ‘ibārāt : ibāret A.

^{455ab} *Her ki der-bend-i ‘ibāret mī şoden
Her çi dāred cümle gāret mī şoden
(kim ibāret kaydıyla bağlanırsa
neyi var neyi yok yağma edilmiştir)*

^{458ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1764, s.248.

“Ruhunda aşktan bir âteş parlat. Düşünceleri ve parlak sözleri o âteşle yak.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VII/5713, s.565.

^{460b} kılmaz : itmez M.

^{461b} لَن تَرَانِي “beni katiyen göremezsın”, Kur’ân-ı Kerim, A’rāf, 7/143.

ملت عشق از همه دینها جداست
عاشقانرا مذهب و ملت خداست

- 465 †İşkdur gül-gonçe-i bāğ-ı kıdem
†Āşıkāndur bülbul-i elvān-nağam
- †İşkda olmazsa da hüsn-i edeb
Vaʿz-ı nā-merbūtdur maḳbūl-ı Rab
- †İşka lāzım gelse ger taʿrīf-i zāt
Zātına zātıdur anuñ beyyināt
- †İşk bir hūrşīd-i lā-şarkıyyedür
Nürdur kim vaşfı lā-ğarbiyyedür
- Bulmaz aşla ğayrdan naḳş u kemāl
Böyle temşīl eyler ol zībā-ḥıṣāl

- 470 لعلرا کر مهر نبود باک نیست
عشق در دریای غم غمناک نیست

Vaʿz-ı nā-şāyeste-i müstekbiri
Lā-büd eyler ehl-i ḥaḳḳuñ münkiri

Ehl-i ʿışka müdbir-i ber-geşte-baḥt
Olmamak mümkün degül bīgāne saḥt

Nāḳışāndur düşmen-i mīzān ebed
Ḳalb ise zıdd-ı meḥek-i muʿtemed

Zişt-peyker münkir-i süflī-neseb
Baḳmasa āyīneye olmaz ʿaceb

M17b

^{464ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1771, s.248.

“Aşk milleti her milletten ayırır. Āşıkların millet ve mezhebi ise Allāh’dır.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VII/5720, s.568.

^{465a} gül-gonçe : gül-gönçe M.

^{467a} gelse ger : gelse de M.

^{468b} vaşfı : vaʿz-ı M.

^{470ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 1772, s.248.

“La’l denilen kırmızı ve kıymetli taşın üstünde mühür yoksa be’s yoktur. Aşk, yanī, āşık, gam deryāsına düşse mükedder olmaz.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VII/5721, s.568

475 Hüsni-i maḥbûb oldı menfûr-ı ḥasûd
Böyle dir ol ḥazret-i ‘alî-vücûd

کرک بر یوسف کجا عشق آورد
جز مکر از مکر تا او را خورد

A14a Nāmeñe istersen ey merd uşûl
Ḥākim-i muṭlaḳdan imzā-yı ḳabûl

Sāde eyle sīneñi ḳalbiñ selīm
Ola maḳbûl-ı Ḥudāvend-i ‘alīm

‘İşḳ ‘unvān eyleyenler nāmesin
Geydi teşrīf-i rızādan cāmesin

480 Mañşib-ı ‘ışḳa olursan mü’temen
‘Arşa-i bî-çūnde olduñ ḥayme-zen

‘Āşık ol peygamberiñ işrinde git
Meşnevīden rāh-ı irşādı işit

احمد اینجا ندارد مال سود
سینه باید پر ز عشق درد و دود
Sāde-levḥān-ı muḥabbet-perverān
Dīnde ḳılmışlar riyāyı ber-girān

Rızḳ u nāmûs olmadı dīnden murād
Bu degüldür nefis-i kāfirle cihād

485 Ḥükm-i tevḥīḳ-i şırāt-ı mustaḳīm
Muḳteżā-yı meslek-i şer‘-i ḳavīm

‘İşḳdur sūz-ı ciğerdür derddür
Cezbe-i āteş-fürûz-ı merddür

Derd-i Ḥaḳdur ḥāşıl-ı renc ü ta‘ab

^{476ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 2058, s.260.

“Kurt mekr ve hiyle ile yemekten başka Yûsuf’a bir meyl gösterir mi?”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.VII/6004, s.648.

^{482ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 2080, s.261.

“Ey Ahmed; burada, yanî, ind-i İlâhîde mâlik faydası yoktur. Aşk derd ve aşk âteşinin dumanıyla dolu bir göğüs gerektir.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.VII/6026, s.654.

^{483b} Dinde ḳılmışlar : Dinden itmişler M.

Ḥōṣ iṣāret buyrur ol maḥbūb-ı Rabb

کسب دین عشقت و جذب اندرون
نور حق را قابلیست ای حرون

M18a

‘Iṣḫdur bī-ḫāregānuñ ḫāresi
‘Iṣḫdur ḡam-ḫāreler ḡam-ḫāresi

490

‘Iṣḫ ḫün māderdür ‘āṣıḫ ṣīr-ḫār
Dāye ‘ıṣḫ ‘uṣṣāk tıfl-ı gāhvār

‘Iṣḫ ocağında görüb nāz u na‘īm
Oldılar dünyāda ḫākister yetīm

Her biri dürr-i yetīmüñ miṣlidür
Ḳadri ‘ālīdür neseb nā-süflidür

Diñle ‘āṣıḫ rabtını ma‘ṣūkına
Nuṭḫ-ı Monlāya düşün cāndan yine

ناف ما بر مهر او بپریدهاند
عشق او در جان ما کاریدهاند

A14b

495

‘Āṣıḫān tenhā diler maḥbūbını
Ġayra virmez ṭālibān maṭlūbını

Ḫün teḫāzā-yı muḫabbetdür bu ḫū
Ḫaṣlet-i ‘uṣṣāḫdur elbette bu

Ol sebebdendür tecellī gūne-gūn
Herkesi bir ḫāle olmuş reh-nümün

Her kiṣi bir semti me’men eylemiş

^{488ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 2602, s.282.

“Dünyanın kazancı Allāh aşkı ve kalbī cāzibedir. Onun için de istidād ve kabiliyet demek olan nūr-ı Hak lāzımdır.”; Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VIII/6554, s.797.

^{492a} ↔ ^{492b} M.

^{494ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 2623, s.283.

“Bizim göbeğimizi O’nun muhabbetiylekesmişler, onun aşkını bizim rûhumuza ekmişlerdir.”; Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.VIII/6575, s.805.

Yâri ancak kendüde zann eylemiş

Da‘vi-i iblîs-i hâyindür bu sır
Huccetin nakl eyler ol sulţân-ı birr

500 ترک سجده از حسد کیرم که بود
ان حسد از عشق خیزد از جحد

‘Âşık-ı çâpük-dil-i himmet bülend
Dâyim eyler şayd-ı ma‘nâ der-kemend

Ehl-i şüret hasret-âbâd-ı heves
Berg-i ömrün kıldı ber-bâd-ı heves

Reng ü bû meftûnı olmuş zen gibi
Mâ’il-i âlâyiş olmuş ten gibi

M18b Müird-vâr ol cân ü ser der-bâhte
‘İşka ol bârî siper-endâhte

505 Düşmen-i nefse **muḥanneslûk** neden
Çeşm-i ‘ibretle nazar kıl beyte sen

وز هوس وز عشق این دنیای دون
چون زنان مر نفس را بودن زبون

Ṭâlib ol bul Hızr-ı vaḳt-i emr-i kün
Tâ saña ta‘lîm ide ‘ilm-i ledün

‘İlm-i bâtından olurmuş bî-ḥaber
Ḥaml-i esfâr eyleyen mânend-i ḥar

^{499b} Huccetin : Huccetin A.

^{500ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 2643, s.284.

“Benim secde etmeyişi farzedelim ki hasedden ileri gelmişti. O hased inkârdan değil, aşktan peydâ olmuştu.”

Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.VIII/6595, s.811.

^{503b} M18b kenarında şu ibâre yer alır: “ser-andâhte mağlûb olunmuş kimseye dirler.”

^{506ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 3062, s.302.

“Heveslerinden; bu alçak Dünyaya ve kadınlar gibi nefis-i emmâreye zebûn olmalarından...”,

Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e, C.VIII/6996, s.916.

^{508b} مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا الثَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ “Tevrat’la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap taşıyan

- Hile-mendân-ı riyâ-verz-i zemen
Eylemişler ırz için taḥṣîl-i fen
- 510 Dündur anlar ʿâli aḥter olsa da
Pâyede Keyvân berâber olsa da
- Hak muḥnûndür okursan ʿilm-i ʿıṣk
Gör ne nuṭṭ eyler o şâhib ḥilm-i ʿıṣk
- کر براید تا فلک ازوی مترس
کو بعشق سفل اموزید درس
- A15a Naḳṣ-ı naḳḳâṣuñ delîl-i zâtıdır
Şâniʿüñ maṣnûʿ ise işbâtıdır
- 515 ʿĀrif olmuş ʿâleme nezzâreden
Vâsıl-ı ʿıṣk-ı Hudâ-yı zü'l-minen
Çeşm-i ʿibretdür muḥabbet maḥremi
Ser-be-ceyb-i maʿrifetdür hem-demi
- ʿĀşıka reh-berdür ʿâlem yek-sere
Nazradan âgâh olur merd sırâ
- ʿĀşıka ʿayn-ı tecellidür cihân
Öyle remz eyler o şâh-ı lâ-mekân
- دیدن دیده فزاید عشق را
عشق در دیده فزاید صدق را
- Olmayan mecnûn ġam-ı cānāneden
Lâ-cerem dīvānedür dīvāneden
- M19a 520 Mest olan cām-ı mey-i dil-dârdan

eşeğin durumu gibidir. Allah'ın âyetlerinin kar eden topluluğun hali ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez". Kur'an-ı Kerim, Cum'a, 62/5.

^{509b} Eylemişler : Çünkü eyler M.

^{512ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 3153, s.306.

"Öyle bir ahlâksız göklere kadar yükselse de ondan korkma. Çünkü o, alt tarafının zevkiyle ders almıştır.", Tahir'ül-Mevlevî, a.g.e., C.VIII/7085, s.939.

^{518ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 3239, s.309.

"Gözün görmesi aşkı artırır. Aşk da gözdeki sıdkı tezyîm eder.", Tahir'ül-Mevlevî, a.g.e., C.VIII/7172, s.961.

Bî-gümân hüşyârimiş hüşyârdan

‘İşkdan olsa tılsım-ı işkeste-rûh
Şeş cihetden açılur genc-i fütûh

Olsa bād-ı ‘ışkdan dil müntebih
Gonçe-veş maḥz-ı güşâyışdür girih

‘İşk ‘ayn-ı secdedür ‘āşıklara
Kıl nazar ibretle beyt-i envere

سجده کرد و رفت کریان و خراب
کشت دیوانه ز عشق فتح باب

525 Bu ḥuşûşa mütteliklerdür şika
‘İşkandur ittiḥād-ı tefrika

Gösteren keşretde vaḥdet ‘ışkdur
Bildüren vaḥdetde keşret ‘ışkdur

Dilleri cem‘ itdi silk-i sübḥa-veş
Eylemez ‘uşşāk anuñçün keş-me-keş

İttiḥādı kimde kim te’yîd ider
Meşrebin hem-meşreb-i tevḥîd ider

‘İşk-ı Ḥaḥdur kıble-i eşḥâb-ı dîn
Eylemiş taḥsîn o ḳuṭb’ül-‘āşikîn

530 افرین بر عشق کل او ستاد
صد هزاران ذره را داد اتحاد

A15b Cild-i şālîşdür riyâz-ı pür-şümâr
Ḥazretüñ enfâsı feyż-i nev-bahâr

^{524ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/ 3340, s.313.

“Şeyh’in karşısında yer öperek harâb bir hâlde ve ağlaya ağlaya gitti. Feth-i bâb, yanî; manevî bir inkişâf hissi aşkıyle âdeta deli oldu”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.VIII/7275, s.988.

^{525a} mütteliklerdür : müttelikler hep M.

^{530ab} Mevlânâ, a.g.e., C.II/3739, s.329.

“Üstâd-ı küllün aşkına âferîn ki, yüz binlerce zerreye birlik vermiş ve onları birleştirmiştir.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.VIII/7651, s.1083.

Her biri bir ravzadır meclislerüñ
Beyt-i mevzûnı dıraht-ı mîve-dâr

Levh-i maḥfûz-ı ḥaḳîḳatdur yaḥûd
Şebt olunmuş ḥâlimüz cehr ü serâr

Ḥaḳ budur olmuş bu sifr-i pür-ḥüküm
Câmi'ü'l-esrâr-ı eṭvâr-ı kibâr

M19b 535 Ḥazret-i Monlâ-yı Mevlâ müşteri
Sünnete ircâ' ıder defteri

ای ضیاء الحق حسام الدین بیار
این سوم دفتر که سنت شد سه بار

İşk dîn-i 'âşîḳuñ taḳvāsıdur
Ḥükm-i levḥ-i ma'rifet fetvāsıdur
Cezbedür muḥkem kemend-i ma'nevî
Derd-i dildür ḳayd-ı bend-i ma'nevî

Şaydı anuñ ni'met-i 'uzmâ imiş
Ya'ni ḳurb-ı Ḥazret-i Mevlâ imiş

540 Olmaz 'âşîḳdan Ḥudâ bir dem cüdâ
Her du'â 'ayn-ı icâbetdür aña

Derd-i dildür hem 'ibâdet hem 'ivâz
Böyle remz eyler o zât-ı bî-garež

ترس و عشق تو کمند لطف ماست
زیر هر یا رب تو لیبکهاست

Nür-ı Ḥaḳdur 'âlemi tâbân iden
Şûret-i âb u gili ḥübân iden

^{536ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1, s.339.

“Ey Hakkın ziyâsı olan Hüsameddin! Mesnevi'nin üçüncü defterini getir ki bir şeyi üç defa yapmak sünnettir.”,

Tahir'ül-Mevlevî, a.g.e., C.IX/7733, s.3.

^{542ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 197, s.347.

“Senin korkun ve aşkın bizim lutfumuzun kemendidir. Senin her (Yârab) değişinin altında (lebbeyk)ler vardır.”,

Tahir'ül-Mevlevî, a.g.e., C.IX/7928, s.53.

^{543b} ḥübân : ḥübân A, M.

Hüsn-i hûbı ‘ârif ‘âriyet bilür
Her mecâzı mebd-i hasret bilür

545 Sense kalbi nakdden fark itmedüñ
Lezzet-i taḥkîkden zevk itmedüñ

Çünkü ber zann eyledüñ baḥr u kefi
Hâl idüñ من لم يذق لم يعرفى

Gāfilâne eyleme kevne nazar
Gör ne remz eyler bu beyt-i mu‘teber

عشق تو بر هرچه ان موجود بود
او ز وصف حق زر اندود بود

A16a ‘Āşıkān Rüstem-dilân-ı rezm-i ‘ışk
Şîr-merdân mest-i cām-ı bezm-i ‘ışk

M20a 550 Teşnelerdür ḥûn-ı nefis-i kâfire
Pehlivānlardur ġazâ-yı ekbere

Senki mest-i şehvet-i taḳlîdsün
Zu‘m idersün vāşıl-ı tevḥîdsün

Cur‘a-nüş-ı cām-ı Haḳ şanduñ özüñ
Fi‘liñe olmaz muṭābık bir sözüñ

Sen daḥı kurtulmaduñ emmâreden
Al ḥaber bu nazm-ı gevher-pâreden

خویشتن را عاشق حق ساختی

^{544a} hûb : ḥûb A M./ ‘âriyet : âriyet M.

^{546b} من لم يذق لم يعرفى *men lem yezuk lem ya’ruf*: “tatmayan bilmez”, Ali Ekber, *Dehhudâ, Emsâl ü Hikem*, Çaphâne-i Sipihr, Tahran, hş. 1379, C.4, s.1748.

^{548ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/553, s.361.

“Mevcûdâtta her neye âşık olursan o şey sıfat-ı İlâhiyeden biri ile yıldızlanmıştır.”, Tahir’ül-Mevlevî, a.g.e., C.IX/8279, s.146.

^{552b} muṭābık : muvâfık M.

^{554ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 696, s.367.

عشق با دیو سیاهی باختی

- 555 Bî-ḥaberlerdür ‘avām-ı şad-dile
 Ԡurb-ı ‘āmm نحن اقرب den bile
 Ԡurb-ı ḥāş-ı āşıkān maşdüḳ-ı ḥöd
 ‘Aḳl-ı ‘āmmе oldı mechül-ı ebed
 Yok çü güncāyiş nebiyy-i mürsele
 لی مع الله sırr-ı şāḥib-menzile
 Ya nice ḥalk ‘āşıkān-ı ümmeti
 Añlasun fehм itsün ol Ԡurbiyyeti
 Vaşlı ḥalkuñ vaşl-ı ‘ışḳ olmaḳ muhāl
 Böyle der ol ḥazret-i ‘ışḳ ittişāl
- 560 قرب خلق و رزق بر جمله ست عام
 قرب وحی عشق دارند این کرام
 Maḥzenü’l-esrāradur gencür-ı dil
 Maṭla‘ü’l-envār ile meşhür-ı dil
 Ԡılmış ol dil ḳaṭresin ‘ışḳ-ı güzīn
 Merdümüñ mānende-i ‘ayne’l-yakīn
 Ol başiretdür iden ḥall-i girih
 Farḳ-ı ḥaḳ u bāṭıl-ı her müştebih
 ‘Āşıkāna vech-i feth-i müşkili

“Sen kendini Hak āşığı gösteriyor, halbuki kapkara Şeytanla aşkbāzlık ediyorsun.”, Tahir’ül-Mevlevi, a.g.e, C.IX/8418, s.179.

^{555b} نَحْنُ اقْرَبَ “biz daha yakınız”, Kurān-ı Kerim, Kaf, 50/16; Vākı’a, 56/85.

^{556a} maşdüḳ : maḳşūd M./ ḥöd : ḥöd A.

^{557b} لی مع الله وقت لا یسعی فیہ ملک مقرب ولا نبی مرسل *lī ma’allah vakte lā yese’ünī fihi makarrebe ve lā nebiyyi mürselin: “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.”*, Aclūnī, a.g.e, C.2, 226.; Yılmaz, a.g.e, s115.

^{559b} ḥazret : ḥusrev M.

^{560ab} *Yaratmak ve rızık vermek suretiyle olan kurb-ı İlähi umūmidir. Mahlūkātın hepsinde vardır. Lākin büyükler-yanī; Enbiyā ve evliyā hazerātı- muhabbet-i İlähiye ve ilhām-ı Rabbanī kurbıyyetini hāizdirler.* Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C. IX/8425, s.182.

^{560ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 703, s.367.

^{561a} Maḥzen : Maḥzen A M.

Gösterür āyīne-i vaḥy-i celī

M20b 565 ‘Āşıka müşkil komaz ‘ışk-ı Hudā
Beyt-i Monlādur cevāb-ı bā-şafā

هست عشقش اتشی اشکال سوز
هر خیالی را بروید نور و روز

A16b ‘İşk-ı bī-reng eylemez iḳbāl-i reng
Āyine demden olur pür-dāğ u jeng

Ehl-i ‘ışka ‘ışk-ı bāḳīdūr ḳarīn
Şān-ı ‘āşıḳ لا احب الا فیلین
Oldılar ma‘lūl u ‘illetden berī
Ḳayd-ı ‘ilm ü ḳayd-ı ḥikmetden berī

570 Kendi egler mū-be-mū keyfiyyetin
Ḳıl ile ḳāle deḡişmez ḥāletin

Her söze zevḳin virür mi ‘āşıḳān
Meşnevīde Mevlevī ḳılmıṣ beyān

ذوق نکته عشق از من میروود
نقش خدمت نقش دیگر میشود

Yārdur ālām-ı ḥasretten ġarez
Vuşlat-ı ma‘şūḳdur ni‘me’l- ‘ivāz

Añma hicrān günlerin bulduñsa kām
Vāşıl-ı dildār isen temmü’l-keḷām

575 Māsivā buṭlānına çekdüñse ḥaṭṭ

^{566ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/1135, s.386.

“Allah’ın aşkı, müşkilleri yakan bir âteştir. Nitekim gündüzün nūr’u her türlü hayālî siler, süpürür, yok eder.” Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.IX/8842, s. 298.

^{568b} “Ben öyle batanları sevmem” Kur’ân-ı Kerim, Enâm, 5/76.

^{572ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1374, s.395.

“Aşk nüktesinin zevki de benden zâil olur. Hakikatleri anlatmak süretiyle yapmak istediğim hizmet başka bir kalıba girer; söz, tasavvuftan kelām bahislerine intikāl eder”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.IX/9077, s.357.

^{574ab} M20b kenarında şu açıklama yer alır: “Bir ‘āşık ma‘şūk huzūrunda başından geçen meşakkatleri yād eyledukda ma‘şūk huzūrunda āşıkı zikr olunduğundan hazz itmeyüb redd idüb böyle cevab virmişdür.”

Zāt-ı ma‘şūk oldı maṭlūbuñ faḳaṭ

Bir daḥi olmaz delīle istinād
Şābit olsa müddeī fehmü’l-murād

Mā-mezā zikri dem-i vaşl u liḳā
Reddolunmuş naḳl ider Monlā saña

خانه معشوق ام معشوق نی
عشق بر نقدست بر صدوق نی

Şūfiyān aşḫāb-ı vecd ü ḥāldür
Ṭālibān-ı kāle-i dellāldür

M21a 580

Şāfiyān cām-ı raḥīḳ-i cezbeden
Oldılar güm-geşteḡān-ı cān ü ten

Şem‘-i ḥüsne yaḳdılar cān ü seri
Nār-ı ıṣṣuñ oldılar ḥākisteri

Mevcelükden ḳurtulub ‘ayn oldılar
Ya‘ni āb-ı rūy-ı kevneyn oldılar

Hep fenā-yı muṭlaḳ oldı yirleri
Gör ne dir meydān-ı ıṣṣuñ ser-veri

هست صافی غرق عشق ذوالجلال
ابن کس نه فارغست از وقت و حال

A17a 585

Kendüñ eyle şūfiyā sen daḥi şāf

^{575b} maṭlūbuñ : maḳşūduñ M.

^{575a} Oldı şābit : Şābit olsa : A / fehmü’l-murād : fehvü’l-murād A.

^{577b} Reddolunmuş : Reddolunmaz M.

^{578ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1416, s.397.

“Ben senin için sevgili değil, sevgilinin evi gibiyim. Halbuki aşk nakde olur; nakdin durduğu çekmeceye değil”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.IX/9117, s.367.

^{584ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1433, s.398.

“Sāfî ise Zülcelāl Velcemāl olan Allāh’ın aşkı ile müstağraktır. Kimsenin oğlu, -yanî; tâbî’i-değildir. vakitlerden ve hallerden ferağat etmiştir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.IX/9134, s.372.

Rūḥuñ itsün vaşf-ı ḥaḳla ittişāf

Maḥż-ı vaḳt ol ibn-i vaḳt oldun yeter
Menzil-i taḥḳīke lāzımdur sefer

Maʿber-i ḥavf u recādan ʿābir ol
Berg-i bī-bergī-i ʿıṣṣa şābir ol

ʿİşḳ-ı bāḳīdür ʿaceb ʿişret-gede
Maḥrem ol bu ʿayş u nūş-ı sermede

Kesb-i temkīn eyle ey maḥkūm-ı ḥāl
Böyle irşād eyler ol şāḥib-vişāl

590

روحنین عشقی بجو کر زندهء
ورنه وقت مختلف رایندهء

ʿĀşıkā mūr-ı Süleymān-meşreb ol
Bende-i fermān u sulṭān maṭlab ol

Eyle rū-pūş-ı serāyır şüretī
Böyledür □ الحق مر hikmeti

Dildedür çünkim naẓar-gāh-ı Ḥudā
ʿAyb-ı zāhirden ziyān olmaz saña

Himmetüñ ʿālī gerek sīneñde tā
Maḥzenü'l-esrār ola vīrāne-cā

M21b

595

Olma meftūn ḥüsn ü ḳubḥ-ı zāhire
Nāẓır ol imʿānla beyt-i envere

منکر اندر نقش زشت و حوب خویش
نبکر اندر عشق و در مطلوب

خویش

^{590ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1435, s.398.

“Eğer diri isen git böyle bir aşkı ara. Yoksa muhtelif vakitlerin bendesi olur kalırsın”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.IX/9136, s.372.

^{592b} الحق مر *el-hakku murrun* : “gerçek acıdır.” Kelâm-ı Kibâr.

^{594b} **Maḥzenü'l-esrār : Maḥzenü'l-esrār A / Maḥzen-i esrār M.**

^{596ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1436, s.398.

“Kendi nakşının çirkin ve güzel olmasına bakma, yine kendinin aşkına ve matlûbuna bak”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.IX/9137, s.372.

Kāmilūn evşāfı vaşf-ı sermedī
Ṭab^c-ı pākīdūr mizāc-ı Īzidī

‘İşk tebdil eylemiş nīk ü bedin
Maḳ^cad-ı şıdk-ı Hāḳ imiş meşhedin

İltifātı lezzet-i dārü’s-selām
Luṭfı zevḳ-i rahmet-i Rabbü’l-enām

600 Şefḳati maḥz-ı hidāyet nüshası
Himmeti nūr-ı ‘ināyet lem‘ası
Raḥm iderlerse Huḍādan bil anı
Beytile irşād ider Monlā seni

رحم خود را او هماندم سوختست
که چراغ عشق حق افروختست

A17b

İhtirāz it āteşinden muḳbilūn
Nār-ı ḳahrından ḥazer şāḥib-dilūn

Germ-‘itāb-ı ḥāṭır-ı aḥker-veşi
Oldı gūyā ki cehennem āteşi

605 Ser-be-ser yanmış şerār-ı ‘ışḳdan
Nūr-ı muṭlaḳ oldı nār-ı ‘ışḳdan

Hükm-i ‘ışḳ-ı zāt-ı Hāḳdur cünbüşi
Ālet olmuş her işi Allāh işi

‘Āşıḳuñ ef‘ālī kendünden degül
Añla beytüñ remzini tekrār kıl

دوزخ اوصاف او عشقست و او

^{597a} evşāfı : evşāf-ı M.

^{602ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1921, s.420.

“O mübârek zât; İlâhî aşkın çirâğını kalbinde yaktığı andan itibaren kendi merhametini de yakmıştır.” Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.X/9613, s.502.

^{603a} İhtirāz : ihtirāz M.

^{605a} yanmış : yandı M.

^{606b} olmuş : olunmuş M.

^{608ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1922, s.420.

سوخت مرا و صاف خود را موبمو

Kılma ‘āşık himmet-i nām u nişān
Bī-nişān ol bī-nişān ol bī-nişān

M22a 610

Bī-nişānlık lā-mekān itsün seni
Bī-nişāndur bī-nişānuñ meskeni

‘Āşıkān bir yerde kılmazlar karar
Halk-ı ‘ālemden iderlermiş firār
‘İşk-ı Hākdur per ü bāl-ı ‘āşıkān
Hāyil olmaz anlara kevn ü mekān

Lā-mekāndur perr-i himmet t̄ā’iri
Böyle remz eyler ol ‘ışkuñ reh-beri

گفت در يك خانه كر باشم دوروز
عشق ان مسكن كند در من فروز

615

‘İşkdur tennüre māye aña neft
Kaṭredür gūyā aña deryā-yı heft

Teşneye olmazsa vuşlat āb-keş
Öldürür t̄āb-ı ciger-süz-ı ‘aşş

Olmaz ‘āşık derd-i sūzişden berī
Nūş iderse çeşme-i İskenderi

Āteş olmaz hasret-i Mevlā gibi
Derd yokdur derd-i istiskā gibi

‘İşkdur derd-i ciger-süz-ı ‘aceb
Diñle remz eyler bu beyt-i mūntaḥab

620

حضرتش گفتی كه ای صدر مهین

“Onun aşkı vasıflarına cehennem gibidir. O vasıfların hepsini o cehennemde yakmıştır.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/9614, s.502.

^{613b} remz eyler : nakl eyler M.

^{614ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1927, s.420.

“Derdî ki: eğer bir evde iki günden fazla oturursam, kalbimde oranın sevgisi alevlenir”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/9619, s.503. Beyitle ilgili A18b’ de şu açıklama vardır: “Hazret-i Dakūkī seyr ü seyyāhta pek māl idi. Hiçbir yerde direng eylemezdi. Anların lisânındandır.”

^{615a} māye aña neft : gāh māye neft M.

این چه عشقت این استسقاست

A18a

Ey şikem ḥāre ḥarīş-i ṭable-ḥār
Çün meges tā-key bu ḥırş-ı nā-güvār

Ḥırş-ı memdūh eyle bārī dehrde
Şöhre ol himmetle kūy u şehre
Ḥırş ider ‘uṣṣāk-ı ‘ālī-mā’ide
Böyledür aşhāb-ı dīne ḳā’ide

Ḥān-ı ‘uṣṣāḳa olur lā-büd ‘amīm
Nī‘met-i ḥüsn-i Ḥudāvend-i kerīm

M22b

625

Şad tevekkül ḥırş-ı ‘uṣṣāḳa fedā
Öyledür taḥḳīḳ-i maḳbūl-ı Ḥudā

حرص اندر عشق تو فخرست و جاه
حرص اندر غير تو ننک و تياه

Lāşe-cüyān ya‘ni kim dünyā-şikār
Oldılar kerkes gibi murdār-ḥār

Ṭālib-i cismāni şūr-āgendedür
‘Āşīḳ-ı rūḥāni nūr-āgendedür

Kāhilān efsāne dünyā ḥufteri
‘Āşīḳān sevdā-yı yār āşüfteri

630

İzler ‘āşīḳ Ḥızr-ı deryā-dil izin
Gözlemekde bātılān bātıl izin

Kāmīle döndürdi ṭālibler yüzün
Dīnle Monlādan kelim-Ullāh sözün

^{620ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1950, s.421.

“Hazret-i Hak da ona derdi ki: Ey veliy-yi āzam; bu ne aşktır, bu ne hararettir ki geçmiyor?”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/9642, s.509. M22a kenarında şu bilgi yer alır: “Dakūki Hazretlerine Cenāb-ı Hakkın hitābıdır.”

^{623b} Böyledür : böyle A.

^{625b} Öyledür : öyle A.

^{626ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1955, s.421.

“İlāhî, senin aşkındaki hırs, iftiharî mücib ve manevî bir mertebededir, senden gayrisine olan hırs ise ayıptır ve nākıstır.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/9647, s.512.

می روم یعنی نمی ارزد بدان
عشق جانان کم مدان از عشق نان

Seyr-i muhliş rāh-ı Tūr-ı bā-ḥodi
Devr-i ḥālis oldı devr-i bī-ḥodi

Āşinā kim bā-ḥaberdür rāhda
Ġarḳ olur ammā fenā-fi-llāhda

635 Bilmek işneyniyyet ü işrākdur
‘Acz-i derk-i zāt-ı Ḥaḳ idrākdur

Lā-cerem pergāle-veş ehl-i kemāl
Oldılar ḥayretde hep ser-geşte-ḥāl

Bu sefer ḥayretten olmuş ḥayrete
Ḳıl nazār başt-ı maḳāl-ı Ḥazrete

سال و مه رفتم سفر در عشق ماه
بی خبر از راه و حیران در اله

A18b ‘Ādet olmuş ḥalka ḥīlet-sāzlık
Ḥalk o rūbehdür k’ider dem-bāzlık

M23a 640 Ādem imdād ı mu‘īnin dem bilür
Ref‘-i ḥırşın sīri-i gendüm bilür

Pāyidār olmazsa pā dem neylesün
Āsumānī ḥükme merdüm neylesün

Bī-‘ināyāt-ı Ḥaḳ ü ḥāşān-ı Ḥaḳ
Ḳışşā-i Hārūt ile Mārūta baḳ

Virme ḥükme esbāba dūr eyler seni
Diñle nuṭḳ-ı merd-i ḥātır-rüşeni

^{632ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1970, s.422.

“Onu aramak için gideceğim. Bu gidiş onu bulmaya değmez mi? Cānanın aşkı ekmek aşkından aşagımıdır”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/9663, s.516.

^{633b} oldı : kerd M.

^{638ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 1973, s.422.

“Yıllarca ve aylarca Hakikat ayının-yanı; Allāh’ın- aşkıyle, yoldan bi-haber ve Hakkın kudret ve sanatına hayran olarak seferlerde bulundum”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/9666, s.518.

^{642a} ḥāşān : ḥāşān A.

عشقها با دم خود با زند کین
می رهند جان ما را در مکین

645 Hudʿa vü tedbîrimüzdür dem bizüm
Dāmımızdur hîle-i merdüm bizüm

Kurmuşuzdur dām-ı şad-güne deġā
Şayd olunmaz dām-ı tezvîre każā

Hak każāsıdur każâyı defʿ iden
Luţf-ı Hakdur her belâyı defʿ iden

Kâbil olsağ feyż-i kâmil-ʿâşıkā
Cânile teslîm olurduğ ħālîkâ

Âh olduğ beste-i tedbîr-i ʿaql
Gör nice tevbîh ider ol pîr-i ʿaql

650 حيله باريك ما چون دم ماست

عشقها بازيم بادم چپ و راست

Hîle bilmez ħudʿa bilmez pāk-dil
Dil olurmuş rişte-i ħîlet kesil

Nokta-ı dil kendidür ümmü’l-kitāb
Müşkil-i esrāra oldur feth-i bāb

Dil degüldür laħm-ı maħrūtî şekil
Dil degüldür cism-i merbût-ı ekl

Dil aña dinmezki lût-endîş ola

^{644ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 2227, s.433.

“Bizim cânımızı bu kurtarır, diye kuyruklarını severler”, Tahirî’l-Mevlevî, a.g.e., C.X/9912, s.586.

^{648a} olsağ : olsun M.

^{650ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 2230, s.433.

“Derin hîlelerimiz de, kuyruğumuz gibidir ki, onunla biz sağa sola oynar dururuz.”, Tahirî’l-Mevlevî, a.g.e., C.X/9915, s.586.

^{653b} degüldür : degül A.

Şehvetin bulmazsa dāğ u rīş ola

M23b 655 Dilde olmaz kayd-ı şehvet meyl-i lût
Müdde‘āma meşnevîdendür sübût

خود روا داری که ان دل باشد این
می بود در عشق شیر و انکبین

A19a Ehl-i ʿışkuñ Hakkā dönmiş yüzleri
Kimse görmezse ‘aceb mi gözleri

Eyledi dil-sāde himmet anları
Çeşm-düz itdi muhabbet anları

‘İşkdur erbāb-ı ʿışka çün ‘aşā
Anlaruñ hakkında denilmez ‘aşā

660 Gördiler her şey’i bī-ta‘līk taraf
Her biri a‘lem velī nā-ḥ̣ānde ḥarf

‘Āşıka nā-dīdelükdür ‘ayn-ı dīd
Öyle remz eyler o zāt-ı bī-nedīd

کورئ عشقت این کورئ من
حب یعمی و یعصم است ای حسن

^{655b} Müdde‘āma : Müdde‘āya M.

^{656ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 2263, s.425.

“Süt ve bal sevdasına düşen, senin o bulaşık kalbinin hakikaten gönül olmasını revā görür müsün?”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/9948, s.595.

^{659b} A19a kenarında beytin şu ayete işaret ettiği kayıtlıdır: فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَّتْ لَهُمَا سَوَاتِنُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى *Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsî olup yolunu şaşırdı.*”, Kur’ân-ı Kerim, Taha, 20/121.

^{661a} nā-dīdelükdür : nā-dīdegīdür M.

^{662ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 2361, s.439.

“Bu benim körlüğüm, aşkın verdiği körlüktür. Ey güzel kimse! Sevdığı şey insanı kör ve sağır yapar derler ya... Bu körlük o körlüktür.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/10043, s.621. M23b’de beytin şu Hadis-i Şerife işaret ettiği kayıtlıdır: *hubbuke ‘l-eşyā’e yu ‘mī ve yusimim : “eşyāya olan sevgin seni kör ve sağır eder”.* Krş. *حبك الشيء يعمي و يصم* Aclünî, a.g.e., C.1, s.410.

Münkirā Hāḡdan ümīd olmaz saña
Her ne kim dirsən baʿīd olmaz saña

Kūr-dilsün gerçi bīnā-çeşmsün
Pür-ğazab pür-şehvet ü pür-hışmsun

665 Tūtki nā-bīnā imiş erbāb-ı ʿışḡ
Eyle farz aʿmā imiş aşḡāb-ı ʿışḡ

Vech-i bākīden başiret buldılar
Keşf-i dilden feth ü nuşret buldılar

Ġayr-ı Hāḡḡı görmeden yeg görmemek
Beyt-i Monlāyı ḡabūl itmek gerek

کورم از غیر خدا بینا ازو
مقتضای عشق این باشد بکو

Müddeʿisin ḡande ḡande maʿrifet
Herkes olmaz ḡaḡḡa dār-ı mevhıbet

M24a 670 Maḡz-ı teşvīş-i riyādur ḡidmetüñ
Diñlenülmez daʿvi-i bī-ḡüccetüñ

Nūr-ı dil taḡşīli güç taḡlīdden
Pertev istersen dile ḡürşīdden

Kendözün gösterme istiḡrāḡda
Ferr-i devlet olmaz ʿabd-ı ʿāḡide

Rū-sepīd-i maʿrifet şanma özüñ
Meşnevī mirʾātına ʿarz it yüzüñ

شید می اری غلط می افکنی

^{668ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 2362, s.439.

“Allāh’dan başkasına körüm, fakat müşāhede-i İlāhiyyede gözüüm açıktır. Aşḡımın muktezāsı da budur.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/10044, s.621.

^{672a} Kendözün : kendüñi M.

^{673b} mirʾātına : mirʾātdur M.

^{674ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 2369, s.439.

“Hiylekārılık ediyor ve halkı aldatmak istiyorsun; aşḡtan ve Allāh’a yakınlıktan dem vuruyorsun”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.X/10051, s.622.

A19b	675	لاف عشق و لاف قربت میزنی Müddeî zerrâk u sālūs olmasa Zerķ ü taqlîd ile me'nūs olmasa Kendin eylerdi muḥabbet lâyıķı Ni'met-i vaşluñ olurdı zā'ıķı Cām-ı ışķa lîk nā-şāyestedür Şad-ḥumār-ı zu'm ile cān ḥastedür Herkes olmaz bezm-i ma'şūka nedîm Her deġāda neylesün ḳalb-i selîm Pāk-bāz ol yār terküñ itmesün Ḥāṭıruñdan beyt-i Monlā gitmesün
	680	ای بسا معشوق کاید نا شناخت پیش بد بختی نداند عشق باخت Zarfı ḳo mazrūfa bul düzdîde-rāh Pertev-i ma'şūķı eyle ḳıble-gāh İşķ-bāz olmak gerek 'ārif gibi Ḥarf-i levḥ-i bāṭına vāķıf gibi 'Āşıkān ḳılmış cemādāta nazar Anda da ma'şūḳdan almış ḥaber Ni'met-i şūrî ġıdādur cisme ḥüb Zevķ-i ma'nî-i şuver ḳütü'l-ḳulüb
M24b	685	Mā-ḥaşal ma'nîdür 'āşık loķması Meşnevî ḥöd şāhbāzān tu'mesi عشق نان بی نان غذای عاشقشت

^{676a} Kendin : Kendüñ M.

^{677b} ile : - A.

^{680ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 2761, s.456.

"Ne kadar çok vâki olur ki, bilinmeyen bir bahtsızın yanına sevgilisi gelir de, o onunla muâşaka etmesini bilmez.", Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.X/10439, s.719.

^{686ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3020, s.467.

بند هستی نیست انکو صادقست

İhtilâf-ı şekl ü ahvâl-i şuver
Virmede ahkâm-ı esmâdan haber

Her biri bir gûne ismüñ mazharı
Küfr ü imân kahr u lutfuñ muhbiri

Herkesüñ tavrında fi'li başkadur
Şân-ı 'ulvî hüküm-i süflî başkadur

690 Yâr ider tersâ şanem mü'min şamed
Zâhidân cennet diler 'uşşâk ehad

Yūsuf 'āşık Hākka ihvān kīnedür
Beyt-i Monlāda bu sirdan al haber

ان ز عشقش خویش در چه میکند
وان بکین از بهر او چه میکند

A20a Rūha meskendür çemenzâr-ı vilâ
Menn ü selvâ-yı muhabbetdür gıdâ

Neşve-i cān cām-ı 'izzetden gelür
Sâki-i Tesnīm-i rahmetden gelür

695 Böyle ān hem-rāhı rūh-ı qudsidür
Şadr-gāh-ı kadri arş u kürsidür

Şavm-ı vaḥdetden tene'üm-cūy imiş
Vāşıl-ı tecrīd ü 'İsī-hūy imiş

Şāhbāz-ı tu'me-ḥ'ār-ı 'ışk-ı cān
Oldı memdūh-ı şeh-i 'arş-āşiyān

“Ekmek aşkı aşık için ekmeksiz gıdâdır. Muhabbette sâdık olan varsa merbût değildir”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.X/10693, s.790.

^{692ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3031, s.468.

“Bu-yanî; yanî Yâkup-Yūsuf’un sebgisinden kendini kuyuya düşmüş gibi eder; o, -yanî; kardeşleri- Yusuf’a adavetlerinden onun için kuyu kazarlar,-yanî; götürüp kuyuya atarlar-“, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.X/10704, s.792.

⁶⁹⁴Neşve : Neş’e M.

^{695a}Böyle : Öyle M.

^{695b}Şadr-gāh-ı kadri : Şadr-ı 'izzet-gāhı M.

عشق باشد لوت و پوت جانها
جوع ازین رویست قوت جانها

Söyleşen mest-ı şifât-ı Hâkile
Maḥrem anlar sırr-ı zât-ı Hâkile

M25a 700

Menbaʿ-ı hikmetdür ʿuşşâkuñ özi
Yaʿni taʿrîf-i Ḥudâdur her sözi

Maʿrifetle gerçi ʿâşık mümteli
Ḥaḳ münezzehdür bilünmekden velî

Muḳtezâsıdur belî ʿışkuñ kıyâs
Derk ider bu sırrı merd-i Ḥaḳ-şinâs

Bu ḥuşûşa oldı mecbûr ʿâşıkân
Öyle taʿrîf eyler ol hikmet-beyân

این قیاس ناقصان بر کار رب
جوشش عشقست نه از ترک ادب

705

Zâhir-i ʿâşık berî âdâbdan
Pes ḥumâr olmaz mı cām-ı nâbdan

ʿİşk ḥâlin ehl-i şıdk olduñsa sen
Farḳ it aḥvâl-i ʿavâmü'n-nâsdan

Ḥâşe lillâh k'ola ʿâşık bî-edeb
Maḥz-ı enver-i edebdür ʿışk-ı Rab

Lîk şân-ı Ḥaḳḳı taʿzîm itdiler
Ḥalkı her hâlinde tecrîm itdiler

^{698ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3034, s.468.

“Cânların gıdası aşktır. Bu münasebetle ruhların gıdası açlıktır.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.X/10707, s.793.

^{704ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3677, s.496.

“Şân-ı İlâhî ile ilgili bu eksik kıyaslar, aşkın galeyânında terk-i edeb değildir”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11334, s.962.

^{705b} Pes : Hîç M.

^{706b} aḥvâl-i : aḥvâli M.

Ḥaḳḳa nisbet cürmdür ‘ıṣṣ-ı beşer
Keşf ider bu sırrı ol ma‘şūḳ-eşer

710 بی ادب باشد چو ظاهر بنکری
که بود دعوی عشقش همسری

20b Merhem-i ğamdan beter dil yāresi
Köhne derd-i ‘ıṣṣuñ oldur çāresi

Şorma rāḥat ehline zevḳ-i ğamı
Kūr-i māder-zād bilmez ‘ālemi

Sevḳ ider ‘āşıqlara ğam ḥāletın
Dinle dānā-dil Senāyī ḥazretin

غم خور و نان غم افزار را مخور
زانکه عاقل غم خورد کودک شکر

M25b 715 Sev ğamı cānuñ gibi maḥbūb idüñ
Meşnevī ebyātını maṭlūb idüñ

غم چوبینی در کنارش کش بعشق
از سر ربوه نظر کن درد مشق

Nefsin öldür ‘āşıḳ-ı muḳbil gibi
Zinde-dil ol Hızr-ı deryā-dil gibi

Merg ana dirler ki bī-güft ü şenīd
‘Ārifī vaḥdetden ide müstefīd

Merg-i tār-ı şıḍḳ-ı dilden dāyimā

^{710ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3681, s.496.

“Dünyāda āşıktan daha ziyāde edebe riāyet etmeyen yoktur; fakat bātında, ondan daha edepli kimse de yoktur”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11336, s.963.

^{711b} derd : der A.

^{714ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3751, s.499.

“Ey sālīk; gam ye de gam artıran ehl-i dünya kimselerin ekmeğini yeme. Çünkü akıllı adam gam yer çocuksa şeker.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11406, s.982

^{716ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3753, s.499.

“Kendinde gam görünce onu aşk ile kucakla. Şam şehrine Rabve tepesinden bak”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11408, s.982.

^{719a} dāyimā : dā’imā M

		Nefse olmağda kefen-bāf-ı fenā
720		Merg tebdīl-i hevādur sīneden Sīneñi pāk eylemekdür kīneden موت قبل الموت dur ʿömr-i ebed Bu söze mantūḡ-ı Monlādur sened بهر روز مرک این دم مرده باش تا شوی با عشق سرمد خواجه تاش Māhir-i fenn-i muḡabbet olmaduñ Ḥāzıḡ-ı ḡānūn-ı ḡikmet olmaduñ Devlet-i bīdārdan nā-kāmsan Mübtelā-yı baḡt-ı nā-fercāmsan
725		Necm-i baḡtuñ müşterī olsa eger Yine bāzāruñ ḡalur bī-tāb u fer Vaşl-ı dil-berden degülsen behre-ver Cāme-ḡābın ḡāk-ı ceybiñ kılsa ger Bī-başıretsen muḡaşşal derd-mend Meşnevīden kendin eyle sūd-mend افتی نبود بتر از ناشناخت تو بر یار و ندانی عشق باخت
A21a		ʿĀşıkān maḡkūm-ı taşrīf-i velā ʿĀḡılān maḡbūʿ-ı ḡabʿ-ı şad-hevā
M26a	730	Bāddur taḡrīk iden mevc ü kefi Hep eşer peydā müeşşer muḡtefi

^{721a} *mūtu kable'l mūt* : krş. 381. dipnot.

^{722ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3760, s.500.

“ölüm günü için şimddden ölü ol ki ebedî aşk ile kapı yoldaşı olasın.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11415, s.985.

^{726a} ↔ ^{726b} M.

^{728ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3781, s.500.

“tanımazlıktan beter bir âfet yoktur. Sen Dost'un yanında olduğun halde ona muhabbet etmesini bilmiyorsun”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11435, s.989.

Gerdiş-i eflâkdandur dem-be-dem
İhtizâz-ı pertev-i zerrîn-‘alem

Hâşılı mahşûş-ı ‘ışk-ı Bâriye
Cümle-i eşyâda aḥz-ı nâşiye

Hükmi ‘ışkuñ cümleden aḳvâ imiş
Mevlevî ‘ışkı müvekkildür dimiş

عشق پنهان کرده بود او را اسیر
ان موکل را نمی داند نذیر

735 ‘İşk olunca bâzgüne-postîn
Dehri eyler ġarḳa-ı seylâb-ı kîn

‘İşkdur efsûn-ger-i sihr-i ḫelâl
Gösterür luḡfın sitem ḳahrın cemâl

Gâh çarḫ-ı çârûme İdrîs ider
Âteşîn tennûre geh Circîs ider

Ḳahrıdur ‘âlemde her zincîr ü dâr
Eylemiş pek sevdüġin Manşûr-vâr

‘İşk ‘itâbından ḫazer ey bî-ḫazer
Server-i ‘uşşâḳı bir diñle ne der

740 خشم شاه عشق بر جانیش نشست
بر عوانی و سیه رویش بست

‘Āşıḳa olmaz naşîḫat-kâr-ger
Kûha âḫir neylesün tîġ u teber

Fenn-i ‘ışk ‘âlim bilinmüş fenn degül

^{734ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3820, s.502.

“*Aşk, onu esir etmiş ve üstüne musallat olmuştu. Fakat nasihatçi, aşk memurunu görmüyordu*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/11474, s.998.

^{737b} Circis : Bircis M.

^{740ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3822, s.502.

“*Aşk şâhının hışım ve gadabı musallat olan kimsenin rûhunda oturmuş, onu zulme ve kara yüzlülüğe bağlamıştır*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/11476, s.999.

		Anda ‘acizdür melâ’ik sen degül
		Eylemez te’şir pendüñ ‘aşıka Yegdür ‘ilmüñden şadâkat şadıka
		Nuşh-ı teklîf-i ħired-mendî yeter Kendüye ħöd nâşih ol kendi yeter
M26b	745	‘İşkî bilmek ‘aql ü dānişle muḥāl Gör ne buyrurmuş o şāhib-‘ilm-i ḥāl
		سخت تر شد بند من از پند تو عشق را نشناخت دانشمند تو
A21b		Ders-i ‘āşık bir ‘aceb tedrîsdür Sırr-ı ‘ilm-i leyle-i ta‘rîsdür
		Müctehid cehdile bulmaz irtibāt ‘İlm-i sekr ü şahv u zevk ü inbisāt
		Ḳurtulanlar şāgil-i āfākdan Vecd olurlar bahş-i istiḡrākdan
	750	Nüşa-i aḥvāl-i ‘ışkı bir imām Mebḥas-ı ‘aql itmemiş temmü’l-kelām
		Derd-i ‘āşık bir bilinmez mes’ele Gör ne dir şāhib-‘ulūm u silsile
		ان طرف که عشق می افزود درد بو حنیفه و شافعی درسی نکرد

⁷⁴⁵ Gör : Bâk M.

^{746ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3831, s.503.

“Benim bend ve kaydım, senin pend ve nasihatinden daha ziyade ağırlaştı. Senin hocan aşkı tanımamıştır.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/11485, s.1001.

^{747b} Sırr-ı ‘ilm : ‘İlm-i sırr M.

^{752ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3832, s.503.

“Aşkın dert artırdığı bahsinde İmām-ı Ebū Hanife ile İmām-ı Şāfîi ders yapmamıştır”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/11486, s.1001.

Ṭurfe māhiyyetdür ʿışk-ı şad-beyān
Kendüye her kıavm olubdur bir lisān

Bir luġatle söylemez maʿlūm ola
Bir lisān üzre degül mefhūm ola

755 ʿAql-ı cüzviden anuñçün dūrdur
Bilki ʿaql-ı küll dahī maʿzūrdur

Gāhi biñ āyīneden şūret-nümā
Gāhi bir dilde degül müşkil-güşā

Olmasun ʿuşşāk hayrān neylesün
Gör ne söyler diñle Monlā söylesün

پارسی کو کرچه تازی خوشترست
عشق را خود صد زبان دیکرست

ʿİşkdur gül-berg-i bāġ-ı İzidī
Nükhet-i gül-zār-ı zāt-ı Aḥmedī

M27a 760 ʿİşkdur fāḥir gül-āb-ı ḥōş-nefes
Ḳaṭres-i ġīsū-yı ḥūra mültemes

Nefḥası ḥüsnin gidermiş ʿanberüñ
Şemmesi maḥsūdıdur verd-i terüñ

Feyz-i bast-ı ḳalb-i mebhūt-ı elem
Dāfi-ı derd-i ser-i maḥmūr-ı ġam

Aña nisbet derddür ġayr-ı gül-āb
Böyle dir ḥazret-i ʿışk-intisāb

بر سر و رویش کلابی می زدند

^{758ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3842, s.503

“Arapça daha hoş olmakla beraber Fārisī söyle. Zaten aşkın yüzlerce başka lisanı da vardır, ama,”
Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11496, s.1003.

^{760a} fāḥir : rengin M.

^{763a} derddür : der(d)dür A. / ġayr-ı : ġayrı M.

^{764a b} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3868, s.504

“Orada bulunanlar, onun başına ve yüzüne gül suyu serptiler. Halbuki onun aşkının gül suyundan ġāfil idiler”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11520, s.1009.

از کلاب عشق او غافل بدند

A22a 765

‘Işk faşl-ı gül-sitân-ı ğaybdur
Nuşa-dâr-ı bûstân-ı ğaybdur

Ṭurfe revnağdur bahâristân gibi
Tâzedür hemvâre bâğ-ı cân gibi

Ehl-i ‘ışk olmuş o bâğuñ bülbülü
‘Işk imiş ta‘bîr-i şehri vü gülî

Hep tecellî naḥlidür gül-bünleri
Selsebîl âğaşte bîḥ ü bünleri

‘Andelîbi anuñ olmaz hûşyâr
Böyle tavşîf eyler ol ser-mest-i yâr

770

او کلستانى نهانى دیده بود
غارت عشقش ز خود ببریده بود

‘Işk kim dünyâ zebûn-ı kahrıdur
‘Âlem-i ğayb-ı ḥaḳâyık nehrıdur

Teşne-leb dil nâ-şekîbidür anuñ
Nâlesi şavt-ı ğarîbîdür anuñ

Sâķi-i ḥavż-ı cinân sâķîsidür
Rûḥ-ı Kuds ‘aţşân u müstesķîsidür

‘Âşıkân ol cûybâruñ ğarķası
Ḥasret-endûzı melâ’ik fırķası

M27b 775

Nûş iderler olsa da semmü’l-memât
Remz ider bu yüzden ol ferḥunde zât

^{768b}↔^{779b} M.

^{769a} anuñ olmaz : olmaz anuñ M.

^{770ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3869, s.504.

“O gizli bir gülistân görmüş, aşkın yağması onu kendinden geçirmiştir”, Tahiri’l- Mevlevi, a.g.e., C.XI/11521, s.1009.

^{772a}↔^{772b} M.

^{773a} ḥavż : ḥavż A.

^{774b} Ḥasret : Ḥasret M.

کر بیا ماسد مرادست و شکم
عشق اب از من نخواهد کشت کم

Kaṭredür bu nehrden ‘aynü’l-ḥayāt
Mevcedür bu baḥrden Nîl ü Fırat

‘Ayş-ı nûş-â-nûşda sâķîleri
Nâle-i ḥasretde müstesķîleri

Reşḥasından nefḥ-i rūḥı âdemüñ
Mâye-i feyzi ḥayâtı ‘âlemüñ

780 Maḥreme şad-ıyddur ‘ayş u demi
Sîne-küb-ı derd ider nâ-maḥremi

Maḥrem ü nâ-maḥreme dem-sâzdur
Bu ṭarabla Mevlevî hem-râzdur

دست چون دف و شکم همچون دهل
طبل عشق اب میکویم چوکل

A22b

Kâr-zâr-ı derd-i Mevlâ erleri
Güy-ı ğaltân eylemişler serleri

Bu şehâdetden degülsen behre-ver
El yumazsan çeşme-i cāndan eger

785 Şîr-merdân kim fedâdur cānları
Lâ-cerem ḥünîn kefindür ḳanları

Eylemiş maḥv-ı sevâd-ı seyyi’ât
Levḥ-i dilden inne fî ḳatli ḥayât

Bu ğazādandur muḥannes bî-naşîb
Ḥüccetümdür beyt-i Monlâ-yı ḥaşîb

^{776ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3886, s.505.

“Elim ve karnım sudan şişse de suya olan aşkım eksilmeyecektir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11539, s.1014.

^{782ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3890, s.505.

“Elim def, karnım davul gibi şiş olduğu halde suyun aşkı davulunu çalıyorum”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11543, s.1015.

سوی تیغ عشق ای ننک زنان
صد هزاران جان نکردستک زنان

Nuşha-i endîşe-i insāna bak
Vaḥy-i ḥarf-i ḥazret-i Ḳur'āna bak

M28a 790

Ger başiretde olursa müşterek
Merdüm-i şāhib-nazarla merdümek

Āfitāba māh-ı tābān beñzesen
Bedre necm-i pertev-efşān beñzesen

Olmadı hem-vaşf-ı nūr-ı ma'nevī
Şem'-i malūl-ı şeb-ārā pertevi

Nūr-ı maḥzuñ farkı vardur nārdan
Añla sırrı maṭla'-ı envārdan

ليك شمع عشق چون ان شمع نیست
روشن اندر روشن اندر روشنیست

795

Rūz-ı maḥşer-gāh heybet-i demdeme
'Adl-i Mevlādan olunca maḥkeme

Da'vi-i bī-ḥücceti bātıllaruñ
Cümle ma'lūmı olur kāmillerüñ

Kimsenüñ qalmaz gümān ü rībeti
Herkesüñ ma'lūm olur keyfiyyeti

Fi'li ber-vefḳ-i maḳāl itmek gerek
Dünyede taşḫīḥ-i ḥāl itmek gerek

^{788ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3911, s.505.

“Ey korkaklığından kadınların bile utandığı kimse, bir bak; cānānın kılıcına doğru yüzbinlerce rûh, el çırparak koşmaktadır”; Tahiri'l- Mevlevi, a.g.e., C.XI/11564, s.1020.

^{793b} Añla sırrı : feyz-yāb ol M.

^{794ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 3920, s.507.

“Lâkin aşk mumu, diğer mumlar gibi değildir. Aydınlık içinde aydınlık, aydınlık içinde aydınlıktır”; Tahiri'l- Mevlevi, a.g.e., C.XI/11573, s.1022.

^{796ab} ≈ 797^{ab} M.

^{797b} keyfiyeti : mâhiyeti M.

		Olmaz ʿaşıklık belâsız âdeme Gör ne dir tut gūşıñ ol râsiḡ-deme
	800	عشق چون دعوی جفا دیدن کواه چون کواہت نیست شد دعوی تباہ
A23a		Her taraf bāzār-ı ehl-i ḡâlde Cân metâʿıdur gezen dellâlde Kâlesin der-dest-i bāzār eyleyen Yaʿni teşvîḡ-i ḡurîdâr eyleyen ʿĀḡıbet endâzesüz sūd eyler ol Kesb-i naḡd-i ribḡ-i maḡşūd eyler ol Râbiḡa olsa ticâret lâ-cerem Ḳaldurur bezl-i metâʿ-ı muḡterem
M28b	805	Saʿy idüb eyle teyaḡḡun bi-l-ḡalef İttifāḡ itmiş bu maʿnîde selef چون ببیند کاله در ربح بیش سرد کرد و عشقش از کالای خویش Olmasa ḡandîlüñ âb u revḡanı Zulmet-i şebden ḡalâş itmez seni Ebr ü tâbişden bulur gendüm vüçüd Andan olur bâʿiṣ-i nūr-ı şühüd Sâlikâ şehvetden olma şekve-sâz Guşış it defʿ ola dilden ḡırş u âz

^{800ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4009, s.511.

“Aşk bir davâ, cefâ çekmek de onun şâhididir. Şâhidi olmayan davâ kaybedilir”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/11662, s.1044.

^{805b} ḡalef : ḡalef A.

^{806ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4107, s.515.

“Bir tâcîr, yüksek fiyatlı bir kumaş görürse, kendi kumaşına olan muhabbeti zâil olur ve kendisinininkini satıp diğer kumaşı almak ister.”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/11760, s.1068.

^{809b} ḡırş : buḡl M.

- 810 Zevk-i şehvetden kināyetdür کلا
Men^c ider hükmin anuñ لا تسرفوا

Medhal-ı harc oldu dahl-ı mükteseb
Beyt-i Monlādan işit remz-i ‘aceb

زانکه بی لذت نروید لحم و پوست
نرویدچون چه کداز و عشق دوست

‘Āşıkuñ bir hadde varmış āteşi
Seng-i hārāya geçermiş sūzişi

Mürdelik olsa velādan zindegī
Ger cemād olsun idermiş bendegī

815 ‘İşkandur sengile güft ü şinīd
‘İşkandur şun^c-ı telyīn-i hadīd
Kūh olunca kâbil-i feyz-i nebī
Dinilürmiş یا جبال اوبی

‘İşk te’şir itmeduğ bir şey mi var
Bu huşūşa müttefiklerdür kibār

کوه باد اورد کشته مهرهی
هر دو مطرب مست در عشق شهی

A23b ‘Āşıka tennūre-i sūzan nedür
Havfı yok dūzağdan āteş-dān nedür

M29a 820 Āteşinden lerz ü bīm eyler şerār

^{810a} کلا “yeyin”, Kur’ān-ı Kerim, Arāf 7/31.

^{810b} لا تسرفوا “israf etmeyin”, Kur’ān-ı Kerim, Arāf 7/31.

^{812ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4168, s.517.

“Lezzet olmadan et ve deri yetişmez. Onlar yetişmeyince dostun aşkı neyi eririr.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11821, s.1082.

^{815a} ‘İşkandur : ‘İşkındandur A.

^{815b} ‘İşkandur : ‘İşkındandur A / hadīd : cedīd M.

^{816b} Dinilürmiş : Gūş idermiş M / یا جبال اوبی “Ey dağlar! (Kuşların eşliğinde onunla birlikte) tespih edin”, Kur’ān-ı Kerim, Seb’e, 34/10-11.

^{818ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4269, s.522.

“Dağ, Dāvud’a yoldaş oldu.... Her iki mutrib-yanī; Dāvud ile dağ- da Allāh’ın aşkıyla mest olmuşlardı”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/11921, s.1108.

Kim şerārından caḥīm eyler firār

Kā'ināta sığmamışdur bu leheb
Bu lehebden ḥavf iderdī Bū Leheb

Külḥan olsa ʿāşıkā pervā nedür
Āteş-i kübrāya ol pervānedür

ʿĀşıkun āşık bilür aḥvālını
Diñle Mevlānādan ʿāşık ḥālını

ان بخارا نیز خود بر شمع زد
کشته بود از عشقش اسان ان کند

825 Hāldür aşḥāb-ı ḥāle perr ü bāl
ʿĀşıkā ʿışk-ı cenāb-ı zū'l-celāl

ʿĀşıkān eflāke pervāz eylese
Gerdiş-i dervāze-i rāz eylese

Berḳ-i āteş-pāre bulmaz izlerin
Bād biñ yıl gitse görmez tozların

Ḥazret-i peygāmbere olmış delīl
Yerden ʿaql ü sidreden ʿışk-ı celāl

Şāhbāz eyler muḥabbet peşşei
Diñle ol zāt-ı muḥabbet-pīşei

830 چون برست از عشق پر بر اسمان
چون نروید در دل صدر جهان

Biñ belādūr Vāmık-ı şeydāya ʿışk
Rāḥat-ı şad-gūnedür ʿAzrāya ʿışk

^{824ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4377, s.526.

“O Buhārālī āşık da kendini visāl şem'ine atmıştı. Çektiği meşakketler, aşkı dolayısıyla ona kolay gelmekteydi”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12027, s.1133.

^{828a} Ḥazret : Ḥazret A.

^{829b} muḥabbet : ʿibādet M.

^{830ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4389, s.527.

“Gökte aşkın tesiriyle meyve yetişince Sadr-ı Cihānın kalbinde nasıl yetişmez”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12039, s.1136.

		Ka'be-veş kevneyne oldur kıble-gāh ‘Āşık u ma‘şūka oldur kuble-gāh
		‘Āşıkı çün bende-i memlūk ider Tār u pūd-ı derde cismin derk ider
		Cūybār-ı giryē-i dildür muhib Gül gibi dil-ber leṭāfet-müntesib
M29b	835	Her birinde muhtelif te’şir ider Hük-m-i ‘ışkı Mevlevî taḳrîr ider
		لیک عشق عاشقان تن زه کند عشق معشوقان خوش و فربه کند
A24a		Eylemiş cān u dili medhūş u mest Ārzū-yı bāde-i bezm-i elest
		Rāḥat olmaz cān tecelli görmese Ol tecelliden teselli görmese
		Cān nice oldıysa meyyāl-i kemāl Āynede zevk-i kemāl eyler ḥayāl
	840	Rağbet-i ṭālib gelür maṭlūbdan Meyl-i ‘āşık ‘aks ider maḥbūbdan
		‘Āşıkān āyīne-i ḥüsn-i cemāl Ḥāzret-i Monlāya Ḳur’āndur delāl
		میل و عشق ان شرف هم سوی جان زین یحب را و یحبون را بدان
		Ger ola mir’āt-ı dilde rū-nümā Hikmet-i اعراف saña

^{835b} Hük-m : şān M.

^{836ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4394, s.527.

“Lākin aşk, āşıkları zayıflatır, iğne iplik haline getirir. Maşukları ise güzelleştirir ve semirtir.”,

Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/12044, s.1137.

^{842ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4440, s.529.

“O terakki ve şerefin meyli ve aşkı da rūh tarafınadır. Bu hususta (Yuhıbbühüm ve yuhıbbūnehū) ayetini okuyup anla”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/12090, s.1148.

^{843b} ahebtu en u’refe: “bilinmeyi istedim”, Aclūnî, a.g.e, C.2, s.173.

- Añladuñ ervāḥ-ı nūrānī imiş
Ya'ni ḥūbān şem'ı rūḥānī imiş
- 845 İşk imiş 'ayn-ı melāḥat yārda
İşk ḥüsn-i maḥz imiş dil-dārda
- Gül-ruḥānı āb u tāb-ı bāğ ider
Lāle-veş 'āşıkların pür-dāğ ider
- İşkdur her yüzden olan cılve-ger
Kavl-ı Mevlānā saña bürhān yeter
- عشق معشوقان دوزخ افروخته
عشق عاشق جان او را سوخته
Sūz-ı dīl te'sīr ider ma'sūka bil
Olsa da sengīn-ciger pūlād-dil
- M30a 850 İşk kim dāyim ḥaḳāyık-ḳalb ider
'Āşıkuñ ma'sūka ḥālīn celb ider
- Cūylardur çün enīne müsteḥaḳ
Nālede yemler nedendür müttefaḳ
- Sūziş-i pervānenūñ 'aql itdi cürm
Germ-ser ammā nedendür bezm-i şem'
- Āh-ı āşık nerm idermiş dil-beri
Remz ider beytinde merdān-ser-veri
- این رها کن عشق ان تشنه دهان
تافت اندر سینه صدر جهان
- A24b 855 İşkdan tebdīl olurmuş lā-cerem

^{844a} nūrānī : rūḥānī M.

^{844b} rūḥānī : nūrānī M.

^{848ab} Mevlānā, a.g.e., C.III/ 4446, s.529.

“Ma'sūkların aşkı, onların yanaklarını parlatır, āşıkın aşkı ise, āşıkların cānlarını yakar”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12096, s.1149.

^{853b} beytinde : naqlinde M / merdān : İşkuñ M.

^{854ab} Mevlānā, a.g.e., C.III/ 4447, s.529.

“Bu bahsı bırak, Sadr-ı Cihānın āşıkı olan zātın aşkı, Sadr-ı Cihānın kalbinde parladı”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12098, s.1149.

Hüsn-i halka zişt-aḥlāk-ı dojem

Şefkat-i maḥbûb-ı pāk-i yek-dile
Raḥm-ı māder beñzemez bir vechile

Ārzū-yı Kays Leylāyı ider
Bām-ı gerdān-ı serā şeb tā seher

Maḥż-ı raḥm ü ‘āṭifet olmaz mı ḥod
Ḥikmet-i انى مرضت لم تعد

Vaz‘-ı ḥübān merḥamet telmīhdür
Meşnevī bu nüktede taşrīhdür

860 دودان عشق و غم اتشکده
رفته در محدوم او مشفق شده

Luṭf-ı Haḳ ma‘lûl-ı aḡrāz olmadı
Zat-ı cevher vaşf-ı a‘rāz olmadı

Sünnet-Ullāh işrin izler şādıkān
Münḥarif gitmez bu yoldan sālīkān

Zühd-i zāhiden bihişt olmuş gareż
‘Ābidān emniyyesi müzd ü ‘ivaż

Bā-ḡarezdür ‘ışķ-ı tıflān yek-sere
Şır ü pistānı degüşmez mādere

M30b 865 Tārik-i kevineyn olan ḥalāş ider
Kendözin Monlā mişāli ḥāş ider

وان ديكر خود عاشق دايه بود

⁸⁵⁷ab 24b kenarda şu ibāre yer alır: “rivayetdür ki her gice Mecnûn-ı Şeydā Kasr-ı Leylāyı tavāf idermiş. İmtihānen bir gice tavāfın terk eylemiş. O gice tā-seher Leylā Kasr bāmında bī-dāren ve muntazır olmuş.”

^{858b} *inni maraztu lem te‘ud:” iyleşmeyecek bir hastalığa tutuldum”.*

^{860ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4449, s.529.

“O aşkın dumanı ve âteşgede olan sînesinin gam ve kederi, efendisine tesîr etmiş onu âşika karşı müşfik bir hâle getirmişti”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/12099, s.1150.

24b kenarda “mahdümdan murād mezbûr sadr-ı cihândır” kaydı yer almaktadır.

^{864b} emniyyesi : ümmîdi hep M.

^{866ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4594, s.536.

بی غرض در عشق یک رایه بود

Ey ki eşkāl-i cihān hāmmālisün
Dem-be-dem kūpāl-i ğam pā-mālisün

Çekmedüñ iķbāl ü ‘izzet yüklerin
Emr ü teklīf-i emānet yüklerin

Çünkü yokdur haml-i miñnetden ħalāş
Bari ol ħam-geşte-ķadd-i haml-i ħaşş

870 Çek muħabbet şikletünden çok ta‘ab
Olma kāfir gibi hāmmāl-i ħaṭab

Ribķa-i ‘ışķ-ı Ĥudāya bende ol
Naķd-i ħālūñ defter-i Monlāda bul

کوش دار اکنون که عاشق میرسد
بسته عشق او را بحبل من مسد

A25a

Mübtelā olduñ ħaṭā vü zillete
İ‘timāduñ sebķ-i fażl-ı raḥmete

Bu reviş teşrīf-i کرمنā mı dur
Muķtezā-yı علم الاسما mı dur

875 Kendözüñ mīzān-ı ‘aķla urmaduñ
Naķş u kāmil mi ‘ayāruñ görmedüñ

Bü-l-füzūlāne yiter bu tehlike
Uyma tesvīl-i ħayāl-i mūhlike

Çaldı nāmuñ zālīm ü cāhil senüñ
Bildürür aḥvālūñ ol kāmil senüñ

“O biri ise zaten sūt nineye āşıktır. Aşkında muradı, maksadı ancak ona ulaşmaktır.”

Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12244, s.1184.

^{870b} ḥatab : ḥatab A, M.

^{872ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4615, s.537.

“Şimdi kulak ver de dinle: aşkın sağlam ipe bağlayıp çektiği āşık geldi”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12265, s.1189.

^{874a} “کرمنا şerefli kıldık.” ”Kur’ân-ı Kerim, İsrâ 17/70.

^{874b} “وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ (Adem’e) bütün varlıkların isimlerini öğretti.” ”Kur’ân-ı Kerim, Bakara 2/31

^{875a} Kendözüñ : Kendüñi M.

کرد فضل عشق انسانرا فضول
زین فزون جوی ظلومست و جهول

Ey ki zātuñ mebdē'-i āsārdur
Hōş şıfātuñ menba'-ı esrārdur

M31a 880 'İşk-ı hüsnüñden ne dilde āh olur
Biñ Sirāfīle kıyāmet-gāh olur

Fıtratuñ kim hubb-ı zātı aslıdur
Nüşa-i 'ışkuñ nuḥustīn faşlıdur

Cām-ı 'ışkuñ oldur evvel devresi
'İşk anuñ medhūş-ı pīşīn kaçresi

Küh-i ma'şuk āşıkuñ mechūlidür
Vaşf-ı Monlā midḥat-i ma'kulidür

ای سرافیل قیامتگاه عشق
ای تو عشق عشق وای دلخواه عشق

885 Zevki miḥnet derdi rāḥat 'ışkdur
Vaşlı hicr ü hicri vuşlat 'ışkdur

'Āşıkan hicrān deminde nāle-ḥīz
Vaşlda seyyāle-i ḥünābe-rīz

Zevk bilmez derdden maḥzūn degül
Hiçbir ḥāletle dil memnūn degül

^{878ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4672, s.539.

"Aşkın fazileti, insanı faziletleştirir. Fakat insan, bu haddinden fazla talepkârlığı dolayısıyla zalûm ve cehûldur", Tahiri'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12322, s.1203.

^{879b} Hōş : Hem M.

^{882b} medhūş : مدھو A.

^{884ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4695, s.540.

"Ey aşk kıyametinin İsrâfîl'i ey aşkın ma'şuku ve aşkın gönül arzusu.", Tahiri'l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12345, s.1209.

^{886ab} A25b kenarda "aşık-ı miskin sadr-ı cihāna vâsıl oldukda vuslat deminde feryāda şurū'eylemiş. Ana imādur." Kaydı yer alır.

^{886b} seyyāle-i ḥünābe-rīz : ḥünābe-i seyyāle-rīz M.

Ṭurfe hāletdür bu hālet ‘aşıka
Şûriş-i dil meste hayret ayıka

Hayli teşvîş-i hıreddür kâr-ı ‘ışk
Gör ne dir ol şöhre-i bāzâr-ı ‘ışk

890 عقل حیران که چه عشقت و چه حال
یا فراق او عجبر یا وصال

A25b ‘İşk pür-kibr ü ser-â-pā nāzdur
Ḥōd-be-ḥōd hem-şoḥbet ü hem-rāzdur
Yādı maḥrem āşināyı yād ider
Hesti-i kevneyn ise berbād ider

Hemçü ḥarrüb āfet-i ma‘müredür
Düşmen-i mülk-i Süleymān türedür

Herkesüñ andan hevesdür ḥişşesi
Kışşası mürğān u ‘anka kışşası

M31b 895 Fitne-i ‘ālem belā-yı her gürüh
Ḥāne-ber-endāz-ı Monlā-yı çü kūh

بادو عالم عشق را دیوانکی
اندر و هفتاد و دو دیوانکی

Ribka-ı ḥıdmet egerçi ḥüb olur
Tūr-ı ḥürriyet velī maṭlūb olur

Hemçü sāye bir zamān üftāde ol
Bir zamān da serv-veş āzāde ol

İhtirāz it seyyidü’l-kavm olmadan
Zaḥm-ḥ̣‘ār-ı ṭa‘ne vü leṿm olmadan

^{890ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4717, s.541.

“Akıl bu nasıl aşk ve ne hâldir. Acaba onun firākı mı daha ziyāde hayrete lāyıktır, yoksa visālî mi ? diye hayarān olmuştu”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12367, s.1213.

^{896ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4719, s.541.

“İki âlem de aşka yabancıdır. Aşkta yetmiş iki türlü divānelik vardır”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12369, s.1214.

^{897a} ḥüb olur : ḥübdur M.

^{897b} maṭlūb olur : maṭlūbdur M

- 900 Lev m olunmaz segde ‘abd-i ḡ‘ār iken
İddi‘ā vaḡ-ı ulūhiyet neden
- Lāübālī vü ḡalender meṡreb ol
Meṡnevī taḡlīd ü Monlā maṡlab ol
- مطرب عشق این زند وقت سماع
بنده کی بند و خداوندی صداع
- ‘Iṡḡ ‘ummān-ı fenādur bī-kenār
Ser-nigūn-keṡtī-i mevci bi-ṡümār
- Anda eyyām āṡinā bī-gānedür
Nā-ḡudā biñ ḡavf ile dīvānedür
- 905 Bū’l-‘aceb dil-teṡnedür mähīleri
Cümle leb-tefsīde Allāhīleri
- Ḥıẓr olursa **ḡa‘rineyn** üftādesi
ḡarḡ olurmuş kendi vü seccādesi
- Sāḡilinden geṡmez ‘aḡl-i bī-sebāt
Böyle buyrur āṡinā-yı baḡr-i zāt
- پس چه باشد عشق دریای عدم
در شکسته عقل را انجا قدم
- 26a Kimse bulmazdı ḡaḡīḡatden niṡān
Bādesin nūṡ eylemezdi ser-ḡōṡān
- M32a 910 Ol ḡarābāta muḡabbetdür kilīd
‘Iṡḡdur ol bezme sāḡī-i nebīd
- Devresi zındīḡı siddīḡ itmede

^{902ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4722, s.541.

“Aṡḡ sazendesī, terennüm esnesında şunu ḡalar: Bendelik bir kayıttır, efendilik de baṡ aḡrısından *ibārettir.*”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12372, s.1214.

^{905a} Bū’l-‘aceb : **بو عجب** M.

^{906b} kendi vü : kendüsi M.

^{908ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4723, s.541.

“O halde aṡḡ nedir? Yokluk deryasıdır ki orada aḡlın ayaḡı kırıktır.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XI/12373, s.1215.

^{911ab} itmede : eylemiş M.

Cur'ası taḳlīdi taḥḳīḳ itmede

Eylemezdi bulsa ol meyden şafā
Āb-ı ḥayvāna Sikender cān fedā

Çeşme-i āb-ı tuḥūr oldu o rāḥ
Midḥatinden dilde ḥāşıl inşirāḥ

عشق جوشد باده تحقیق را
بود ساقی نهان صدیق را

915 'Işḳ kim tiryāk-i ekber kendidür
Evvelīn zevḳinde şeker kendidür

Zehr-i ḳattāl-ı belādur 'āḳibet
Ḥod görünmez bir ḳazādur 'āḳibet

Ḥ'āce Ḥāfız eylemiş ḥōş zemzeme
'Işḳ taḥḳīḳinde ḳıldım terceme

Gerçi 'ıṣṣ āsān görünür ibtidā
Şoñra liken çok düşer müşkil belā

Ḥazz ider ḥōr itse 'ālem ḥalkını
Gör ne dir 'ıṣṣuñ o şāḥib-delḳini

920 بس شکنجه کرد عشقش بر زمین
خود چرا دارد ز اول عشق کین

'Işḳa tenhā mesken olmuş taḥt-ı dil
Gayrı kimse aña hem-menzil degil

Bir 'aceb ḥūnīdūr 'ıṣṣ-ı bī-amān
Farzdur yanında ḳatl-i nā-kesān

^{914ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4742, s.542.

"*Hakikat şarâbını aşk coşturur ve doğru sözlü, doğru özlü aşıkla gizlice sakilik eden aşktır.*",
Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/12391, s.1218.

^{920ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4750, s.542.

"*Kadının aşkı o gence çok eziyet ediyordu. Aşk ibtidâ aşıkla neden kin bağlar?*", Tahirü'l-Mevlevî,
a.g.e., C.XI/12399, s.1219.

		Ḳatl-i nefs-i nā-kese tedbīrini Şarf idüb ‘arşa aşar şemşīrini Gebr-i nefs(ī) koştēnī ḳatl olmadan Pāk olunmaz dārū’l-islām-ı beden
M32b	925	‘Işḳ ḥūn-rīz olduğundan iş beter Ḥikmetin bildürmiş ol ḥikmet-ḥaber عشق از اول چرا خونی بود تا که یزد انکه بیرونی بود
A26b		Ḳurtarur bu cild-i rābi‘ pertevi Zulmet-i dūr-ı ḳamerden reh-revi Merkez-i ḳuṭb-ı ḥaḳīḳatdūr bu cild Vechi vardur olsa ḳalb-i meşnevī Çārümīn-çarḥ-ı ma‘ārifdūr bu kim Afitābından ṭulu dünyā evi
	930	Bedr-i kāmīl itmede nāḳışları Feyz idüb bu āfitāb-ı ma‘nevī Māh-ı gerdūnı geçüpdür nūrda Böyle dir nuṭḳ-ı cenāb-ı Mevlevī ای ضیاء الحق خسام الدین توی که گذشت از مه بنورت مثنوی Māye-i şabrile غصوا emrini İçme şehvānī muḥabbet ḥamrını Şehvet-i nefse nazar ser-māyedür ‘Āḳile ḥaḳḳā ki ḥasret māyedür

^{926ab} Mevlânâ, a.g.e., C.III/ 4751, s.542.

“Aşk evveldeñ niçin kanlı ve merhametsiz olur? Harici olan aşkın bırakıp savuşması için”,

Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XI/12400, s.1220.

^{932ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1, s.551.

“Ey Hakkın ziyâsı olan Hüsameddîn; sen öyle bir zâtın ki senin nûrun ile Mesnevî yükseklikte kameri geçmiştir.”; Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XII/12464, s.4.

^{933a} يَغْضُوا “(gözlerini haramdan) sakınsınlar”. Kur’ân- Kerim, Nûr, 24/30.

- 935 Çeşm-i ifrâṭ-ı nazardandır ğavī
Nūr-ı dildendür egerçi pertevi
- Ser-nigün-ı kahr olur ālūde-gān
Olsa Şebdīz-naẓar-ı muṭlaḳ-‘inān
- El-ḥazer ey bī-dil-i nā-pāk-bāz
Gör nice nuṭḳ eyler ol dānā-yı rāz
- ان نظر از دور چون تیرست و سم
عشقت افزون میشود صبر توکم
- Muṭribā ḥōş āteşin āġāzesin
Virmiş āġāzeñ elest-āvāzesin
- M33a 940 Şevḳ-i cennetdür demiñden münteşir
Naġmeñe ‘uşşāḳ olubdur muntazır
- Feth ü nuşretten beşāret vir bize
Müjde-i dīdār u vuşlat vir bize
- Eyleyüb dil sāz ü sözüñ istimāc
Āteşinden germ olur bezm-i semāc
- Sūzişüñ ḥāletide müştāḳdur
Dil-pesend-i server-i ‘uşşāḳdur
- اتش عشق از نواها کشت تیز
انچنانکه اتش ان جوز ریز
- A27a 945 Kişver-i ıṣḳ-ı Ḥudā serverleri
Bī-mededdür ṭālīc ü aḥterleri
- Bī-kes ü bī-āşinālar dem-be-dem

^{935a} Çeşm : dīde M.

^{938ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 646, s.578.

“Uzaktan bu bakış zehirli ok gibidir... Gittikçe aşkın artar ve sabrın tükenir”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13101, s.164.

^{942a} sāz ü sözüñ : söz ü sāziñ M.

^{944ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 744, s.582.

“Suya ceviz atanın âteşi nasıl kuvvetlendiyse aşk âteşi de güzel seslerle kuvvet bulur”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13194, s.188.

Yūsuf ‘işmetler velīkin müttehem

Oldılar cühhāle hem-pehlū meger
Seng-lāḥ içre yatur dūr-dāneler

Düşmen-i ‘āşık baḥl ü ger kerīm
İşte ‘ālemde ġarīb işte yetīm

Qaldılar ‘uşşāk-ı nā-çār ihtifā
Eylemiş tanzīr o sulṭān-ı beḳā

950

امت العشق خفى فى الامم
مثل جود حول لوم السقم

Şūfiyān-ı ser-fürū-gerde be-ceyb
Seyr iderler dilde biñ gül-zār-ı ġayb

Sīnedür ‘āriflerüñ āyīnesi
Şad nümāyiş gösterürmiş sīnesi

Eylemiş ḥātırların feyz-i ‘adem
Ġonçe-zār-ı gül-bün-i bāğ-ı ḳadem

‘Ālem olsa ḥüsnde luṭf-ı cinān
Anlara beytü’l-ḥazenden bir nişān

M33b

955

Bildürür mevhūmı beyt-i enverüñ
Muḳteżā-yı ḥāletin ‘āşıklarūñ

باغها و قصرها و اب رود

^{947a} Oldılar : ‘Āşıkān M.

^{948a} baḥl ü ger : baḥl ger M.

^{950ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 847, s.587.

“Ümmetler arasında gizli olan aşk ümmeti; etrafını, kınayanların ve kınamaların kapladığı bir cömertliğe benzer.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13296, s.216.

^{952a} ‘āriflerüñ : āşıklarūñ M.

^{953a} ‘adem : fenā M.

^{953b} ḳadem : beḳā M.

^{954a} Ḥüs-n-i ‘ālem olsa da luṭf-ı cinān M.

^{956ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 865, s.588.

“Bağlar, köşkler ve nehirler, Süleymāna olan aşkı dolayısıyla külhan gibi görünüyordu”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13314, s.221.

پیش چشم از عشق کلخن می نمود

Lāle-rūyān-ı semen-sīmā-yı dehr
Meh-veşān-ı enver-i hūrşīd-çih̄r

Hōş-nümāyiş bāğ ü rāğ-ı bī-naẓar
Şad-güşāyiş būstān-ı dil-peẓīr

O melāḥatlar leṭāfetler ki var
Mest ü hüşyārī iderken bī-ķarar

960 ‘İşk-ı dil çün ola tünd ü pür-‘itāb
Gösterür ‘uşşāķa āteş-iltihāb

Zişt ü mekrūh eyler ol zībāları
Diñle taķrīr-i muḥabbet perveri

A27b عشق در هنگام استیلا و خشم
زشت کردند لتیفانرا بچشم

Düşmen-i hestī-i mümkün lāyı gör
Zāt-ı hestī āşinā illāyı gör

Farķ u cem‘i cem‘ iden taḥķīķ imiş
Berṭaraf maḥşūş-ı her zındīķ imiş

965 Meslek-i nefy içredür fevz ü necāt
Ol ölümde buldı ‘aşīķlar ḥayāt

‘İşk çünkim mümkünāta ḥışm ider
Gevheri gözlerde seng ü şemm ider

Hükmidür ‘ışķuñ beķā ender fenā
Aşlını tefhīm ider Monlā saña

هر زمره را نماید کند نا

^{962ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 866, s.588.

“Aşk kalbî istilâ ederek orayı işgāl eylediği zaman, lātif olan şeyleri dahi aşıkın gözüne çirkin gösterir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XII/13315, s.221.

^{968ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 867, s.588.

غیرت عشق این بود معنی لا

M34a

970

Meyl-i dünye ‘işve-i telbīs imiş
Ğuşşa-efzā-yı dil-i Belķīs imiş
Lāzım oldı Āşaf imdād eylemek
Tahtını meclisde icād eylemek

Tā hidāyetden derūnī şād ola
Bende-i dünyā iken āzād ola

Pādişāhān ‘āşık-ı emlākđur
Ol sebebdan cümle ğayret-nākđur

Bir sebep var lā-cerem bu rağbete
Nāzır ol beyt-i şerīf-i ĥazrete

کر بکوم ان سبب کر دود راز
که چرا بودش بتخت ان عشق و ساز

975

Ĥabbezā ey kıble-i cān ĥabbezā
Sensin ol memdūĥ-ı maĥbūb-ı Ĥudā

Kim seni ĥıfz itdi Allāh ĥudreti
Olmasun maĥzūn ĥalīme ĥazreti

Ĥazretiñdür kā’inātuñ ka‘besi
‘Ālemüñ ġā’ib olur mu kıblesi

Ĥikmete olduĥda zātuñ muĥtecib
Ka‘bede aġlardı ‘Abdü’l-müttalib

Ĥandedür bildürdi ĥatıf ĥazretüñ
Mevlevī taşrīĥ ider ĥurbiyyetüñ

“Aşkın kıskançlığı, zümrüdü bile, insanın gözüne pırasa gibi değersiz gösterir(Lāilāhe İllallah) kelimesinin manası da budur.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13316, s.221.

^{972b} cümle : reşk M.

^{974ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 874, s.588.

“Belkısın tahtını neden sevdiğini söyleyecek olursam bahis uzar.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13323, s.223.

^{976a} itdi : - M.

^{977b} ġā’ib : ġalib M.

^{980ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1002, s.593.

- 980
A28a
عشقها داریم با این خاک ما
زانکه افتاده ست در قعده رضا
Her ne kim söylerse ‘āşık sīneden
Ḥaḡ nidāsıdır pes-i āyīneden

Ḥıẓr-ı vaḡte pāk iden iḡrārını
Öğrenür ilm-i ledün güftārını

Gerçi ‘āşık zāhirā pejmürdedür
Līk dest-i Ḥaḡda mürğ-i mürdedür

Şūreti ol mürde mürğüñ dāyimā
Şayd ider mürğān-ı vaḡşī-i hevā
- M34b 985
Münkire söyler cenāb-ı Mevlevī
Fāni ‘āşıḡdan lisān-ı ma‘nevī

کوید او منکر بمرداری من
عشق شه بین در نکهداری من

Secde-gāh-ı ḡazret-i Allāhda
Herkes efğān u niyāz u āhda

Kimi ‘ışḡından kimi ümmīdden
Kimi zevḡinden kimi taḡlīdden

Bir cihetdendür her ādemde niyāz
Şanma herkesde ber-ā-berdür namāz
- 990
Mescid-i Aḡşā gibi kim cinn ü dīv
Oldı münḡād-ı Süleymān-ı ḡıdīv

Ba‘zısı pür-şükr ü ba‘zısı gile
Eylemiş īmā o şāḡib-menzile

^{980ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1002, s.593.

“Biz bu topraḡı-yanī Arz’ı- severiz. Zırā o rızā kaidesine oturmuştur.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13450, s.256.

^{986ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1059, s.596.

“Ölü kuş derki: Benim münkirler nazarında murdar olduğuma bakma. Beni muhafaza hususunda şāḡın muhabbetine bırak”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13505, s.273

^{991a} ba‘zısı gile : ba‘zı pür-gile M.

يك گروه از عشق و قومی بی مراد
همچنانکه در ره طاعات عباد

Ebleh ol terk eyle ‘aql-ı zîreki
Māye-i hüsrāndur evşāf-ı zeki

‘İlm-i naklîden tehi kıl sîneñi
‘Aks-i ğayba kâbil it âyîneñi

995 Ehl-i dil kürsî gibi dil-sâdedür
Fi’l-ḥaḳîḳa sırıran âdem-zâdedür

Olmasa bisyâr fen-i dîv-i denî
Ḥüccet olmazdı بما اغویتتی

Ebleh iden ‘ışkdur insānı lîk
Ḥüccet-i kâṭi‘c yeter bu beyt-i nîk

داند او کونیکبخت و محرمست
زیر کی ز ابلیس و عشق از ادمست

A28b ‘İşkdur ‘âşıqlara fülk-i necât
Ehl-i şıdḳa keşti-i baḥr-ı ḥayât

M35a 1000 ‘Āşıḳān baḥr-ı şafâda ḥufte-rev
Seyr iderler ṭurfe ‘âlem nev-be-nev

Görmez ol deryâda ‘âşıḳlar zarar

^{992ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1115, s.598.

“*Kulların, taat ve ibâdet hususunda oldukları gibi mesvid binasında çalışanların birtakımı aşk ve şevk ile, birtakımı da isteksiz ve mecbûri uğraşıyordu.*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XII/13558, s.285.

^{995a} Ehl-i dil kim ‘arşa beñzer sâdedür M.

^{996b} بما اغویتتی “*Beni azdırmaya karşılık*”, Kur’ân-ı Kerim, Hicr 15/39.

^{997a} ‘İşkdur : ‘İşk ider A.

^{997b} Ḥüccet-i kâṭi‘c bu beyt-i münteḥib M.

^{998ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1402, s.610.

“*İyi talihli ve insan olan kimse bilirdi zeka şeytandan, aşk ve ubûdiyet Âdemdendir.*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XII/13841, s.361

Rūzigār-ı nā-müsā'idden hatar

Öyle bir deryādudur menzilleri
Ġarķ ider bir mevcesi kāmilleri

‘Āşıkā cā-yı menāş-ı rūḥ imiş
Ol yem-i bī-ḥadde Monlā Nūḥ imiş

عشق چون کشتی بود بهر خواص
کم بود افت بود اغلب خلاص

1005 Rāh-ı Hāķda ‘aķlın eyle fedā
Ḥaşıl ola tā saña ‘ışk-ı Ḥudā

‘Aķlı ķurbān it bilā-gerdān kıl
Ḥūni olsun cebhe-māl-ı tıfl-ı dil

‘Aķl kendin ķılsa teslīm-i Ḥalāl
Nazil eylerdi Ḥudā kebş-i celāl

‘Aķlı ķıl bubrīde-ḥulķ-ı mezbaḥa
Tā ola kesb ü ticāret rābiḥa

‘İşk için ķılmaķ gerek terk-i ḥired
Böyle irşād eyler ol şāḥib-reşed

1010 عقل را قربان کن اندر عشق دوست
عقلها باری از ان سوست کوست

Ḥalk iden Hāķ on sekiz biñ ‘ālemi
Efḍal itmişdür melekden ādemi

Bu fazīletle kerāmetle beşer

^{1004ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/1406, s.610.

“Aşk-ı İlâhî, ümmetin seçkinleri için bir gemi gibidir ki, içinde bulunanların âfetzede olması nâdir ve kurtulması gâlib ihtimâldir.”, Tahiri’l-Mevlevî, a.g.e., C.XII/13844, s.362.

^{1005b} olsun : ola A.

^{1006b} Ḥūni olsun : Ḥūnın eyle M.

^{1007b} eylerdi : olurdu M / Ḥudā: bedel M.

^{1008a} ‘Aķlı ķıl : ‘Aķlın it M/ ḥulķ : ḥulķ M.

^{1010ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1424, s.611.

“Dostun aşkında akı kurban et. Çünkü akıllar, taraf-ı ilâhiden, bir yük altındadır.”, Tahiri’l-Mevlevî, a.g.e., C.XII/13860, s.367.

Şehvetinden oldu hayvāndan beter
Sa'y idüb ol bāri hem-vaşf-ı melek
Fıtratuñdur çünki 'aql-ı müşterek

Ma'nen ādemle melā'ik bīrdür
Nūr-ı tesbiḥ-i Ḥudādan sīrdür

M35b 1015 Hırş-ı şehvānī degildür kısmeti
Meşnevīden añlanur keyfiyyeti

نیست اندر عنصرش حرص و هوا
نور مطلق زنده از عشق خدا

A29a Dāyim 'āşık yāre lā-ya'kıl gider
Lā-cerem bī-dil gelür bī-dil gider

Bā-ḥod olmazmış bu meslekden güzer
Bī-nişān u bī-eşerdür bu sefer

Pīş-revdür reh-revāna nūr-ı şevk
Peyrevi 'uşşāk o nūruñ cūk cūk

1020 Eylemiş muṭlaḳ-mehār-ı üstüri
Ḳays bī-ḥōd gitse lāyıkdur geri

Rāst-revluḳ pīşe-i mecnūn degül
Meşnevīden ḥālın ıṣḡā eylegil

عشق و سودا چونکه پر بودش بدن
می نمودش چاره از بی خود شدن

Cān-ı 'āşık dersi ādem dersidür

^{1013b} Fıtratuñdur : Ḥilḳatiñdür M.

^{1016ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1499, s.614.

"Onun unsurunda hırs, hevâ ve heves yoktur. O nūr-ı mutlaktır ve Allāh'ın aşkıyla yaşar."

Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13932, s.391.

^{1018a} Bā-ḥod : Bā-ḥod A.

^{1019b} cūk cūk : **çūk cūk M.**

^{1020a} mehār : behār M.

^{1022ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1537, s.616.

"Mecnūn'un bedeni Leylâ'nın aşk ve sevdâsıyla dolu olduğu için ona kendinden geçmekten başka çâre yoktu.", Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13969, s.402.

		Buḳ‘ası yā ‘arş yāḥūd kürsidür
		Nūr-ı ‘illiyyinden cān sīr iken Kaldı süflīde gürisne bü’l-ḥazen
1025		Nefs-i nā-cinsün olurken hāribi Oldı ‘İsī-veş ḥar-ı ten rākibi
		Merkeb-i nefis ise eyler her taraf Üştür-i Mecnūn gibi meyl-i ‘alef
		Nefs pür-ḥırş u hevā cān bī-nevā Bildürür ḥāletlerin Monlā saña
		ز هجر عرش اندر فاقه جان تن ز عشق خاربن چون ناقه
		Yol virürlerse eger bir dem saña Kūy-ı maḳşūd-ı ḥaḳīḳatden yaña
M36a	1030	Reh muḡeylān-zār olursa her taraf Yā beyābān-ı tenūrīn tāb u tef
		İdüb istiskā-yı yāḳūt-ı şekīb ‘Āzim ol rüy üzre bālā vü nişīb
		Ḳays işkeste-ḳadem olmuş revān Gūy-veş Leylāya ḡalṭan u devān
		Yüz çevürme sen daḡi taḥḳīḳden Mevlevīdür ḥod saña tevbiḥ iden
		عشق مولا کی کم از لایلا بود کوی کشتن بهر او اولی بود
29b	1035	Gird-i pür-cünbüşdür ‘ālem dem-be-dem

^{1023b} ‘arş : ‘arşdur M / yāḥūd : yā M.

^{1028ab} Mevlānā, a.g.e., C.IV/ 1546, s.616.

“*Senin rūhun da arşın ayrılığı ile yoksulluğa düşmüş. Tenin ise diken arzusuyla deveye dönmüş*”,

Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/13978, s.403.

^{1033b} ḥod : çün M.

^{1034ab} Mevlānā, a.g.e., C.IV/ 1558, s.617.

Anı taḥrīk eyleyen bād-ı ‘adem

Bā-ḥuşûş ‘uşşāk-ı ḥüsn-i lâ-yezāl
Ḥāk-mānend oldılar ten pāy-māl

İktizā-yı ḥ‘āhiş-i ma‘şûḳdan
Muttaşıl i‘māl iderler cān u ten

‘Āşıkān teslīm-i maḥbûb oldılar
Çarḥ-ı bā-gerdiş gibi ṭub oldılar

Ol rızāda sen de emr-i ḥālīka
Gûş vîr ta‘līm-i merd-i ‘āşīka

1040 کوی شو می کرد بر پهلوی صدق
غلط غلطان در خم چوکان عشق

Ḥādīmān-ı ḥidmet-i perverdigār
Ḥāşıl eyler şad-hezārān müzd-kār

Dāne-i taḳvī-i bī-zerḳ ü gile
Eylemiş izhār hefşed sünbüle

Zevḳ-ı ḥidmetdür şadāḳat şāhidi
Pertev-i envār-ı rūy-ı ‘ābidi

Müddeī sīmāsı ammā kim güvāh
Bāṭinī çeşminde yokdur intibāh

M36b 1045 Zāhir ‘ünvān-ı serāyirdür belī
Böyle buyrur şāḥib-i envār belī

کو نشان عشق و ایثار و رضا

^{1039b} vir : ṭut M.

^{1040ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1559, s.617.

“Ey sâlik; sen top ol da aşk çevgânının darbesiyle yuvarlan.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XII/13989, s.407.

^{1045b} envār : İṣār M.

^{1046ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1754, s.625.

کرد رستست آنچه گفتی ما مضا

Maḥremān-ı gayb u merdān-ı ḥabīr
İstemezler keşf-i esrār-ı zamīr

‘Ārifān-ı şāhib-esrār-ı celī
Keşf iderler ḥālet-i müstaḥbeli

Ḳurb-ı temkīn-i ḥaḳāyık buldılar
Nāzırān-ı levḥ-i maḥfūz oldılar

1050 Ol sebeddendür ki Dānā Bāyezīd
Bü’l-ḥasen mīlādını eyler nüvīd

‘İşk u şıdkın cümle taḥḳīḳ eylemiş
Mevlevī ol keşfi taşdıḳ eylemiş

چون رسید ان وقت ان تریخ راست
زاده شد ان شاه و نزد عشق باخت

A30a Tālib-i arṣ Allah واسعہ menzil ol
Tengnā-yı tenden istiḥlāş bul

Sen hümāyun-per-hümā-yı ‘arşsın
Şanma mürğ-ı ḥāk-dān-ı ferşsın

1055 Bülbül-i gül-bün maḳām-ı ḥuld iken
Saña lāyık mı ḳafes olmak vaṭan

Çenbereñden olma nāzır ‘āleme
Çeşm-i zāhir-bīnle bakma ādeme

Açılursa sende çeşm-i ma‘nevī
Füşḥati gördün be-ḳavl-i Mevlevī

“Eğer söylediklerin doğruysa aşkın ve başkalarını nefisine tercih edişin, bir de (Kaza ve Kader)e rıza gösterişinin alâmeti nerede?”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/14178, s.459.

^{1048a} ‘Ārifān : ‘Aşıkān M.

^{1052ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 1849, s.629.

“Tam o vakit, o tarih gelince o manevi padişah- yanî Ebul-hasan Harkāni-doğdu ve manevi saltanat bahsini kazandı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XII/14270, s.488.

^{1053b} bk. 274. dipnot.

وا رهى از تنكى و از ننگ نام
عشق اندر عشق بينى والسلام

‘Ārifān taḥsīn-i tezyīn eylemez
Meyl-i şūret-ḥāne-i Ğīn eylemez

M37a 1060

Bilki vīrān eyler ol ma‘mūreyi
Māye-i sāmān bilür maṭmūreyi

Rū-siyāhān-ı سواد الوجه sen
Añla dāyīm mağribī-i ṭurfe-fen

Hep ḥarābe-sīne eyler cüst ü cū
Vāşıl olmuşdur maḥall-i künce o

Ḥasretin mağbūn-ı naḳş-ı ‘ālemüñ
Naql ider ol āb-ı rüy-ı ādemüñ

دیدم اندر خانه من نقش و نكار
بودم اندر عشق خانه بى قرار

1065

Vāşılān ser-mest-i ما زاغ البصر
Kūdekān ḥōd fitne-i zāğ-başar

Olmuş evzā‘-ı ḥaḳāyık mel‘abe
Bāzi-i şıbyān-ı Ğūpīn merkebe

Resm-i ḥālī kīse-i iflāsdur
Çeşm-i zāhir-bīne mıḳnāṭīsdur

Bu zümürriid reng ḥalkı dūr ider
Ejder-i nefsi-i le’īmi kūr ider

^{1058ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 2400, s.652.

“Darlıktan da kurtul, nam ve şöhretten de... Aşk içindeki aşkı gör vesselâm...” Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIII/14802, s.625.

^{1061ab} M37a kenarında şu bilgi yer alır: “الفقر سواد الوجه فى الدارين” hadîsinin bâtin ma‘nâsın beyândur.” Krş, “el fakru sevād’ül-vechi fi’ d-dāreyn: yoksulluk iki cihānda yüz karasıdır.” Aclūnī, a.g.e., C.II, s. 113; Yılmaz, a.g.e., 142.

^{1062b} maḥall : zemīn M.

^{1064ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 2562, s.660.

“Ev-yāhud dükkān-sāhibinin çıkardığı kirâcı der ki: Ben evin içinde güzel nakışlar gördüm de onun aşkıyla kararsız oldum”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIII/14959, s.669.

^{1065a} bk. 370. dipnot.

		Fitne-i şūret lisānından bize Şekve sâz olmuş dem-i hikmet meze
1070		چشم را بر نقش می اندر ختم همچو طفلان عشقها می با ختم
A30b		Halka bezm-i gaybdan cām irmede Herkese bir gūne hālet virmede
		Başkadur her meste andan mā-cerā ليس الانسان الاماسعى
		Rind ölür temkīnine gelmez hālel Rind ölür kim cünbüşi rakşü'l-cemel
		Baʿzı kavmüñ meşrebi zaḳḳūm olur Baʿzısı germiyyetinden mūm olur
M37b	1075	Hakḳ u bātıl̄da kimüñ fārūḳ ider Hāzret-i Monlāyı ḥōd maʿşūḳ ider
		کرد مجنون را ز عشق پوستی کو نشیناسد عد و از دوستی
		Şakla sırruñ gevher-i maḥzūn gibi Ḳalsun ʿilmüñ heyʿet-i meknūn gibi
		Keşf-i esrār-ı rubūbiyyet saña Lāyık-ı himmet degüldür ʿaşıḳā

^{1069a} Fitne : Beste M.

^{1069b} meze : beze M.

^{1070ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 2565, s.660.

“Gözümü evin nakışlarına bağladım, çocuklar gibi, aşk oyunlarına dalıp kalmıştım.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XIII/14962, s.670.

^{1072a} Başkadur : Başka M / andan : o meyden M.

^{1072b} “İnsan için ancak çalıştığı vardır.” Kur’ân-ı Kerim, Necm 53/39.

^{1074a} kavmüñ : Rindüñ M.

^{1076ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 2676, s.665.

“Allāh bir deri aşkından-yanî Leylâ yüzünden-Mecnūn’u dost ve düşmanı fark edemeyecek bir hāle getirmiştir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XIII/15076, s.625.

^{1077a} maḥzūn: maḥzūn A M.

Beyze-i zerrîn-i murğ-ı ʿışkdan
Yâ hümā yāhūd ki ʿankādur doğan

1080 Gūş ider nām u şifâtın sāmîʿa
Zât-ı ʿankā vü hümā nā-şāyîʿa

Sırr-ı vahdet hōd setîr olmağ gerek
Böyle remz eyler o mescūd-ı melek

در زبان می ناید ان حجت بدان
همچو حال سر عشق عاشقان

Ser-nigūn-Hārūt-ı çāh-ı Bābili
Cādū-yı kem-pîr-i mülk-i Bābili

Nefs bed-hū-yı ʿacūze-çehredür
Manzarı derrende-i her zühredür

1085 Kaldı çengālinde hātîr-sādeler
Ādemî ırk u hālîfe-zādeler

Bulmadı dermān beşer teşhîrine
Ġafil insān aldanur tezvîrine

Çāre taqdîre hemān teslîmdür
Meşnevînüñ naqlî hōd taʿlîmdür

زانکه هر چاره که میکردان پدر
عشق کمپیرک همی شد بیشتر

A31a

Rūzigār-āşüfte-berg-i kâhsın
Bād-peymāsın hes-i her rāhsın

^{1081a} vahdet : vahdetde M./ hōd : - M.

^{1082ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 2852, s.672.

“Āşıklarin aşkı, hālî ve sırrı gibi o hucceti söyleyemiyorum”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XIII/15239, s.737.

^{1084b} her : şad M.

^{1087b} hōd : hep M.

^{1088ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 3155, s.685.

“Babası her çāreye baş vuruyordu. Fakat şehzādenin kocakarıya aşkı gittikçe artıyordu.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XIII/15539, s.812.

- M38a 1090 Tār-ı gīsū-yı mu‘anberden kesel
Ya‘ni kim sevdā-yı dil-berden kesel
- Ol hevā gülberg-i ‘ömrüñ dağıdur
Ol ‘ıķāle pāy-ı ‘aķluñ bağıdur
- Bir nefes sür dilde cem‘iyyet demin
Ehl-i ‘ıṣķuñ gör sevād-ı ‘azamın
- Cem‘ iden ‘ıṣķ-ı ilāhīdür dili
Diñle cāndan nuṭķ-ı merd-i kāmili
- جمع باید کرد اجزا را بعشق
تا شوی خوش چون سمرقند و دمشق
- 1095 Cümle eşyā ḥālıķın tesbīḥ ider
‘Ārife nātıķlıķın taṣrīḥ ider
- Bī-ḥaber tesbīḥ-i eşyādan ṣaķī
Ḳādir olmaz def‘e ḥatm-i aḥmaķī
- Mümkün olmaz variken mühr-i ḳazā
اد خلوا لابیات من ابوابها
‘Ārifān zıkr-i cemādī gūṣ ider
Lezzetünden kendözin medhūṣ ider
- Şāmit añlar aḥmaķān eşyāyı hep
Mevlevīden diñle bir nuṭķ-ı ‘aceb
- 1100 پیش چشمش این جهان پر عشق و داد

^{1091b} pāy : bāg A.

^{1092b} azamın : azamuñ M.

^{1094ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 3289, s.691.

“Bu cüz’leri aşk ve şevk ile toplamalı ve eritip sikkē hāline getirmeli ki Semerkand ve Dımışk şehirleri gibi hoş bir hāle gelsin .”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIII/15667, s.849.

^{1095a} ḥālıķın : ḥālıķa M.

^{1095b} taṣrīḥ ider : taṣrīhdür M.

^{1097b} udhulü’l-‘ebyāte min ebvābihā. “Evlere kapılarından giriniz”, krş. وَأَتُوا النُّبُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا : .

“Evlere kapılarından girin.” Kur’ân-ı Kerim, Bakara 2/189.

^{1098a} gūṣ : nūṣ M.

^{1099a} aḥmaķān : ġāfilān M.

پیش چشمش دیگران مرده و جماد

Sifr-i pencümden olanlar şîr-mest
Dîv-i şūmuñ pençesin eyler şikest

Pençeleşse defter-i hāmisle ger
Nefs-i ser-keş-hū olur elbette pest

Bir zaʿife kuvvetin lutf eylese
İrgürür tā perçem-i hūrşide dest

Pek tutan cebl-i metîn-i nazmını
Gerden-i nefse olur zîncîre best

M38B 1105 Rūh-ı pāk-i Şeh Hüsāmü'ddîn imiş
Bāde-i sırr-ı ledünnisiyle mest

شه حسام الدين كه نور انجمست
طالب اغاز سفر پنجمست

A31b ʿĀşık-ı hüsni cenāb-ı Kibriyā
Oldı mestūr-ı kıbāb-ı ihtifā

Maḥremi ol zāt-ı mutlaḳdur hemān
Sırr-ı vaḥdet gibi olmuşdur nihān

صِبْغَةُ اللَّهِ hükmidür bu setr-i hāşş
Yā سواد الوجه dūr bu ihtişāş

1110 ʿİşk mānend ʿāşıkān mestūrdur
Dāniş ü bînişden ʿālim dūrdur

Ḥazret-i Monlā Hüsāmü'ddîne der
Ey ziyāü'l-Ḥaḳ cenāb-ı müstetir

^{1100ab} Mevlânâ, a.g.e., C.IV/ 3534, s.701.

^{1106ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1, s.719.

“Yıldızların şāhı olan şāh Hüsāmeddin, Mesnevî’nin beşinci cildine başlanılmasını istemektedir.”;

Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16214, s.3.

^{1108a} ol zāt-ı : dānā-yı M.

^{1109a} صِبْغَةُ اللَّهِ “Allah’ın boyasıyla ...”, Kur’ân-ı Kerim, Bakara 2/138./ hükmidür : sırrıdır M

^{1109b} سواد الوجه sevādül vechi : yüz karasıdır” bk. 1061. dipnot.

شرح تو غبنست با اهل جهان
همچو را ز عشق دارم در نهان

Ṭālibā dūnyā imiş dīv-i ğavī
Ehl-i dūnyā cümle añun perveri

Dīvile hem-cins ü hem-reg nefis-i dūn
Ol sebebden oldı dūnyāya zebūn

1115 ʿIrqını kesmezse ger miḳrāş-ı lā
Rāst gelmez egnüne delḳ-i velā

Kuḥl-ı ʿışḳ olmazsa çeşm-i nefse nūr
ʿÖmri olduğça ḳalır ʿilletle kūr

Hālden ḥāle gerekdür intikāl
Ḥüccetümdür mantıḳ-ı şīrīn maḳāl

دیو با دنیاست عاشق کور و کر
عشق را عشقی دیگر پرد مکر

Lezzet-i şürbü'l-yahūd-ı ʿārifin
Feyz ider keyfiyet-i ʿayne'l-yaḳīn

M39a 1120 Neşve-dār-ı sāḡar-ı ʿışḳ-ı eḥad
Bežl ider ser-māye-i naḳd-i ḥıred

Ṭālibi re'ü'l-ʿayān tebdīl ider
ʿİlm-i ḳannī ḳıblesin taḥvīl ider

Vaḥdet ehlin eylemez maḳşūd güm
حيث ما كنتم فولوا وجهكم

^{1112ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 7, s.719.

“Dünya ehline seni şerhetmek, aldanmak ve zarara girmektir. Onun için, aşk sırrı gibi seni gizliyorum.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16220, s.5.

^{1115a} miḳrāş : miḳrāz M.

^{1118ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 291, s.731.

“Şeytan-yanî cisim-kör ve sağır bir hâlde dūnyā āşıkıdır. Bir aşkı diğer bir aşk keser ve unutturur.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16487, s.84.

^{1121a} re'ü'l-ʿayān : rāyü'l-ʿayān M.

^{1122b} “وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ” “Siz de nerede olursanız olun, (namazda) hep o yöne dönün”, Kur’ân-ı Kerim, Bakara 2/144.

Zevk-i dildür reh-ber-i maṭlûb-ı dil
Meşnevîye ṭālib ol cehdû'l-muḳill

از نهانخانه یقین چون می چشد
اندک اندک رخت عشق انجا کشد

A32a 1125 Hüsni-ḥübân bir ‘aceb hikmet gibi
İntihâb-ı nüṣṣa-i ḳudret gibi

Ol kitâb-ı şun‘a ruḥlar şafḥadur
Ebruvân-ı ‘anberîn ser-levḥadur

Nokṭa-i dâğ-ı deründur şan o ḥâl
Ḥarf atar ‘uṣṣâḳa zülḥ hemçü dâl

Dîdeler kim rind-i ser-mest ‘aynidür
Fitne-i şûr-ı teğâfûl dînidür

Hüsni-ḥübân kim kitâb-Ullâhdur
Mer‘i-i her ‘ârif-i âgâhdur

1130 چند حرفی نقش کردی از رقوم
سنکها از عشق ان شد همچو موم

Işḳ bâğundan alursan râyiḥa
Nûr-ı vaḥdetden bulursun lâyiḥa

Mümkinātuñ bâğı ḥōş vaḥdet-kede
Bûlbûlân-ı ıṣḳdur bînî-zede

‘Alem-i tevḥîd imiş bir ṭurfe bâğ
Reh-beridür şıḥḥat-ı mağz-i dimāğ

^{1224ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 292, s.731.

“Cisim, yakînin gizli evinde muhabbet şarâbını tadacak olursa Aşk-ı İlâhi yavaş yavaş onun kalbine yerleşir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16488, s.85.

^{1126a} şafḥadur : şafḥadur M.

^{1130ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 310, s.732.

“İlâhî, vech-i insâna yazıdan birkaç harf nakşettin. Taş gibi katı olan gönüller o harflerin tesîriyle mum gibi yumuşadı.”, .”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16506, s.92.

- Cān rīḥi şanma vaḥdet nüṣḥasın
Rūḥ-ı nefḥide ṭaleb kıl nefḥasın
- M39b 1135 ʿIşka istiṣmām-ı ʿışk olmuş delil
Öyle buyrur ʿāşık-ı ḥüsn-i celil
- بو قلاوژش ای جویای عشق
نی ز بو یعقوب شد بینای عشق
- ʿIşkdur ḥōd kāme-i dūnyā vü dīn
ʿIşkdur ʿuṣṣāka bir dām-ı metīn
- Dām-ı tezvīre ṭutulmaz mürğdur
Kendi dām u dāne-i sīmurğdur
- Sen ki yüz biñ ḥīle vü keyd eylesen
Yaʿni ʿışkı dām-geh-i şayd eylesen
- 1140 ʿAķibet kendiñ bulursun şayd-ı ʿışk
Beste-pā-yı dām-gāh-ı kayd-ı ʿışk
ʿIşk imiş şayyād-ı ḥalk-ı ḥāfıḳayn
Öyle almışdur ḥaber ol nūr-ı ʿayn
- انکه ارزد صید را عشقست و بس
لیک او کی کنجد اندر دام کس
- A32b Dām-ı ʿışka ḥātıruñ pā-beste kıl
Her dü-kevn ālāyışinden reste kıl
- Nūr-ı ḥikmetdür o dāmuñ dānesi
Maʿrifet enfāsıdur efsānesi
- 1145 Bendeğī-i ʿışkdur āzādelük

^{1134a} nüṣḥasın : nefḥasın M.

¹¹³⁵ istiṣmām : iṣṭiṣmām M.

^{1136ab} “*Ey aşk tālibi; koku bir kılavuzdur ki tālibi, zuhur ettiği yere götürür. Yakub Aleyhisselāmin gözleri, Yūsuf’un gömleğinin kokusuyla açılmadı mı?*”, .”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16559, s.110.

^{1139b} ʿIşkı : ʿIşkuñ M / dām-geh-i : dāmına M.

^{1140a} şayd : dām M.

^{1142ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 409, s.737.

“*Avlamaya değen şey, ancak aşktır. Fakat o, herkesin tuzağına nasıl düşer?*”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16600, s.120.

Maḥż-ı rifʿatdür aña üftâdelük

‘Âkıl ‘ışk-ı yârdan ḥayrân gerek
Hûş-yâr silsile-i cünbân gerek

Saḥt-bend ol ıztırâb-ı ‘ışkdan
Añlanan budur cevâb-ı ‘ışkdan

عشق می گوید بکوشم پست پست
صید بودن بهتر از صیاد پست

Dil-berân-ı ‘âlem-i kevn ü fesâd
Oldılar âyîne-i rabbü’l-‘ibâd

M40a 1150 ‘Anberîn-ḥâl-i siyâh-ı dil-rübâ
Dâne-çîn-i ḥirmen-i ḥüsni Hudâ

Deste deste sünbül-i zülfi-i siyâh
Ḥûşe-zâr-ı mezra‘-ı vaşf-ı ilâh
‘Âriyetdür cümle esbâb-ı cemâl
‘Ârif-i dâñâ-dile zıll-ı ḥayâl

‘Âķibet eyler ecel yaġmâ anı
Remz ider bir ḥoş saña Monlâ anı

شاهدی کز عشق و عالم کریست
عالمش میراند از خود جرم چیست

1155 Cân fûrûş-ı şehr-i rabbâni nehiy
Sûd-mend olmağda نعم ما سعی

Müşterisidür anuñ ḥallâķ-ı kevn

^{1145a} âzâdelük : âzâdeluķ M.

^{1145b} üftâdelük : üftâdeluķ M.

^{1146b} ‘İşk : ‘âşık M.

^{1148ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 411, s.737.

“Aşk, hafifçe kuağıma diyor ki: Av olmak, avcılıktan iyidir.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/16602, s.120

^{1150a} ḥâl : ḥâl M.

^{154ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 981, s.764.

“Bir güzel ki âlem onun aşkından ağlıyordu, şimdi herkes yanından kovuyor acaba cürmü nedir”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/17150, s.276.

^{1155b} نعم ما سعی ni’me mâ sa’â : “ne iyi çaba gösterdi”.

Mu‘ti-i erzākıdur rezzāk-ı kevn

Sen ki fāni cevherüñ şarrāfısın
Nefs-i şūmuñ nāşır-ı isrāfısın

Mālik olmuşsun metā^c-ı fāniye
Hātıra gelmez mi nār-ı hāmiye

Bī-revāc-ı kāle bulmazsın huzūr
Böyle ta‘bīr itmiş ol tāt-ı sudūr

1160 چار چشمی تو ز عشق مشتری
بر امید مهتری و سروری

A33a Şāhib-‘ünvān olmak istersen eger
Mā-meleksüz pādīşāh-ı mu‘teber

Mülk-i ‘ışka lāyık ü şāyeste ol
‘İşk taḥḳīriyle dil-işkeste ol

Bu ḥaḳāretten kaçurma kendözün
Şubh-gāh-ı devlet eyle gündüzün

‘İşk isminden müsem māya iriş
Ḥazret-i Bārī Te‘ālāya iriş

M40b 1165 ‘İşk şanma bir mücerred ism ola
Meşnevīden müntebih ol gir yola

تو بیک خوری کر نیرانی ز عشق
تو بجز نامی چی میدانی ز عشق

‘Ālem-i rabbāni ḥaber ‘ışkdur

^{1159b} itmiş : eyler M / tāt-ı sudūr : faḥru’l-şudūr M.

^{1160ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1116, s.770.

“Büyüklük ve reislik ümidiyle, müşteri aşkından-yanī seni satın alacak kimseler bulmak arzusuyla-gözünü kapamak şöyle dursun, âdetā gözlük takıp dört gözle bakıyorsun.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XIV/17275, s.309.

^{1161b} Mā-meleksüz : mālīk-i ser M.

^{1166ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/1164, s.772.

“Sen bir horluk, ufak bir zorluk görür görmez aşktan kaçırıyorsun. Sen sadece aşkın adını biliyorsun, aşkı yaşamıyorsun.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/17324, s.17.

‘İzzet-i subhāni kibr-i ‘ışkđur

‘İşkı ‘ālim ‘ārif-i billāhdur
‘İşka mahrem ‘āşık-ı āgāhdur

‘İşkđur ser-cümle esmā vü şifāt
‘İşkđur maḥż-ı müsemma ‘ayn-ı zāt

1170 Nāz u naḥvetdür ser-ā-pā zāt-ı ‘ışk
Muşhaf-ı ‘ālem kamu āyāt-ı ‘ışk

‘İşkı bilmek zebb degül düşvārdur
Beyt-i Monlā ‘ışkđan iḥbārdur

عشق را صد نام و استکبار هست
عشق با صد ناز می اید بدست

Sāgar-ı düşine-i ‘ahd-i Hudā
Sürḥ-rūyī baḥş-ı aşāb-ı vefā

‘Ālem-i cāndan getürmiş ‘āşıkān
Rişte-i او فوا بعهدی den nişān

1175 ‘Āşık ikrārın ferāmūş eylemez
Münkirün efsānesin gūş eylemez

Dem-be-dem tecdīd ider peymānını
Bezl ider Mevlā yolunda cānını

‘İşkı ehl-i ‘ışkđur hoşnūd iden
Meşnevīden ṭālibi mes‘ūd iden

عشق چون و افیست وافی میخرد

^{1167b} ḥaber : ḥaber A.

^{1168a} ‘ālim : dānā M.

^{1170a} Nāz u naḥvetdür : Nāz-ı naḥvetdür M.

^{1172ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1165, s.772.

“Aşkın yüzlerce nazı, yüzlerce ululuğu var. Aşk yüzlerce naza katlanmakla elde edilebilir.”,
Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/17325, s.17.

^{1174b} وَأَوْفُوا بَعْدِي “bana verdiğiniz sözü yerine getirin.”, Kur’ân-ı Kerim, Bakara, 2/40.

^{1176a} peymānını : ikrārını M.

^{1178ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/1166, s.772.

در حریف بی وفا می نکرد

A33b ‘İşk reşkinden hâzer itmek gerek
Hañcer-i reşkî irür Behrâma dek

M41a 1180 ‘İşkile bî-gâne-rûluğ eyleme
‘İşka râm ol tünd-ḥûluğ eyleme

Ḥükmi her neyse anuñla kıl ‘amel
Tā ki rāzı ola Ḥaḳḳ-ı ‘izz ü cell

Ḥayr u şerrüñ ḥükm-i ‘ışk olsun senüñ
‘İşk-ı Ḥaḳ olsun olursa me’menüñ

Ḥubb-ı lillāh muḳteżāsın gözle pek
Peyrev-i Monlā-yı Rûm olmak gerek

تا که ابغض الله ای پیش حق
تا نکیرد بر تو رشک عشق دق

1185 ‘İşk-ı cāndur ‘arz ü nām endîşedür
‘İşk ile nāmūs seng ü şîşedür

‘İşka nisbet zāl-i ‘āciz Rüstemān
Ḳuvvet-i ‘ışk āfet-i şad-Ḳahramān

Māl ü mülküñ hîç yokdur medḥali
İrmaḍuḳ bir şey mi vār ‘ışkuñ eli

Ḳatl-i ‘āşık ‘adl ü dād-ı ‘ışkdur
Bî-murād olmaḳ murād-ı ‘ışkdur

Bir yire cem‘ olmadı ‘ışk u vücūd
‘Āşık ağzından dir ol şāhib-şühūd

“Aşk vefālî olduḡu için, vefālî olan kimseyi satın alır. O vefāsız adama bakmaz.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/17326, s.18.

^{1180a} bî-gâne –rûluğ : bî-gâne-rûlûk M.

^{1180b} tünd-ḥûluğ : tünd-ḥûlûk M.

^{1183a} muḳteżāsın : iḳtizāsın M.

^{1184ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1241, s.776.

“Böyle ol da Hakkın nazarında “Allāh için sevmeyen”ler, arasına katıl. Böyle yap da aşk gayreti seni kınamasın.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/17401, s.37.

1190 مال رفت و زور رفت و نام رفت
در من از عشقت بسی ناکام رفت

Ḥilḳat-i kevnüñ velādur bā'ise
Bā'ise beñzetme dehr-i ḥādise

Fer'dür 'ālem muḥabbet aşldur
Mā-sivā hicrān velā ḥöd vaşldur

Ḳuvvet ü temkīn gerekmez 'āşıḳa
Bil ki ḳayd-ı dīn gerekmez 'āşıḳa

Maṭlab-ı 'uşşāk ıṣṣık-ı yārdur
Derdine dermān olan dīdārdur

M41b 1195 Şaymaz 'āşıḳ bezl-i cānı bir hüner
Meşnevī naḳlinden al şāfī ḥaber

كانچه اصل اصل عشقت و ولاست
ان نكردى اينچه كردى فرعهاست

A34a Müdde'ide neylesün esrār-ı Ḥaḳ
Görmemişdür 'ilm-i şūfiden sebaḳ

Zāhir-i şūfī egerçi şūfdur
Sırrı ammā Ḥaḳḳile mevşūfdur

'Ārif-i Ḥaḳ ḥarfīn ezber kıldılar
Revnaḳ-ı miḥrāb u minber kıldılar

1200 Ehl-i zāhir añlamaz Mevlāsını
Ya'ni ḥarf-i 'ārifüñ ma'nāsını

Zenle ḥar temşiline beñzer hemān

^{1190ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1245, s.777.

“Māl gitti, güç gitti, nāmūs gitti, aşkından nice muratsızlıklara uğradım.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/17405, s.39.

^{1191b} dehr : kevn M.

^{1196ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1254, s.777.

“Aşkın ve sevginin aslının aslı olan bir şey var ki, sen onu yapmadın. Bu yaptıkların teferruattan, ayrıntılardan ibârettir, dedi.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/17414, s.40.

^{1198a} Zāhir-i : Zāhirā M.

Meşnevîdür defter-i hikmet-beyân

با چه مستغرق شدی در عشق خر
ان کدو پنهان بماندت از بصر

Fikr-i bārīk itme dünyāda yiter
İpligüñ bāzāra çıkmakdan hāzer

Gel metāʿuñ kılma beyᶜ men yezîd
هل من مزید Tā-be-key endīşe-i

1205 Hāḫḫa vir bāri metāʿuñ varise
Maṭlabuñ germiyyet-i bāzārise

Hîç hayr itmez bu fānī rāğıbı
Müdbir ü müflisdür ʿālem ṭālibi
Bir ḡanī ṭālib kifāyetdür saña
Mevlevî nuṭḡı hidāyetdür saña

هین مکش هر مشتری را تو بدست
عشق بازی باد و معشوقه بدست

Zāhirā daʿvî-i dīndārî vü lāf
Bāṭınā evṣāf-ı bedle ittiṣāf

M42a 1210 Dīn dürtüst olmaz mücerred ḡavl ile
Nefsiñ öldür ḡançer-i lā-ḡavl ile

Eyle taṭbīḡ-i maḡāl efʿālūñi
Menhec-i ʿadl üzre kıl aḡvālūñi

Çün Ayāz ol yek-cihet Maḡmūdile
Bul saʿādet tāliʿ-i mesʿūdile

Senki olmazsan Ayāzın peyrevi
Ḥasb-i ḡālūñdür bu beyt-i meşnevî

^{1204b} هل من مزید “Daha yok mu”, Kurʿān-ı Kerim, Kaf 50/30.

^{1208ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1465, s.789.

“Kendine gel. Her müşteriye el atma. İki maşûk ile aşk oyununa girişmek kötüdür.”, Tahiri’l-Mevlevî, a.g.e., C.XV/17626, s.84.

^{1211a} mücerred :- A.

می نماید او وفا و عشق و جوش
وانکه او کندم نمای و جو فروش

A34b 1215 ‘Āşıkān āzādelar efgende-şekl
Pādişeh himmetler ammā bende-şekl

Ḥācelerdür delk-i ‘abdānīde hep
Ḥaḳ sıfatlı şekl-i ḥalkānīde hep

Ser-firāzān secde-i ta‘zīmden
Muḳbilāndur ḥalka-ı tekrīmden

Nāmdārān-ı diyār-ı bendegī
Āşināyān-ı biḥār-ı bendegī

Tāze diller feyż-i ‘ışk-ı yārdan
Al ḥaber sulṭān-ı ‘ışk āsārdan

1220 هر که اندر عشق یابد زنده کی
کفر باشد پیش او جز بندگی

‘İşk ehl-i şöhre vü efsānedür
Gāh bülbüldür gehi pervānedür

Nev-nihāl-i gül-bün-i güldür yeri
Şem‘-i bezme sürmedür ḥākisteri

‘Āşık u ma‘şūkı meşhūr eyler ‘ışk
Zākiri elbette mezkūr eyler ‘ışk

Nāz-ı ma‘şūkı niyāza ḳalb ider
Her niyāz u derdi nāza ḳalb ider

M42b 1225 Diñle Monlānuñ kelām-ı dil-keşin

^{1214ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1865, s.807.

“O, bize karşı vefâ göstermede, seviyorum demede, coşkun bir yakınlık göstermede. Hey gidi buğday gösterip arpa satan hey.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18026, s.152.

^{1217a} ‘abdānīde hep : ‘abdānīdeler M.

^{1217b} ḥalkānīde hep : ḥalkānīdeler M.

^{1220ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1866, s.807.

“Sevgiyle yaşayan, aşkda dirilik bulan bir kimsenin, sevgiliye yüz çevirmesi, aşka kulluktan başka bir işe girişmesi, küfürdür, haramdır.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18027, s.152.

^{1223ab} ≈ 1224^{ab} M.

Ya'ni Maḥmūduñ Ayāza sūzişin

بس فسانه عشق تو خواندم بجام
تو مرا کا فسانه کشتستم بخوان

‘İşk kim dillerde ismi söylenür
Gencdür gūyā tılısmı söylenür

‘Āşık ol genci bulub pinhān ider
Ol sebebden nefsinı kurbān ider

‘Āşıkān kim ehl-i derd ü rencdür
Şu‘le-i āhı delīl-i gencdür

1230 Ger Ayāz eylerse gevher eşkini
Kālbidür anuñ cevāhir ma‘deni

Genc yanında güher ḥōd bī-behā
Şıdkıma mantūḳ-ı Monlādur güvā

باز کرد ان قصه عشق ایاز
ان یکی کنجیست مالا مال راز

A35a Merd-i ḡayret meyl-i maḡz-ı naḡz ider
Cevz için tıfl ise terk-i maḡz ider

‘İşk-bāz-ı aşl olur lā-büdd ricāl
Eylemezler vaż‘-ı eṭfāl-i ḡayāl

1235 ‘İşk maḡz u mā-‘adāsı pūstdur
Maḡz olan līk ‘ışk-ı ḡüsni-i dōstdur

‘Āşıkān-ı dōstdur maḥmūd-ı ‘ışk

^{1226ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1897, s.808.

“Ben aşkla senin hikāyeni çok söyledim. Artık ben kendim bir hikāye oldum. Sen benim hikāyemi oku”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18058, s.158.

^{1228b} sebebden : cihetden M.

^{1231a} güher : güherdür M / ḥod : - M.

^{1231b} monlādur : mevlādur M.

^{1232ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1918, s.809.

“Yine Ayaz’ın aşk hikāyesine dön. Çünkü o hikāye sırlarla dolu bir hazinedir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18079, s.162.

^{1235b} līk : ḥod M.

Ten-perestān oldılar merdūd-ı ʿışk

ʿİşkī söyletsen bilürdük ḥālūñi
Mevlevīden diñle mā-fi’l-bālūñi

عشق دان ای فندق تن دوستت
مغز جوید زان بکوید پوستت

ʿİşk cemʿ-i maḥẓdur tefrīk ne
ʿİşkda şiddīk ne zındīk ne

M43a 1240 ʿĀşık ve maʿşūk olurmuş ʿışkdan
Hem-dil ü hem-ʿaql ü hem-cān hem-beden

Lā-cerem Maṣūrdur tevḥīd eri
Çün ene’l-ḥaḳ-güydur ḥākisteri

İttiḥād-ı ʿİşk peydā mı degül
Ḳaşd-ı Mecnūn ḳaşd-ı Leylā mı degül

Ḳays zātı zāt-ı Leylā kendidür
Ḳıṣṣa-ı Mecnūnda Monlā gör ne dir

بازوش بست و گرفت ان نیش او
بانك بر زد در زمان ان عشق خو

1245 Ḳalbe feyz irse muḥabbetden eger
Lā-cerem tebdīl olur vaşf-ı beşer

Rākib olsa kimde ʿışkuñ fārisi
Şīr ü ḥersi eyler anuñ ḥārisi

Emn-i ʿıtkı bulsa bir merd sere
Hem-kenār olur aña āhū-bere

^{1238ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 1932, s.810.

“Ey beden fındığı, bil ki senin dostun aşktır. Cānın onu arar, onu ister de o yüzden kabuğunu kırar.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18093, s.164.

^{1241b} -güydur : gösterür M.

^{1244ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2004, s.813.

“Mecnūn’un kolunu bağladı, neşteri eline aldı. Bu sırada huyu aşktan ibâret olan āşık bir nārâ attı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18164, s.176.

^{1247a} ʿıtkı : ʿİşk M.

‘İşkuñ olsa Kays eger bî-gānesi
Farķı olur mıdı mürgān lānesi

Kays hālin añladuñ faşşāddan
Dinle ‘İşkuñ hūkmini üstāddan

1250 می نیابد شان ز تو بوی بشر
زانبهی عشق و وجد اندر جگر
A35b Gerçi hayvān dūndur insāndan belī
Kābil-i feyż-i muḥabbetdür velī

Ba‘zı insān kim degül ‘ışķa maḥall
Anlaruñ ḥaḳḳundadır bil hem aḍall

Çokdur ‘ālemde benī ādem geçer
Şūret-i insānda hayvāndan beter

Ādemīlik segde var anlarda yok
Ādem oldur anda ‘ışķa perde yok

M43b 1255 Yegdür anlardan vüçühile köpek
Meşnevīnūñ beytine im‘ān gerek

كرك و خرس و شیر داند چيست
كم ز سك باشد كه از عشق او عميست

Kıldı himmet çün seg-i aşḥāb-ı kehf
Evliyādan oldı ol bî-ḥüzn ü lehf

Buldı seg şeklinde fażl-ı ādemī
Eyle iz‘ān ma‘ni-i i تا منهم

Feyż-i ‘ışķ ehl-i dil itmişdür anı

^{1248b} olur mıdı : hiç olmazdı M.

^{1249b} hūkmin : nidüğün M.

^{1250ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2008, s.813.

“Aşkının çokluğundan kendinden geçişinden ötürü, onlar senden insān kokusu almıyorlar.”,

Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18026, s.152.

^{1251a} insāndan : insān M.

^{1256ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2009, s.813.

“Kurt da aşk nedir bilir, ayı da bilir, arslan da bilir. Aşka karşı kör olan kişi köpekten de aşağıdır.”,

Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18169, s.177.

^{1258b} تامينهم “(onların) sekizincisi...”, . “Kur’ān-ı Kerim, Kehf, 18/22.

Rāh-ı Hāḳda muḳbil itmışdır anı

1260 ‘İşk-ı Hāḳkın kelb olunca ekmeli
Ādemüñ n’olmaḳ gerekdür erzeli

Bā-ḥaber kelb oldu insān bī-ḥaber
Müşkilüñ var ise Monlā ḥall ider

ڪرڪ عشقى نبودى ڪلب را
كى بجستى ڪلب كهفى ڪلب را

Sırrı ‘ışḳuñ şüret-i kevn oldu hep
Ma‘ni-i bī-levn iken levn oldu hep

‘İşk nüh ābāyı icād eyledi
Ümmehāt-ı çāre imdād eyledi

1265 ‘Āḳıbet intācı te’yīd itdi ‘ışḳ
Ya‘ni izhār-ı mevālīd itdi ‘ışḳ

‘İşḳdur cümle nebātı nān iden
Şonra nānı şüret-i insān iden

Mā-ḥaşal hestī muḥabbetdür ḳamu
Meşnevīden ḳıl bu sırrı cüst ü cū

ڪر نبودى عشق هستى ڪى بدى
كى زدى نان بر تو و ڪى تو شدى

A36a

İştihādur bir kemend-i ma‘nevī
Cism-i cezzāb-ı ḡıdā-yı dünyevī

^{1262ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2010, s.813.

“Köpekte aşk damarı olmasaydı, Ashāb-ı Kehm’in köpeği gönül ehlini arar mıydı?”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18169, s.177.

^{1266b} nānı : anı M.

^{1268ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2013, s.813.

“Aşk olmasaydı varlık nereden olurdu? Ekmek nasıl olurdu da kendisini sana verirdi. Gelir senin vücūduna katılır da sen olurdu.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18174, s.179.

^{1269b} Cism-i : cisme M.

- M44a 1270 Şan tenür oldı kuvā-yı hāzıma
Puhte eyler hām-ı kuvvet lāzıma
- Κίλmada bī-renc-i taḥṣīl-i ğıdā
Āṣiyān-ı tende būm-ı iṣtiḥā
- İṣtiḥā aşlında ıṣk-ı bī-bedel
Hāne-i tendür anuñla nā-ḥalel
- Şehvet üstün-ı bedendür ḥaşılı
Meşnevīden diñle remz-i kāmili
- نان تو شد از چه ز عشق و اشتها
وز نه نانرا کی بدی با جان رهی
- 1275 Loḳma tende rūḥ-ı ḥayvānī olur
Ādemüñ ‘aql u dil ü cāmı olur
- ‘İṣkile çün rūḥ mi‘rāc eyleye
Meslek-i taḥkīki minhāc eyleye
- Hāşıl eyler ‘ömr-i cāvīdān-ı ıṣk
Rütbe-i ḳurbiyyet-i sultān-ı ıṣk
- ‘Ömr kim Hızra müyesser olmamış
Rütbe kim kevneyn ḥalkı bulmamış
- Cümle ıṣkındur bu iḳbāl ü düvel
Müşkilüñ varise eyler beyt ḥall
- 1280 عشق نان مرده را می جان کند
جان که فانی بود جاویدان کند
- İstemezsen ey dil-i miḥnet-esīr
Nefs ü şeyṭān olduĝın dūnbāle-gīr

^{1270a} kuvā-yı : ḳavī-i M.

^{1273b} diñle : añla M.

^{1274ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2014, s.813.

“Ekmek kendini sana verdi, sen oldu. Neden böyle oldu? Aştan, istekden. Yoksa ekmeğin, senin de bedenin de cān olmasına yol verirler miydi?”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18174, s.179.

^{1280ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2015, s.813.

“Aşk, ölü ekmeğe bile can bağıslıyor, can yapıyor, fāni olan canı ebedileştiriyor.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18175, s.179.

Eyle istimdād-ı ʿışk-ı müstened
Zühd ü ḥalvetde bulunmazmış sened

Kim degildür zühd ü ḥalvet kim degil
Nefs olur taḳvāda ḡāyetde muḍil

Çokdur ey sālīk bu yolda mezlaḳa
İstiʿāze eyle ʿavn-i ḥālīḳa

M44b 1285 Mevlevī bir ḥōṣ ḥikāyet eylemiş
Nefsile zühde işāret eylemiş

عشق شش ساله کنیزك را بداین
كه بیابد خواجه خلوت چنین

A36b Ḥavf-ı cāndur ḥūrī vü cennet yolu
ʿİṣḳdur dīdārīle vuṣlat yolu

Bīm-i dūzaḥdan ider zāhid sülūk
Ārzū-yı ḥuld için ʿābid sülūk

ʿĀşīḳuñ maṭlūbı kim dīdārdur
Dūzaḥ u firdevsden bīzārdur

1290 Seyr-i zühduñ biñ günü bir gün kadar
Seyr-i ʿışḳuñ bir günü biñler deger

Yerle gök miḳdārı mā-beyni baʿīd
Nuṭḳ-ı Monlā müjde-i her müstefīd

ان ز عشق جان روید اینوز بیم
عشق کو و بیم کو فرقی عظیم

Ejder-i dūzaḥ ki oldur pūr-şerer

^{1282a} müstened : müstemidd M.

^{1283b} taḳvāda : taḳvīde M.

^{1286ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2173, s.822.

“Cāriye, altı seneden beri efendiyi seviyordu. Onunla evde yalnız kalmayı kolluyordu.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18333, s.203.

^{1292ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2180, s.822.

“Cāriye can aşkı ile koşmuştu. Bu ise korkudan koşuyordu. Aşk nerede? Korku nerede? Arada büyük fark var.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18340, s.204.

Yanmadan havf itmez aşık kıl kadar

Şubh-ı ıyd-ı ışka uşşāk-ı Hudā
Nefs ü akl u cānı eylerler fedā

1295 ıŰv olunmuş ehl-i ıřkuñ zillesi
Laht laht tīg-ı ğamdur cümlesi
ıĀşıkāndur küşte-i şemşir-i derd
Nīm-bismil geşte-i tekbir-i derd

Nām-ı havfi ğuş iderler ehl-i ışk
Mesnevīdür şerh-i kār-ı sehl-i ışk

ترس موی نیست اندر پیش عشق
جمله قربانند اندر کیش عشق

Nola olsa ıāşikuñ mişli ıadīm
Vaşf-ı ıāşık pertev-i vaşf-ı kadīm

M45a 1300 Menbaı vaşf-ı kadīmūñ zātdur
Ol sebebden nefy-i ışk işbātdur

Ĥavf ü ümmīd ise evşāf-ı beşer
Ĥükm-i evşāf-ı beşerdür ĥayr u şer

Ĥayr u şer ĥöd ĥālet-i zühhāddur
Küfr ü imān ĥilkat-i ıubbāddur

Ten-perestāndur ümīd ü ĥavfa bend
Beyt-i Mevlānā delil-i dil-pesend

عشق وصف ایزدست اما که خوف
وصف بنده مبتلای فرج و جوف

A37a 1305 Şān-ı Ĥaķ ışk u muĥabbetdür ezel
İbtidāsı ĥubb-ı zāt-ı lem-yezel

^{1298ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2185, s.822.

“Aşka düşen kişide zerre kadar korku yoktur. Aşk mezhebinde, her şey aşka kurbandır.”, Tahiriü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18345, s.205.

^{1303a} Ten-perestāndur : Ten-perestār M.

^{1304ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2186, s.822.

“Aşk Hak Teālānın vasfıdır. Fakat korku, midesine ve şehvetine esir olmuş kulun sıfatıdır.”, Tahiriü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18346, s.205.

Zāhir oldı dehr ḥubb-ı zātđan
Bitdi ḥācet ḳāziü'l-ḥācātdan

‘İşkı ḥarf-i āyet-i Ḳur’ānda bul
Vāḳıf-ı remz-i اشد حب ol

Ḥubbuñ ifrātıdur ‘ışk-ı cān-güdāz
İster olsun ol ḥaḳıḳat yā mecāz

Ḥavf ḥōd keyfiyyet-i maḥlūḳdur
Nāḳili ol ḥazret-i ma‘şūḳdur

1310 پس محبت وصف حق دان عشق نیز
خوف نبود وصف یزدان ای عزیز

Çünkü ḥayret muḳteżā-yı ‘ışk ola
Manşıb-ı ḥükm-i fenā-yı ‘ışk ola

Vaşfın anuñ idemez fāni lisān
Şerḫine ḳādir degül ḥayrāniyān

‘İşkı şerḫ itmek hele mümkin degül
Kimse anuñ ḥikmetin müz‘in degül

‘İşkuñ olmaz gāyet ü endāzesi
‘Ālemine münteşir āvāzesi

M45b 1315 Şad ḳıyāmetde tamām olmaz bu sır
‘Aczine vaşfında Mevlānā muḳır

شرح عشق از من بگویم بر دوام
صد قیامت بگذر دان ناتمام

^{1306a} dehr : kevn M.

^{1307b} اشد حباً “*daha güçlü bir sevgidir.*”, Kur’ān-ı Kerim, Bakara 2/165.

^{1310ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2188, s.822.

“*Şu halde, muhabbeti de Hak sıfatı bil, aşkı da. Azizim korku Hak sıfatı olamaz.*”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18349, s.206.

^{1316ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2190, s.822.

“*Eğer ben aşkın şerhini yapsam, aşkı anlatmaya kalkışsam, ve buna devam etsem, yüz kıyamet kopar yine de söz tamamlanamaz.*”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18350, s.206.

‘İşk nûrundandır ‘arşuñ mâyesi
Münbasit tâ taht-ı ferşe sâyesi

‘İşkdur ol lücce-i şâf u basit
Noktasında ğark olur baħr-ı muħit

Olsa gerdün heft-ser bir ejdehâ
Halka-ı ‘aynın kemend eyler aña

1320 Şeyni eşyâya vesâtet eylemiş
Kâfı biñ kâfı ihâtet eylemiş

‘İşkdan hâric vücūd olmağ muħal
Böyle buyrur ol pesendide hayâl

عشق را پانصد پرست و هر پری
از فراز عرش تا تحت الشری

A37b

Çün cehennem âteşinden ħavf ider
Neyler ‘ışkı zâhid ‘ışk andan beter

Derd-i dil kim bir oñulmaz yâredür
Cümle erbâbı anuñ bî-çâredür

1325 ‘Âkıbet dermânı dâğ-ı ‘ışk imiş
Çün resûl âħır devânı der dimiş

Şadme-i ‘ışk ‘âlemi vîrân ider
Gökleri yer yerleri perrân ider

Feyz yokdur ‘ışkdan tersân-dile
Nâzır ol beyt-i şerif-i kâmile

کی رسد این خائفان در کرد عشق
کا سمانرا فرش ساز و درد عشق

^{1319b} Halka : Halka A, M.

^{1322ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2192, s.822.

“Aşkın beşyüz kanadı vardır. Her kanadı arşın en yüksek yerinden yerin dibine kadar bütün kainâtı kaplar.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XV/18352, s.206.

^{1328ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2194, s.822.

“O korkaklar aşkın tozuna nasıl ulaşabilirler? Çünkü aşk derdi, gökyüzünü bile döşeme yapar.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XV/18354, s.207.

		Faḫl-ı Mevlādan bulan rızķ-ı cedīd İstemez efsāne-i nefis-i pelīd
M46a	1330	Döndi ḫaḫķa kimde kim bāṭın yüzi Hep توكلت على الله dur sözi Ey sebebden eyleyen rızķın ṭaleb Bil ki esbābı şanursun bī-sebeb Saña virmez mi yaḫīn ey rāh-ı güm نحن قسمنا بينهم Āyet-i Rızķuñ ‘āşıḫdur saña senden beter Al Celālū’ d-dīn cenābından ḫaber ور تو خواهی و نخواهی رزق تو پیش تو اید دوان و ز عشق تو 1335 Rūḫuṇa kesb eyle rūḫānī ğidā Ḳalmasun cān-ı za‘īfīñ bī-nevā İẓtīrāb-ı rızķiea tā-key veleh حيث لا صبر فلا ايمان له Sālik ol olma tekellüfden beri Eylesün enver riyāzet ḫāṭırı Tā derūna cezbe-i raḫmān ire Şadr-ı ‘izzetde saña cevlan vire

^{1329a} rızķ : zevķ M.

^{1330a} ḫaḫķa : ḫaḫda M.

^{1330b} *tevekkeltü al-Allah: “işimi Allah’a bıraktım”*

^{1332b} نحن قسمنا بينهم “biz paylaştırdık.”, Kur’ân-ı Kerim, Zuhuf 43/32.

^{1334ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2402, s.833.

“İstesen de istemesen de, rızķın sana âşık olur da koşa koşa gelir, sana ulaşır hadisini duymuştu.”,

Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18563, s.243.

^{1335a} eyle : ide M.

^{1336a} rızķ ile : rızķla A.

^{1336bc} “haysu lâ sabre felâ imāne leh” “sabırsızın imānı olmaz” gibi : krş. من لا صبر له لا ايمان له :

“Sabrı olmayanın imānı olmaz”, Bediüzzamān Fūrūzanfer, Ehādis-i Mesnevi, Tahran, 1370 , s46.

		Qurbete irgürsün ʿışk alsun elüñ Meşnevîden hâll olunsun müşkilüñ
	1340	يك دو كامى رو تكلف ساز خوش عشق كيرد كوش تو انكاه و كش
A38a		Mihre beñzer ʿāşık-ı hüsn-i Hudā ʿArş nūrıdur gıdāsı dāyimā ʿĀşıkı eyler tecellî-i cemāl Ṭūr-ı taḥkîke kelîm-Ullāh mişāl Bir gönül kim kıyım ola nürdan Lāzım olmaz aña imdād-ı beden Bilki fāni eyler ism ü resmi ol Āteş-i ʿışka yakarmış cismi ol
M46b	1345	Ehl-i ʿışka tenden aʿlādur giyāh Meşnevî beytinden eyle intibāh عاشقى كز عشق يزدان خورد قوت صد بدن پيشش نيرز تره قوت Olsa da gönülünde ʿuşşākuñ garez Ḥaḳ vişālîdür aña niʿme'l-ʿivaż Ol garezden de degül ʿāşık ḥabîr Bende-i fermān imiş ʿışka esîr Müzd-i ḥidmet himmet-i mozdürdur Ḥāşe li-llāh ʿāşık andan dördür
	1350	ʿĀşıkuñ ümmîdi ümmîd itmek Yaʿni istidrâcı te'yîd itmek Mā-sivā ümmîdi istidrâcdur

^{1340ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2516, s.839.

“Kendine çekidüzen vererek bir iki adım at da, aşk, kulağımı tutup, sana gel desin”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XV/18676, s.261.

^{1346ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2717, s.848.

“Allah aşkı ile gazaplanan âşığa, yüzlerce beden bir dut yaprağına dönmez”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XV/18877, s.298.

Nuṭḡ-ı Monlā ‘āşıkā mi‘rācdur

عاشق عشق خدا و انکاه مزد
جبرئیل مؤتمن و انکاه دزد

Ekl-i ‘āşık ḥāke nā-mevhūmdur
Laḥm u şaḥmı ‘āşıkūñ mesmūmdur

‘Āşıkā ḥayrān olurmuş ded bile
‘Āşıkı taşdıḡ ider mürtedd bile

1355 Kays idüb cām-ı muḥabbetden ḥurūş
Oldılar ser-mest ins aña vuḥūş

Dīde-bānlık kıldılar derrendeler
Sāye-dārı oldılar perrendeler

Diñle Mevlānā lisānından ḥaber
Kays ḥaḡḡında ne dir derrendeler

کین شدست از خوی خیوان پاک پاک
پر ز عشق و لحم شحمش زهرناک

A38b ‘Işḡdur şöhretde çün ḥūrşīd eṣer
Lā-cerem olur behāyim germ-ser

M47a 1360 Rām u ded germiyyetin idrāk ider
Derd-i ‘āşık anları ḡam-nāk ider

Ḥıfz idermiş ‘ışḡ miḥnet dīdesin
Pençe-i derrendeden rencīdesin

Zehr imiş ‘āşıkdaki cism ü beden
Rām u ded eyler ḥazer zaḡḡūmdan

^{1352ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2719, s.848.

“Hem Allah āşıkı olmak, hem de ücret istemek olur mu? Kendisine emniyet edilen Cebrāil hırsızlık eder mi?”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18879, s.299.

^{1353b} şaḥmı : şaḥm-ı M / ‘āşıkūñ : ‘āşıkı M.

^{1358ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2723, s.848.

“Çünkü Leylā’nın āşıkı olan Mecnūn, aşkla dolmuş hayvanlık huyundan kurtulmuştu. Aşkla dolunca da onun yağı, eti zehirli bir hal almıştı.” Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18883, s.299.

Kā'ināta 'āşıkān ma'lūmdur
Beyt-i Monlā loḡma-ı menhūmdur

لحم عاشق نیارد خورد دد
عشق معروفست پیش نیک و بد

1365 Çeşm-i nā-sīr-i 'ışķ 'aceb dīvānedür
Hirmen-i kevneyn āna bir dānedür

Kendi ekkāl ü cihān me'kūlidür
Māye-dārān-ı zamān maḡzūlidür

Her vü'ūdı 'Işķdur ma'dūm iden
Zevķ-i ḡuldı ādeme zaḡķūm iden

Ġayr fāni 'Işķdur bāķī faķaṭ
Defter-i i'mār-ı ḡalka çekdi ḡaṭ

'Işķdur şemşīr-i ser-tīz-i ecel
Nuṭķ-ı Monlādur ḡamu eşķāle ḡall

1370 هر که جز عشقست شد مأکول عشق

^{1364 ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2725, s.848.

"Canavarlar, āşıkın etini yiyemez. Aşık iyilerce bilinir, tanınır, kötülerce de.", Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18885, s.300.

^{1365a} 38b kenarında şu ibare: "منهومان لا يشبعان طالب الدنيا و طالب العلم" hadisine işaretler" yer almaktadır. Manası "İki hırslı doymaz: Biri ilim isteyen diğeri dünyayı isteyendir". Krş. منهومان لا يشبعان طالب الدنيا و طالب العلم "menhūmāni lā yeşbe'ani: ṭālibu ilmin, ve ṭālibu dūnya" Aclūnī, Keşfü'l-hafā, Beyrut, h.1418/m.1997, C.2, s.380.

^{1365b} Bu beytteki "dāne" kelimesiyle Mevlānā'nın şu beytlerine işaret edilmektedir:

چون پی دانه نه بهر روشنیست
همچو طالب علم دنیاى دنیست
Çün pey-i dāne ne behr-i rūşenīst
Hemçū ṭālib 'ilm-i dūnyā-yı denīst
(Çünkü geçim elde edilmiştir, gönül aydınlatmak için değil.
Bu ilim de talibi gibi aşağılık dünya ilmidir.)

طالب علم است بهر عام و خاص
نی که تاپاید از این عالم خلاص
Ṭālib-i 'ilm est behr-i 'ām ü ḡaṣ
Nī ki tā yābed ezīn 'ālem ḡalāṣ

(bazı kimseler avām ve havāsa iyi görünmek için ilim öğrenmek ister, bu alemden halas olmak için değil), Mevlānā, a.g.e., C.II/2431-2432.

^{1366a} ekkāl-i cihān : A.

^{1367a} Her : Hep M.

^{1370ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2727, s.848.

دو جهان يك دانه پيش نول عشق

Maḥrem-i ʿışk ʿāşık-ı ḥikmet-beyān
Bī-zebāndur sūsen-āsā şad-zebān

ʿİşk beñzer baḥr u mihr-i envere
Nuṭṭ is e yā gerddür yā uskure

Ḳulzüm-i bī-ḥadd bulunmaz ḳaṭreden
Neyyir-i aʿzām görünmez zerreden

ʿĀşıkā timsāl-i esrār-ı ḳader
Levḥ-i dil āyīne-i zānū yiter

M47b 1375 Söz degül ʿışkuñ kemā-hī ḥikmeti
Meşnevīden añlanur māhiyyeti

در نکنجد عشق در گفت و شنید
عشق دریایست فقرش نباید

A39a ʿİşka istignā ile birdür suʿāl
ʿİşka mümkindür muḥaşşal her muḥāl

ʿİşk sultānı gedā itmekdedür
Hem gedāyı pādīşāh itmekdedür

Bir suʿāl it ʿışkı Şeyḥ Serreze
Neyledi gör ʿışk o şāhib-merkeze

1380 Niçe dem zenbīle gerdān eylemiş
Yaʿni kim ḥāhiş-i ger nān eylemiş

Muḥtelifdür fiʿl-ḥaḳīḳa ʿışk işi
Mağz-ı Ḳurʿāndan alur ʿibret kişi

“Bir yem tanesi, kuşu hiç yiyebilir mi? Samanlık hiç atı otlayabilir mi?”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18888, s.301.

^{1376ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2732, s.848.

“Aşk söze sığmaz. İştirmekle anlaşılmaz. Aşk bir denizdir ki dibi görünmez.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18892, s.302.

^{1377b} muḥāl : muḥāl M.

^{1381b} Ḳurʿāndan : Ḳurʿāndur M.

می کشد شیخی کدای کو بکو
عشق امد لالابالی اتقوا

Āteşin tennūr ider deryāy ʿışk
Penbe eyler kūh-ı ser-bālāy ʿışk

ʿİşkür tūfānı pūr-cūş eyleyen
Hem cibālī ʿıhn-ı menfūs eyleyen

1385 Cevher-i evvel gelince şūrete
Mazhar olmuşdur nigāh-ı heybete

Pür-ḥurūş olmuş çü baḥr-i bī-gerān
Kefi arz olmuş buḥārı asumān

ʿİşkür cevher zemīn eflāk hep
Hem anuñ eşyā zebūnıdır ʿaceb

عشق جوشد بحر را مانندیك
عشق سايد كوه را مانند ريك

ʿİşk kim feyż-i meʿebbed kendidür
Ḥalk u ḥulk-ı pāk-i Aḥmed kendidür

M48a 1390 Eyledi miʿrāca çünkim ihtimām
Virdi heft ecrāma ḥark u iltiyām

Raḥş-ı Aḥmed oldı çün günbed-zede
Kendözün buldı zemīn ḥasret-gede

Lerziş-i ḥasrettedür elān ḥāk
Tā kıyamet nola olsa lerze-nāk

ʿİşk kārıdur kamu bu şīveler

^{1382ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2735, s.849.

“Böyle bir şeyh mahalle mahalle dolaşan bir dilenci oldu. Aşk pervâsızca gelip çattı. Aşk hiçbir şeye aldırılmaz, kayıtsızdır, sakın aşktan.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18895, s.304.

^{1388ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2836, s.849.

“Aşk, denizi bir tencere gibi kaynatır. Aşk, dağı ezer, kum gibi ufaltır.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18896, s.304.

^{1390b} ḥark : ḥark A.

^{1392a} ḥasrettedür : ḥasrettedür M / elān : ālān

Mevlevinüñ nuṭḡına eyle nazār

عشق بشکافد فلک را صد شکاف
عشق لرزاند زمین را بی کزاف

A39b 1395 Nükte-i tevḥīdi eylerdim beyān
Kendime bulsam eger bir hem-zebān

Hem-zebān-ı ʿışḡ idi faḥr-i rüsül
Ol cihetden oldı hādī-i sübül

Ders-i ʿilm-i ʿışḡ-ı Aḥmeddür temām
Leyle-i Isrīde toḡsan biñ kelām

ʿİṣḡa ḡün yār oldı faḥr-i kāʾināt
Lā-cerem oldı tufeylī mümkināt

Müddeʿāma ḥüccet istersen eger
Baḡ ne buyrur vāriṣ-i ḡayrūʾl-beṣer

1400 با محمد بود عشق پاک جفت
بهر عشق او را خدا لولاك كفت

ʿİṣḡdan peygamberān-ı ercümend
Her biri ḡadrince oldı ḡişṣe-mend

Ādeme şafvet-i şebāt ʿışḡdur
Nūḡa necvet ḡöd necāt-ı ʿışḡdur

ʿİṣḡ luṭf itti Ḥalīle ḡulleti
Virdi ruḡ-Ullāha rūḡāniyyeti

ʿİṣḡ İdrīsi teselli eyledi
ʿİṣḡ Mūsāya tecellī eyledi

^{1394ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2737, s.849.

“Aşk gökyüzünü çatlatır, yüzlerce yarık açar. Aşk sebepsiz olarak yeryüzünü titretir.”; Tahirüʾl-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18897, s.304.

^{1399a} ḥüccet : ḥüccet A.

^{1400ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2738, s.849.

“Pāk ve temiz aşk, Muhammed’e eş oldu da Allah aşk yüzünden ona sen olmasaydın dedi.”; Tahirüʾl-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18898, s.304.

^{1403a} Ḥalīle : Ḥalīle M.

M48b 1405 Muştafa buldı muḥabbetde kemāl
Mevlevîniñ beytidür bu remze dāl

منتھی در عشق چون نبود فرد
بس مرا فراز انبیا تحصیص کرد

Şakḳ olub şanduka-i baḥr-ı ‘adem
Zāhir oldı gevher-i genc-i kıdem

Dehre geldi ya‘ni zāt-ı Aḥmedī
Oldı şāhib-mülk-i ıṣṣ-ı ser-medī

Çün muḥabbetde nihāyet buldı ol
Ḥilḳat-i kevneyne bā‘iṣ oldı ol

1410 Aşl bildiñse resülün ḥilḳatin
Añladın کنت نبی □ hikmetin

Ḥaḳ şehādet eyleyüb kılmış ḥitāb
Böyledür ma‘nī-i beyt-i müsteṭāb

کر نبودی بهر عشق پاک را
کی وجودی داد می افلاک را

A40a Āḥiret taḥḳīkdür dünyā ḥayāl
Aşl ma‘nādur aña şüret mişāl

^{1406ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2739, s.849.

“Hasılı son söz şu ki: Hazret-i Muhammed aşkıta, Allah’ın habîbi olmak hususunda eşsizdi. Bu yüzden, Cenâb-ı Hak onu peygamberler arasından seçti.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XV/18899, s.305.

^{1408a} Dehre : Kevne M.

^{1410a} ḥilḳatin : fıtratuñ M.

^{1410b} کنت نبی □ و ادم بین الماء والطين “Ādem su ile ile çamur arasında iken **ben peygamberdim**”,

Aclünî, a.g.e., C.2, s.173.

Yılmaz, a.g.e., 99.

^{1412ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2740, s.849.

“Hak onun hakkında: tertemiz aşk olmasaydı, sen benim habîbim olmasaydın hiç gökleri yaratır mıydım?, diye buyurdu.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XV/18900, s.305.

^{1413ab} 40a kenarda “Dünyā ḥayāl olduğu الناس نیام و اذا ما توا انتبهوا hadîsinden me’hûzdur.” ibâresi yer alır. Krş. الناس نیام فاذا ما توا انتبهوا “İnsânlar uykudadır ölünce uyanırlar”, Aclünî, a.g.e., C.2, s.414.

Nokta-i icmâldür ümmü'l-kitâb
Nüşa-i tafşîli anuñ beyyinât

1415 Şûret-i nefis-i denî ğabrâ imiş
‘Aqla şûret ‘âlem-i bâlâ imiş

Dîv-i süflî kuvvet-i şehvânîdür
Rûh-ı ‘ulvî himmet-i îmânîdür

Hak anı maḥbûbına ta‘lîm ider
Meşnevîdür bu işâretten haber

من بدان افراشتم چرخ سنی
تا بلندی عشق را فهمی کنی

Tâ kanâ‘at ehlin ‘ışk âgâh ider
Sîr الجوع طعام الله ider

M49a 1420 Şabr olunca zevk-i nân-ı fahfara
Gâlib oldu çâşnî-i sükkere

Nân degül bil ki giyâh-ı hüşk ü ter
Ehl-i ‘ışk-ı sîr-çeşmî sîr ider

Cezbe hâlâtile Şeyh Serrezi
Kût idünmiş kendüye berg-i rezi
Rez münâsibdür muḥabbet mestine
Nâzır ol şıdkile Monlâ beytine

هفت سال از سوز عشق پز
در بیابان خرده ام می برک رز

1425 Gayretin izhâr idüb ‘ışk-ı ilâh
Hükm-i ‘âşıqla yürür hûrşîd ü mâh

Evliyâ bu kuvvete vâşıl iken

^{1418ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2741, s.849.

“Ben aşkın yüceliğini, büyüklüğünü anlayasın diye; yüksek gökleri, yücelttim.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18901, s.305.

^{1419b} sîr el-cû‘u ta‘âm-ullâh : “Allâh’ın ta‘âmı açlığı giderir.”, bk. 346.dipnot.

^{1424ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2760, s.850.

“Yedi yıl bu bedenim aşk âteşiyle yandı, kavruldu. Ovalarda üzüm yaprağı yedim, onunla geçindim.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18920, s.308.

Ḳuvvet-i ḳudsiyyede kāmīl iken

Gözlerinde sürme-i nūr-ı Ḥudā
‘Ālem-i ḡaybı görürken dāyima

Hîç lâıyık mı bu töhmet anlara
Gizli şey’ ḳor mı muḥabbet anlara

Almasunlar mı ḥaḳāyıkdan ḥaber
Ḳıl edeb Monlā seni tevbīḥ ider

1430 عشق غیرت کرد و ز شان در کشید
شد چنین خورشید زیشان نابدید

A40b

Diñle tevbīḥiñ saña taṣrīḥini
İ’tikād-ı bāṭıluñ taḳbīḥini

Sū-i ḡann itmek revā mı vāşıla
Cehlūñi bildürme bāri kāmīle

‘Ārife ‘ilm-i ledünnidür hüner
Felsefe mantıḳ degüldür mu‘teber

Felsefe iflās-ı dīndür ādeme
Ādem anuñḡün mī geldi ‘āleme

M49b

1435

Neylesün ol ‘ilmi rabbānī nefes
Nuṣḥ-ı Mevlānāyı diñle baḥşı kes

زین کذر کن پند من بپذیر هین
عاشقانرا تو بچشم عشق بین

Nuṭḳ-ı ‘āşıḳ nā-mü’essser dem degül
Senge te’sīr eyler ol ādem degül

^{1426a} ḳuvvete : ḳudrete M.

^{1430ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2766, s.850.

“Fakat aşk kıskançlığından kendisini onlardan gizledi. Böyle bir güneş onlara görünmez oldu.”,
Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18926, s.309.

^{1436ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 2768, s.850.

“Sen bu düşüncelerden vazgeç de kendine gel, öğütümü dinle. Aşıkları sen aşk gözüyle gör.”,
Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18928, s.310.

Bir gönül āhenden olsa mūm ider
Cümle meçhūlātı maʿlūm ider

Kīmiyādur şıdķ-ı kāmīl ādeme
Dem-be-dem tekmīl-i noķşāndur keme

1440 Şıdķ-ı Şeyh Serrezi bir ġāfili
Eylemiş hālet-peżīr-i kāmīlī

Üflemiş sūz-ı derūndan āteşin
Mevlevīnūñ diñle beyt-i dil-keşin

صدق او هم بر ضمير ميرزد
عشق هر دم طرفه ديكي مي پزد

‘Ārif-i vāķıf zāmīr-i ġā’ibe
Ķalbin ircā’ eyler ‘ışķ-ı şā’ibe

‘İşķa teslīm eyleyen cān u dili
Hāşıl eyler lā-būd ‘ālī menzili

1445 ‘Āşıķuñ ķalbinde Hāķdan ġayrı yok
Bāġ u rāġ-ı āb u gilde seyri yok
‘Ārife esrār-ı Hāķ hōd dīdedür
Sırr-ı insān yā nice pūşīdedür

‘Āşıķuñ gönli muħabbetden **tulu**
Meşnevīden münkeşīfdür saña bu

اندر و جز عشق يزدان کار نيست
جز خيال وصل او ديار نيست

A41a

‘İşķdan her sīnede sekr isteme
Sebze-var içre Ebū-Bekr isteme

^{1442ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2774, s.850.

“Susanın hakikatı sopaya daġa tesir etti. Hatta o sonsuz denizi bile tesiri altında bıraktı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18936, s.311.

^{1446a} hōd : çün M.

^{1447b} münkeşīfdür : münkeşif A.

^{1448ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2804, s.852.

“Orada, Allah aşkından başka bir şey görülmüyor. Orada (o)nunla buluşmak hayalinden başka bir şey yok.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18964, s.317.

- M50a 1450 Her gönülde olmaz ʿışkuñ hāleti
 ʿĀşkuñ kalbindedür keyfiyyeti
- Gūyiyā ʿışk-ı Hudā cārūbdur
 Kārı daruʿş-şıdkı reft ü rūbdur
- Kūşe-i tenhā dil-i āgāh imiş
 Şahn u bāmı pāk-beyt-Ullāh imiş
- Hayr u şerdendür beri Allāh evi
 Gör ne buyurmuş cenāb-ı Mevlevī
- خانه را می روftm از نیک و بد
 خانه ام پرست از عشق احد
- 1455 نقل خوار جرب و شیرین کلو
 جام نوش بزم حرص و اشربوا
- Telḥ-kām-ı cān imiş isrāfdan
 Ḥālī-ceyb-i āz imiş itlāfdan
- Bī-kanāʿat ḥaqqı nā-mūkın gibi
 Gāfil لا یلدغ المؤمن gibi
- Ḥazm u şabra ḥayli māniʿdür emel
 Hırş u nefse rūbeh ü ḥardur meşel
- Halk öcündendür helāk-ı halk hep
 Meşnevīden ʿibret al ey būʿl-kerb
- 1460 غالب امد حرص و صبرش بد ضعیف

^{1454ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2805, s.852.

“Ben gönül evini, iyiden de kötüden de sildim süptürdüm. Evimiz yalnız Allāh aşkıyla dolu”,
 Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18965, s.317.

^{1455a} کلو bk. 810. dipnot.

^{1455b} وَأَشْرَبُوا “içiniz”, Kurʿân-ı Kerim, Aʿrâf, 7/31.

^{1457b} لا یلدغ المؤمن “(yılan ve akrep tarafından)sokulmaz, ısırılmaz”, Aclūnī, a.g.e, C.2, s.374-375.,
 Yılmaz, a.g.e, s.109.

^{1458b} Hırş : Hırş A; حر M.

^{1460ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2819, s.853.

بس کلو ها که برد عشق ز عنیف

Zevk-i şehvet maṭlab olmuş herkese
Cīfe ḥod maṭlūb-ı dildür kerkese

Hışma gālib bulmadım bir ādemi
Hep gāżab virmiş ḥarābe ‘ālemi

Ceng ider yok şehvet-i mezmūmile
Tālib olsan bulımazsın mūmile

Kendin itmiş hışm u şehvetde fedā
‘Āşıq-ı ḥüsn-i Ḥudādan mā-‘adā

M50b 1465 Böyle merdi oldı bir rāhib su’al
Naḳl olunmuş meşnevī satrında ol

ان یکی با شمع بر می کشت روز
کرد بازاری دلش پر عشق و سوز

A41b Ḥaẓẓ idersen manşıb-ı ta‘līmden
Her ḥar-ı lā-yefheme tefhīmden

Gayruñ ‘ilminden ne ḥāşıldur saña
‘İlm ü cehli sūd u ḥüsrāndur aña

Kendün aña ‘āşıq-ı āgeh gibi
Ḥaḳ şinās ol ‘ārif-i billāh gibi

1470 ‘İlm-i ḥāl-i ehl-i ḥāle tālib ol
Eksigüñ fehm it kemāle rāğıb ol

Kendözün teftiş idüb bīniş-ver ol

“Hırsı üstün geldi. Sabrı zayıfladı. Ekmek sevdası nice boğazları kesmiştir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/18979, s.319.

^{1462b} Hışma : Hışma M.

^{1465a} Böyle merdi bir keşiş omuş su’āl M

^{1466ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 2888, s.857.

“Vaktiyle birisi vardı. Gönlü aşkla yanışla doluydu. Gündüzleri eline fener alır, çarşıda pazarda gezer dolaşırdı.”Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XV/19048, s.331.

Mevlevî gibi cihâne reh-ber ol

خویش را تعلیم کن عشق و نظر
کان بود چون نقش فی جرم الخجر

‘İlm ü ‘aql efkârı itmez târ-mâr
Sedd-i ye’cûc olmadı hâşâk u hâr

Vesvese âteş ‘ağıldur neft aña
Hânümân-süz-ı şafâdur ol saña

1475 Bir ‘aceb me’mendür ‘ışk-ı ser-medî
Oldur ehl-i ‘ışka rāhat mesnedi

‘İşkdur taḥlīs iden vesvâsden
Güne güne ḥud‘a-i ḥannâsden

‘İşk ḍarbıyla kapa nefis ağzını
Bahşi terk it diñle Qur’ân mağzını
پوز بند وسوسه عشقت و بس
ور نه کی وسواس را بستست کس

‘Aql ile bulduñsa ma‘ḳûlâtıñı
Naql ile bildüñse menḳûlâtıñı

M51a 1480 ‘Aqla ma‘ḳûlâtı kılma munḥaşır
Naqlile tâ-key olursun münkedir

Bildigüñ ‘ilmile evvel ‘âmil ol
Şoñra ma‘ḳûlât-ı ‘ışka vâşıl ol

Ṭumṭurāk-ı revnağ-ı ma‘nâyı gör
Ya‘ni kim maḳşûd olan Mevlâyı gör

Kerr ü ferr-i ‘aql eger tedḳîḳdür
‘İşkuñ ammâ her işi taḥḳîḳdür

^{1472ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3195, s.870.

“Kendine aşkı ve görüşü öğret. Bu taşta kazılan nakış gibidir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19355, s.43.

^{1478ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3231, s.872.

“Vesvesenin ağzını bağlayan, ancak ilâhi aşktır. Yoksa vesveseyi kim bağlayabilmiştir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19391, s.49.

غير اين معقولها معقولها
يا بى اندر عشق با فر و بها

- A42a 1485 ‘Aql naḳdīn vir metā^c-ı ‘ıṣṣ al
Terk-i rāḥat kıl şudā^c-ı ‘ıṣṣ al
- ‘İṣṣ derdi maḥż-ı rāḥatdur saña
Künc-i rāḥatda ferāḡatdür saña
- Dāne-i ‘aqlı müheyyā eylesen
Geşt-zār-ı ‘ıṣṣa ilkā eylesen
- ‘Āḳibet söylerdi ḥirmen ḥirmene
Ḥamd ü şükrüñ ‘ıṣṣ iderdi hem yine
- Vizrūñ ‘afv eylerdi Haḳ bezrūñ ziyād
Maḡz-ı Qur’āna gerekdür i‘timād
- 1490 چون بىازى عقل در عشق صمد
عشر امثالت دهد يا هفتصد
- Māh-ı Ken’ānı mühezzeb eyleyen
Ḳar-ı ḡāhı ḡāh-ı Naḡşeb eyleyen
- Ḥüsnüni ārām-ı Yaḡkūb eylemiş
Zātını dünyāya maṭlūb eylemiş
- Nev^c-i insāndan anı mümtāz ider
Şāhid-i mañtūḳ-ı mā-hazā beşer
- Ḳün zenān-ı Mısrı ḥüsnı kıldı mest
Oldılar lā-yaḡkıl-ı bubrīde dest
- M51b 1495 Yūsufuñ ‘ıṣṣıyla rif‘at buldılar
Meşnevī içre o yüzünden ḥaber

^{1484ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3235, s.872.

“Şu aklının erdiği şeylerden başka akledilecek, düşünülecek şeyler var. Onları bu toprak baştaki akılla değil, ancak çok kıymetli aşkla bilebilirsin”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19394, s.49.

^{1490ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3237, s.872.

“Aklini hiçbir şeye muhtac olmayan Allah sevgisine kaptırırsan, ona verir, onun olursan Allah’da sana o aklın on mislini yahud yediyüz mislini verir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19397, s.49.

^{1495b} Meşnevī içre : Maḡz-ı Qur’ānda M.

ان زنان چون عقلا در باختند
بر رواق عشق یوسف تاختند

Bulmadukça dilde ʿışkuñ neşvesin
Nüş idersün kıl ü kâlîñ şivesin

ʿİlm ü ʿaql âdemde gayret gösterür
Dîn ü mezhebdde hamîyyet gösterür

Söze haşm-ı ledey mülzim olmasın
Vâfiʿ-i her lâ-nüsellim olmasun

1500 Oldurur âhîr seni ol hâtıra
Saʿy idersen biñ delîl-i bâhire
Rište-i kâlî muḥabbetdür kesen
Meşnevîden ḥâşıl eyle ḥâl sen

عشق برد بحث را ای جان و بس
کز گفت و گو شود فریادرس

A42b Ğayr-ı ḥayretdür muḥabbetde vebâl
ʿĀlem-i ḥayretde neyler kıl ü kâl

ʿĀşıkân nâ-çâr olurmuş ten-zede
ʿİşk kılmış anları ḥayret-gede

1505 Emr-i düşvârı muḥabbet sehl ider
ʿİlm şuhufın sâde-levḥ-i cehl ider

Câhil eylermiş dil-i dānâyı ʿışk
Ḳaṭrede pinhân ider deryâyı ʿışk

Ṭumturāk-ı nuṭkı eyler târ-mâr
Böyle remz eyler o ser-tâc-ı kibâr

^{1496ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3238, s.872

“O kadınlar, akılları ile oynadılar da Yûsuf’un aşk sayvanına sıçradılar.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19398, s.50.

^{1499a} Söze : Sözde M.

^{1502ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3241, s.872.

“Ey cân bu karışık, zor bahsi ancak aşk keser. Kendilerini dedikoduya kaptıranların feryâdlarına ancak aşk yetişir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19401, s.50.

حیرتی اید ز عشق ان نطق را
زهره نبود که کند او ماجرا

Çünkü ‘aşıq bātına eyler nazar
Aña birdür âdem ü seng ü şecer

M52a 1510 Cümle maḥẓ-ı nuṭḡ imiş ‘iz‘ān imiş
Ol sebebdan şeş-cihet yeksān imiş

Geh muḥātab eyler ‘aşıq yārini
Maḥrem eyler geh der ü dīvārını

Sūz-ı ‘Işq-ı dilden eylermiş Ayaz
Pōstīn ü çārīka yüzbiñ niyāz

Aşinā-yı ‘Işqdur her şey ezel
Remz ider ol ḥazret-i Maḥmūd-‘amel

چون عرب باربع و اطلا لای ایاز
میکنی از عشق دستان و راز

1515 ‘Işka aṣlā küfr ü imān şıgmamış
Ṭā‘at u evzār u ‘iṣyān şıgmamış

Mü’min ü kāfirde yeksāndur işi
‘Aql-ı derrāka muḥālif cünbüşi

İ’tikād u ‘iṣqdan ehl-i şanem
Rāhibe ‘iṣyān-ı Şimrdür lā-cerem

Anlara dil mürde rāhib zindedür
Hem ḥabīr-i ḡayb ü hem baḥşendedür

Böyledür ḥālāt-ı ‘iṣq-ı ḥōş füsün

^{1508ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3242, s.872.

“Aşk yüzünden söze hayret gelir, şaşırır kalır. Mâcerâyı anlatmaya cesâret edemez, korkar.”,

Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19402, s.50.

¹⁵¹⁰ sebebdan : cihetden M.

^{1514ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3256, s.873.

“Araplar gibi, çadırın söküldüğü yerde kalan döküntülere, aşkla uzun uzun kasideler okuyorsun, diller döküyorsun.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19416, s.52.

Gör ne dir ol Һazret-i vaҺdet-fünün

1520 نیست اكه ان كخش از جرم و داد
ليك بس جادوست عشق و اعتقاد

A43a Kuhl-i bīnīş-yāb idüb dil-bürdei
Gösterür ‘İşk aña zinde mürdei

Hasret-i evlādile mātem güzār
Secde-gāhın itmede Һāk-ı mezār

Fırqatin i‘lām ider biñ derdile
Ditredür medfünı āh-ı serdile

Kendüye anı muḥātabdur şanur
Fehm ü dānişle leb-ā-lebdür şanur

M52b 1525 ‘İşkdur efsün-ger-i cādū-meniş
Meşnevī ‘ilminden esrāra iriş

مستمع داند بجدان خاك را
خوش نكران عشق ساحر ناك را

Olduğınca sīnesi şīven-gede
Yüz sürer elbette her gün merķade

Cāme-nīlī eyledükçe kendözün
Ḳādir olmaz farķa şebden gündüzün

Bezī ider māl u menālin sözile
Ceng ider hem baḫt-ı nā-pīrüzile

1530 Şekve-sāz-ı tālī^c-i menḥūs olur

^{1520ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3260, s.873.

“Halbuki o papazın ne suçtan haberi var ne de adaletten. Fakat, aşk ve itikād pek kudretli bir sihirbāzlardır. Sevmek ve inanmak güzel şeydir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19420, s.53.

^{1521b} ‘İşk zinde gösterürmiş mürdei M.

^{1522b} evlādile : ferzend ile M.

^{1526ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3269, s.873.

“O toprağı, ādetā duyuyor, işitiyor sanır. Şu büyüci aşka iyi bak.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19429, s.54.

^{1527a} şīven-gede : mātem-gede M.

^{1529b} hem : hep M.

Derd-me'lûf u elem-me'nûs olur

Sîne-kûpân kendin eyler muẓtarib
Meşnevîden ol ma'ârif-müntesib

از عزا چون چند روزی بکزد
اتش ان عشق او ساکن شود

Devlet-i ʿuşşâk olsun ber-devâm
Kendüler kıyım ilā-yevmü'l-kıyâm

Sevdiler ammâ ki bâķī sevdiler
Ĥālîk-ı yevm-i telâķī sevdiler

1535 لا اله الا وحده
كل شيء هالك الا وجهه

Vech-i bâķîden gerek insâna feyẓ
ʿÂlem-i fânîden olmaz cāna feyẓ

Cümle mevtâdur bu kevnüñ ĥalkı hep
Ĥâlüñ olsun pend-i beyt-i münteĥib

عشق با مرده نباشد پایدار
عشق را بر حی و بر قیوم دار

A43b Aldanursan ĥüsn-i fânî-ĥubbına
Ser-nigünsun ġabn u ĥasret cübbına

M53a 1540 ʿİşk bir kaç gün nümāyiş gösterür
Bâġ-ı dehre şad küşāyiş gösterür

^{1531b} ma'ârif : ma'ânî M.

^{1532ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3272, s.873.

“Bu mâtemden, birkaç gün geçince, aşkının âteşi yatışmaya başlar.”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19432, s.54.

^{1535b} *Lā ilāhe 'l-mülki illā vahdehu*

Küllî şeyin hālikün illā vechehü

(*Mülkün o birden başka ilahı yoktur, Onun zatından başka her şey yok olacaktır*), Krş.

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ “Onun zatından başka her şey yok olacaktır.” Kur'ân-ı Kerim, Kasas, 28/88.

^{1538ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3273, s.874.

“Ölüye karşı beslenen aşk ebedî olamaz. Sen, cana canlar katan diriye âşık ol.”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19433, s.54.

Bülbülân-ı zâra feryâd itdürür
Servi kayd-ı ğamdan âzâd itdürür

‘Âķibet ber-bâd olur cem‘iyyeti
Dâĝ olur dillerde derd ü ĥasreti

‘Âlemiñ yanmış ocaĝı söyünür
Dil virenler aña âķir döĝünür

زا نكه عشق افسون خود بر بود و رفت
ماند خاکستر چو اتش رفت تفت

1545 Pîr-i şāķib-feyz-i ‘ıřķa ṯalib ol
Sînesinden nûr-ı bâķî cālîb ol

Mürşid-i kāmille olsun şoķbetüñ
Tā ki cāvīdān ķala germiyyetüñ

Ehl-i şûret nākıř-ı bî-behredür
Ol siyeh delķî sevād-ķehredür

Kāmîlüñ ser-māyesi ‘ıřķ-ı eķad
Nākıřuñ enfāsı ķüsrān-ı ebed

Tāze-dildür ĝül gibi aşķāb-ı ķāl
İster olsun mû-siyeh pîr-i kemāl

1550 پیر عشق تست نی موی سپید
دست کیر صد هزاران نا امید

Tā ki dil ‘ıřķ-ı Ĥudādan sūd-mend

^{1544ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3275, s.874.

“Çünkü aşķ geçip ĝitmiştir. Büyüsünü de beraber götürmüştür. Ateşi sönmüş, ortada kül kalmıştır.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19435, s.55.

^{1547a} Ehl : Düzd M.

^{1550ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3277, s.874.

“Pîr, sakallı, saçı ağarmış ķiři deĝildir. Pîr senin aşķındır. Pîr ümitsizliĝe düşmüş, yüzbinlerce ķiřinin elinden tutan, onlara yol gösteren, onlara yol gösteren, onlara yararlı olan kāmîl insandır.” Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19437, s.55.

		Olmadukça ūret eyler anı bend
		Bestedür her kākülün zencirine Bağlanur her halka-i dil-girine
		Gāfile āyine-i ‘Işk-ı Hudā Niçe biñ yüzden olurmuş rû-nümā
M53b	1555	‘Ālem-i taḥḳīke ammā irse dil Hüsni-i bī-ūret anı eyler hecil Bī-şuver ūretde eylermiş zuhūr Öyle remz eyler o zāt-ı bī-kuşūr
		عشق صورتها بسازد در فراق نا مصور سر کند وقت تلاق
A44a		‘Işk-ı ūret perde iken ‘āleme Reh-ber-i Hāk oldu ba‘zı ādeme
		Kūze vü peymānedür gūyā şuver Her kişi bir gūne şerbet nūş ider
		‘Āḳilān tevbih-i Mecnūn itdiler Zemm idüb Leylāyı maḥzūn itdiler
	1560	Leylī sāgardur diyü virmiş cevāb Baña ol sāgardan irdi ḥōş-şarāb
		Ol mey-i şāfī beni bī-aḳl ider Gayrıya gerçi olur maḥz-ı keder
		مر شما را سر که دارد از کوزه اش

^{1552b} halka : halka A,M.

^{1554b} hecil : hecil M.

^{1555b} eyler : itmiş M / zāt : şeyh M.

^{1556ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3276, s.874.

“Aşk ayrılık aleminde insanı hayale kaptırır, şekillere, suretlere saptırır. Fakat seven, hakiki sevgiliyle buluştu mu o hayaller, o şekiller, o sûretler yok olurda tasavvur bile edilemeyen, anlatılamayan hakikat meydana çıkar.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19438, s.55.

^{1557b} Reh-ber-i Hāk oldu : Hākka reh-ber oldu M.

^{1562ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3290, s.874.

“Size Allah, onun testisinden şarap vermedi de sirke sundu. O yüzden onun aşkı kulağınızı tutup çekmedi.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19450, s.58.

تا نباشد عشق او کوش کش

Māh-ı Ken‘ān cümleden zibā idi
Pençe-i hūrşıdden a‘lā idi

Dīde-ı Ya‘kūbı kılınıydı başır
Hüsüne hayrān idi bedr-i münir

1565 Gerçi zāt-ı pāki beyt-ullāh idi
Kıble-gāh-i ‘āşık-ı āgāh idi
Yūsufi ammā ki şor ihvānına
Bī-sebeb kaşd eylemişler cānına

Ehl-i ‘İşkā cān imiş cānān imiş
Midhatinde Mevlevī hayrān imiş

باز ازوی مرزلیحا را سکر
می کشید از عشق افیونی دیگر

‘Āşıkān-ı Hākka geldukda veleh
Lā-cerem tārī olur ‘aqla beleh

M54a 1570 Hākki bātıldan kalur fark itmeden
Vaḳti ḳalmaz ‘ışḳdan zevḳ itmeden

‘Ayn-ı çübān-ı kelim-ullāh olur
Līk Mevlādan ḳatı āgāh olur

Nisbet eyler Hākka çārık yā süpüş
Her sözi anuñ gelür mevlāya hōş

Hālīkuñ maḳbülüdür çübān sözi
Böyledür Monlā-yı bā-irfān sözi

کس نبودش با هوا و عشق جفت

^{1564a}↔^{1564b} M.

^{1568ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 3303, s.875.

“Zeliha da o kadehten şekerler yedi, aşkla bir başka çeşit afyon yuttu.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19463, s.60.

^{1571b} ḳatı : فنی M.

^{1574ab} Mevlānā, a.g.e., C.V/ 3323, s.876.

“Kimse aşkının derinliğinde o çobana eş olamadı. Ancak o Allah’ı tesbih etmeyi, ona nasıl hitab edileceğini bilmiyordu.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19483, s.64.

لیک قاصر بود از تسبیح و گفت

A44b 1575 Erlerüñ çübān degüldür degmesi
Mülk-i vaḥdetde qurulmuş ḥaymesi

Çārıkın dehlīze aşmışdı ayaz
Çārık-ı çübān iderdi ‘arşa nāz

Ayrı olmazdı müdām Allāhdan
Sırrı maḥfīdi kelim-Ullāhdan

Aña ḥayrān idi andan yegleri
Cān u dil olmuşdı anuñ segleri

Gizlusi çokdur kıbāb-ı ‘izzetiñ
Gösterür bu remzi nuṭkı ḥazretüñ

1580 عشق او خرگاه بر کردون زده
جان سک خرگاه ان چوبان شده

Kārbān-ı rihlet-i ‘Işk-ı Hudā
Çünkü izhār eyledi bāng-ı derā

Aşinā vü yāde kıldılar verā^c
Cān u dilden eyleyenler istimā^c

İntikāl itmiş gönüller cān gibi
Ālem-i bī-çūna hep çübān gibi

‘Işk-ı Ḥaḫḫuñ sen degülseñ āgehī
Nola olmazsan çübānuñ hem-rehi

M54b 1585 ‘Işk te’ sīr itmemiş hergiz saña
Böyle buyrur Mevlevī-i reh-nümā

چونکه بحر عشق یزدان جوش کرد

^{1579b} bu : - M.

^{1580ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3324, s.876.

“Çobanın aşkı, gökyüzüne çadır kurmuştu. Can da o çobanın çadırına bir köpek kesilmişti.”,

Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/19484, s.64.

^{1584b} çübānuñ : sebānuñ ? M.(dscn 56. son satır)

بر دل او زد اتر بر کوش کرد

‘İşk-ı Yezdān kim ḥarāb-ı naqş ider
Kāfir-i şad-sāle īmān baḥş ider

Siz ki dünyā-ḥāh sezā-yı ehl-i gil
Sizde olmaz ḥālet-i erbāb-ı dil

Böyle insāndan Ḥudā bīzār olur
Kāfire īmānınızdan ‘ār olur

1590 Olsalar deyr ehli İslām ārzū
Döndürürler ḥālīñüz gördükde rū

Böyle İslāma muḡān meyl eylemez
Mevlevī bīhūde hergiz söylemez

عشق او ز آورد ایمان بفسرد
چون بایمان شما او بنکرد

A45a

Tā olunca fetḥ-i bāb-ı vaşl-ı Ḥaḡ
Öldürür ‘uşşāḡı biñ kerre ḡalaḡ

Ādemī çün ‘ūd-ı ber-āteş gerek
Ḥasret-i Mevlāda miḡnet-keş gerek

1595 Ehl-i derdi Şeyḡ ‘Āṭṭār-ı Ferīd
Ḳılmış emlāk üzre tercīḡ ü mezīd

قدسیانرا عشق هست و درد نیست
درد را جز ادمی در خورد نیست

^{1586ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3325, s.876.

“Allah’ın aşk denizi coşunca; aşk o çobanın gönlünü vurdu. Onu coşturdu. Halbuki zavallı sen, sadece o dalganın sesini duyuyor, onu hikaye ediyorsun.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19485, s.64.

^{1590b} gördükde : görduḡda M.

^{1592ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3367, s.878.

“Birisi sizin imanınızı görünce, iman getirmeye olan aşkı soğur, gider.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19527, s.70.

^{1596ab} *Kudsiyān rā ‘ışk hest ü derd nīst*

Derd rā coḡ ādemī der ḥōrd nīst

(Kudsilerin aşkı var derdi yok.

Derd insandan başkasına yaraşmaz.)

Derd-i Hâkda cân virenler zindedür
Nuṭḡ-ı Mevlânâya cânlar bendedür

عاشق و معشوق و عشقش بردوام
در ود عالم بهر مند و نيك نام

Şîr-merdâna revâdur kâr-ı zâr
Yüz çevürmezler olursa kâr-zâr

M55a 1600 Hûn-ı zaḥm-ı dîl ğıdâdur anlara
Vaşl-ı Mevlâ hûn-behâdur anlara

Merd-i ıışk itmiş fedâ cân u teni
Biñ diler zaḥm-ı sinân-ı düşmeni

Tâ ki kanın hâk-i huld-âmîz ide
Lâle-zâr-ı hulde dest-âvîz ide

‘Âşık itmez terk-i ceng-i düşmeni
Dinle Mevlânâ-yı düşmen-efgeni

بعد از ان قوت نماند افتاد پیش
مقعد صدق او ز صدق عشق خویش

1605 ‘İşk mevc-engîz olub mânend-i âb
Nüh kıbâb olmuş aña şekl-i ḥabâb

‘İşk-ı deryâ lâ-mekândur sâhili
Bî-ser ü pâ âşinâdur kāmili

‘İşkda peydâ vü pinhân münderic
‘Âşıkân u ḥûb-rüyân münderic

^{1597b} bendedür : bestedür M.

^{1598ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3548, s.886.

“Hakka karşı duyulan aşkıta, onu seven de onun tarafından sevilen de ölümsüzdür, ebedidir. Böyle bir sevgiye nail olanlar iki alemde de dileklerine ermiş, iyi bir ad ve san kazanmışlardır..”,

Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19708, s.99.

^{1604ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3820, s.899.

“Bundan sonra da gücü kuvveti kalmadı, yere düştü. Aşkının büyüklüğü, doğruluğu, gerçekliği yüzünden Allah’ın has kullarının oturduğu en şerefli yere, en büyük makama ulaştı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/19980, s.150.

Mihr-i ‘Işkıñ dîl-berân bir pertevi
Sāye-veş hōd mübtelâlar peyrevi

سر الدهر هوائه dan haber
Remz-i nuṭṭ-ı pāk-i Mevlânâ yeter

1610 عشق بحری اسمان بروی کفی
صد زلیخادر هوای یوسفی

45b Mevcin āb-ı ‘ışk izhār eylemiş
Āsiyāb-ı çarḥı devvār eylemiş

Ol hevādan çarḥ urur çarḥ-ı bülend
Āteş-i ‘ışk üzre rakşān çün sipend

‘Işk izhār itmese germiyyetin
Kim görürdi ‘ālemin keyfiyyetin

Bî-vücūd eylerdi kendin ser-te-ser
Bâṭın u zāhir heyulâ vü şuver

M55b 1615 Cünbüş-i ‘ışk-ı ezel evzâ-ı kevn
Meşnevîdir tâlîbe şad-güne ‘avn

دور کردونها ز مرج عشق دان
کر نبودی عشق بفسردی جهان

Ḥātem-i ḥayl-i rüsül ‘ışk ihtisām
Kāle موتوا قبل موت yā kirām

‘Işkdur ‘uşşākı bākī cān iden
‘Ayn-ı mevti çeşme-i ḥayvān iden

^{1608a} bir : kim M.

^{1610ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3854, s.900.

“Aşk bir denizdir. Gönüller, bu denizde ancak bir köpüktür. Aşk insanı Yusuf’un güzelliğine hayran olan, onun havasına kapılan Zeliha gibi şaşırtır.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20014, s.64.

^{1616ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3855, s.900.

“Göklerin dönüşünü aşk dalgasından bil. Aşk olmasaydı dünya donar kalırdı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20015, s.156.

^{1617a} Ḥātem-i ḥayl-i rüsül : Ḥātem-i peygamberân M.

^{1617b} bk. 381 ve 721. dipnotlar.

- 1620 ʿIşkdan tebdîl olur çeşm-i hayāl
 Hânçer-i mergi görür âb-ı zülâl
 Germ-ʿinân oldukça ʿışkuñ şāhibi
 ʿAsker-i vehme sürermiş merkebi
- Tünd ü ser-keşdür be-ğāyet esb-i ʿışk
 Gör ne dir şāhib-ğınā-yı kesb-i ʿışk
- مرکب عشقش دریده صد لکام
 نعره می زد لابلالی بالجمام
- Eyleyenler ʿİşkile germ ülfeti
 Âdemi mecnûn idermiş şöḥbeti
- Kendi seyr-i bâğ-ı rızvāndan geçer
 Bil ki ḳayd-ı küfr ü îmandan geçer
- 1625 Öyle sevdā-yı dimāğ-ı derd olur
 Aña Hâḳdan mâ-ʿadāsı serd olur
- Olḳadar Hâḳ mesti geçmiş kendüden
 Bî-ḥaberdür şûr-ı İsrâfilden
- Mest-i ʿİşk olmaz bilen gökden yeri
 Böyle buyrur rāh-ı Hâḳḳuñ reh-beri
- اتش عشقش فروزان انچنان
 که نداند او زمین از اسمان
- A46a Hâşrı inkār eyleyen ehl-i ḥired
 ʿIşkdan maḥrûm olurmuş tâ ebed
- M56a 1630 Peyrev-i rāʿî muḥabbet-ḥʾāh olur
 Şāhid-i şıdk-ı nebiyy-ullāh olur

^{1622ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3866, s.901.

“Aşk merkebi yüzlerce gem koparmıştı, gözünü bir şey görmüyordu. Ölümünden bile korkum yok diye nara atmaktaydı.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20026, s.158.

^{1628ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3877, s.901.

“Onda cariyeye karşı duyduğu aşk ateşi öyle alevlenmişti ki, yerle göğü birbirinden ayıramıyordu.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20037, s.159.

Şıdk-ı dil haqqā muḥabbet şānıdur
 ‘İşk-ı Mevlā ‘āşıkuñ imānıdur
 Hem-dil-i Şiddīk-ı pākize güher
 İstemezmiş āyet-i şakku’l-kamer

Ḥayli bed pertevdür ‘aql-ı şad-güvāh
 Böyle dir ol maṭla‘-ı nūr-ı İlāh

ور نبیند عاقلی احوال عشق
 کم مکردد ماه نکو فال عشق

1635 Seyr idersen ittifāk-ı ‘ışk ile
 Eyle mi‘rācuñ Burāk-ı ‘ışkile

Merkeb-i ten beslemek ḥōş zevk imiş
 Zevk-i bāṭından ğareẓ ḥōd sebḵ imiş

Çünkü depretdüñ semend-i ‘āşıkı
 Reh-revānuñ la-büd olduñ sābıkı

Beslesin zühhād ten merkeblerin
 Pek gözetsin dīnlerün mezheblerin

Ba‘d-ezīn merdāne-i tenhā-rev ol
 Çāpük ol sultān-ı ‘ışka pey-rev ol

1640 مرد را با اسب کی خوشی بود
 عشق اسبش از پی پیشی بود

Her gice yā Rabb mürġān-ı derūn
 İderük tesbīḥ-i نحن الصفون

Cem‘ olurlarmış ḥuzūr-ı ‘izzete
 Şaff-be-şaff pervāne şem‘-i ḥayrete

^{1634ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 3933, s.904.

“Akıllı bir adam da aşk hallerini görmez ve bilmezse aşkın uğurlu ayı eksilmez ki.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20093, s.167.

^{1640ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 4066, s.910.

“İnsanın atla bir akrabalığı olur mu? İnsanın atı sevmesi öne geçmek içindir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20225, s.184.

^{1641b} وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ “Şüphesiz biz (orada) saf duranlarız.” Kur’ân-ı Kerim, Saffât, 37/165./

نحن الصادقون M.

Çatre-i âb-ı kerem mähîleri
Ya'ni bâtın halkı Allâhîleri

Eylemezmiş lutf idüb yek-bâr 'adem
Hâk-i tende variken bir çatre nem

M56b 1645 Dāmdan gāhī idermişsün halāş
Böyle remz eyler kuluñ hāşü'l-havāş

پر زنان بار دیگر در وقت شام
می پرند از عشق ان ایوان و بام

A46b Dil ki nūr-ı 'Işka müstağrak olur
Şeş cihetden bî-cihet muṭlaḳ olur

Kesb ider bir gūne nūr-ı ma'rifet
لا سمع اذن و لا عين رأّت

Dil ki Haḳdan bula zevḳ-i iltifāt
Meşrebinden zevḳ alır ḳand ü nebāt

1650 Çün zebān ol zevḳe öyle ğark olur
Ki ser-ā-pā 'ayn-ı lutf-ı zevḳ olur

Hāzret-i Monlā ki oldur hāşş-ḳul
Böyle buyrur haḳḳile haḳ olub ol

فضل تو کويد دل مارا که رو

^{1646ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 4182, s.915.

"Ruhlar beden aleminden kanat çırparak yükselirler de baş aşağı geri dönmekten emin olarak ruhlar alemine uçar giderler. Biz gerçekten ona geri dönenleriz derler.", Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/20343, s.203.

^{1658b} *Lā sem'î üznün velā 'aynun r aet "kulakların duymadığı gözlerin görmediği"* Krş. أعددت لعبادي الصالحين ما لا عين رأّت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر *"a'dedtü liibādis-sālihīn mālā 'aynu raet velā üznün semiat velā hatara 'alā kalbi beşerin"* Ben iyi kullarım için hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir insanın kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım", Sahih-i Müslimdeki hadis numarası: 5050.

^{1649b} zevḳ : ذو M.

^{1650b} Ki : Ger M.

ای شده در روغ عشق ما کرو

Öldi zann itme şehîd-i ‘İşk-ı sen
Men‘-i zannıdur âyet-i لا تحسبن

Öldürür mi ‘İşk-ı ser-med ‘âşık-ı
Hayy ider ‘ömr-i me’ebbed ‘âşık-ı

1655 Teşne-gân-ı merg-i ‘İşk-ı zü’l-celâl
Eylemezler minnet-i âb-ı zülâl

Terk iderler çeşme-i cânı bile
Istemezler âb-ı hayvânı bile

Mâhi-i baħr-i hayât ‘uşşâkdur
Meşnevî vahyi dem-i Hallâkdur

مرک اشامان عشقش زنده اند
دل ز جان و ز اب جان برکنده اند

Yâ kerîmü’l-ḥalk-ı yâ zü’l-mekreme
Yâ devâmü’l-ni‘mete ve’l-mevhibe

M57a 1660 Cur‘a-i peymâne-i ‘İşkuñ senüñ
Şerbet-i gassâlesi cân u tenüñ

Nîm-câm-ı bezm-i şevkuñ hâleti
Çeşme-i Hızra kırmazmış minneti

Her ‘arâk kim mest-i şevkuñdan aķar
Kevşer ü Tesnîme yüz biñ nâz ider

Feyz-i ‘İşkuñ Hâzret-i ‘İsî-deme
Baḫşış eyler böyle şîrîn zemzeme

^{1652ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 4209, s.916.

“Lutfun, ihsanın gönlümüze der ki; Yürü ey aşkımızı esiri olan, aşkımıza kapılan yürü.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/20368, s.208.

^{1653b} “ولا تحسبن (Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler) sanma”, Kur‘ân-ı Kerim, Âl-i ‘İmrân, 3/169.

^{1658ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 4223, s.917.

“Hakkın aşk kadehinden ölümü içenler ölmemişlerdir. Onun aşkıyla diridirler. Gönüllerini hayat suyundan da yaşamaktan da çekmişlerdir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/20328, s.211.

اب عشق تو چو ما را دست داد
اب حیران شد بپیش ما کساد

- A47a 1665 Tālib-i derd ü belā olmazsa ‘aql
Miḥnet-endüz-ı Hudā olmazsa ‘aql
- Dehşet-i bīm-i ecel ḥavf-ı va‘id
Lerze-nāk eyler anı çün berg-i bīd
- ‘Aql imiş hep ādemi vehhām iden
Rūz-ı maḥşerde hemān bed-nām iden
- Muḳtezā-yı ‘aql dur t̄ā‘at u fışk
Fevz-i cāndur عروة الوثقى ‘ışk
- Cünd-i vehmi ‘ışk ider berhem-zede
Meşnevīnūñ böyledür remzi Dede
- 1670 عقل لرزان از اجل وان عشق شوخ
سنگ کی ترسد زبان را چون کلوخ
- Añladuñsa vaşf-ı sifr-i ḥāmisi
Gūş kıl ta‘rīf-i cild-i sādisi
- Gıbta-gāh-ı cevher-i iksīr ider
Eylese altun eger Adnī misi
- Geşt-zār-ı şeş-cihāt-ı ‘unşurı
İstese eylerdi cennet mağresi
- Mā-ḥaşal ma‘nī-i Qur’āndur bütün
Meşnevīde iste raṭb u yābisi
- M57b 1675 Hep Hüsāmü’-d-dīn Efendi meylidür

^{1664ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 4224, s.917.

“*Senin aşk suyun, lutfunla kereminle elimize geçince bizce âb-ı hayâtın kıymeti kalmadı.*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/20383, s.211

^{1667b} hemān : seni M.

^{1668b} بالعروة الوثقى “*kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa...*”, Kur’ân-ı Kerim, Bakara, 2/256.

^{1670ab} Mevlânâ, a.g.e., C.V/ 4229, s.917.

“*Aklı ecelden titremede, aşk ise sevinç içinde, neşe içinde eceli beklemektedir.*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/20388, s.213

Eyleyen zāhir bu sifr-i aḳdesi

ای حیات دل حسام الدین بسی
میل می جوشد بقسم سادسی

Tā-be-key işgāl-i nerd-i şeş-dere
Māt olursun ʿāḳibet düşmenlere

يفعل الله ما يشا Ey zebūn-ı
Eyle feryād-ı Cenāb-ı Kibriyā

ʿİşk-ı itsün tā havāle ʿaḳluña
Ḥiffet ihsān eylesün tā seḳlüñe

1680 Olasın ber-vefḳ-i ʿİşk-ı reh-nümūn
Ḥazır-ı bezm-i لدینا محضرون

Şeş cihetden dūr ider ʿİşk ādemi
Dinle nuṭḳ-ı Ḥazret-i rūşen-demi

عشق را با پنج و با شش کار نیست
مقصد او جز که جذب یار نیست

A47b Ey münezzeh Fikret ü ebḥāşdan
Vey muḳaddes zāt-ı her iḥdāşdan

1685 Hem muvaḥḥid ḥazretüñ tenzih ider
Hem muḳallidler seni teşbih ider
Cümle sensün müşebbih neylesün
Zıdd u niddüñ yok münezzeh neylesün

Zāt-ı pāküñ ḥaşra yok çünkim mecāl
Añlamak yā Rab seni ḡāyet muḥāl

^{1676ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1, s.923.

“Ey gönüllerin hayatı Hüsameddin, çoktan beri Mesnevî’nin bu altıncı cildinin yazılmasını istemektesin.”; Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20401, s.221.

^{1678a} وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ, “Allah dilediğini yapar.”, Kur’ân-ı Kerim, İbrahim, 14/27.

^{1680b} لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ, “huzurumuza çıkarılacaklardır.” Kur’ân-ı Kerim, Yasin, 36/32, 53.

^{1682ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 5, s.923.

“Aşkın beşle altı ile işi yoktur. Aşkın maksadı, ancak sevenlerinin kendisini cezbetmesi, çekmesi, kendisini kendisinden almasıdır.”; Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20405, s.222.

^{1686b} ḡāyet : olmuş M / muḥāl : muḥāl A, M.

Ṭālibān tanzīre muḥtāc oldı līk
Böyle dir maḥbūb-ı zāt-ı bī-şerīk

لیک تمثیلی و تصویری کنند
تا که در یابد ضعیفی عشقمند

M58a

Ṭālib ol bir ‘āşık-ı āgāha ir
Himmet ile tā fenāfi’llāha ir

1690

Setr-i muṭlaḳdur mühimmi-i dünyevī
Perde-i Ḥaḳdur ehemmi-i uhrevī

کل ما الهاک عن مولاک دع
من قنع عز و ذل من طمع

Ġaflet ü bīḡānegi keşrettedür
Genc-i vaḥdet gūşe-i ‘uzlettedür

Ehl-i ‘ışkuñ yokluk oldı kıblesi
Bu ḥaberdür meşnevīnün cümlesi

پوستین و چارق امد در نیاز
در طریق عشق محراب ایاز

1695

Zāhir ehli çünki şüret-bīn olur
Ḥar gibi lağzīde-pāy-ı fīn olur

^{1688ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 117, s.927.

“Bunu zayıf ve sevdalı bir kişi anlasın diye bir örnek verir, bir benzetiş yaparlar.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20517, s.247.

^{1691ab} *Küllü mā el-hāke ‘an mevlāke da‘*

Men kana‘ azze vü zelle men tama‘

(seni mevlândan alıkoyan her şeyi ter et.

Kim kanaat ederse yücelir, kim de tamah ederse alçalır.). A47b kenarda: kâle resulullah(s.a) “men tama‘a zelle ve men kana‘a azze” ve kâle (s.a) “külli mā el-hāke min mevlāke fehüve dünyāke men tama‘a hadisinün mefhüm-ı bātınisi murāddur” ibaresi yer alır.

^{1694ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/234, s.933.

“Aşk yolunda posteki ile çarık yalvarış bakımından Eyāz’a mihrāb oldu.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/20634, s.274.

- Añlanılmaz sırr-ı bâtın ‘ilm ile
Hâk bilinmezmiş kemâ-hî hulumile
- ‘İşkür bâtın gözün bînâ iden
‘İlm-i esmâya seni dâñâ iden
- ‘İlm-i resmîdür iden Hâkdan berî
Añla ma‘nî-i اَبى و استَكْبَر i
- Zâhire virme muhaşşıl pek vücūd
Gör ne buyurmuş o sultân-ı vedūd
- 1700 علم بودش چون نبودش عشق دین
اوندید از ادم الا نقش طین
- A48a Cāhiliyet gayretinden ol berî
Gayret imāndan ayırmış kāfiri
- ‘Ār ü nāmūs āfet-i insān imiş
الحیا □ نع الايمان imiş
- Hâk kabûl itmez hayâ endîşe-dil
Pek za‘îfû’l-aql olurmuş şîşe-dil
- M58b Şîşeñi seng-i muhabbetden kırub
Darbet-i muşt-ı melāmetden kırub
- 1705 ‘Āşık-ı bî-nām u bî-nāmūs ol
Nuṭṭ-ı Mevlânâ ile me’nūs ol
- عشق و ناموس ای برادر راست نیست
بر در ناموس ای عاشق مه الست

^{1696b} bilinmezmiş : bulunmazmış M.

^{1698b} اَبى و استَكْبَر “büyüklik taslamış”, Kur’ân-ı Kerim, Bakara, 2/34.

^{1700ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 260, s.934.

“İbliste bilgi vardı amma din aşkı yoktu. O yüzden Âdem’in yalnız topraktan yaratılışını , dış yüzünü gördü, hakikatini göremedi.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/20660, s.279.

^{1702b} el-hayâu yemnetü’l-îmân : “haya imâna engeldir.”.

^{1706ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 612, s.949.

“Kardaşım, aşk ile namus bir araya gelmez. Ey aşık namusun kapısında durma.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/21015, s.339.

‘İşkile tā olmayınca yek-dile
Lā-cerem ma‘şūk eyler şad-güle

‘İşk-ı şāhib-hālden rāzı gerek
Hācet ü emniyyesin kâzī gerek

Şabrile ‘ayn-ı mezāk ol ser-te-ser
Eksük itme ‘ışk-ı tūfīdūr şeker

1710 Kıl riyāzetden vücūduñ nā-tüvān
Çün Hümādur ‘ışk sen ol üstüñān

Şābir ol dendān-füşürde ol müdām
Sende Mevlānā gibi kıl ihtimām

هين كلوى صبرکير و مى فشار
تا خنک گردد دل عشق اى سوار

‘İşkdur yā halk-ı miḥnet-mendidür
Yāhūd eyyām-ı muḥālif kendidür

‘İşkdur girdāb-ı baḥr-i bī-nişān
Ġarḳa-gān feryādı āvāz-ı ezān

1715 Çāre yok ‘İşk ejderinüñ zabtına
Kadir olmazmış melā’ik rabtına

Kıldı kevneyni deminden muḫṭarib
Kehrübādur kāh-ı ‘ālem müncezb

Loḳma ol ḫavf itme ‘İşkuñ aḡzına
Kıl teşebbüs ḫarf-ı Kır’ān maḡzına

بنکری این کشتی خلاقان غرق عشق

^{1712ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 616, s.949.

“Gel, aşkın gönlünü hoş etmek için, sabrın boğazını yakalada sık.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVI/21019, s.339.

^{1714a} bī-nişān : bi-girān M.

^{1715a} ejderinüñ : ejerinin A.

^{1718ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 623, s.950.

ازدهای کشت کوی خلق عشق

A48bM59a

Sür gönülden gird-i işneyniyyeti
Kıl derîde perde-i gayriyyeti

1720

Tā ki vaḥdet zāhir olsun sīnede
Kendüñi seyr idesün āyīnede

Ḥaḡ bilünmez kendözün ‘ayn itmeden
Varlığıñ tevḥīd ile zeyn itmeden

Mest aḥvālin su’āl it ser-ḥōşa
Aḥkerüñ germiyyetin şor āteşe

Añlamaz taḥḳīki taḥḳīk olmayan
Meşnevīye ehl-i taşdıḳ olmayan

عقل کردی عقل را دانی کمال
عشق کردی عشق را دانی ذبال

1725

‘İşkdur ‘ālemleri maḥzūn iden
Kerbelāyı lāle-zār-ı ḥūn iden

‘İşk olub rehber gürūh-ı teşneye
Cümle ḳandurdı zülāl-i deşneye

Ḳılmayub nehr-i Fırāta iltifāt
Deşne-i düşmende buldılar ḥayāt

Oldılar anlar şehādet ser-ḥōşı
Sīne-i ümmetde ḳaldı āteşi

Sūz-ı ḡamdan yandı cānı ümmetüñ
Dinle monlādan sözin bu ḥasretüñ

1730

پیش مؤمن کی بود این غصه خوار

“Şunlara bir bak mecnun olmuşlar, deli divane olmuşlar, pervane gibi sevgililerine kavuşmak için ölümü göze almışlar.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVI/21026, s.340.

^{1724ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 761, s.956.

“Akl oldun mu, bütün olgunluğuyla akli bilirsin. Aşık oldun mu, aşkın insanı ne hale soktuğunu, nasıl yakıp yandırıldığını bilirsin.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVII/21162, s.9.

قدر عشق کوش عشق کوش وار

Dīdeden rīzān ider ehl-i ḥuṣū^c
ولیکوا □ کثیر le dumu^c

Vird ider rīkḳatle dilde dāyimā
ربنا انا ظلمنا نفسنا

Girye-i ḡamdur muḥabbet māyesi
‘Iṣḳ u rīkḳat āḥiret ser-māyesi

M59b

Ṭurfe naḳd-i maḡfiretdür ṣādīḳa
Böyle bir ser-māye olmaz ‘āṣīḳa

1735

Giryedür aşḫāb-ı zevḳuñ meksebi
Meṣnevīdür ehl-i derdūñ maṭlabı

مایه در بازار این دنیا زست
مایه اینجا عشق و دو چشم ترست

A49a

Bedr iken ‘ālemde sīmā-yı Bilāl
Çarḥ-ı ‘ıṣḳ-ı Aḥmede olmuş hilāl

Öyle memlū idi zehr-i derdile
Kim belā terkīb idi nāmı bile

Āteş-i ‘Iṣḳa tutuşmuş nā-gehān
Ol sebebdür sırr-ı ta‘yīn-i ezān

^{1730ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 794, s.957.

“Mü’min nazarında bu kıssa, bu derece hiç değersiz olur mu? Bir mü’min Hz. Muhammedi ne kadar çok severse onun ciğerparesi olan şehid-i Kerbela Hüseyin Radiyallahü anhu o kadar sevmesi gerekir.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21195, s.15.

^{1731b} ولیکوا کثیراً “çok ağlasınlar.”; Kur’ân-ı Kerim, Tevbe,9/82.

^{1732b} رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا “Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik,” Kur’ân-ı Kerim, Arâf, 7/23.

^{1736ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 842, s.959.

“Bu fani dünya pazarında sermāye altındır. Öteki dünyanın sermāyesi de aşktır, ağlayan iki gözdür.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21243, s.29.

^{1738b} idi : imiş M.

1740 Fāş idüb derdin çekerci zaḥm-ı çüb
Tevbe eylerdi k'ide setr-i zünüb

‘İşk u tevbe penbe vü âteş gibi
Diñle ol pir-i muḥabbet-mezhebi

باز پندش داد باز او توبه کرد
عشق آمد توبه او را بخورد

Güş-ı nuşh itduḳça ol şıddıḳdan
Dirdi ey şubḥ-ı şafā taşdıḳden

Mihr-i ‘ālem-tāb-ı ‘ışkı neyleyem
Olmaz endüde-gil-i envār ḳadem

1745 Bang-ı ṭabl-ı ‘ışk ālem-gīr iken
Dāmına kevneyn anuñ naḥcīr iken

Ben nice āvāzesin vādād idem
Yā kemendinden dili āzād idem

Olmuşum şīrīn-mezāk-ı derd-i telḥ
Çün dem-i şeker-veş-i sulṭān-ı Belḥ

عشق قهارست و من مقهور عشق
چو شکر شیرین شدم از شور عشق

M60a Güy-ı çevgān gibidür maḡlūb-ı ‘ışk
Bād elinde perredür maḳlūb-ı ‘ışk

1750 Ḥayr u şerde muḥtelif eṭvār imiş
Ṭurfe nā-dāniste müşkil kār imiş

Gāh seyr eyler firāz-ı ‘arşa dek
Geh düşer taḥte’ş-şerā-yı ferşe dek

^{1742ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 900, s.962.

“Ona tekrar nasihat etti. O da yine tevbe etti. Fakat Muhammed’in aşkı geldi onun tevbesini yedi bitirdi.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21301, s.40.

^{1743a} itduḳçe : itduḳda M.

^{1746a} Ben nice : Bir niçe M.

^{1748ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 905, s.962.

“Aşk kahredicidir. Ben de aşk tarafından kahredilmiş bir kimseyim. Ben aşkın acılığı ile şeker gibi tatlılaştım.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21306, s.41.

Nehc-i vāhidden degül ‘āşık işi
Hep şütür gürbe olurmuş cünbüşi

Rast-revluğ bilmez aślā mest-i Hāk
Hāzretüñ temsīline im‘ānla bak

کربه در انبانم اندر دست عشق
یکدمی بالا و یکدم پست عشق

A49b 1755 ‘Āşıkān hemçün Hızr-ı nā-mürdedür
Her biri Hızr-ı Sikender-ḥürdedür

Seyl-i āfete düşerler keh gibi
Keç-rev olmuşlar ‘aceb güm-reh gibi

Cūy-āsā dem-be-dem feryādlar
Āb-ı ġamdan ḥānümān berbādlar
Ḳānitān-ı ḥük-m-i tedbīr-i ḳazā
Sālīmān-ı şabr u teslīm ü rızā

‘Ābirān-ı cīs ü taḳlīd ü mecāz
Böyledür taḳrīr-i şāḥib-şādr-ı nāz

1760 عاشقان در سیل تند افتاده اند
بر فضای عشق دل بنهاده اند

Ey sürür-efzā-yı şadr-ı ümmetān
Vey bülend efrāz-ı ḳadr-ı ‘āşıkān

Bende-fermān-ı derüñdür şad-Bilāl
Ḥalka-der-güş-ı ḳapuñdur şad-hilāl

^{1754ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 911, s.963.

“Ben aşkın elinde dağarcıktaki kedi gibiyim. Bir an yukarı çıkmada bir an aşağı düşmedeyim.”,
Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21312, s.42.

^{1755a} Hızr : Hızr M.

^{1755b} Hızr : Hızr M. M60a kenarında Sikender-hurde hakkında şu bilgi yer alır: “Sikender-hurde sürçen kimse hakkında darb olunur”

^{1756b} Keç-rev : Keç-rev M.

^{1760ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 913, s.963.

“Aşıklar dehşetli bir sele düşmüşlerdir, aşkın kazasına gönül koymuşlardır. Aşkın takdirine razı olmuşlardır.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21314, s.42.

	Kā'ināt ʿışkuñla ser-gerdān imiş Ĥānümānın terk iden Selmān imiş
M60b	Yanmış ʿışkuñdan Bilāl ʿanber gibi Ďarbet-i derdüñle nīlūfer gibi
1765	ʿİşkuñ olmuş añā dām-ı maʿnevī Eyler aḥvālın ḥikāyet Mevlevī كان فلك پيما ميمون بال جست اين زمان در عشق و اندر دام تست Tevbe bir ḥabbe muḥabbet ḥirmeni Tevbe ḳatre ʿİşk cām-ı deh-meni Bir mi yek-tā rişte vü ḥabl-i metīn Bir midür seng-i siyeh dürr-i şemīn Tevbe evşāf-ı ḥalāyıkdan eşer ʿİşk vaşf-ı ḥāl-ı vaşf-ı beşer 1770 Tevbeyi tāʿib görürmüş kendüden Bu meşāhid ḥāl-i kirm-pīleden ʿİşk-ı ʿāşıkdan ḳomaz ammā nişān Remz ider bu nükteyi şāḥib-beyān توبه کرم و عشق همچون اژدها ست توبه وصف خلق وان وصف خداست A50a Vaşf-ı Ḥaḳdur ḳünkü ʿİşk-ı cān-güdāz Māsivāya meyl ü raḡbetdür mecāz Bilki vuşlatdan muḳaddem sālīke İctihād-ı rāḥ-ı Ḥaḳda hālīke 1775 İrmez āşār-ı ḥaḳīḳatden ḥaber Gelmez envār-ı ḥaḳāyıkdan eşer

^{1766ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 957, s.964.

“Dedi ki: O felekeleri ölçen, çevik kanatlı mübârek varlık, şu anda senin aşkına düşmüş, senin tuzağına tutulmuştur.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVII/21358, s.48.

^{1772ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 973, s.965.

“Tevbe küçük bir kurtcağız, aşk ise ejderha gibidir. Tevbe halkın sıfatı, aşk ise Allah’ın sıfatıdır.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVII/21374, s.50.

Var kıyās it tālib-i ğayr-ı Hudā
Kimden eylermiş temennī-i likā

Fāriğ ol taqlīdden taḥkīke ir
Meṣnevīden baḥşış-i tevfiķe ir

عشق ز اوصاف خدای بینیا
عاشقی بر غیر او باشد مجاز

M61a

Ḥüsn-i zāyil-ķalb-i sīm-endüddur
Ḥazret-i şarrāfda merdüddur

1780 Kimseye sīm-i dağal sūd eylemez
‘Aql-ı kāmīl meyl-i merdūd eylemez

Nefsüñ ol ķalbe muḥabbet şirkidür
Yüz ķarasıyla ķalan el ķirkidür

Bir fūrüzān şem‘dür ğayr-ı İlāh
Pertevi gitse ķalur dūd-ı siyāh

‘Āķıbet zūlmetde alķor ādemi
Dinle nuṭķ-ı Ḥazret-i rūşen-demi

چون رود نور و شود پیدا دخان
بفسرد عشق مجازی ان زمان

1785 Ķalbe meyl itmez başiret şāḥibi
Bilki her naķd olmaz anuñ maṭlabı

Himmet aşḥābı ḥaķīķat āgehi
Eylemezler meyl-i zerr-i deh-dehī

^{1776a} ğayr : rāh M.

^{1778ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 974, s.965.

“Aşk, kimseye niyazı ve ihtiyacı olmayan Allah’ın sıfatlarındandır. Ondan başkasına aşık olmak geçici bir hevestir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21375, s.50.

^{1780b} ‘Aql-ı : Aklı M.

^{1784ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 957, s.976.

“Nur gitti de duman meydana çıktı mı, mecazi aşk solar, donuverir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21377, s.69.

Anlaruñ olmuş kıyāmet bātını
Aşıkārā seyr iderler ma'deni

Ya'ni keşşāf-ı haḳāyık oldılar
Mū-şikāfān-ı daḳāyık oldılar

Dem-be-dem sebḳatdeler sābıḳlara
Mağz-ı Qur'āndur sened 'āşıklara

1790 عشق بینایان بود برکان زر
لاجرم هر روز باشد بستر

A50b Ey dil olsun 'Işk ile germ ülfetüñ
Gün gibi āfāḳı tutsun şöhretüñ

Ḳıl bün-i dendāndan emre imtişāl
Asumān-ı cāndan irsün şad-nevāl
Şubḥ-ı ikbāl oldu çün emr 'ālemi
Nūr-ı taḥḳīke irürmiş ādemī

M61b Mā-sivā zıllından eyle ictināb
Ḳalmasun tā sende zūlmānī ḥicāb

1795 'Işkdur kāmīl iden nāḳışları
Böyle remz eyler muḥabbet ser-veri

عشق ربانیت خورشید کمال
امر نور اوست خلقان چون ظلال

Ḥikmet-i her-'ārif-i rūşen-żamīr
Olmuş ehl-i zerḳe dām-ı gül-gīr

Ḥarf-i bikri ḥarf-i efsūn eylemiş
Fırḳa-i cūhhālī mağbūn eylemiş

^{1790ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 982, s.965.

“*Mana gözleri açık olanlar, altın madenine aşık olurlar. Bu yüzden aşkları her gün bir kat daha artar.*”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21383, s.69.

^{1794a} zıllından : zıllında M.

^{1796ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 986, s.966.

“*Allah aşkı, Rabbe ait olan aşk, yücelik, kemal güneşidir. Emr, O'nun nurudur. Halk ise gölgelere benzer.*”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21387, s.70.

^{1797b} dām-ı : ādem M.

Germ için bāzārını ehl-i hıdā^c
 ‘Arz ider dünyāya düzdide metā^c

1800 Muşhafın zer hāllini kem-pīre-zen
 Eylemiş tezyīn-i rūy-ı pūr-ḥazen

Öyle yüzde neylesün ḥüsn-i ‘arūs
 Nakl ider Monlā saña bā ṣad-füsūs

چون سد سفره رخ او توی توی
 لیک دردی بود مانده عشق شوی

Beste-dilluk zīnet-i ‘āriyyete
 Ugradur insānı yüz biñ āfete

Ḥazıka ‘arz eyle cān-ı ḥasteyi
 Fārık ol bir besteden bir resteyi

1805 Müdde‘iler şerm-sār-ı yevm-i dīn
 او هن ار حمن کید الکاذبین

Pīre-zende çehre yok zīnet diler
 ‘Arşı āmāde iden terķīm ider

Ḥırs u şehvet ġālib-i kem-pīrdür
 Ḥırşa ġālib tāze kāmīl pīrdür

عشق شوی شهوت و حرصش تمام
 عشق صید و پاره پاره کشته دام

^{1801b} saña : bize M.

^{1802ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1226, s.976.

“Yanağı, sofrā altına serilen bezin baş tarafları gibi kırıştı. Fakat onda hala koca hırsı, erkek isteği vardı.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21628, s.104.

^{1804a} Ḥazıka : Ḥazık M.

^{1805b} evhene ‘r-rahmānu keyde ‘l-kāzibīn: Allāh yalancıların tuzağını zayıf düşürdü. Krş: نَلْکُمْ وَأَنَّ اللَّهَ “Gördünüz ya, Allah, kâfirlerin kurduğu tuzağı işte böyle boşa çıkarır.”; Kur’ân-ı Kerim, Enfāl, 8/18.

^{1807a} Ḥırs : Ḥırs M.

^{1807b} Ḥırşa : Ḥırşa M.

^{1808ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1228, s.976.

“Koca isteği ve aşkı, şehveti, hırsı tamamdı. Tuzağı ve ağı paramparça olmuştu amma, onun erkek avlama hırsı sönmemişti.”; Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21630, s.104.

A51aM62a

Rağbet-i fāni-metā^c-ı māl u ferc
Nağd-i ʿömr-i ʿālemi kılmakda harc

1810

Zer gerekmez dehrüñ ʿiz^cān-sencine
Zer münāsib oldu hayvān fercine

Ferce meyyāl olmadan cühhāl-i dūn
Çāh-i bī-ka^cre düşerler ser-nigūn

Lāyık u şāyeste olmaz ʿāķile
Seg gibi pīrāye altun silsile

Hāzret-i sulṭān-ı faķr-ı Aḥmedī
Ṭam^c-ı nefsi böyle tanṣīr eyledi

عشقشان حرصشان در فرج و زر
دم بدم چون نسل سك بين بيشتر

1815

Mevt-i merdāndur meʿebbed zindegī
Şūret-i merg ü fenā pāyendegī

Na^cre-i cūķ-ı şehīdān u ğuzāt
اقتلونى اقتلونى يا ثقات

İrdiler çünkim ḥayāt-ı ser-mede
Karşu varurlar ʿadū-yı bī-ḥade

مژده داد رستکاران خرج
ابشرو ايا قوم انجاء الفرع

^{1811a} olmadan : *oldun M.*

^{1814ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1234, s.976.

“Belden aşāğı duygulara, paraya olan aşkları, hırsları her an köpek soyu gibi artmakta.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21637, s.105.

^{1816b} *uktulūnī uktulūnī yā sikāt* : “ey güvenilir kişiler beni öldürünüz, beni öldürünüz” Bu söz Hallāc-ı Mansūr’a aittir. Bk. Prof. Dr. Haluk İpekten, Şeyh Gālib, Hayatı, Sanatı, Eserleri, Ankara 1996, s.38.

^{1818ab} *Mijde dād-ı restegārān-ı harac*

Ebşirü yā kavmu izcāe’l ferec

(ey kavim müjdeler olsun.

Rahatlık zamanı geldi)

- Hāl-i maḳtūl-ı ğazā-yı ekberi
Naḳl ider diñle o merd-i rehberi
- 1820 والله از عشق وجود جان پرست
 کشته بر قتل دوم عاشقترست
- Bu ḥayātuñ sifle-gāndur düşmeni
Rūḥ-ı ‘ulvīye degişmezler teni
- Hāl-i ‘uşşākı ne bilsünler ‘avām
Hoş dimişler العوام كالهوم
Maṭlab-ı a‘lāları gır u gelū
Ḥod behāyim oldı şehvāt-ārzū
- M62b Hoş-‘alefler mübtelā-yı ḥ‘āb u ḥōr
 ‘İşk-ı Hāḳdan cānlarında yok eşer
- 1825 Şun-ı Rabbānīde hep kūr u kebūd
 Böyledür ta‘rīf-i bīnā-yı vüçüd
- عامه را از عشق همخوابه و طبق
 کی بود پروای صنع عشق رب
- A51b Ey tefahḥuş-kār-ı evzā-ı nücüm
 Dīv-mānend olma merdūd-ı rücüm
- Bilme naḥsi şekl-i terbī‘atden
 Qıl delīl ü ḥucceṭüñ āyātđan
- Olma kevkebden sa‘ādet müşteri
 Müstaḳil te’şīr şanma aḥteri
- 1830 Tālī‘üñ mes‘ūd olursa yā ki şüm
 Ḥükm-i zātīñdur senüñ nitsün nücüm

^{1820ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1541, s.979.

“Allah’a yemin ederim ki, can bağışlayan Hakkın aşkıyla öldürülen, şehid edilen kişi, ikinci defa öldürülmeye daha çok aşıktır.”; Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/21948, s.160.

^{1822b} *El-avām ke-l-hevām* : “Halk böcekler gibidir.”; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, 21.bsk, Ankara 2004, s.359.

^{1823b} şehvāt : şehvet M.

^{1826ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1665, s.994.

“Fakat insanlar kadın aşkıdan, yemek sevdasından kurtulup da Hakk’ın sanatına nasıl aşık olacaklar.”; Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22067, s.184.

Ḳalb ü ḥālīşluk ne bilsün aḥterān
Mevlevī taḥḳīḳin itmişdür beyān

تو مبین قلابی این اختران
عشق خود بر قلب زن ای مهان

‘Işk taḥşīl eyle ‘ışk ey bī-ḥıred
‘Işkdur kevkeb degül muḥkem sened

Mīr-i ‘ışk ol şal cihāna velvele
Kevkebünden dehre düşsün gulgule

1835 Muttaşıl maḥbūbuñı yanında bul
Pertev-i ḥüsn-i cihān-tāb ile tol

Pür-mezāk ol ḥālet-i ‘uşşākdan
Zehr-i nefsi zāyil it tiryākdan

İttiḥād-ı ‘ışka olmaz irtiyāb
Meşnevīdür ṭālibe şāfī cevāb

ای تو جویای نوا در داستان
هم فسانه عشق بازان نجوان

M63a Kühne nefsün bir ‘aceb gūsāledür
Mübtelā-yı şehvet-i şad-sāledür

1840 Sīm ü zerden eyleyüb pīrāyesin
Hırş-ı dünyādan idersen māyesin

Tā ḥayāliyle idersen hervele
Tīh-i ḥayretde ḳalursun pür-veleh

Bu muḥabbetde geçüb ‘ömr-i medīd

^{1832ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1729, s.997.

“Ey boş şeylerle uğraşan değersiz kişi, sen şu yıldızların talihlerimiz üzerindeki oyunlarına, işvelerine bakma da, kendi aşkını bul gönlüne ver, gerçek aşka sarıl.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22131, s.193.

^{1838ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1778, s.999.

“Ey nadir, duyulmamış hikayeler arayan kişi, aşıkların hikayelerini oku.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22180, s.204.

Şimdi eylersün ḥalāşından ümīd

Gör ne buyrur ḥaẓret-i Monlā saña
Dest-gīr olmazsa tevḥīḳ-i Ḥudā

نکذرى زين بعد سيصد ساله تو
تا که دارى عشق ان کوساله تو

A52a	1845	<p>İzzetiñdür tāc-ı کرنا senüñ
Ḥikmetüñdür العلم الاسما senüñ   Sensin āḥer kā'inātuñ ser-veri
Tā ezel ḳurb u kerāmet maẓharı   Bilmedüñ iḳbāl içünde ḳadrüñi
Pāy-ı māḳāna degüşdüñ şadruñı   Neyledüñ ol devleti ol izzeti
Şimdi bir ḥayvāna ḳılduñ himmeti   Tābi-i nefis-i denī olmaḳ neden
Diñle aḥvālüñ o pīr-i rāhdan</p>
	1850	<p>کاو طبعی زان نکویهای زفت
از دلت در عشق این کوساله رفت   Şūret-i envā-ı kevn çün ḥayāl
Oldı mā-heyyāt-ı nā-mec'üle dāll   Gerdiş-i gerdün-ı çerḥ-i bi-ḳarār
Şāhid-i enhār-ı ışḳ-ı üstüvār</p>

^{1842b} ḥalāşından : ḥalāşından M.

^{1844ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1793, s.1000.

“*Sen o buzağıya aşık oldukça şu üç yüz yıllık uzaklıktan kurtulamazsın.*”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22195, s.207.

^{1845a} bk. 874a. dipnot.

^{1845b} bk. 874b. dipnot.

^{1850ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1796, s.1000.

“*Ey arzuların çölünde dolaşıp duran kişi, sen öküz huylusun da Hakkın sana lutfettiği sonsuz ihsanlar, sayısız nimetler altın buzağının aşkı yüzünden aklından çıkmış gitmiş.*”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22198, s.208.

	Harf harf levh-i dehr-i bî-‘adîl Güne gûn ma‘nāya olmuşdur delîl
M63b	Māder-i naḥl u mevālīd-i semār Muḥbirān-ı izdivāc-ı nev-bahār
1855	Bāğ-ı ‘ālem bî-sebeb olmaz tarī Nuṭṭ-ı ḥikmet bil kelām-ı reh-beri
	حاملان و پچکان شان در کنار شود دلیل عشق بازی با بهار
	‘Aqladur bīm ü emel sūd u ziyān ‘Işk anlardan berīdür her zamān
	‘Aql biñ ümmīd ile çālāk olur ‘Işk ise gāret-ger-i idrāk olur
	‘Aklı giryān eylemiş dūd-ı caḥīm ‘Işkdur nā-h‘āhiş-i bāğ-ı na‘īm
1860	‘Aqluñ āmāl-i pey-ā-peydür işi Harf-i esbāb olmuş ‘Işkun cünbüşi
	‘Aql ile ‘Işk eylemezler imtizāc Böyle dir pīr-i ledünnī ihticāc
	عقل راه نا امیدی کی رود عشق باشد کان طرف بر سرود
A52b	Ehl-i ‘Işka lāübālīdūr ḥiṣāl Kār-ı zāhid pūr-fütūr u pūr-kelāl
	Kıbledür zühhāda miḥrāb-ı emel

^{1856ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1809, s.1001.

“Doğuran kadınlar ve kucaklarındaki çocukları, onların baharla seviştiklerini gösterir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVII/22211, s.210.

^{1862ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1969, s.1007.

“Akıl hiç ümitsizlik yolunu tutar mı? Etrafa koşmak için aşk lazımdır ki başını ayak etsin de koşup gitsin.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVII/22371, s.238.

- Eylemezler secde-i bî-müzd-i ‘amel
- 1865 Nola zāhid olmasa şāhib-niyāz
Eylemez mihrāb-ı ebrūda namāz
- Ka‘be-i ‘ışk-ı cemāl-i dil-berī
Terk iden oldu muḥabbetden berī
- ‘Aql cūyā-yı ‘ivāz ‘ışk ‘ayn-ı rāz
Fārıkı pīr-i muḥabbet-imtiyāz
لا ابالی عشق باشد نه خرد
عقل ان جوید وکز سودی برد
- M64a ‘Aşıkān kendi yağıyla kavrılır
Ḥirmeni ṭurfe hevādan şavılır
- 1870 Ḥöd-be-ḥöd kendi gülin tīmār ider
Gāh şekvā gāh şeker izhār ider
- Bī-kes ‘āşıkdur meger gül añsuzi
Eylemiş bubrīde nāfın kendözi
- ‘Aql-ı bī-sāmāndur elden āstīn
Ḳūt-i ‘āşıkdur zemīninden biten
- ‘İşkdandur ‘āşıka her demde ‘avn
Ṭurfe tanzīr eylemiş monlā-yı kevn
- یار کرد او عشق در داند یش را
کلب لیسد خویش ریش یش دخو را
- 1875 Her dü ‘ālem ‘ışkdan berbād imiş
Düşmen-i her āşinā vü yād imiş
- Geh nevāziş-güster-i illā olur
Gāh āteş-pāre-tīg-ı lā olur

^{1868ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1970, s.1007.

“Hiçbir şeye aldırmayan aşktır. Akıl değil, akıl fayda elde edeceği şeyi arar.”, Tahiriü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22372, s.239.

^{1874ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1980, s.1008.

“Dertli düşüncelere dalmış, kederi başından aşmış olan aşkı kendine yar edindi. Kendi yarasına kendisi merhem buldu.”, Tahiriü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22382, s.241.

Kendi zātundan bilür pür ‘ālemi
Dem-be-dem izhār ider bîş ü kemi

Her dü ‘ālem ıışkdur bî-iştibāh
ليس في الكونين موجود سواه
Şûriş o hüsñ o niyāz o nāz o
Eyleyen Monlāyı şāhib-rāz o

1880 عشق را در پیچش خود یار نیست
محرمش در ده کسی دیار نیست

A53a Ser-fürū eyle dem-ā-dem sīneye
Fāriğ olma nazradan āyīneye

Sen saña elden yaķınsün hāşılı
Kendüñi seyr eyle neylersün eli

Neşve-dār ol kendü hüsñüñden yine
Böyle keyfiyyet gerekdür muhsine

M64b Nüşa-i Kübrāsun ‘ālem sendedür
Bilki cümle ‘ilm-i ādem sendedür

1885 Kendözüñde kıl taleb maḥbūbuñı
Sende bul Monlā gibi maḥlūbuñı

روی در روی خودارای عشق کش
نیست ای مفتون ترا حز خویش خویش

Raḥmi yok ser-pençe-i nefis nā-sezā
Virmesün Ḥaḳ nāḥun-ı hāriş aña

^{1878b} *leyse fî'l-kevineyi mevcûde sivâh* : “iki ‘ālemde ondan başkası yoktur”. Krş. ليس في الدارين غير الله *leyse fî'd-dāreyn gayru'llāh*: “iki evde(dünya ve ahrette) Allāh'tan başkası yoktur.”, Yılmaz, a.g.e., s.114.

^{1880ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1980, s.1008.

“Aşk derdine hiçbir yar hiçbir dost yoktur. Aşkın bu maddi dünyada bir tek mahremi bile bulunamaz.”, Tahiri'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22383, s.242.

^{1881b} nazradan : nazardan M / āyīneye : āyineye M.

^{1882a} elden : senden M.

^{1886ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 1986, s.1008.

“Ey aşk yoluna düşen kişi, yüzünü kendi çevir, kendi yüzüne bak. Ey aşık, sana aşık olan ancak sensin, senden başkası değil.”, Tahiri'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22388, s.243.

Bilmez inşāf u mürüvvet nidüğün
Yā Hudādan havf u haşyet nidüğün

Olduğundan düzd-i nefis pür-hiyel
Māye-i cān u dil-i mazlūma āl

1890 Urdılar sūzende-sīḥ-ı ‘unşura
Çekdiler ḥōş çār-mıḥ-ı ‘unşura

Buyrur ol pīr-i ledünnī ma‘rifet
Bu siyāsetle kıomazlar ‘ākibet

شحنه عشق مکرر کینه اش
طشت آتش می نهد بر سینه اش

Bu şikenceyle o düzd-i pür-fiten
Lā-cerem eyler rüçū‘-ı zū‘l-minen

Pāk-dāmen pārsā-yı dehr olur
Şāḥib-emn-i ‘azm-edā-yı dehr

1895 Kendözün eyler ḥıyānetden berī
Cān u dil mānend olur dīn ser-veri

‘Azm ider süfliden ‘ulvī menzile
Hem-reh eyler kendüyi cān u dile

Mevlevī buyrur ġareż işkenceden
Nefsi da‘vetdür lisān-ı ḥālden

که بیاسوی مه و بکنر ز کرد
شاه عشق خواند ز و تر باز کرد

A53bM65a

Ey Ḥüsāmü’-d-dīn cenāb-ı pür-‘ulūm
Ḥāzret-i maḥbūb-ı Mevlānā-yı Rūm

^{1892ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 1998, s.1008.

“Boyuna kin güden aşk komiseri, o inkarcının göğsüne ayrılık ateşi ile dolu bir leğen kor da.”,
Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22400, s.246.

^{1898ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 1999, s.1008.

“Tuzdan vazgeç, ayın bulunduğu tarafa gel, seni aşk padişahı çağırıyor, çabuk geri dön der.”,
Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22401, s.246.

1900 Yār idindüñ Ḥazret-i Monlāyī yār
Bāz-ı evc-i ʿışqsın ʿanḳā şikār

Bāğ-ı ḥuld-ı meşnevī der-bānısın
Bil ki mülk-i maʿnevī sulṭānısın

Bārekallāh ey şeh-i eflāk-taht
İşte iḳbāl-i hümāyūn işte baht

Rifʿatüñ efzūn ide Mevlā senüñ
Böyle dir ḥaḳḳuñda Mevlānā senüñ

جبرئیل عشقم و سدرم توی
من سقیم عیسیٰ مریم توی

1905 Dem-be-dem rüşen-dilān-ı pür-ḥarc
Vird ider eş-şabrü miftāhü'l-ferec

Feth iderler dāyīm aşḫāb-ı ümīd
Ol kilīd-i ḥayr ile yüz biñ kilīd

Şabr ile kesb-i maḳāmāt itdiler
Şabr ile taḥşīl-i ḥālāt itdiler

Şīr-i ğarrende-süvāri Bū'l-Ḥasen
Çok zamān olmuş şabūr-ı derd-i zen

Mevlevī söyler lisānından anuñ
Ḥulm-i şad-tū-yı nihānından anuñ

1910 ناز ان ابله کشیم و صد چو او
نه ز عشق رنگ نه از سودای او

Cümle ḥāl-erbāb-ı yek meşreb degül

^{1904ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 2001, s.1008.

“Ben, aşk Cebrâil’iyim, sidrem sensin ben hastayım, Meryem oğlu İsa sensin.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22403, s.246.

^{1910ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 2146, s.1014.

“O, ahmakın da nazını çekerim, onun gibi yüzlercesinin de. Amma bu, ne renkaşkındandır, ne koku sevdasından.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22548, s.276.

Yek revîş yek meslek ü mezheb degü

Çün meşārib enbiyāda bir degül
Ümmetān u evliyāda bir degül

Gerçi birdür maḳşad u maṭlabları
Muḥtelif ammā ki hep meşrebleri

M65b

Bū'l-beşerle ba'zısı hem-sīnedür
Ba'zı seys esrārına āyīnedür

1915

Ehl-i tecdīd-eşer 'İsāya gider
Naql-ı Mevlānā bu sırrı remz ider

پس مرا گفت ان یکی بر طور تاخت
با کلیم حق و نرد عشق باخت

A 54a

Teşne-gān-ı 'ışk 'acāyib fırkādur
Şad-hezārı ḳatre-āba ḡarḳādur

'İşk eyler anları evvel helāk
'Ālemüñ ālāyişinden cümle pāk

Şoñra feyzünden virür yüz biñ ḡayāt
هكذا يمحوا الاله استيئات

1920

'İşk şanma dūr ola 'uşşāḳdan
Bir nefes olmaz cüdā müştāḳdan

Teşnedür 'İşk anlara anlar gibi
Ḳıl tafattun meşnevīden ey ḡabī

عشق مستسقیست مستسقى طلب

^{1912b} Ümmetān u evliyāda : Ümmetān-ı evliyāda M.

^{1916ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 2489, s.1028.

“Bana dedi ki: Onlardan biri, Cenabı Hakk’la konuşmak mutluluğuna eren Musa ile arkadaş oldu, Tür dağına çıktı. Onunla aşk bahsine girdi.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/22892, s.330.

^{1919b} *hākezā yemhu'l-ilāhu's-seyyiāt: “Allāh kötülerini böyle yok eder”*, Kelām-ı Kibār.

^{1922ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 2677, s.1036.

“Aşk susuzdur, susuzu arar. Bunlar gece ile gündüz gibi birbirlerini kovalar dururlar.”, Tahirü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVII/23080, s.358.

در پی هم این و ان چون روز و شب

Şeb der-‘ālem ‘āşıkān çün şeb revān
Oldılar hem-seyr-i māh-ı āsumān

Gözlerin pür nūr iderler māhdan
Ya‘ni bī-dār oldılar Allāhdan

1925 ‘Āşık itdükce nezzāre ‘āleme
Bātinī eyler bu beyti zemzeme

کل شیئی ماسوی الله باطل
غیره فی عین روحی حائل

Remz-i beyt-i Mevlevī-i rāh-ber
Dīde-i ehl-i başiretden haber

چشم من ره برد شب شه را شناخت
جمله شب باروی ماهش عشق باخت

M66a Pāk-bāz ‘arīf ki şāhid-bāzdur
Gūyiyā mevlāyile enbāzdur

1930 Gerçi Hāḡ müstağnidür enbāzdan
Ayrı olmaz līk şāhid-bāzdan

Aşl-ı şāhid mazhar-ı levlākdür
Sırr-ı pāk-i ḡalīḡü’l-eḡlākdür

Çünkü Hāḡ sırrıyla olmuş ‘Işḡ-bāz
Ehl-i ‘Işḡa oldı ser-rişte bu rāz

Meşnevīden ger olursa münkeşif
Sen bu taḡḡīḡe olursun mu‘terif

^{1926ab} *Küllü şeyün mā-sivā’l-lāh bātılı*
Gayruhu fī ayni rūhi cāhili
(Allahın dışındaki her şey bātıldır.
Ondan başkası da bana göre cāhildir)

^{1927a} Remz-i : Zemzeme M.

^{1928ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 2860, s.1044.

“Gözüm gece vakti yola düştü, yol aldı. Padişahı gördü tanıdı. Bütün gece onun ay gibi parlak, güzel yüzü ile aşk oyunu oynadı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/23263, s.22.

عشق حق و سر شاهد بازیش
بود مایه جمله پرده سازیش

- A54b 1935 ‘İşkdan ‘ālā bulunmaz rābıta
Ma‘rifet fenninde oldur zābıta
- Ehl-i ‘İşk olmuş ma‘ārif vākıfı
Hikmet-i gayb-ı ledünni kâşifi
- ‘İşkdur nā cinse cinsiyyet viren
‘İşkdur nā-maḥreme ḥürmet viren
- Rište eyler gerçi cān-ı ḥasteyi
Gösterür ammā aña ser-rişteyi
- Mevlevî ‘İşkuñ meālin naql ider
Gerçi çağz u mûş ḥālin naql ider
- 1940 ان سر رشته عشق رشته می کشد
بر امید وصل چغز بارشد
- ‘İşkdur maḥz-ı tecellî-i eḥad
Pertev-i ‘āşıkdur envār-i şamed
- ‘İşk nûrı çeşm-i ḥürşîdi kıpar
Başına Tūruñ kıyāmetler kıpar
- Rûy-ı Mūsāda o nûr-ı sâṭı‘a
Nazradan dünyāya olmuş māni‘a
- M66b Merḥametden ḥalka ol zāt-ı şafî
Perde-pûş olmuşdı çün sırr-ı ḥafî
- 1945 Eylemiş der-ḥ̣āst nūruñ fercesin

^{1934ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 2885, s.1044.

“*Hakkın aşkı, onun güzel sevmesi, bütün perdeleri kurmasına sebep oldu.*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/23288, s.25.

^{1936a} vākıfı : vāfıķı M.

^{1940ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 2943, s.1047.

“*Fare doğru yolu bulmuş kurbağa ile buluşmak için o aşk ipinin ucunu çekti.*”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/23346, s.35.

Meşnevîden diñle hâl-i zevcesin

وز هوا و عشق ان نور رشاد
خود صفورورا دودیده هر باد داد

Dil sarâyından açanlar pencere
Nûr-ı ‘Işkâ buldılar hōş manzara

Ferce-i nûr it revāk-ı sînenen
Ġafil olma pertev-i âyînenen

Dâhil olduñ çün gelüb Mısr-ı tene
Eyle kaçır-ı sînenen bir revzene

1950 Mâh-ı Ken‘ân cilve-ger bî-mıkna‘a
Ĥanıña düşsün bolayki şa‘şa‘a

Pertev-i dîdâra eyle intizâr
Gör ne buyrur Mevlevî-i nâm-dâr

عشق و رزی ان دریچه کردندست
کز جمال دوست سینه روشنست

A55a Fâ’ide virmez hayât-ı cân saña
Cân içinde cân olur dermân saña

‘Işk-ı bâķī cân-ı cānuñdur senüñ
Feyz-i ‘ömr-i cāvidānuñdur senüñ

1955 Meyl-i fânî tâ-be-key olsun mühim
حبك الاشيا يعمى و يصم
Rûh-ı hayvânîden umma zindelük
Zindelük eyler seni efgendelük

^{1946ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3085, s.1053.

“O ilahî aşkın ateşine düştü, nuruna kapıldı da Safura, o yüzden iki gözünü kaybetti.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/23488, s.63.

^{1950b} Ĥanıña : Cānına M.

^{1952ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3098, s.1053.

“Aşık olmak demek nur gelen tarafa pencere açmaktır. Çünkü gönül dostun yüzü ile aydınlanır, nurlanır.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/23501, s.65.

^{1954a} Işk-ı rahîman aşl-ı cānuñdur senüñ M.

^{1955b} bk. 662.dipnot.

İkdidâr-ı ‘Işk taḥşîl ide gör
Meṣnevîden ḥâl tebdîl ide gör

جان چه باشد که تو سازی زو سند
جق بعشق خویش زنده ت میکند

M67a

Nefsüñ isterse eger gül-geşt-i bâğ
Dilde yandur dâğ-ber-bālā-yı dâğ

1960

Şerḥalardan eyle anuñ güllerin
Göster âh-ı sîneden sünbüllerin

Şun şarâb isterse ḥûn-âb-ı elem
Mutrib eyle bezmüne feryâd-ı ğam

Eyleyenler nefsini râḥatda güm
کذبوا بالحق لما جاء هم

Zevk-i fânidür ḥayât-ı nefis-i şüm
İste Ḥaḫdan didüğün Monlā-yı Rûm

ذو حیات عشق خواه و جان مخواه
تو ازوان رزق خواه نان مخواه

1965

‘İbret al tafşîl-i cüz’iyyâtdan
‘Ârif ol icmâl-i külliyâtdan

Mazḥar-ı nefḥ-i Îlâhî oldı rûḥ
Cümleten enfās-ı raḥmānî fütûḥ
Dāniş-i cān ‘ilm-i Rabbānî imiş
Ḥöd başîret dîd-i Sübhānî imiş

Güş-ı dildür sem‘-i muṭlaḫ pertevi
Ceng ü şulḥuñ ḫahr u luṭfuñ ma‘nevî

^{1958ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3170, s.1056.

“Can nedir ki? Tutuyor sen ona güveniyorsun, ona dayanıyorsun. Korkma! Allah seni can ile değil, kendi aşkı ile diriltir, canlandırır.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/23575, s.77.

^{1960b} sünbüllerin : sünbüllerin M.

^{1962b} کذبوا بالحق لما جاءهم “Nitekim hak (Kur’an) kendilerine gelince onu yalanladılar”, Kur’ân-ı Kerim, En’âm,6/5.

^{1964ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3173, s.1057.

“Sen ondan aşk iste, aşk hayatı iste, can isteme. Sen ondan ruhani gıda iste, ekmek isteme.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/23576, s.77.

		Hüsn-i maḥbûbân cemāl-i muṭlaḳa Ḥōṣ işāretdür inan merd-i Ḥaḳḳa
1970	A55b	روی حوبان اینه حوبی اوست عشق ایشان عکس مطلوبی اوست
		Cism-i ‘āşıḳdur ḥişār-ı huş-rübā Yazdılar şehzāde-i Çini aña
		Rūḥ-ı nefḥīdür ğarez şehzādeden Şüretin meftūn olurmuş her gören
		Zāt-ı mestūrındadır anuñ sebaḳ اطلبوا العلم ولو بالسين e baḳ
	M67b	‘Aḳl u cān u dildür evc şehzāde-veş Oldılar ol şürete dildāde ḥōṣ
1975		Meşnevīnüñ ḥatmidür bu mā-cera Fehm ider maḳşūdı ma‘nī āşinā
		عشق صورت در دل شهزاده کان چون خلش می کرد مانند سنان
		Kıldurur sevdā-yı ders-i ‘Işḳ-ı dīn Ṭālib-i bī-şabra ‘azm-i sū-yı Çīn
		‘Aḳl u cān u dil idüb terk-i ḥodī Kesb iderler feyz-i ‘Işḳ-ı ser-medi
		Her birisi başına sulṭān iken Ḥāce-i şāḥib-ser ü sāmān iken

^{1970ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3183, s.1057.

“Güzel yüzlüler, onun güzelliğinin aynasıdır. Onları sevmek, Hakkı istemenin, Hakkı aramanın aksidir, düşünülmesidir.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/23586, s.79.

^{1973ab} اطلبوا العلم ولو بالسين *utlubü’l-ilme ve lev bi’s-sin : İlim Çin’de olsa arayınız*”, Aclünî, a.g.e., C.I, s.154 ; Yılmaz, a.g.e., s158.

^{1976ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3773, s.1081.

“Güzel kızın resminin sevdası, şehzadelerin gönüllerine birer mızrak gibi saplandı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24176, s.170.

- 1980 Hüsrev-i ‘İşkuñ olurlar bendesi
Derd-mend üftāde vü efgendesi
- Kām alurlar neşve-i tecrīdden
Bil ki Mevlāna gibi tefrīdden
- همچو ابراهم ادھم از سریر
عشقشان بی پا و سر کرد و فقیر
- ‘İşk evvel hānümān terk itdürür
Şoñra biñ miḥnetle cān terk itdürür
- Piṣ-keşdür cān u dil sātūrına
Muntazırlardur dem-i nākūrına
- 1985 ‘Āşıkı teslīm-i kurbān-gāh ider
Öldürünce vāşıl-ı Allāh ider
- Ġarķ ider deryā-yı hūn-ı ḥasrete
İrgürür ammā ki āḥir vuşlata
- Yā budur kim ‘āşık Edhem-vār olur
Kevnden Monlā gibi bīzār olur
- یا جو اسمعیل صبار مجید
پش عشق و خنجرش خلقی کشید
- A56aM68a ‘İşk-ı şāhān milketin vīrān ider
Hüsrevāne cāmeden ‘üryān ider
- 1990 Taḥt-gāhı olsa tā fevķ-i felek
Pest olur yanunda her mülk ü melek

^{1982ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 3989, s.1091.

“İbrahim Edhem gibi aşk, onları tahtlarından, taçlarından uzaklaştırdı. Elsiz, ayaksız, yoksul bir hale düşürdü.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24392s.200.

^{1987b} Kevnden : Dünyeden M

^{1988ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 3991, s.1091.

“Yahud da çok sabırlı yüce İsmail gibi aşkın önüne yattılar, hançerine boyun verdiler.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24394, s.25.

^{1990a} Taḥt-gāhı : Taḥt-gāh M.

Çār-bāliş-ḥusrev-i gerdün ise
Māye-mend-i gevher-i meknün ise

Zerre-i nācīzden kemter düşer
Bī-ser ü sāmān ḳalur efḳar düşer

Salṭanatla ‘āşıkī zıddān imiş
Meşnevī bu da‘viye bürhān imiş

امراقیس از ممالک خشک لب
هم کشیدش عشق از خطه عرب

1995 Perdedür nev‘-i beşerde küfr ü dīn
Perde-derdür ‘İşḳ-ı Rabbü’l-‘ālemīn

‘İşḳa ḥā’il olmamış ḥüsn ü cemāl
‘İşḳ şāhib-ḥüsni eyler pāy-māl

‘İşḳ bilmezmiş feşāḥāt nidügün
Ḥüsni-i ta‘bīr ü belāḡat nidügün

‘İşḳ şāhı ‘āşıkı bī-dil ider
Bende-i ḥizmet-güzārgil ider

Tāc u taḥtın terk idüb eyler sefer
Meşnevīden diñle naḳl-ı mu‘teber

2000 امراقیس امدست اینجا بکد
در شکار عشق خشتی می زند

Sohbet-i şāhib-cünūndan el-ḥāzer
Ülfeti ‘āşıkı mecnūn ider

^{1994ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3992, s.1091.

“Aşık İmri’ül-Kays’ı dudakları kupkuru olarak Arap memleketlerinden çekti aldı.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24395, s.201.

^{1998a} āşıkı : ‘uşşāk-ı M.

^{2000ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 3994, s.1092.

“İmri’ül-Kays buraya dilenmeye geldi. O aşka oldu. Çaresiz kalıyor, kerpiç döktüyor amelelik ediyordu.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24397, s.201.

		Hem-dem eylersen muḥabbet mestini Ḥānumān-sūz-ı vüçüd eyler seni
		İmrü'l Kaysuñ 'acebdür ḥāleti Ġayrıya sārī imiş keyfiyeti
M68b		Nuşḥ idüb bir şehriyār-ı nām-dār Ol da anuñ gibi olmuş bī-ķarār
	2005	Ḥulle-i şāhī koyub geymiş 'abā Gūş tut mantūķ-ı Monlādan yaña
		تا چه گفتش او بکوش از عشق و درد همچو خود در حال سرکردانش کرد
		'İşkdur bī-şefķat u furşat esīr Cāh ehlin eylemiş zillet esīr
A56b		Bir görürmüş maḥrem ü nā-maḥremi Ḥ'ār idermiş mün'ım ü nā-mün'imi
		Ḥöd görünmez bir belādur ādeme Kim muķabildür ķazā-yı mübrime
	2010	Çarḫa zerk eyler ḥadeng-i istemi Kimseler çekmez kemān-ı Rüstemi
		Ḥusrevānı milketünden dūr ider Anları Monlā gibi mecbūr ider
		تا بلاد دور رفتند این دوشه عشق يك كرت نكر دست این كنه
		Çok mezāk erbābı çok lezzet şinās 'İşkuñ içmiş şerbetünden tās tās

^{2006ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4001, s.1092.

"Padişahın kulağına aşkla, dertle ne söylediyse söyledi de onun başını da derhal kendi başı gibi döndürdü.", Tahiriü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24404, s.202.

^{2007a} furşat : fūrķat M

^{2008a} maḥrem ü nā-maḥremi : mücrim ü nā-mücrimi M.

^{2012ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4012, s.1092.

"Bu iki padişah da çok uzak şehirlere gittiler. Zaten aşk böyle suçları bir kere işlememiştir ki.", Tahiriü'l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24406, s.202.

- Niçe şahbāz oldılar dil-teng-i ʿışk
Āşiyānundan uçurdu seng-i ʿışk
- 2015 Loğmadur ağızunda ejderhā anuñ
Gizlenür Kāfunda biñ ʿanķā anuñ
- İmrü'l Kays ile sulţān-ı Tebūk
Oldılar güm-kerde mānend-i mülūk
- Çok mülūki kıldı bī-nām u nişān
ʿİşk hālin eylesün Monlā beyān
- غير اين دو بس ملوك بى شمار
عشقشان از ملك بربود و تبار
- M69a ʿİşk-ı tünd oldum ki hışm ālūd ola
Degmez aşlā gayrı biñ bāş bir pula
- 2020 Mest-i ʿışkuñ hañçeründen kan tamar
Gözlerüñden bāde-i mestān tamar
- ʿİşk olduğda ğaẓabla mümteli
Dāfi^c olmaz nesl-i Yaʿkūbuñ eli
- Germ-ʿitāb olduğça ʿālem ser-te-ser
Āteş-efgende neyistāne döner
- Tır-i kahr-ı ʿışkdan yokdur hālāş
Bulmamış Monlā bile cāy-ı menāş
- صد هزاران سر بیولی ان زمان
عشق خشم الوده زه کرده کمان

^{2018ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4005, s.1092.

“Bu iki padişahdan başka nice padişahları aşk padişahlıklarından da etti, ülkelerinden de.”,

Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24408, s.203.

^{2022a} ser-te-ser : ser-be-ser M.

^{2024ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/4008, s.1092.

“Aşk öfkelenmişti, okunu yayına koymuştu, yayını kurmuştu. Böyle bir zamanda binlerce baş bir pula idi.”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24411, s.204.

- 2025 ʿİşk-ı bî-hısm olsa da dünyāya ger
Luṭf ile bir kimseye kılmaz nazar
- A57a Öyle müstağnīdür ol ʿālī-cenāb
Zühre çāk-i nāz ider kılsa hıṭāb
- Kimseye gerçi hıṭābın görmedim
Yaʿni kim hüs-n-i cevābın görmedim
- Ḥandesin gāhī ki kılsa āşikār
Cān u diller şakḫ olur hemçün enār
- Zīr-i luṭfunda hezārān ḳahrı var
Böyledür mermūz-i beyt-i dūr-niṣār
- 2030 عشق خود بی خشم در وقت خوشی
خوی دارد دمبدم خیره کشی
- Böyledür gerçi muḥabbet dem-be-dem
İltifāt u luṭfı biñ cev-r ü sitem
- Līken ol baḥt-ı müʿebbed ḳandedür
Ol ḥayāt-ı ʿömr-i ser-med ḳandedür
- Rüstemāna ḥançerin ser-tīz idüb
Ḳahramānı gözlerin ḥūn-rīz idüb
- M69b ʿĀşıkın āğuşte-i cān-ḥūn ide
Ḥāk-i tende bī-kefen medfūn ide
- 2035 Bu saʿādet baḥşış-i Mevlā imiş
Bu şahādet reşk-i Mevlānā imiş
- لیک مرج جان فدای شیر او

^{2027a} hıṭābın : hıṭābuñ M

^{2030ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 4009, s.1092.

“Zaten aşk kızmamışken, hoşluk ve hoşnutluk halinde iken bile her dem acımadan öldürme adetindedir. Onun huyu budur.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24412, s.204.

^{2032a} Līken : Līk M.

^{2034a} ḥūn : ḥāh M.

^{2036ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 4011, s.1092.

“Fakat ne olursa olsun aşk arslanına can sahrası feda olsun., aşk olsun, aşkın öldürdüğü, aşk kılıcının kestiği kişiye.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24414, s.204.

کش کشد این عشق و این شمشیر او

Cümle ‘âlem pertev-i dîdâr imiş
Nîk ü bed mir’ât-ı hüsni-yâr imiş

Feth-i bâb itse muhabbet bir nefes
Dilde kalmaz yârdan gayrı heves

Cân u dil müstagrîk-ı dil-dâr olur
Her kelâm ‘uşşâka zîkr-i yâr olur

2040 Öyle olmuşdı Zelîhâ germ-ser
Her söziydi mâh-ı Ken‘ândan haber

Cümle Yüsufdı aña güft ü şenîd
Böyle buyrur Mevlevî-i bî-nedîd

وقت سرما بودی اورا پوستین
این کند در عشق نام دوست این

Bu ‘amel elbette ‘İşkuñ kârîdur
Zâhir ü bâtında hükmi cârîdür

A57b Gayr-ı ‘âşık çünkü zîkr-Ullâh ide
Muhtemeldürkim anı güm-râh ide

2045 Hâlîkî zîkr eyleyen bî-‘İşk u derd
Lâ-cerem olurmuş âhen-küb-i serd

Dilde çünkim âteş-i kıyâyûm ola
Elde cayızdür ki âhen mûm ola

Deyr-eşerdür ‘İşksuz zîkr-i ilâh
Nuṭṭ-ı Monlâ haḫ imiş bî-iştibâh

عام می خوانند هر دم نام پاک

^{2041a} Yüsufdı : Yüsufdan M.

^{2042ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/4043, s.1092.

“O ad, kış mevsiminde ona kürek olurdu. Aşkda, dostun adı bütün işeri yapar.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24446, s.209.

^{2048ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4044, s.1093.

“Halk da cahil kişiler de her an o pak adı anarlar amma aşkları oladığı için, o ad bu işleri görmez.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24447, s.210.

- این عمل نکند چو نبود عشقناک
- M70a Āsumān-ı cānda ‘ışk itse zuhūr
هل من فطور Zāhir eyler na‘re-i
- 2050 ‘İşk anı bī-‘ayb u ‘ālī-şān ider
‘Arş-ı istilā-yı er-rahmān ider
- Olsa leb-rīz ‘ışk hummunda ne dem
Cān olur kevşer tereşşuḥ lā-cerem
- Tā ki cāna neş’e-i Mevlā gelür
Sözleründen nefḥa-i ‘İsā gelür
- ‘İşk cānı kendüden bīzār ider
Mevlevī bu nükteyi izḥār ider
- 2055 خالی از خود بود پر از عشق دوست
پس ز کوزه ان تلابد که دروست
‘İşkdan ḥālī olunca ādemī
Biz bütün bulsa yutarmış ‘ālemi
- Maḥzen-i sīm ü zehebdür maṭlabı
Olsa da zīr ü zeber Ḳārūn gibi
- Bulmağa mülk-i Süleymān ḥıdīv
Ḳabil olsa kendözün eylerdi dīv
- Öyle meşğul itmede tül-i emel
Merḥabā-yı ‘ıyd-ı ‘ışka degmez el
- Mānī‘-i vedd ü vilādur ḥalka kām
Böyledür mantūḳ-ı monlā ve’s-selām
- 2060 هر یکی راهست در دل صد مراد

^{2049b} O, yedi göğü
الذی خلق سبع سماءاً طیباً ما تری فی خلق الرحمن من تفاوتٍ فارجع البصر هل تری من فطور
tabaka tabaka yaratandır. Rahmān’ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha
bak! Hiçbir çatlak (ve düzensizlik) görüyor musun?” Kur’ân-ı Kerim, Mülk, 67/3.

^{2054ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4047, s.1094.

“Böyle bir can, kendinden kendiliğinden boşalmıştır, dostun aşkıyla dolmuştur. Testinin içinde ne
varsa dışına o sızar.”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24450, s.210.

^{2056a} Maḥzen : Maḥzen M.

^{2060ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4039, s.1094.

این نباشد مذهب و وداد

Cins cinsiyle karar itmekdedür
Yâr yâre itibâr itmekdedür

A58a Bu meşel meşhûrdur beyne'l-enâm
Bâz bâ bâz u hamâme bâ hamâm

‘Âşıkā ma‘şûkdur ârām-ı dil
Gündüze hûrşîd olurmuş muttaşıl

M70b Gerçi yâre ‘âşıkân dil-bürdedür
Aña ‘âşık dâhi ammâ perdedür

2065 Nûr u zulmetden berîdür hûsn-i yâr
Remz-i Mevlânâya eyle itibâr

یار آمد عشق را روز افتاب
افتاب ان روی را همچون نقاب

Derd-i ‘âşkuñ çâresi cân virmedür
Cânı rāh-ı ‘İşka âsân virmedür

Ḳāyıl olma yârdan dūr olmağa
Yādler mânend mehcūr olmağa

Ḳaçma ‘İşkuñ miḥnetinden bir nefes
Bulmak istersen vişâle dest-res

2070 Ser virenler ‘İşka buldı serveri
Ser virenler oldılar rāz-āveri

“Halkın her birinin gönlünde yüzlerce dilek vardır, aşk mezhebi bu değildir, buna aşk demezler.”,
Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24452, s.210.

^{2066ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4040, s.1094.

“Aşkta gündüzün güneşi sevgilidir. Öyle bir sevgili ki bildiğimiz güneş aşk güneşine bir perdedir,
bir nikabdır.”, Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24453, s.210.

^{2070b} oldılar : الدیلر M.

Virdüğüñden yigrek eyler ‘İşk ‘atā
Remz-i Mevlânâda olmazmış ḥaṭā

چند درد فرقتش بکشد مرا
سر ببر تا عشق سر بخشد مرا

Cisme mevķūf oldu ḥayvān dirligi
Nefs ü tenden olmaz insān dirligi

Ġayre muḥtāc olmamış insān olan
Ḥod-be-ḥōd ḳāyim olurmuş cān olan

2075 ‘Āşık ol pāyendelükden ‘ār ider
Penc-rūze zindelükden ‘ār ider

Bilki dehrüñ her şebātın istemez
Çeşme-i Hızruñ ḥayātın istemez

‘İşk-ı Hāḳdan ister isterse ḥayāt
Böyle nuṭṭ eyler o ma‘mūrü’l- cihāt

دین من از عشق زنده بودنست
زنده کی زین جان و سر ننگ منست

M71a Meyl-i ‘āşık zevķ-i merg-i yāredür
Murğdur iķbālī berg-i māredür

A58b 2080 ‘İşk-ı dūzaḥ dehr-i maḥşer-gāhdur
Līk ḥaşr-ı ‘āşık-ı Allāhdur

Ḥāl-i ‘āşıkdur belī rūz-ı ḥisāb
Na‘resi کنت تراب

^{2072ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/4064, s.1095.

“Ondan ayrı yaşamanın derdi, ne zamana kadar, beni böyle öldürüp duracak? Başımı kes de aşk, bana yeni bir baş bağışlasın.”; Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24467, s.213.

^{2074a} muḥtāc : muḥtāc M.

^{2077b} ma‘mūrü’l- cihāt : معمور الجهات A.

^{2078ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4065, s.1095.

“Benim dinim aşk ile yaşamaktır. Aşksız olan bu canla, bu başla sürdürmek, yaşamak bana ayıptır, ardır.”; Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24468, s.213.

^{2079ab} A58b kenarında şu açıklama yer alır: “Murgun hîlesi budur ki kuş tutmak murād eylese ağzına bir ot alır da otlarla beraber kalkar. Murğlar ot sanub konduğunda yutar.”

^{2079b} berg : merg M.

Böyle ta'bir itdiler cümle şikāt
ان فى الموت حياتا فى الحيات

Dirlik istersen ölümde kıl taleb
Böyle buyrur Mevlevî-mağbûl-ı Rab

عمرها بر طبل عشقت اى صنم
ان فى موتى حياتى مى زنىم

2085 'İşk müşkil kār imiş dil neylesün
Şûriş-i Mecnûna 'âkıl neylesün

Şabr olmaz 'âşık-ı meyyâlde
Âb durmaz hâşılı gırbâlde

Lâubâlî 'âşıkân-ı bî-riyâ
Olmamışlardur taḥammül âşinâ

Fehm iderdüñ şabr u 'İşk-ı ser-keşi
Cem' ideydüñ penbe ile âteşi

'Âşık olduñsa dem urma şabrdan
Dinle taşırhî cenâb-ı ḥabrdan

2090 صدر را صبرى بد اكنون ان نماند
بر مقام صبر عشق ايش نشاند

Gelse şadr-ı sineye 'İşk-ı guyûr
Cāna eyler el-vedā' şabr-ı şabûr

Şabr neyler 'ışkı ḥōş gör 'âşıkā

^{2081b} يَا لَيْتَنِي كُنْتُ ثَرَايَا, "Keşke toprak olaydım!", Kur'ân-ı Kerim, Nebe', 78/40.

^{2082b} inne fî'l-mevti hayātā fî'l-hayāt: "ölümde hayatlardan bir hayat vardır". Bu sözün Hallâc-ı Mansur'un bir beytinde geçtiği rivayet edilmektedir. Bkz. Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII, s.213.

^{2084ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/4068, s.1095.

"Ey güzel nice senelerden beri "gerçekten de benim hayatım, ölümümde" diye aşkının davulunu çalmadayım.", Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24471, s.213.

^{2090ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/4167, s.1097.

"Vaktiyle gönümde sabır vardı. Fakat şimdi kalmadı. Sabrın yerine aşk geldi, kondu. Orayı yakıtı tutuşturdu.", Tahirü'l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24570, s.226.

- Hod erenler naķde kılmışlar du‘ā
 Şabr dursun ‘ıřķa eyle iķtidā
 Ėayb rā gül-bāng u hāzır rā řelā
 M71b Şabr gitdiyse ķo gitsün hayr ile
 ‘ıřķı gör kim her zamān girmez ele
 2095 Yād-gār-ı baķtdur ‘ıřķ ‘āşıķa
 Kavl-i Monlā oldı hūccet řādıķa
 صبر من مردان زمان كه عشق زاد
 در كذشت او حاضرانرا عمر باد
 Ey řehenşāh-ı kādīm-i lā-yezāl
 Vey hūmāyūn řāh-ı mülk-i bī-zevāl
 A59a Bende-i ‘ıřķ eylesen bir hūsrevi
 Ya‘ni kim sulţān-ı mülk-i ma‘nevi
 Raķt u baķtın cümle idüb tār u mār
 Böyle dirmiş hāzret-i ‘Aţţār-vār
 2100 ذره عشق از همه افاق به
 شمه درد از همه عشاق به
 ‘Ömrüni ancaķ hevāña şarf ider
 Derdiñe şalbin çü Monlā şarf ider
 گفت تا شاهست دروی عشق كاشت
 در هوای تو هوای كی كداشت

^{2093a} dursun : دورشون M.

^{2095a} baķtdur : saķtdur A.

^{2096ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 4168, s.1097.

“Aşķın doğduķu gece benim sabrım öldü. O, geldi geçti, geride kalanlara Hak ömür versin.”

Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24571, s.226.

^{2100ab} Zerre-i ıřķ ez heme āfāk bih

Şemme-i derd ez heme ‘uşşāk bih

(aşķın zerresi bütün afaktan yani kainattan üstündür.

Derdin kokusu bütün aşıklardan üstündür.)

^{2102ab} Mevlānā, a.g.e., C.VI/ 4418, s.1110.

“Muarrif dedi ki: Senin padişahlıķın, onun gönline aşķ tohumunu ekti. Onun, senin sevginden başka bir sevgiye kapılmasına imkan var mı?”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/24821, s.262.

Kendüñe yâr eyle mestân fırkasın
Eyle şad çāk tarab-ı ten hırkasın

Hırka-ı ten vir libās-ı ʿışk al
Zīneti terk it pelās-ı ʿışk al

2105 Olma garrā tende hayvān hissine
Kīmyā-yı şevk örtün missine

Dür ider insānı mevlādan hıred
Ādemi hüşyār u hōd-bīn tā ebed

Cāmeñi peymāne-i ʿİşkā degiş
Mest olub Monlā gibi Hākka iriş

عشق ارزد صد چو خرقة کالبد
که حیاتی دارد و حسن و خرد

M72a Ehl-i nefsün hāḡḡıdır dünyā-yı dūn
Oldılar ʿavret gibi zīrā zebūn

2110 Reng ü būdur şureti gül-şen gibi
Ten perestān müşterisi zen gibi

Āḡiret hōd mesken-i zühhāddur
Cā-yı bākī menzil-i ʿubbāddur

Her dü kevnīñ ʿāşık-ı hursendi var
Līk ʿuḡbānuñ da ḡayd u bendi var

Cümleden āzād ehl-ullāh imiş
Mevlevī Allāhdan āgāh imiş

ملك دنيا تن پرستانرا حلال
ما غلام ملك عشق لايزال

^{2108ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4425, s.1110.

“Aşk yüzlerce ten hırkasına değer. Bu hırka, giyilen cansız hırka değildir. Diri olan, duygusu, akılı bulunan yüzlerce ten hırkasıdır.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24828, s.264.

^{2114ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4427, s.1110.

“Dünya mülkü, maddeye tapanlara, tene tapanlara helaldir. Bizler zavallı olmayan aşk meleşinin kullarıyız.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24830, s.264.

- 2115 Yâ ilâhî tâlibân-ı şâdıkuñ
‘Âmilân-ı ‘âlimân-ı ‘âşıkuñ
- A59b Dîv-i nefsuñ cümlesinden dūr kııl
Hâtır-ı vîrânların ma‘mûr kııl
- Ṭâ‘atüñde yüzlerün kılsun sepîd
Olmasunlar rû-siyeh yevmü’l-va‘îd
- Reh-ber eyle anlara tevfiķiñi
Münkeşif kııl ‘âlem-i tahķîķiñi
- Zevķ-i ‘İşkuñdan ayırma bir nefes
Eyle Monlâ himmetin feryâd-res
- 2120 عامل عشقت معزولش مكن
جز بعشق خویش مشغولش مكن
- Künc-i derd-i ğamda her bîmâr-ı ‘ışķ
Haste-dil dermân-de vü nâçâr-ı ‘ışķ
- Keşf ideydi ğayra derd ü miḥnetin
Cebre’ile emr ideydi ḥidmetin
- Pisterin eylerdi şeh-perr-i melek
Bâlišin ḥurşîd-i aķtâr-ı felek
- M72b Lîk Calinusa ketm-i râz ider
Bil ki efsûn-ı Mesîḥe nâz ider
- 2125 Şihḥat-ı ‘âşıķdur ‘ayn-ı derd-i dil
Böyle buyrur ol cenâb-ı merd-dil
- پس سقام عشق جان صحتست
رنجهاش حسرت هر راحتست

^{2120ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4428, s.1110.

“Muarrif padişahım dedi, bu şehzade, aşk ülkesinin valisidir. Onu azletme, işinden ayırma. Aşkından başka şeyle onu meşgul etme.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/24831, s.264.

^{2121b} Haste-dil : Haste-dil M.

^{2126ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4600, s.1117.

“Şu halde aşk hastalığı sağlığın canıdır. Aşkın getirdiği zahmetlere, acılara, eziyetlere rahatlık, mutluluk hasretle bakmakta, aşkın ızdıraclarını özlemektedir.”, Tahirü’l-Mevlevî, a.g.e., C.XVIII/25006, s.296.

Cān u dilden t̄alibān per itseler
Bir seri yā ḥod ki biñ ser itseler

Ḳılsalar tā ‘arşa dek pervāzlar
Serlerün oynatsalar ser-bāzlar

Olmadukça pīr-i kāmilden nazar
Mümkün olmaz ‘Işkdan görmek eşer

2130 Ḳande ḳaldı kim ayakla gitmeden
Ḥaḳ yolunda bir seri bezl itmeden

‘Işk-ı Mevlā eyleye dilde zuhūr
Böyle dir ol ḥazret-i şadrü’ş-şudūr

باد و پا در عشق نتوان تاختن
با یکی سر عشق توان باختن

Gāh ‘aşıḳ yemm gibi cūş olur
Gāh ser-der-ceyb ider ḥāmūş olur

A60a Gösterünce ‘aşıḳān ḥāmūşluk
Ya‘ni gül-bünler gibi pūr-gūşluk

2135 Şanma kim bī-hūdedür ey bī-ḥaber
Olma nā-ḥaḳ ḥurde-gīr ü ta‘ne-ger

Laḥn-ı Dāvudī-i ‘Işk-ı muṭlaḳı
Gūş idince oldılar müstaḡrıḳı

Mest-i şavt-ı ‘ālem-i cān oldılar
Ḥazret-i Monlā-veş ‘ummān oldılar

هر خموشی کو ملولت میکند
نعره های عشق ان سو میزند

^{2132ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4610, s.1118.

“Aşk yolunda iki ayakla koşulmaz. Bir baş ile aşk yoluna düşülmez.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/25016, s.298.

^{2138ab} Mevlânâ, a.g.e., C.VI/ 4631, s.1119.

“Sana manasız gelen, seni usandıran, üzen bu susuş, hakikatde ötelere gelen aşk naralarıdır.”, Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/25037, s.303.

M73a

‘İşk-ı Mevlā maḥzenü’l-esrārdur
Bil ki ‘ayn-ı pertev-i dīdārdur

2140

Vāşıl olmazsın şaķın ol maḥzene
‘Adnīyā olmazsan āḥir gürsine

Cūyla dīdāra irmişdür iren
Cūyla ol maḥzene girmiş giren
Sende ammā hırş u şehvet ol kadar
Açluķ eyler nefis-i ‘ifrütüñ beter

Def ola dirsene eger bu fāzıḥa
Rūḥ-ı Mevlānāya gönder fātiḥa

ورد می هم فارغ ارندت زنان
کرد چادر کردی و عشق زنان

^{2139a} maḥzenü’l-esrārdur : maḥzenü’l-esrārdur A,M.

^{2140a} maḥzene : maḥzene A,M.

^{2141a} irmişdür : irmişler M.

^{2141b} maḥzene : maḥzene A,M.

^{2144ab} Mevlānâ, a.g.e., C.VI/ 4660, s.1120.

“*Seni bir an için ekmek derdinden kurtarsalar, karnını doyursalar, bu defa da sen, kadınların etrafında dolaşmaya, onlara meyletmeye başlarsın.*”, Tahiri’l-Mevlevi, a.g.e., C.XVIII/25066, s.308.

SONUÇ

‘Adnî Receb Dede ve Nahl-i tecellî adlı mesnevisinin inceleme ve karşılaştırmalı metnini ihtiva eden bu çalışmadan şu sonuçlara varmak mümükün.

17. yüzyıl şairlerinden olan ‘Adnî Receb Dede Mevlevî tarikatine mensuptur. Divanındaki şiirlerinde samimi bir Mevlânâ sevgisi hissedilmektedir. Şairin Mevlânâ sevgisini en açık şekilde ortaya koyduğu eseri ise Nahl-i Tecellî adlı mesnevisidir. Şair bu eserinde Mevlânâ’nın Mesnevî adlı eserinden seçtiği beytleri beşer beytle şerhetmiştir.

Nahl-i Tecellî’de Mesnevî’den müntehab beytlerin ortak özelliği içerisinde “aşk” kelimesinin geçiyor olmasıdır. Şairin seçtiği bu beytler eserin muhtevasını belirlediğinden Nahl-i Tecellî İlâhi aşkın işlendiği bir eser olarak değerlendirilebilir. Şair Mevlânâ’nın beytleri çerçevesinde aşk hakkında yorumlarda bulunur, aşk, akıl; âkil, âşık mukayesesini yapar. ‘Adnî’nin işlediği aşk İlâhi aşk olduğu için şair sık sık Kur’ân-ı Kerim, Hadisler ve bu minvalde kelâmı kibarlarla görüşlerini teyid eder. Eserde bu tarz göndermelerin bir hayli fazla oluşu şairin sanat gayesi gütmekten ziyade okuyucuyu bu ilâhi kaynaklarla baş başa tutmak istediği izlenimini verir. Bu yönüyle Nahl-i Tecellî didaktik bir eser hüviyetindedir.

Şair eserinin kompozisyonunda önce beşer beytlik kendi şerhine, hemen ardından şerhettiği Mevlânâ beytine yer vermiştir. Eser bu şekliyle bir nevi tesdisi andırır.

Nahl-i Tecellî, yazıldığı yüzyıl düşünüldüğünde sade bir dille yazılmıştır. Eserin giriş bölümlerinde karşılaştığımız sanatlı dil, eserin asıl bölümüne geçildiğinde yerini daha sade bir dile bırakır. Bununla birlikte Nahl-i Tecellî’de ‘Adnî Receb Dede’nin Arapça ve özellikle Farsça’ya hakimiyetini gösteren beytler de vardır.

Netice itibariyle Nahl-i Tecellî, Mesnevî’den İlâhi aşk konulu 339 beytin seçilerek beşer beytle şerhedildiği orijinal bir eserdir. Bu çalışmada tasavvufi bu eserin iki nüshası karşılaştırılarak bir incelemeye tabi tutulmuştur.

SÖZLÜK

A

- °Âbir : bir yerden geçen, geçici.
 °Adn : 1. ikâmetgâh. 2. cennet.
 Âgâze : müzik başlangıcı, çalgıcıların ve okuyucuların âhenk başlangıcı.
 Âgende : doldurulmuş, dolu, tıkalı.
 A°kab (a) : 1. ayağın ökçeleri. 2. oğullar veya torunlar.
 Akvâ (a) : en kavi, çok kuvvetli.
 Âlâm (a) : kederler, elemeler, acılar, sızılar.
 Âlâyiş (f) : 1. bulaşıklık, bulaşma. 2. debdebe, tantana, gösteriş.
 °Alef (a) : hayvan yemi.
 °Amîm (a) : umûma ait, umûmî, genel, yaygın.
 °Anber (a) : 1. ada balığının bağırsaklarından toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan kül renginde bir madde. 2. güzel koku. 3. güzellerin saçı.
 °Ariyet (a) : ödünç, eğreti.
 °Arûs (a) : 1. gelin. 2. Husrev Pervîn'in sekiz hazinesinden biri.
 Âstîn (f) : esvap kolu, yen.
 Âşâm (f) : içen, içici.
 Âşüfte (f) : çıldırırcasına seven, bu yüzden perişan bir halde, azgın ve baştan çıkmış deli gibi olan, iffetsiz kadın, aşifte.
 °Atşân (a) : susuz, susamış, susayan.
 Âz (f) : aç gözlülük, hırs, tamah.

B

- Bâhil (a) : hasis, cimri, tamahkar.
 Bâhir (a) : 1. belli, besbelli, açık, apaçık. 2. ışıklı, parlak, güzel.

- Bâhte (f) : oynamış, oyunda yutulmuş (kimse).
 Bâr (f) : 1. Tanrı, Allah. 2. yük. 3. defa, kere. 4. meyvâ, yemiş. 5. izin, müsâde.
 Bast (a) : 1. yayma. 2. açma. 3. şerhetme. 4. özür kabul etme. 5. el uzatma. 6. yayılma. 7. genişlik.
 Bast-ı makâl : söz uzatma.
 Batha (a) : 1. çakıl taşlı büyük dere. 2. Mekke'de dağ arasında bulunan bir dere. 3. dağ arasındaki dere. 4. Mekke-i Mükerreme.
 Bâz-geşt (f) : 1. geri dönme. 2. pişmanlık. 3. gerileme; çöküş.
 Bâz-gûne (f) : 1. ters, baş aşağı. 2. şom, uğursuz.
 Bâzî (f) : oyun, eğlence.
 Behre (f) : pay, hisse, kısmet, nasip.
 Beleh (a) : bölünük, aptallık.
 Ber-geşte (f) : tersine dönmüş, ters olmuş, yüz çevirmiş.
 Berr (a) : kara, toprak. Bahr u berr : deniz ve kara.
 Beyâbân (f) : kır, çöl.
 Beyyinât (a) : deliller, şahitler, tanıklar.
 Bî-çûn (f) : 1. emsâlsiz, eşsiz. 2. sebep sorulmaz, Allah.
 Bîdâr (f) : uyanık, uyumayan, uykusuz.
 Bîh (f) : 1. kök, asıl, temel. 2. kaynak.
 Bihâr (a) : denizler.
 Bî-hûş (f) : 1. şaşkın, sersem, bi-hoş. 2. deli.
 Birr (a) : 1. iyilik, güzellik, hayır. 2. anaya babaya itaât. 3. bağıшта bulunma.
 Bîş (f) : 1. artık, ziyâde. 2. bıldırcın otu denilen, Çin'de yetişir zehirli bir ot.

Bubrîde (f) : kesik.
 Bûd (f) : varlık. Bûd u nâ-bûd : var yok.
 Buk'a (a) : yer, toprak, ülke.
 Butlân (a) : bâtıllık, boşluk, çürüklük, beyhûdelik.
 Bün (f) : esas, kök, temel, dip; son.
 Bünyâd (f) : 1. asıl, esas, temel. 2. binâ, yapı.

C

Cehr (a) : yüksek sesle söyleme.
 Cemâdât (a) : cansızlar.
 Ceste (f) : sıçramış, fırlamış.
 Cevâd (a) : 1. cömert, eli açık. 2. erkek adı.
 Cezbe (a) : 1. ruhun hayret e sevince kapılarak sanki cesetten hariç bulunuyormuş gibi olması olması, heyecâna gelmesi. 3. tarikat ehlinin kendinden geçme hali.
 Cilve (a) : 1. kırımta. 2. tecellî, görünme.
 Cilve-gâh : cilve yeri, cilve edecek yer.
 Cinân (a) : cennetler, uçmaklar; bahçeler.
 Cûd (a) : cömertlik, el açıklığı.
 Cûk cûk : 1. bölük bölük, grup grup. 2. çok çok.
 Cur'a (f) : yudum, içim.
 Cûy-bâr (f) : 1. çay, dere, akarsu, ırmak. 2. ırmak kenarı.
 Cünbüş (f) : 1. eğlenti, zevk. 2. uta benzer madeni bir çalgı. 3. hareket, kımıldanma.
 Cünbân (f) : sallayan, kımıldayan, hareket eden.
 Cüst (f) : arama, araştırma.
 Cüzvî (a) : cüz'î.

Ç

Çâlâk (f) : 1. çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan. 2. adam öldüren hırsız, yol kesici. 3. yüksek yer; büyük adam.

Çâpük (f) : çabuk, seri, hafif.
 Çâr-tekbîr (f) : dört defa tekrarlanan "Allahü ekber" sözü.
 Çerâğ (f) : 1. fitil, mum. 2. otlama, otlak.
 Çârüm (f) : dördüncü.
 Çevgân (f) : 1. cirit oyununda atlıların birbirine attıkları değnek. 2. ucu eğri değnek, baston, çevgen.
 Çikil (f) : Türkistan'da güzeli çok bir şehir.

D

Dârû (f) : ilâç.
 Dâye (f) : taya, sütnine, çocuğa bakan dadı.
 Ded (f) : et yiyen yabani hayvan.
 Degâ (f) : 1. hîle, habislik. 2. hîlekar, habîs. 3. kalp (para).
 Delk (f) : dervişlerin giydiği eski aba ve yırtık hırka.
 Dellâl (a) : 1. tellâl, satılacak şeyi satan. 2. alıcı ile satıcı arasında vâsita olan kimse.
 Derâ (f) : çan, çingirak.
 Derrende (f) : yırtıcı, vahşi.
 Dervâze (f) : kapı, kale kapısı; şehir kapısı.
 Deşne (f) : hançer.
 Devân (f) : 1. koşan, seğırtten, hızlı yürüyen. 2. koşarak, süratle, hızla.
 Devha (a) : büyükü, ulu ağaç.
 Dür u dırâz : uzun uzadıya.
 Düşîne (f) : dün geceki, dün geceyle ilgili.
 Dürr-i yektâ: eşsiz inci.
 Düzdîde (f) : çalınmış şey.

E

Ebleh (a) : pek akılsız, ahmak, bön, alık.
 Ebkem (a) : söz söylemeye muktedir olmayan(hayvan gibi dilsiz, ağızsız).

Ecrām (a) : cansız olan cisimler.
 Efsāh (a) : daha(en, pek) fasih, uzdilli.
 Efvāc (a) : bölükler, takımlar, kısımlar.
 Ehad (a) : tek, bir, ilk sayı.
 Ekl (a) : bir şey yemek, yenilme.
 Elvān (a) : 1. renkler, çeşitler. 2. rengārenk, alacalı.
 Emlah (a) : en melāhatli, pek melīh, son derece güzel.
 Emvāc (a) : dalgalar.
 Endāhte (f) : atılmış, bir tarafa bırakılmış.
 Endāze (f) : 1. altmış santimetrelik bir ölçü, 2. ölçek. 3. tahmīn, takdir. 4. mertebe, derece.
 Enfās (a) : 1. nefesler, soluklar. 2. nebi ve velī uluların irşād edici duaları.
 -engīz (f) : koparan, karıştıran, depreten.
 Enīn (a) : inilti, inleme.
 Ervāh (a) : cānlar, hayātın cevherleri.
 Esfār (a) : büyük kitaplar, ciltler.
 Eskāl (a) : ağır şeyler, ağır yükler.
 Eskām (a) : hastalıklar, illetler, dertler.
 Estār (a) : örtüler, perdeler.
 Evzār (a) : günahlar, hatalar.

F

Fahfara (f) : arpa. Nān-ı fahfara : arpa ekmeği.
 Ferc (f) : değre, kadir.
 Fercām (f) : 1. son, akibet. 2. menfaāt, fayda. Nā-fercām : faydasız, yaramaz, uğursuz.
 Ferdāniyyet (a) : birlik, teklik, eşsizlik.
 Ferīk (a) : 1. askerī kolordu kumandanı, tüm general, korgeneral. 2. insan topluluğu, cemāat.

Ferzāne (f) : 1. hakīm, feylesof; bilgili kimse, 2. tas. nefsānī bağlantılardan sıyrılmış olan derviş.
 Ferzend (f) : oğul, çocuk.
 Fıkdan (a) : yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık.
 Fısk (a) : 1. hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allah’a karşı isyān etme. 2. sefāhat dalma. 3. hānlik. 4. dinsizlik, ahlāksızlık.
 Fülk (a) : 1. gemi. 2. sandal, kayık. 3. Nūh’un gemisi.
 Füşürde (f) : ısrar eden, direnen.

G

Gabrā (a) : yer, yeryüzü, arz.
 Gāhvāre (f) : beşik.
 Garīk (a) : 1. gark olmuş, suya batmış; suda boğulmuş. 2. su içine dalmış.
 Gavta (a) : su içindeki derinlik.
 Gavta-hār: batan, dalan.
 Gavī (a) : azmış, azgın, çok gümrah.
 Gayriyyet (a) : gayrılık, ayrılık.
 Gelū (f) : boğaz.
 Gelū-gīr : 1. dağ armudu, ahlat. 2. boğazdan geçmesi güç olan şey.
 Gencūr (f) : hazīnedar, hazīne bekçisi.
 Gendüm (f) : buğday.
 Germiyyet : harāret, sıcaklık; ateşli çalışma.
 Gezend (f) : 1. zarar, ziyān. 2. elem, keder; āfet, musībet.
 Gilmān (a) : 1. tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler. 2. köleler, esirler.
 Gırbāl (a) : kalbur, elek.
 Gil (f) : balçık, su ile ıslanmış toprak, lüleci çamuru, kil.
 Gile (f) : şikāyet.

Girdibād (f) : dönerek çevrintiyle
 esen şiddetli rüzgār, kasırga,
 tulumba, hortum.
 Girih (f) : düğüm, bağ.
 Giryān (a) : ağlayıcı, ağlayan.
 Göl (f) : ahmak.
 Gulgule (f) : gürültü, şamata. bağırıp
 çağırma.
 Gursine (f) : aç.
 Gūsāle (f) : kösele.
 Güy (f) : 1. Acemlere mahsus bir
 çeşit oyun topu; yuvarlak şey. 2. söz.
 3. söyleyen, söyleyici.
 -güdāz (f) : eriten, yakan, mahveden.
 Güm-geşte (f) : kaybolmuş.
 Güncāyiş (f) : sığma, sığışma.
 Güster (f) : yayan, döşeyen.
 Güşāyiş (f) : açılma, açıklık, açılış.
 Güvāh (f) : şahit, delil, tanık.

H

Habbezā (f) : “ne sevimli, ne güzel”
 mānāsında takdir edātı.
 Habīr (a) : 1. haberli. 2. bilgin.
 Hāfıkayn (a) : doğu ve batı tarafları.
 Hāhiş (f) : istek, arzu, isteyiş.
 Hāil (a) : iki şey arasında veya bir
 şey önünde perde olan, māni olan,
 arayı kapayan, engel.
 Hākister (f) : 1. kül, ateş külü. 2.
 mec. bülbül.
 Halvet (a) : 1. yalnız, تنها kalma,
 tenhaya çekilme, tenhalık. 2. تنها
 yer. 3. hamamın sıcak bölmesi.
 Haml (a) : 1. ana karnındaki çocuk.
 2. gebe olma, gebelik. 3. isnat, atf. 4.
 yük. 5. yüklenme.
 Hānümān (f) : ev bark, ocak.
 Hānümān-sūz : hānümān, ev bark,
 ocak yakıcı, yakan, kül eden.
 Hārā (f) : pek katı taş, mermer.
 Hārib (a) : kaçan, firār eden.
 Hark (a) : yarıp yırtma, yırtılma.

Har-mühre (f) : katır boncuğu.
 Harrūb (a) : keçi boynuzu.
 Hāsīd (a) : haset eden, kıskanan,
 kıskanç.
 Hasūd (a) : hasetçi, kıskanç,
 çekemeyen.
 Hāssiyyet (a) : kuvveti te’sīr. (bir
 şeye mahsūs olan)
 Hāss el-hāss : tas. Vahdet-i vücūda
 inanan, Allah’ı mutlak bir varlık
 olarak kabul eden.
 Hatab (a) : odun.
 Havf (a) : korku, korkma.
 Hayme (a) : çadır.
 Hāzık (a) : hazākātli, işinin ehli, usta,
 eli uz.
 Hefsed (f) : yediyüz.
 Hemvāre (f) : dāimā, her zaman.
 Hervele (a) : 1. koşma. 2. at
 yürüyüşü, yürüyüş.
 Hes (f) : 1. çer çöp. 2. bayağı kişi.
 Hestī (f) : var olma, varlık.
 Hıdīv (f) : imtiyazlı Mısır valisi veya
 bu valinin ünvanı.
 Hired (f) : akıl, us.
 Hırīdār (f) : müşteri, satın alan.
 Hısāl (a) : huylar, tabīatlar, ahlāklar.
 Hod-kām (f) : bencil.
 Hū (f) : tabīat, mizaç, ahlāk, ādet.
 Hud’a (a) : aldatma, oyun, hile,
 dalavere, düzen, dek.
 Huffāş (a) : yarasa, gece kuşu.
 Hufte (f) : yatmış, uyumuş. Hufte-rev
 : uyurgezer.
 Hulk (a) : boğaz.
 Hullet (a) : içten sevgi, hakiki
 dostluk, arkadaşlık.
 Hunābe (f) : 1. kanlı su. 2. gözyaşı.
 Hūş-yār (f) : akli kendisine yar olan,
 yarayan, akıllı.
 Huccet (a) : 1. senet, vesīka, delil.
 (eskiden şeriat mahkemesinden
 verilen bir hak veya bir sahiplik

gösteren resmî vesika, belge). 2.
Seçkin âlimlere verilen unvan.
Hüveydâ (f) : 1. açık, apaçık, belli,
besbelli. 2. kadın adı.

I

İhn-ı menfûş : didilmiş kumaş.
İkâl (a) : deve ayağına bağlanan bağ,
köstek.
İsgâ eylemek : kulak verip söz
dinlemek.

İ

İbārât (a) : cümleler, paragraflar, bir
metinden çıkarılmış olan satırlar.
İbn-i vakt : 1. vaktin çocuğu. 2. tas.
Sufî ibnû'l vakittir, yani o, içinde
bulunduğu zamanda (halde)
yapılması en uygun olan şeyle
meşgûl olur. O vakitte kendinden
istenen şey neyse onu yapar. derviş
ne geçmiş, ne gelecekle ilgilenir;
yalnızca hali değerlendirir.
İfnâ (a) : 1. yok etme, tüketme. 2.
malı yersiz sarfetme.
İktidâ (a) : tâbî olma, yol gösterme,
uyuma.
İlîl (a) : 1. illetler, hastalıklar,
sakatlıklar.
İliyyîn (a) : cennetin ve gökyüzünün
en yüksek ve en kutsal tabakası.
İltihâb (a) : 1. alevlenme, tutuşma. 2.
vücudun bir tarafına kan
hücümüyle, oranın şişip kızarması.
İltiyâm (a) : yara kapanma, onulma.
İm'ân (a) : 1. bir işte çok ileri varma,
çok dikkatli olma. 2. inceden inceye
araştırma.
İnân (a) : dizgin, yular. Mutlak inân
: yuları salıverilmiş, başıboş.
İnâyet (a) : 1. dikkat, gayret,
özenme. 2. lütuf, ihsan, iyilik.
İnbisât (a) : iç açılma, ferahlık.

İnkıyâd (a) : boyun eğme; kendini
teslim etme.
İsneyniyyet (a) : ikilik, ikiden ibâret
olma.
İsr (a) : 1. iz, eser, alâmet, nişâne. 2.
meslek, gidiş.
İstidrâc (a) : 1. adım adım ilerleme,
basamak basamak yükselme. 2. tas.
Tanrı veya Hakk'ın makbul bir kulu
olduğunu idda eden bir kâfirden veya
gayri müslimden, iddiasına uygun
harikulâde hallerin zuhur etmesi.
İstiğrâk (a) : 1. dalma, içine
gömülme. 2. tas. kendinden geçip
dünyayı unutmama.
İstiska (a) : 1. suyun lüzûmünü
şiddetle duyma. 2. yağmur duasına
çıkma. 3. vücudun bir yerinde veya
karında su birikme.
İşkeste (f) : kırık, kırılmış.
İştibâh (a) : şüphelenme, şüphe etme.
İştirâ (a) : satın alma, alınma.
İtâb (a) : azarlama, tersleme,
paylama; darılma.
İttisâl (a) : 1. bitişme, kavuşma,
ulaşma. 2. birbirine dokunma. 3.
yakınlık.
İvâz (a) : bedel, karşılık, karşılık
olarak verilen şey.

J

Jeng (f) : pas, küf, kir.

K

Kâb (a) : uzaklık, mesâfe.
Kâh (f) : saman, saman çöpi.
Kâhil (a) : 1. kuhûlet sahibi, olgun,
orta yaşlı (kimse), 30-50 yaş arasında
bulunan (kimse), erişkin. 2. hareketi
ağır, gayretsiz, tenbel; durgun, râkid.
Kaknûs (f) : adı şark masallarında
geçen gayet iri bir kuş olup, çok

delikli olan gagasından, rüzgār
estikçe türlü sesler çıkarırmış.

Kānūn (a) : 1. âteş ocağı. 2. soba. 3.
mangal. 4. bir şeyin tutuşup yandığı
yer. 5. kış mevsiminin iki ayrı adı:
(Aralık, Ocak).

Kaʿr (a) : 1. çukur şeyin dibi, dip,
nihāyet. 2. derinlik.

Karye (a) : köy.

Kāṣāne (f) : 1. mükemmel ev, köşk,
mālikāne. 2. yuva.

Kebş (a) : erkek koyun, koç.

Kefen-bāf : kefen dokuyan, kefen
dokuyucu.

Kelāl (a) : yorgunluk, bıkkınlık.

Kelān (f) : iri, büyük, heybetli,
cüsseli, iri gövdeli.

Kem (f) : 1. az, eksik. 2. fena, kötü,
bozuk.

Kemā-hī (a) : olduğu gibi.

Kerkes (a) : akbaba.

Ke's (a) : 1. içi dolu kap, çanak. 2.
kadeh, bardak. 3. şarap dolu bardak;
bir bardak şarap. 4. çanak, çiçeğin en
dışında bulunan yeşil yaprakların
topu.

Kesād (a) : 1. alış verişte durgunluk,
sürümsüzlük. 2. yokluk, kıtlık.

Kesel (a) : gevşeklik, tenbellik,
uyuşukluk.

Kesil (a) : 1. halsiz, keyifsiz, uyuşuk.
2. tembel.

Kes-me-har : kimsenin satın almak
istemediği. Metā-ı kesme-har: rağbet
edilmeyen mal.

Kesret (a) : 1. çokluk, bolluk,
ziyādelik. 2. tas. kalabalık.

Vahdetin zıddıdır. Varlıkların
varlıklarını kendilerinden bilmek,
onları müstakil varlıklarla var
görmektir. Mevcudatın varlığını,
Allahtan bilmeye de vahdet denir.

Her varlıkta Allah'ın gücünü
görmek, kesrette vahdeti görmektir.

Keştī (f) : gemi.

Kevn (a) : olma, var olma, varlık,
vücut.

Keyfiyyet (a) : 1. nitelik. 2. bir şeyin
iyi veya kötü olması ciheti. 3. Bir
ismin müzekker veya müennes
olması hali. 4. bir hādisenin geçişi. 5.
madde, husus, iş. 6. gr. Cins.

Keyvān (f) : Zühal (Satürn) gezegeni.

Kısm (a) : 1. bölüm, parça, takım;
çeşit, nevi. 2. fasıl, bahis (kitap
hakkında).

Kīmiyā : 1. kimya; 2. iksir, simya. 3.
hile; 4. aşk. 5. şeyhin nazarı.

Kubh (a) : 1. çirkinlik. 2. İslam
fıkında Hanefi mezhebine âit bir
prensiptir.

Kuble (a) : öpme, öpüş, öpücük.

Kūdek (f) : çocuk.

Kūh (f) : dağ.

Kuhl (a) : göze çekilen sürme. 2. göz
ilacı.

Kulzüm (a) : 1. deniz. 2. Kızıldeniz.

Kūpāl (f) : demir topuz, gürz.

Kur'a (a) : 1. yalnız tesādüfe ve
talihe bağlı bir ayırma yapmak üzere
başvurulan her türlü vāsita; ad
çekme. 2. Tanzimat sonrası askerlik
işlerinde kullanılan bir usul olup, bir
yılın doğumluları arasında, ad
çekilerek, adına K yazılı kâğıt
çekilen asker olur.

Kurret'ül-ayn : Göz nuru.

Kūşış (f) : çalışma, çabalama.

Kūt (a) : 1. yaşamak için yenilen şey.
2. yiyecek.

Külhan (f) : külhan, han,
hamamlarda suyu ısıtmak için âteş
yakılan yer, hamam ocağı.

Kün (a) : ol, olsun! Kün fe-kān, kün-
fe-yekūn: olan oldu. (Allah, bu kün!-

emirle bütün varlıkları yarattığından tasavvuf edebiyatında bu kelimeye çok rastlanır.)

L

Lā-büdd (a) : lāzım, gerekli, gerek. (aslında : “ayrılık yok” demektir.)

Lā-cerem (a) : şüphesiz, besbelli, elbette.

Lagzīde-pāy : ayağı sürçmüş.

Lahm (a) : 1. et. 2. meyvenin çekirdekle kabuk arasında bulunan kısmı.

Laht (f) : 1. parça. 2. gürz. 3. pay, hisse, kısım. 4. kapı kanadı. 5. bitkin, halsiz. 6. tembel.

Lāşe (f) : 1. leş. 2. zayıf, arık hayvan. 3. mec. kıyıda kalmış kayık, gemi teknesi.

Lā-ya’kıl (a) : dalgın, bi-hüş.

Lāyih (a) : 1. parlak, parlayan. 2. aşikâr, meydana. 3. hâtıra gelen. 4. içine doğan.,

Leb-tefsīde : dudağı yanmış, susamış.

Ledün (a) : Allah yanı.

İlm-i ledün: Allah’ın sırlarına âit manevî bilgi, gayb ilmi.

Ledünnî (a) : Allah bilgisine ve sırlarına âit omumla ilgili.

Leheb (a) : alev.

Le’im (a) : alçak, aşağılık, cimri (kimse).

Lem’a (a) : parıltı, parlayış.

Lenger (f) : gemiyi yerinde mıhlamak için denize atılan zincir ve bu zincirin ucundaki çapa.

Levm (a) : zemmetme, çekiştirme; paylama; başa kakma.

Levn (a) : 1. renk, boya, sıfat. 2. nevi, çeşit. 3. beniz, yüzün rengi.

Likā (a) : 1. görme, rast gelip kavuşma. 2. yüz, çehre.

Lût (f) : 1. çıplak. 2. tatlı yemekler.

M

Ma’ber (a) : geçit, geçilecek yer, köprü, kemer.

Megres (a) : fidanlık, fidan bahçesi.

Mağz (f) : beyin, dimağ. Mağz-ı

Kur’ân: Kur’ânın rûhu, özü; Mesnevî.

Mâ-hasal (a) : hâsıl olan, meydana gelen şey, netice.

Mahrûtî (a) : konik.

Mahzûn (a) : hazîne de saklanan şey.

Mâ’ide (a) : 1. üzerinde yemek bulunan sofra. 2. yemek, sofra.

Mak’ad (a) : oturulacak yer, minder.

2. oturacak yeri, geri, kıç, makat.

Mâ-mezâ (a) : geçen şey, geçmiş şey, geçmiş zamân.

Mâ-sadak : tasdîk edilen, olunan husus, uygun, tıpkı.

Mâ-sivâ (a) : 1. bir şeyden başka olan şeylerin hepsi; Allah’tan mâada bütün varlıklar. 2. dünya ile ilgili olan şeyler.

Masnû’ (a) : 1. san’atle yapılmış. 2. sahte, düzme, uydurma, yapma.

Matmûre (a) : 1. mahzen gibi toprak altında öteberi saklanan yer. 2. mezar, kabir.

Mazmûn (f) : 1. ödenmesi lazım gelen şey. 2mânâ, kavram. 3. nükteli, sanatlı ince söz.

Mebhût (a) : hayrette kalmış, şaşırılmış.

Mec’ûle (a) : meydana çıkarılmış, yapılmış olan.

Medhûş (a) : dehşete uğramış, şaşırılmış.

Mefhar (a) : 1. fahirlenme, övünme. 2. övünmeye sebep olan, övünmeyi gerektiren.

Meges (f) : sinek.

Mehâr (f) : 1. devenin burnuna geçirilen burunluk. 2. yular, dizgin.

Güsiste-mehâr : salıverilmiş,
gevşetilmiş yular.

Mehekk (a) : mehenk taşı, âyar taşı.

Meknûn (a) : 1. dizilmiş. Dürri-
meknûn : dizilmiş, dizi inci, değerli
inci. 2. saklı, gizli, örtülü.

Mekr (a) : 1. hîle, düzen, dubara. 2.
hîle ile aldatma,

Mekremet (a) : 1. kerem, izzet, şeref,
onur. 2. cömertlik, ağırlama, saygı.

Mel'abe (a) : oyun, oyuncak.

Me'men (a) : 1. emin, güvenilir,
sağlam yer. 2. sığınılacak yer.

Menâs (a) : kaçıp sığınılacak yer.

Menfûr (a) : nefret edilen, iğrenç.

Meniş (f) : huy, tabiat. Câdû-meniş:
cadı huylu.

Menn (a) : 1. kudret helvası. 2. ihsan
etme, iyilik etme, bağışlama. 3.

batman. 4. edilen iyiliği başa kakma.

Merdûmek (f) : 1. küçük adam. 2.
mercimek, gözbebeği.

Merg (f) : ölüm.

Mesbûk (a) : 1. sebk etmiş, geçmiş,
başkalarından geri kalmış, arkada
bırakılmış. 2. önde bulunan, ondan
evvel geçmiş.

Mestûre (a) : 1. setrolunmuş, örtülü,
kapalı, gizli. 2. açık saçık gezmeyen,
nâmuslu kadın.

Mevhibet (a) : bahşiş, ihsan, bağış.

Mezâk (a) : 1. zevk alma, tad duyma,
tamda. 2. zevk, lezzet. 3. tad duyulan
yer, damak.

Mezleka (a) : ayak kayacak yer,
kaypanacak yer. Mec. yanlışlığa
düşmeye sebep olan hal.

Mıstar (a) : 1. satırları doğru
gösterebilmek için gerekli çizgileri
yapmaya yarayan âlet. 2. mastar,
sıvacıların ve duvarcılarının sıvayı,
betonu düzeltmek üzere kullandıkları
ensiz, uzun ve düz tahta.

Miftâh (a) : 1. anahtar. 2. şifre
cetveli. 3. dil öğrenirken yapılacak

tercüme ve mes'elelerin halledilmiş
şekillerini gösteren kitap.

Mikrâs (a) : makas.

Minhâc (a) : açık, geniş yol.

Mû-be-mû (f) : kıl kıl, tel tel, birer
birer, çok dikkatle, inceden inceye.

Mugeylân (a) : deve dikenî.

Muğtenim (a) : ganîmet olarak alan,
ganîmet bilen.

Muhannes (a) : korkak, alçak, kadın
tabiatlı, kalleş.

Muhsin (a) : 1. ihsân eden, iyilikte,
bağışta bulunan. 2. erkek adı.

Muhtecib (a) : örtülü, örtünmüş,
saklanan, gizlenen.

Muhtefî (a) : ihtifâ eden, saklanan,
gizlenen; saklanmış, gizlenmiş.

Mûr (f) : 1. karınca. 2. yoksulluk,
fukaralık sembolü. 3. pas hastalığı.

Müdbir (a) : idbâra uğrama, tâlihsiz,
düşkün.

Müfik (a) : ifâkat bulan, iyileşen
hasta.

Mültemes (a) : iltimaslı, kayırılan.

Mümtelî (a) : 1. imtilâ eden, mide
dolgunluğuna uğramış. 2. dolu,
dolgun; dolmuş.

Müntebih (a) : intibâh eden, uyanık.

Mürde (f) : ölü, ölmüş.

Mürg (f) : kuş.

Müstağnî (a) : doygun, gönlü tok. 2.
çekingen, nazlı davranan, 3. lüzumlu,
gerekli bulmayan.

Müstahlef (a) : istihlaf edilen, kendi
yerine geçirilen; başkasının yerine
konulmuş.

Müstehlek (a) : istihlâk edilmiş, yiyip
içilerek tüketilmiş, bitirilen.

Müstekbir (a) : kibirlenen, kendini
büyük gösteren., büyüklenen.

Müsteskî (a) : istiskâ olmuş, karnı
suyla dolmuş.

Mü'temen (a) : emniyetli, güvenilir,
inanılır.

Müttehem (a) : kabahatli, suçlu.

Müzd (f) : 1. ücret, karşılık. 2. kirâ. 3. mükâfât.

N

Nâ-bûd : yok.

Nagam (a) : âhenkler, ezgiler, güzel sesler.

Nahl (a) : 1. hurma ağacı. 2. gümüş veya mumdan yapılarak gelinlerin önünde götürülmesi ve sonra gelin odasına konulması vaktiyle âdet olan süs ağacı. 3. ed. İnce, uzun, narın vücûtlü dîlber.

Nâhun (f) : tırnak.

Na'îm (a) : 1. bollukta yaşayış. 2. cennetin bir kısmı.

Nazra (a) : (bir tek) bakış.

Nebîd (a) : 1. hurma şarabı. 2. üzüm şarabı.

Necât (a) : kurtulma, kurtuluş.

Necvet (a) : tümsek ve yüksek yer.

Nedîd (a) : eş, emsâl, akran. Bî-nedîd : eşsiz, emsâlsiz.

Nefha (a) : 1. güzel koku. 2. bir esim yel, rüzgârın bir kere esmesi. 3. üfürük, nefes, üfürme.

Neft (f) : petrol yağı.

Nefy (a) : sürme, sürgün etme.

Nehc (a) : 1. doğru yol. 2. yol, usûl.

Neng (f) : ayıp, utanma. 2. şöhret, ün.

Nerd (f) : tavla, tavla oyunu.

-nevâz (f) : “okşayan, okşayıcı” manâlarıyla kelimelere eklenir.

Nevâziş (f) : okşama, gönül alma, iltifat.

Nezzâre (a) : 1. seyirci. 2. bir şeye ibretle bakma.

Nısf (a) : 1. yarım, yarı. 2. bir yazı sitili.

Nîk-baht : bahtı iyi, talihli.

Nîstî (f) : yokluk.

Nîş : 1. İğne (arı, akrep gibi böceklerde). 2. diken. 3. zehir, ağrı.

Nidd (a) : benzer, eş.

Nişîb (f) : iniş.

Nigâr (f) : 1. resim. 2. resim gibi güzel sevgili. 3. resmedilmiş, resmi yapılmış. 4. put. 5. kadın adı.

Nuhustîn (f) : ilk, birinci.

Nûş (f) : 1. tatlı, bal. 2. içki, iştret.

Nûkhet (a) : 1. koku. 2. ağız kokusu. 3. kadın adı.

Nûsah (a) : nüshalar.

Nüşûr (a) : 1. neşretmeler, dağıtmalar, yaymalar. 2. öldükten sonra dirilmeler. Yevm-i nüşûr : kıyâmet, mahşer günü.

Nüvîd (f) : müjde, muştı.

Ö

‘Öşr (a) : 1. öşür, onda bir, ondalık, onda biri alınan vergi. 2. Kur’ân-ı Kerim’de 10 âyetlik kısım.

P

Pelîd (f) : 1. pis, murdar. 2. alçak, rezil (kimse).

Pejmürde (f) : 1. eski püskü, yırtık. 2. dağınık. 3. süflî, perişan. 4. solgun, solmuş.

Pergâle (f) : 1. parça. 2. kaba iplikten yapılan bir çeşit dokuma.

Pes (f) : ard, arka, geri.

Pesend (f) : “beğenen, beğenmiş” manâsıyla birleşik kelimeler yapar.

Peşşe (f) : sivrisinek.

Peymâne (f) : büyük kadeh, şarap bardağı.

Peyveste (f) : 1. ulaşmış, bitişik. 2. daîmâ.

Piç u piç (f) : 1. kıvrımlı. 2. dolambaçlı.

Pistân (f) : meme.

Pîşe (f) : 1. san‘at, meslek. 2. iş. 3. huy, tabiat, âdet, alışkanlık.

Pîşîn (f) : peşin, önden, önceden.

Postîn (f) : kürk.

Puhte (f) : pişmiş, pişkin; olgun, gün görmüş adam.

Pûr (f) : oğul.

R

Râbih (a) : alış verişte kazanan.
 Râd (f) : 1. cömert, eli açık. 2. fazîletli, erdemli, üstün, değerli.
 Rahîk (a) : (kızıl renkli) duru ve temiz şarap.
 Râsih-dem : sağlam nefesli, sözünde duran.
 Ratb u yâbis : kurudan yaştan, münâsebetli münâsebetsiz söz; yanlış, doğru ağza geleni söyleme.
 Ravza (a) : ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer., bahçe.
 Râz (f) : sır, gizlenen şey.
 Recâ (a) : 1. ümit, umma. 2. yalvarma. 3. istek, dilek.
 Renc (f) : 1. ağrı, sızı. 2. zahmet, eziyet, sıkıntı. 3. hışım, öfke, gazab.
 Rencîde (f) : kırılmış, incinmiş.
 Reşha (a) : damla, sızıntı.
 Reşk (f) : 1. kıskanma, hased günü. 2. kıskanılmış.
 Revgân (f) : yağ.
 Rezm (f) : kavga, savaş, cenk.
 Rîbet (a) : şüpheye düşme, şüphelilik.
 Ribh (a) : kar, kazanç, fâiz.
 Ribka (a) : kemend, kemend bağı, ilmekli ip.
 Riyâzet (a) : nefsi kırma, dünyâ lezzetlerinden ve rahatından sakınma, perhizle, kanaatle yaşamak.
 Rûbeh (f) : 1. tilki. 2. mec. hilekâr, kurnaz.
 Rû-nümûd(e) (f) : yüz göstermiş, meydana çıkmış.
 Rû-sepîd : yüzü ak, alını pak, şerefli.
 Rûze (f) : oruç.
 Rûbûd(e)(f) : 1. çalınmış. 2. çalıntı. 3. meczûb. 4. kaçırılmış.
 Rüst-â-hîz (f) : 1. yerden bitip kalkma. 2. kıyâmet günü, mahşer günü.

S

Sağrak (t) : kadeh, bardak, sürâhi, maşrapa, tas.
 Saht (f) : 1. katı, sert, çetin, pek. 2. kuvvetli, güçlü, sağlam. 3. güç, zor.
 Sâ'ib (a) : yanlışsız, doğru; yanlışlık yapmayan.
 Sâlûs (f) : riyâkâr, iki yüzlü.
 Savt (a) : ses, sadâ. 2. bağırma, haykırma, çığlık.
 Sâni^c (a) : 1. yapan, işleyen, yapıcı. 2. yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren. 3. Allah.
 Savm (a) : oruç.
 Sayd (a) : 1. av, 2. avlama, avlanma.
 Saykal (a) : 1. cilâcı. 2. cilâ âleti. 3. parlak, cîlâlî.
 Sayyâd (a) : avcı.
 Sebk (a) : 1. bir şeyi eritme, kalıba dökme. 2. ed. ibârenin tarz ve tertibi.
 Sebt (a) : yazma, kaydetme, deftere geçirme.
 Sekr (a) : sarhoşluk.
 Selsebil (a) : 1. tatlı ve hafif su. 2. cennette bir çeşmenin adı.
 Selvâ (a) : 1. bal. 2. İsrâil oğullarının Tih sahrasında bulunduğu müddetçe "menn" ile Allah'ın ihsânı olan (bıldırcına benzer) bir kuş.
 Semek (a) : balık.
 Semender (f) : 1. kurbağagillerin kuyruklu takımından bir hayvan. 2. ateşte yaşar bir masal hayvanı.
 Semm (a) : zehir, ağı.
 Semmâk (a) : balıkçı.
 Serâ (f) : büyük konak, saray.
 Ser-der-ceyb (f) : düşünceden, utanmaktan veya kederden başını göğsünün üzerine sarkıtmış olan.
 Ser-girân (f) : "başı ağır" : çok sarhoş.
 Sermed (f) : 1. dâimî, sürekli. 2. erkek adı.
 Setîr (a) : 1. örtülmüş, kapalı. 2. mec. temiz, namuslu.

Seyyî'ât (a) : 1. fenalıklar, kötülükler. 2. suçlar, günahlar.
 Sîh (f) : 1. demir şiş. 2. kebab şişi.
 Sika (a) : 1. güven, emniyet. 2. inanılır, güvenilir kimse.
 Sîr-âb (f) : 1. suya kanmış. 2. taze, körpe.
 Sidre (a) : 1. Arabistan kirazı. 2. en yüksek makam.
 Sifr (a) : kitap, cüz, mektup.
 Silk (a) : 1. iplik, sıra, 2. dizi. 3. yol, meslek, tutulan yol.
 Sîne-kûb : sinisini döven, göğsüne vuran, yanan yakılan.
 Sipenc (f) : 1. misafirhâne, otel. 2. misâfir. 3. bu dünya.
 Sîr (f) : 1. tok, doymuş. 2. sarımsak.
 Sîrişk (f) : gözyaşı.
 Söyünmek : sönmek, parlaklığı gitmek.
 Sûd (f) : fayda, kâr, kazanç.
 Sûd-mend : faydalı, karlı, kazançlı.
 Sûrî (a) : 1. görünürde olan, hakîki ve içten olmayan. 2. gösterişten ibâret olan, gösteriş.
 Su'ûd (a) : 1. yukarı çıkma, yükselme. 2. erkek adı.
 Suhre (a) : biriyle alay etme; maskaralık.
 Sûr (a) : 1. boynuzdan yapılmış büyük boru. 2. Kıyâmette Hz. İsrâfil'in üfleyeceği boru.
 Sûsen (f) : susam.
 Suver (a) : suretler.
 Sübha (a) : 1. çekilen tesbih 2. tesbih tanesi.
 Sübûl (a) : sebiller, yollar, caddeler.
 Hadi-s-sübûl : Hayır ve şer gösteren; Hz. Muhammed.
 Süpüş/Şüpüş/Şipiş (f) : bit.
 Sürâğ (f) : iz, eser, işaret.
 Süreyyâ (a) : Ülker veya Pervîn diye de bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesi. Gerdanlığa benzetilmesinden dolayı ikd-ı

Süreyyâ şeklinde de kullanılır.
 Toplam yedi yıldızdan müteşekkildir.
 Süst (f) : 1. gevşek, sölpük. Mec. tenbel. 2. manâsız, değersiz (kelime).

Ş

Şâb(b) (a) : genç, delikanlı; yiğit.
 Şeyh ü şâb : ihtiyar ve genç.
 Şâgil (a) : meşgul eden, edici.
 Şahm (a) : iç yağı, etler arasında bulunan yağ.
 Şeb-zinde-dâr (f) : 1. geceleri işle meşgûl olan. 2. gece uyumayıp ibâdet eden. 3. gece bekçisi.
 Şeh-bâz (f) : 1. bir cins iri ve beyaz doğan. 2. yiğit, şanlı, gösterişli adam.
 Şehri, şehriyye (a.s) : aylık, aya mensup, ayla ilgili.
 Şekîb : 1. sabır, tahammül. 2. erkek adı.
 Şemme (a) : 1. bir kere koklama. 2. pek az şey.
 Şemîm (a) : güzel kokan, güzel kokulu, güzel koku.
 Şerâr (a) : kıvılcım.
 Şerm (f) : utanma.
 Şerm-gîn : utangaç.
 Şeş-der : 1. tavla kutusu, 2. mec. dünya.
 Şettâr (a) : 1. dâhi. 2. çok habîs.
 Şigarf (f) : iyi, güzel. 2. muhteşem görkemli. 3. güçlü. 4. ilginç, acayip, tuhaf. 5. nadir.
 Şikem (f) : karın.
 Şîr (f) : 1. arslan. 2. süt. 3. mec. yiğit, yürekli.
 Şûr (f) : 1. tuzlu. 2. kekremsi. 3. şamata, gürültü.
 Şûriş (f) : karışıklık, kargaşalık.
 Şühûd (a) : 1. şahitler, tanıklar. 2. maddî, mer'î. 3. vücûd bulma., var olma, görünme.
 Şûrbü'l-yahûd : gizli gizli şarap içme.
 Şümâr (f) : hesap, sayı:

-şümâr : “sayan, sayıcı, eden, edici”
manalarına gelerek birleşik kelimeler
yapar.

T

Ta‘ab (a) : 1. yorgunluk. 2. sıkıntı,
zahmet, meşakkat, eziyet.
Tağyîr (a) : başkalaştırma;
değiştirme, bozma.
Tahûr (a) : çok temiz, temizleyici.
Tâ’ir (a) : 1. uçucu, uçan. 2. kuş.
Tam‘ (a) : tama‘ eden, tama‘cı.
Ta‘ne (a) : sövme, zemmetme.
Ta‘rîs (a) : 1. düğün yapma. 2. bir
kızı gelin yapma.
Târ u pûd : 1. atkı, çözgü. 2. dokuma.
3. doku. 4. asıl, öz, esas.
Taşt (f) : leğen.
Tathîr (a) : temizleme, paklama.
Tay(e)rân (a) : 1. Uçma. 2. havada
gaz olma.
Teber (f) : 1. balta. 2. dervişlerin
taşıdıkları uzun saplı ve yarım ay
şeklindeki balta. 3. meşin bıçağı.
Tebyîn (a) : meydana çıkarma, belli
etme; açıktan açığa anlatma.
Tef (f) : 1. sıcaklık. 2. buhar.
Tehî (f) : 1. boş. 2. boşuna. 3.
hünersiz, marifetsiz, bilgisiz. 4. boşu
boşuna, nâfile.
Tekâzâ (a) : 1. alacaklının borçluyu
sıkıştırması. 2. sıkışarak söz
söyleme. 3. başa kakma.
Telbîs (a) : 1. ayıbını, kusurunu
örterek bir şeyi sahtelendirme. 2.
sûret-i hakdan görünerek hîle edip
aldatma. 3. hîle, oyun.
Telh (f) : acı.
Telyîn (a) : yumuşatma,
yumuşatılma. İçi yumuşatma.
Tene‘üm (a) : 1. bolluk içinde
yaşama; 2. refaha kavuşma, refah.
Tennûr (a) : 1. fırın, 2. tandır. 3. etüv.
Tennûre (a) : Mevlevî dervişlerinin
semâ ayını sırasında giydikleri geniş
eteklik.

Tesnîm (a) : Cennetteki ırmaklardan
birinin adı.

Teskîl (a) : ağırlaştırma,
ağırlaştırılma ; ağırlığını artırma,
ağırlığı artırılma.

Tevfîk (a) : 1. uydurma, uydurulma,
uygunlaştırma. 2. Allahın yardımına
kavuşma. 3. tezat yapmadan, bir
kelimenin hatırlattığı başka
kelimeleri de aynı ibârede söyleme.
Tevhîd (a) : 1. bir kılma, bir etme,
birleştirme, birleştirilme. 2. bir
sayma, bir olarak bakma, birliğine
inanma. 3. Allah’ın birliğine inanma.
4. lâilâhe-ill-Allah sözünü
tekrarlama.

Tecellî (a) : 1. görünme, belirme. 2.
kader, talih. 3. Allah’ın lutfuna nâil
olma. 4. tas. Hak nûrunun tesiriyle
makbul kulların kalbinde ilâhî
sırların ayân olması hali.

Telvîs (a) : 1. bulaştırma, kirletme,
pisletme. 2. mec. bozma, berbâd
etme.

Tenâdd (a) : 1. birbirinden ürkme. 2.
dağılma, perîşan olma,
yevm‘üt-tenâdd : kıyâmet günü.

Tersâ (f) : hıristiyan.

Tesvîl (a) : fenâ bir şeyi güzel
göstermek.

Teşvîş (a) : karıştırma, karmakarışık
etme.

Tezkiye (a) : 1. temiz etme,
(kusurdan) temize çıkarma, aklama.
2. soruşturarak birinin iyi halli
olduğunu meydana çıkarma.

Tezvîr (a) : 1. yalan dolan 2. ara
bozmak ve bilhassa fenâlık için
yapılan kovuculuk.

Tîn (a) : çamur, balçık.

Tiryâk (a) : 1. zehirlenmeye ve bâzı
hastalıklara karşı kullanılan mâcun.
2. panzehir. 3. afyon.

Tufeyl (a) : dalkavuk zümresinin piri
sayılan kimsenin adı. 2. küçük çocuk,
3. yemeğe gelen misâfir.

Tu' me (a) : 1. yiyinti, azık. 2. tad, çeşni. 3. kokma.
 Tûr (a) 1. cebel, kûh, dağ. Tûr-ı Sînâ: Sînâ dağı. (Sînâ yarımadasında Allah'ın tecellî ve Hz. Musâ ile tekellüm ettiği dağ.) 2. Kur'ân'ın 52. sûresi.
 Tûre : çakal.

U

U' bûr (a) : 1. bir suyun öte yakasına geçme. 2. bir başka tarafa geçme, geçilme, atlama.
 U' kde (a) : 1. düğüm. 2. mec. zor, karışık iş. 3. istenip de ulaşılamadığından dolayı içe dert olan şey.
 Uskure (f) : 1. topraktan yapılmış çanak,. 2. topraktan yapılmış su bardağı.
 Üştür (f) : deve. Üştür-i zânû-zede: diz çökmüş deve.
 U' zmâ (a) : daha (en, pek, çok) büyük.

Ü

Üstühân (f) : kemik.
 Üstüvâr (f) : güvenilir; sağlam, dayanıklı, kuvvetli.

V

Vahdâniyyet (a) : birlik, Allah'ın bir oluşu.
 Vâhid (a) : yalnız, tek.
 Vâye (f) : nasîp, kısmet.
 Vâye-cû : nasibinin peşinde koşan.
 Veleh (a) : şaşkınlık, sersemlik.
 Verd (a) : gül.

Verz (f) : 1. çalışma, işletme. 2. çalışmış. 3. bir işi âdet edinme.
 Vilâ (a) : 1. birbirinin ardı sıra gelme. 2. ahibâplık, dostluk, yakınlık.
 Vücûb (a) : 1. vâcip ve lüzûmlu olma. 2. bırakılması mümkün olmama. 3. lâyük olmama.
 Vücûh (a) : 1. yüzler, çehreler, suratlar. 2. bir memleketin ileri gelenleri. 3. Kur'ân'ın bazı okunuş tarzları.

Y

Yav(u) kılmak : kaybetmek, yitirmek.
 Yek-sere (f) : 1. yalnız başına. 2. bir baştan bir başa. 3. ansızın.
 Yek-tene (f) : yalnız başına, تنها.
 Yemm (a) : deniz.
 Yumak (t) : yıkamak.

Z

Zâg (f) : karga.
 Zahm (f) : yara.
 Zâ'ik (a) : tadıcı, tadan, lezzet alan.
 Zebb : kolay.
 Zemen (a) : zaman, vakit.
 Zer-ger (f) : kuyumcu.
 Zerrâk (a) : çok mürâî, iki yüzlü.
 Zîr (f) : 1. alt, aşağı. 2. tîz perde. Zîr ü zeber : alt üst.
 Zîrek (f) : anlayışlı, uyanık.
 Zîşt (f) : çirkin.
 Zu'm (a) : 1. bâtil zan, sanı, boş inanç. 2. şüphe.
 Zûr (f) : kuvvet, güç.
 Zûr-mend : kuvvetli, güçlü.

ÖZGEÇMİŞ

01.08.1980 yılında Erzurum’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu şehirde tamamladı. 1999 yılında Kafkas Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 2000 yılında yatay geçişle gittiği Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans yapmaya hak kazandı. 2004 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. Halen bu göreve devam etmektedir.